

I TI MOŽEŠ RAZUMETI SVETO PISMO!

PREGLED NOVOG ZAVETA

MATEJ - OTKRIVENJE

BOB ATLI (BOB UTLEY)
PROFESOR HERMENEUTIKE
(TUMAČENJA SVETOG PISMA)

BIBLE LESSONS INTERNATIONAL
MARŠAL, TEKSAS
2000. (revidiran 2007.)

SADRŽAJ

Vodič za dobro čitanje Svetog pisma.....	3
Uvodna lekcija	11
Uvod u Jevanđelje po Mateju	13
Uvod u Jevanđelje po Marku	19
Uvod u Jevanđelje po Luki	25
Uvod u Jevanđelje po Jovanu	33
Uvod u Dela apostolska	41
Uvod u Poslanicu Rimljanima	51
Uvod u Prvu poslanicu Korinćanima.....	57
Uvod u Drugu poslanicu Korinćanima	65
Uvod u Poslanicu Galatima	71
Uvod u Poslanicu Efescima	76
Uvod u Poslanicu Filibljanima.....	85
Uvod u Poslanicu Kološanima.....	91
Uvod u Poslanice Solunjanima	100
Uvod u Pastoralna pisma: Prva i Druga poslanica Timotiju i Poslanica Titu.....	109
Uvod u Poslanicu Titu	117
Uvod u Poslanicu Filimonu	119
Uvod u Poslanicu Jevrejima.....	122
Uvod u Jakovljevu poslanicu	128
Uvod u Prvu Petrovu poslanicu	133
Uvod u Drugu Petrovu poslanicu.....	142
Uvod u Prvu Jovanovu poslanicu	147
Uvod u Drugu i Treću Jovanovu poslanicu	153
Uvod u Judinu poslanicu.....	156
Uvod u Starozavetno proroštvo	161
Uvod u Otrkivenje.....	165
Prilog br. 1	183
Prilog br. 2	192
Prilog br. 3	196

VODIČ ZA DOBRO ČITANJE SVETOG PISMA: LIČNO TRAGANJE ZA PROVERLJIVOM ISTINOM

Možemo li znati šta je istina? Gde se može naći? Možemo li da je proverimo upotrebom logike? Postoji li neki vrhovni autoritet? Postoje li apsolutne istine koje bi vodile naš život i naš svet? Da li život ima smisla? Zašto smo ovde? Gde idemo? Ova pitanja - o kojima razmišljaju svi razumni ljudi - zaokupljaju ljudski um od početka sveta (Prop 1:13-18; 3:9-11).

Sećam se svoje potrage za osnovnim životnim osloncem. Bio sam mlad kada sam poverovao u Hrista, prvenstveno na osnovu svedočanstva dragih članova moje porodice. Ali, kako sam rastao, rasla su i moja pitanja o sebi i svetu u kom živim. Jednostavni i izlizani kulturni i religijski odgovori nisu mogli da objasne iskustva o kojima sam čitao i s kojima sam se susretao. Bilo je to vreme zbunjenosti, traganja i čežnje, tokom kog sam često osećao beznade suočen sa bezosećajnim i grubim svetom u kom sam živeo.

Mnogi su tvrdili da imaju odgovore na ova najdublja pitanja, ali nakon istraživanja i razmišljanja bih uviđao da se oni zasnivaju (1) na ličnoj filozofiji, (2) na drevnim mitovima, (3) na ličnim iskustvima ili (4) na psihičkim projekcijama. Ali meni je bio potreban određeni nivo proverljivosti, nekakav dokaz, nešto razumno na čemu bih temeljio svoj pogled na svet, životni oslonac, razlog da živim.

Sve to pronašao sam proučavajući Sveto pismo. Počeo sam da tražim dokaze za pouzdanost Svetog pisma i pronašao sam ih u sledećim oblastima: (1) u arheologiji, koja potvrđuje istorijsku pouzdanost Svetog pisma, (2) u tačnosti i preciznosti starozavetnih proroštava, (3) u jedinstvu biblijske poruke usprkos tome što je njeno zapisivanje trajalo šesnaest vekova, (4) u ličnim svedočanstvima ljudi čiji životi su se trajno promenili zbog dodira sa Svetim pismom. Hrišćanstvo je zaokružen sistem verovanja i stoga može da se uhvati u koštac sa složenim pitanjima ljudskog života. To mi je pružilo razumnu okosnicu života, a iskustvena strana biblijske vere mi je pružila radost i postojanost.

Mislio sam da sam pronašao oslonac svog života - Hrista koji je predstavljen u Svetom pismu. Bio je to uzbuđljiv doživljaj koji mi je doneo emotivno olakšanje. Ali i dalje se sećam preneraženosti i bola koje sam doživeo kad sam počeo da uviđam koliko različitih tumačenja Biblije zastupaju čak i ljudi koji pripadaju istim crkvama ili školama mišljenja. Potvrđivanje bogonadahnutosti i pouzdanosti Svetog pisma nije bilo kraj, nego tek početak. Kako da proverim ili odbacim različita i protivrečna tumačenja mnogih teških odlomaka Svetog pisma koja zastupaju ljudi koji veruju u njegov autoritet i pouzdanost? (Evandeoski hrišćani veruju u pouzdanost Biblije, ali ne mogu da se slože oko njenog značenja!)

Ovo pitanje je postalo moj životni cilj i versko hodočašće. Znao sam da mi je vera u Hrista pružila veliki mir i radost. Moj um je usred relativizma kulture u kojoj živim i oholog dogmatizma suprotstavljenih religija i denominacija čeznuo za apsolutnim istinama. Tokom potrage za ispravnim pristupom drevnoj književnosti iznenadile su me sopstvene predrasude, nastale zbog istorijskog razdoblja, kulture i denominacije kojoj pripadam i zbog mog ličnog životnog iskustva. Često sam čitao Bibliju samo da bih pronašao potvrdu za svoje stavove. Koristio sam je kao izvor dogme, kako bih napao druge i istovremeno učvrstio sebe ublažujući svoju nesigurnost i nedostatke. Ovo spoznanje mi je bilo tako bolno!

Iako nikad neću biti potpuno objektivan, ipak mogu da postanem bolji čitalac Svetog pisma. Mogu ograničiti svoje predrasude tako što ću ih prepoznati i priznati da ih imam. Tako i dalje neću biti slobodan od njih, ali ću se suočiti sa sopstvenim slabostima. Sam tumač često je najveći neprijatelj dobrog čitanja Biblije.

Navešću neke pretpostavke s kojima pristupam proučavanju Biblije kako biste mogli da ih ispitajte zajedno sa mnom:

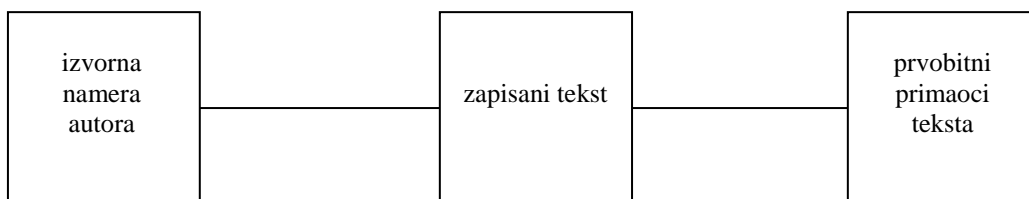
- A. Verujem da je Sveto pismo jedino bogonadahnuto samootkrivenje jedinog istinitog Boga. Ono stoga treba da se tumači u svetlu namere njegovog božanskog pisca koja je izražena kroz ljudskog pisca u tačno određenim istorijskim okolnostima.

- B. Verujem da je Sveto pismo pisano za ljude iz naroda - za svakog čoveka! Bog se prilagodio ljudima i jasno nam progovorio u određenim istorijskim i kulturnim okolnostima. Nije nam sakrio istinu, nego želi da je razumemo! Zato Biblija treba da se tumači u svetlu ondašnjeg, a ne našeg vremena. Ona danas ne može imati značenje koje njeni prvi čitaoci ili slušaoci ne bi tako razumeli. Biblija je shvatljiva ljudima prosečne umnosti i koristi normalne obrasce i tehnike ljudske komunikacije.
- C. Verujem da celo Sveto pismo ima jednu poruku i svrhu. Ono samo sebi ne protivreči, iako sadrži teške i paradoksalne odlomke. Stoga je Sveto pismo svoj najbolji tumač.
- D. Verujem da svaki odlomak Svetog pisma (isključujući proroštva) ima jedno jedino značenje, koje se zasniva na nameri njegovog bogonadahnutog pisca. Iako nikad ne možemo biti sasvim sigurni koja je bila piščeva namera, postoje mnogi pokazatelji koji nam na nju ukazuju:
1. Književna vrsta (žanr) koja je izabrana za saopštavanje poruke
 - (a) Istorijske okolnosti i naročit povod koji su bili okidač za pisanje
 - (b) Književni kontekst, kako cele biblijske knjige, tako i svakog njenog dela
 - (c) Poredak delova knjige (struktura knjige) i njihov odnos prema poruci cele knjige
 - (d) Gramatičke posebnosti koja su upotrebljene da se saopšti određena poruka
 - (e) Reči koje su izabrane da se ta poruka izloži

Prilikom proučavanja nekog biblijskog odlomka cilj nam je da proučimo svaku od ovih oblasti. Ali pre nego što objasnim svoj metod za dobro čitanje Svetog pisma, dozvolite mi da izložim neke od neprikladnih metoda koji se danas koriste. Upravo oni su stvorili tako velik broj raznovrsnih tumačenja i stoga ih treba izbegavati.

- A. Zanemarivanje književnog konteksta biblijskih knjiga i upotreba svake rečenice, fraze ili čak pojedinačnih reči kao istinosnih iskaza, nepovezano s piščevom namerom i širim kontekstom. Ovo se često naziva „izvlačenje iz konteksta”.
- B. Zanemarivanje istorijskih okolnosti biblijske knjige i njihova zamena nekakvim tobože istorijskim okolnostima za koje postoji malo ili nimalo podrške u biblijskom tekstu.
- C. Zanemarivanje istorijskih okolnosti teksta i čitanje biblijskog teksta kao da su u pitanju jutrošnje mesne novine napisane prvenstveno za današnje pojedinačne hrišćane.
- D. Zanemarivanje istorijskih okolnosti teksta alegorizacijom iz koje nastaje filozofska ili teološka poruka koja je potpuno nepovezana s prvim primaocima i namerom bogonadahnutog pisca.
- E. Zanemarivanje izvorne poruke teksta zamenjujući je sopstvenim teološkim sistemom, omiljenom doktrinom ili savremenim pitanjem koje uopšte nije povezano s namerom bogonadahnutog pisca i porukom koju je zapisao. Ova pojava najčešće sledi nakon čitanja biblijskog teksta s ciljem da se uspostavi autoritet govornika. Ovaj pristup se često naziva „tumačenje reakcijom čitaoca” („Šta ovaj tekst znači za mene?”).

Sva pisana ljudska komunikacija sastoji se iz najmanje tri međusobno povezana sastojka:

U prošlosti su se svi pristupi čitanju Biblije usredsređivali na jedan od ova tri sastojka. Ali, da bi se bolje izrazila jedinstvena bogonadahnutost Biblije, potrebno je da se gornji nacrt dopuni:

Neophodno je da sva tri sastojka budu uključena u postupak tumačenja. Da bi provera bila moguća, moje tumačenje se usredsređuje na prva dva sastojka: na pisca i na tekst. Pri tome verovatno reagujem na zloupotrebe teksta koje sam naveo: (1) na alegorizaciju ili produhovljavanje teksta i (2) na tumačenje reakcijom čitaoca („Šta ovaj tekst znači za mene?“). Zloupotreba teksta se može pojaviti u svakom koraku tumačenja. Zato uvek treba proveravati svoje motive, predrasude, pristup tekstu i primenu. Ali kako da ih proverimo ako za tumačenje nema granica, ako u tumačenju ne postoje pravila i merila? Zato nam piščeva namera i struktura njegovog teksta pružaju merila pomoću kojih možemo da ograničimo opseg mogućih ispravnih tumačenja.

Stoga se u svetlu ovih neispravnih pristupa čitanju teksta nameće pitanje koje glasi: koji to pristupi čitanju i tumačenju Biblije pružaju neku meru proverljivosti i doslednosti?

Ovde neću raspravljati o posebnim pristupima za tumačenje pojedinačnih književnih vrsta, nego o opštim načelima hermeneutike koja su dobra za sve vrste biblijskog teksta. Dobra knjiga o posebnim pristupima svakoj književnoj vrsti zove se *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, a napisali su je Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart).

Moj metod se prvo usredsređuje na to da čitalac, pomoću četiri kruga ličnog čitanja, dozvoli Svetom Duhu da baci svetlo na Bibliju. Tako Sveti Duh, biblijski tekst i čitalac dolaze na prvo, a ne na drugo mesto. Čitalac je time istovremeno zaštićen od potpadanja pod prekomerni uticaj biblijskih komentatora.

Čuo sam jednu izreku koja glasi: „Biblija baca mnogo svetla na komentare“. Ne navodim je da bih omalovažio priručnike za proučavanje, nego da vas podstaknem da ih upotrebite u pravo vreme. Moramo biti u stanju da obrazložimo svoja tumačenja iz samog biblijskog teksta. U ovih šest oblasti moguća je bar delimična proverljivost:

- a. Istorijske okolnosti
- b. Književni kontekst
- c. Gramatičke strukture teksta (sintaksa)
- d. Onovremena upotreba pojedinih reči
- e. Odgovarajući uporedni tekstovi

Moramo biti u stanju da objasnimo razloge i logiku na kojima zasnivamo svoja tumačenja. Biblija je naš jedini izvor vere i dela. Na žalost, hrišćani se često ne slažu oko pitanja čemu nas ona uči i šta podržava.

Četiri kruga čitanja osmišljena su tako da se iz njih mogu steći sledeći uvidi koji su važni za tumačenje:

A. Prvi krug čitanja

1. Pročitajte celu biblijsku knjigu odjednom. Zatim je ponovo pročitajte u drugom prevodu, najbolje nekom sa drugačijim prevodilačkim pristupom:
 - a. Iz prevoda po načelu „reč za reč“ (*NKJV, NASB, NRSV*)
 - b. Iz prevoda po načelu „dinamičkog ekvivalenta“ (*TEV, NJB*)
 - c. Iz opisnog prevoda (parafraze), (*LB, AB*)
2. Uočite glavnu svrhu pisanja cele knjige. Prepoznajte njenu temu.

3. Ako je moguće, prepoznajte deo knjige ili poglavlje ili pasus ili rečenicu koji jasno iskazuju ovu glavnu svrhu ili temu cele knjige.
 4. Prepoznajte koja književna vrsta preovladava
 - a. U Starom zavetu
 - 1) Hebrejska naracija
 - 2) Hebrejska poezija (mudrosna književnost, Psalmi)
 - 3) Hebrejska proroštva (proza i poezija)
 - 4) Zakoni
 - b. U Novom zavetu
 - 1) Naracija (Jevanđelja, Dela apostolska)
 - 2) Parabole (u Jevanđeljima)
 - 3) Pisma i poslanice
 - 4) Apokaliptična književnost
- B. Drugi krug čitanja
1. Ponovo pročitajte celu knjigu, ovaj put da biste prepoznali njene najvažnije teme.
 2. Zapišite pregled najvažnijih tema knjige i sažeto zabeležite sadržaj svake od njih sa po jednim jednostavnim iskazom.
 3. Uporedite svoj iskaz o svrsi knjige i svoj opšti pregled najvažnijih tema s priručnicima za proučavanje Biblije.
- C. Treći krug čitanja
1. Još jednom pročitajte celu biblijsku knjigu, ovaj put da biste iz nje saznali istorijske okolnosti i konkretan povod za njeno pisanje.
 2. Popišite sledeće istorijske stavke koje se spominju u toj biblijskoj knjizi:
 - a. Pisca
 - b. Datum pisanja
 - c. Primaoce
 - d. Konkretni razlozi za pisanje
 - e. Kulturne činioce koji su povezani sa svrhom pisanja
 3. Proširite svoj pregled tog dela knjige koji proučavate dodajući mu podelu sve do nivoa pasusa. Uvek prepoznajte gde deo knjige počinje i završava i zapišite njegov pregled. Deo knjige se može prostirati na nekoliko poglavlja ili na nekoliko pasusa. Ovo će vam omogućiti da pratite logiku bogonadahnutog pisca i da uočite kako je uredio tekst.
 4. Proverite svoja zapažanja o istorijskim okolnostima pomoću odgovarajućih priručnika.
- D. Četvrti krug čitanja
1. Ponovo pročitajte deo knjige koji proučavate iz nekoliko prevoda:
 - a. Iz prevoda po načelu „reč za reč” (*NKJV, NASB, NRSV*)
 - b. Iz prevoda po načelu „dinamičkog ekvivalenta” (*TEV, NJB*)
 - c. Iz opisnog prevoda (parafraze), (*LB, AB*)
 2. Prepoznajte stilske i gramatičke strukture:
 - a. Fraze koji se ponavljaju (Ef 1:6,12,13)
 - b. Gramatičke strukture koji se ponavljaju (Rim 8:31)
 - c. Suprotstavljene pojmove
 3. Popišite sledeće
 - a. Važne izraze
 - b. Neobične izraze
 - c. Važne gramatičke strukture
 - d. Posebno teške reči, delove rečenice i cele rečenice
 4. Potražite odgovarajuće uporedne odlomke

- a. pronađite biblijski odlomak koji najjasnije obrazlaže temu koju proučavate koristeći sledeće priručnike:
 - 1) Knjige iz oblasti sistemske teologije
 - 2) Izdanja Biblije s adresama uporednih odlomaka
 - 3) Biblijske konkordance
 - b. Istražite da li postoji biblijski tekst koji u paru s odlomkom koji proučavate stvara paradoks o datoj temi. Mnoge biblijske istine su izražene u dijalektičkim parovima. Mnoge netrpeljivosti među denominacijama nastaju jer se kao dokaz koriste stihovi koji predstavljaju samo jednu stranu te biblijske dijalektičke napetosti. Sve Pismo je bogonadahnutu i stoga moramo istražiti njegovu celokupnu poruku kako bi naše tumačenje odražavalo biblijsku ravnotežu.
 - c. Potražite uporedne odlomke u samoj biblijskoj knjizi, zatim u drugim knjigama istog biblijskog pisca, a onda u biblijskim knjigama iste književne vrste. Biblija je svoj najbolji tumač jer ima jednog pisca, Svetog Duha.
5. Upotrebite sledeće priručnike da proverite svoja zapažanja o istorijskim okolnostima i povodu za pisanje:
- a. Biblije za proučavanje
 - b. Biblijske enciklopedije, priručnike i rečnike
 - c. Uvode u Bibliju
 - d. Biblijske komentare (u ovom koraku proučavanja dozvolite široj zajednici vernika, iz prošlosti i sadašnjosti, da pomogne i ispravi zaključke vašeg ličnog proučavanja).

U ovom koraku prelazimo na primenu. Odvojili ste vreme da razumete tekst u svetlu njegovih izvornih okolnosti i sada treba da ga primenite u svom životu i u svojoj kulturi. Biblijski autoritet definišem kao „shvatanje poruke koju je bogonadahnuti biblijski pisac saopštio svojim savremenicima i njenu primenu u današnje vreme”.

Primena treba da sledi nakon tumačenja namere bogonadahnutog pisca i po ugledu na njegovu logiku. Nijedan biblijski odlomak se ne može primeniti u današnje vreme dok prvo ne saznamo šta je taj odlomak saopštavao u svoje vreme! Biblijski odlomak ne može poprimiti značenje koje nikad nije imao.

Podrobni pregled do nivoa pasusa (iz trećeg kruga čitanja) sada će biti vaš vodič. Tekst treba primeniti na nivou pasusa, a ne na nivou pojedinačnih reči. Reči imaju značenje samo u kontekstu; delovi rečenice imaju značenje samo u kontekstu; cele rečenice imaju značenje samo u kontekstu. Biblijski pisac je jedina bogonadahnuta osoba u celom postupku tumačenja. Mi samo idemo kuda nas on vodi u skladu s prosvetljenjem koje smo primili od Svetog Duha. Međutim, prosvetljenje nije bogonadahnutost. Da bismo mogli da kažemo „ovako govori Gospod” moramo se držati namere bogonadahnutog pisca. Primena treba da bude izričito povezana s opštom svrhom celog spisa, dela knjige kom pasus pripada i s razvojem misli iz pasusa u pasus.

Ne dozvolite da današnji problemi tumače Bibliju - pustite Bibliju da govori! To će možda zahtevati od nas da iz teksta izdvajamo načela. To je ispravno ako tekst podržava ta načela. Nažalost, naša načela često su upravo to - „naša” načela, a ne načela iz biblijskog teksta.

U primenjivanju Biblije je važno da ne zaboravimo da svaki biblijski tekst (osim proroštava) ima jedno jedino značenje. To značenje je povezano s ciljevima zbog kojih je bogonadahnuti pisac pisao raspravljajući o rešenju za neku krizu ili potrebu u vreme kad je živeo. Iz ovog jednog i jedinog značenja mogu proizaći mnoge i raznovrsne primene. Svaka primena će biti zasnovana na potrebama primalaca, ali mora biti povezana sa značenjem koje je bogonadahnuti pisac imao na umu.

Sve do sada obrazlagao sam logički postupak tumačenja i primene, a sada ću ukratko izložiti duhovnu stranu tumačenja. Meni je u tome pomoglo korišćenje sledećeg spiska koraka:

- A. Molite se za pomoć Svetog Duha (Prva Korinćanima 1:26–2:16).

- B. Molite se za oprostjenje i očišćenje od greha kojih ste svesni (Prva Jovanova 1:9).
- C. Molite se da imate veću želju za poznavanjem Boga (Psalmi 19:7-14 i 42:1).
- D. Odmah primenite sve što otkrijete tokom proučavanja.
- E. Ostanite ponizni i poučljivi.

Veoma je teško održati ravnotežu između logičkog postupka i duhovnog vodstva Svetog Duha.

Sledeći odlomci su mi pomogli da je uspostavam:

- A. Iz knjige Džejsma Sajera (Jakov W. Sire), *Iskrivljavanje Pisma (Scripture Twisting)*, str. 17-18:

„Prosvetljenje uma pripada svim pripadnicima Božjeg naroda, a ne samo duhovnoj eliti. U biblijskom hrišćanstvu nema gurua, nema posebno prosvetljenih ni onih preko kojih stiže jedino pravo tumačenje. Stoga, iako Sveti Duh daje posebne darove mudrosti, znanja i duhovnog razlučivanja, on hrišćane kojima je dao te darove ne postavlja da budu jedini autoriteti za tumačenje Njegove reči. Svaki pripadnik Njegovog naroda treba da uči, prosuđuje i razlučuje na osnovu Svetog pisma, koje ima autoritet čak i nad onima kojima je Bog dao posebne sposobnosti. Dakle, kroz celu knjigu polazim od pretpostavke da je Biblija Božje istinito otkrivenje čitavom ljudskom rodu, da je ona naš vrhovni autoritet u svim pitanjima o kojima govori, da nije obavijena velom misterije nego da obični ljudi iz svake kulture mogu ispravno da je razumeju”.

- B. O Kjerkegoru (Kierkegaard) iz knjige Bernarda Rema (Bernard Ramm) *Protestantski principi tumačenja Biblije (Protestant Biblical Interpretation)* str. 64:

„Po Kjerkegoru (Kierkegaard) je gramatičko, leksičko i istorijsko proučavanje Biblije potrebno, ali samo kao priprema za istinsko čitanje Biblije. Da bi neko čitao Bibliju kao Božju reč, čovek je mora čitati sa srcem u ustima, mora da se popne na vrhove prstiju u iščekivanju, sa iskrenim očekivanjem u razgovoru sa Bogom. Čitati Bibliju bez razmišljanja i lakomisleno ili akademski ili profesionalno ne znači čitati Bibliju kao Božju reč. Samo ako je čovek čita kao ljubavno pismo, on je čita kao Božju reč”.

- C. Rouli (H. H. Rowley) piše na 19. stranci knjige *Relevantnost Biblije (The Relevance of the Bible)*:

„Nijedno razumevanje Biblije koje je samo umno, koliko god da je potpuno, ne može da usvoji sva njena blaga. Umno razumevanje nije nevažno, jer je ključno za potpuno razumevanje, ali ono treba da vodi duhovnom razumevanju duhovnih blaga ove knjige. Tek to je potpuno razumevanje Biblije. Za duhovno razumevanje je potrebno više od umne usredsređenosti. O duhovnim pitanjima se rasuđuje duhovno i svakom proučavaocu Biblije je potreban stav duhovne prijemčivosti, žudnja da nađe Boga kako bi mogao da mu se preda. Jedino tako može da prevaziđe naučno istraživanje i pristupi bogatijem nasleđu ove najveće od svih knjiga”.

I. Metodi tumačenja u ovom komentaru

Predviđeno je da vam ovaj *Komentar s vodičem za proučavanje* pomogne na sledeći način:

- A. Svaka biblijska knjiga ima uvodni istorijski pregled. Pročitajte taj deo štiva kad završite Treći krug čitanja.
- B. Na početku svakog poglavlja pronaći ćete uvid iz konteksta. To će vam pomoći da uočite strukturu tog dela knjige.
- C. Na početku svakog poglavlja ili većeg dela knjige navedena je podela na pasuse s podnaslovima iz nekoliko savremenih engleskih prevoda:
 1. *The United Bible Society*, grčki tekst, četvrto revidirano izdanje (UBS4)
 2. *New American Standard Bible*, ažurirana 1995. godine (NASB)
 3. *New King Jakov Version* (NKJV)
 4. *New Revised Standard Version* (NRSV)
 5. *Today's English Version* (TEV)

6. *Jerusalim Bible* (JB).

Podela na pasuse nije bogonadahnuti i zato treba da je otkrijemo iz konteksta.

Poređenjem nekoliko savremenih prevoda koji koriste različite pristupe prevođenju i različita teološka stanovišta možemo da analiziramo strukturu misli bogonadahnutog pisca. Svaki pasus sadrži jednu glavnu istinu, takozvanu „tematsku rečenicu” ili „središnju ideju teksta”. Ova objedinjujuća misao je ključ za ispravno istorijsko i gramatičko tumačenje. Nikada ne bi trebalo da tumačimo tekst koji je manji od jednog pasusa, niti da iz njega propovedamo ili poučavamo! Ne zaboravite da je svaki pasus povezan s pasusima koji ga okružuju. Zato je veoma važno sastaviti pregled cele knjige do nivoa pasusa. Tako ćemo moći da pratimo logički razvoj teme onako kako ga je sastavio bogonadahnuti biblijski pisac.

- D. Beleške u ovom komentaru pristupaju tumačenju stih po stih, što nas primorava da pratimo misao bogonadahnutog pisca. Beleške sadrže podatke iz nekoliko oblasti:
1. Književni kontekst
 2. Uvidi iz istorije i kulture
 3. Podaci o gramatici
 4. Proučavanje pojedinih reči
 5. Odgovarajući uporedni odlomci
- E. Na nekim mestima u ovom komentaru tekst engleskog prevoda *New American Standard Bible* (ažuriran 1995. godine), dopunjen je tekstom nekih drugih savremenih engleskih prevoda:
1. *New King Jakov Version* (NKJV), koji sledi rukopise poznate pod imenom *Textus Receptus*.
 2. *New Revised Standard Version* (NRSV), što je revizija standardnog prevoda koju je objavio savez *National Council of Churches* po načelu „reč za reč”.
 3. *Today's English Version* (TEV), prevod po načelu „dinamičkog ekvivalenta”, *Američkog biblijskog društva* (*American Bible Society*).
 4. *New Jerusalem Bible* (NJB), engleski prevod Biblije zasnovan na rimokatoličkom francuskom prevodu po načelu „dinamičkog ekvivalenta”.
- F. Poređenje savremenih prevoda može da pomogne onima koji ne znaju grčki i hebrejski da uoče probleme u tekstu:
1. Razlike među rukopisima
 2. Druga moguća značenja reči
 3. Gramatički teške tekstove i konstrukcije
 4. Dvosmislene tekstove
- Iako savremeni prevodi ne mogu da reše ove probleme, oni pomažu da ih prepoznamo kao mesta koja zahtevaju dublje i detaljnije proučavanje.
- G. Na kraju svakog poglavlja nalaze se odgovarajuća pitanja za razmatranje koja se tiču najvažnijih problema u tumačenju tog poglavlja.

Dostupni vodiči za proučavanje:

Vol. 0	Seminar „I ti možeš razumeti Sveto pismo”
Vol. 1	Prvi hrišćanski bukvar: Matej
Vol. 2	Jevanđelje po Marku: Marko i 1. i 2. Petrova
Vol. 3A	Istoričar Luka: Jevanđelje po Luki
Vol. 3B	Istoričar Luka: Dela apostolska
Vol. 4	Memoari i pisma voljenog učenika: Jevanđelje po Jovanu i 1, 2. i 3. Jovanova
Vol. 5	Jevanđelje po Pavlu: Rimljanima
Vol. 6	Pavlova pisma crkvi u nevolji: 1. i 2. Korinćanima
Vol. 7	Prva Pavlova pisma: Galatima i 1. i 2. Solunjanima

Vol. 8	Pavlova zatvorska pisma: Kološanima, Efescima, Filimonu i Filibljanima
Vol. 9	Pavlovo četvrto misionarsko putovanje: 1. i 2. Timotiju i Titu
Vol. 10	Superiornost Novog saveza: Jevrejima
Vol. 11	Isusova polubrača govore: Jakov i Juda
Vol. 12	Nada u teškim vremenima—Zavesa se spušta: Otkrivenje
Izdanja za stari zavet:	
Vol. 1AOT	Kako je sve počelo: 1. Mojsijeva 1-11
Vol. 8OT	Period nakon izgnanstva: Ezra, Nemija i Jestira
Vol. 10OT	Proroci iz osmog veka: Amos, Osija, Jona i Mihej
Vol. 14OT	Starozavetne apokalipse: Danilo i Zaharija

UVODNA LEKCIJA

I. DEFINICIJE ČESTIH TERMINA

A. BOŽJA IMENA

1. Gospod (YHWH / Kurios)
2. Bog (Elohim / Theos)
3. Sin čovečiji
4. Sin Božji
5. Spasitelj
6. Isus
7. Hrist

B. IMENA RUKOPISA I PREVODA

1. Mazoretski tekst
2. Septuaginta
3. Targumi
4. Vulgata
5. Pešita
6. Svici s Mrtvog mora

C. REČNIK TERMINA (VIDITE PRILOG 1)

D. TEKSTUALNI KRITICIZAM (VIDITE PRILOG 2)

E. GRČKI GRAMATIČKI TERMINI KOJI UTIČU NA TUMAČENJE (VIDITE PRILOG 3)

II. OSNOVNA VREMENSKA LINIJA STAROG ZAVETA

III. OSNOVNA MAPA PRVOVEKOVNOG MEDITERANSKOG SVETA

A. Vodene površine

1. Sredozemno more	4. Egejsko more
2. Crno more	5. Reka Nil
3. Jadransko more	6. Reka Jordan

B. Zemlje koje se spominju u Novom zavetu

1. Egipat
2. Judeja
3. Samarija
4. Dekapolis
5. Galileja
6. Sirija
7. Fenikija
8. Kilikija
9. Kapadokija

10. Galatija
11. Pamfilija
12. Likija
13. Azija
14. Vitinija
15. Pont
16. Ahaja
17. Makedonija
18. Ilirik
19. Italija

C. Ostrva koja se spominju u Novom zavetu

1. Kipar
2. Krit
3. Patmos
4. Sicilija
5. Malta

D. Najvažniji gradovi

1. Aleksandrija
2. Memfis
3. Jerusalim
4. Antiohija
5. Tars
6. Efes
7. Pergam
8. Korint
9. Atina
10. Rim
11. Solun

UVOD U JEVANĐELJE PO MATEJU

I. UVODNA NAPOMENA

- A. Sve do vremena Renesanse/Reformacije, smatrano je da je Jevanđelje po Mateju prvo napisano Jevanđelje (Rimokatolička crkva još uvek to smatra).
- B. Ono je najkopiranije, najcitiranije, najkorištenije Jevanđelje u katehizisu i u ranoj crkvenoj liturgiji tokom prva dva veka.
- C. Vilijam Barkleij (William Barclay) u *Prva tri Jevanđelja (The First Three Gospels)*, str. 19, kaže: „Kada uzmemo Mateja, uzimamo knjigu za koju slobodno možemo reći da je najznačajniji pojedinačan dokument hrišćanske vere, jer u njoj imamo najpotpuniji i najsistematičniji zapis o Isusovom životu i učenjima”.
To je zato što ovo Jevanđelje na tematski način razvija Isusova učenja. Korišteno je za poučavanje novih obraćenika (i Jevreja i pagana) o životu i poruci Isusa iz Nazareta, Hrista.
- D. Ono na logičan način povezuje Stari i Novi Zavet, jevrejske vernike i paganske vernike. Koristi starozavetni format obećanje/ispunjenje, kao i rane propovedi iz Dela, koje se nazivaju kerigma (*kerygma*). Više od pedeset puta citira Stari zavet, a još mnogo češće aludira na njega. Takođe, govoreći o Isusu koristi mnoge nazive i analogije koje su korištene za Gospoda.
- E. Stoga, ciljevi Jevanđelja po Mateju jesu evangelizacija i učenje, bratski aspekti Velikog poslanja (Mt 28:19-20).
 - 1. Pomažu da se Jevreji obrate, tako što ih upoznaju sa Isusovim životom i učenjima,
 - 2. Poučavaju i vernike, Jevreje i pagane, o tome kako treba da žive kao hrišćani.

II. AUTORSTVO

- A. Iako najstariji primerci grčkog Novog zaveta (200-400. g.n.e.) sadrže oznaku „po Mateju”, autor je nepoznat.
- B. Tradicija rane crkve je saglasna oko toga da je ovo Jevanđelje napisao Matej (poznat i kao Levi, up. Mk 2:14; Lk 5:27,29), carinik (up. Mt 9:9; 10:3) i Isusov učenik.
- C. Matej, Marko i Luka su zapanjujuće slični:
 - 1. Često koriste iste starozavetne citate, koji se ne nalaze u Mazoretskim tekstovima, niti u Septuaginti,
 - 2. Često citiraju Isusove reči sa neobičnim gramatičkim konstrukcijama, čak i koristeći retke grčke reči,
 - 3. Često koriste izraze ili čak i rečenice sa potpuno istim grčkim rečima,
 - 4. Očigledno je da je došlo do književnog posuđivanja.
- D. Razvijeno je nekoliko teorija o odnosu između Mateja, Marka i Luke (sinoptička Jevanđelja):
 - 1. Tradicija rane crkve je saglasna oko toga da je ovo Jevanđelje napisao Matej (Levi), carinik i Isusov učenik. Sve do vremena Renesanse/Reformacije, bilo je jednoglasno prihvaćeno da je apostol Matej autor.
 - 2. Oko 1776. godine, A. E. Lesing (A. E. Lessing) - a kasnije i Gisler (Gieseler), 1818. godine - razvija teoriju oralnog stadijuma u razvoju sinoptičkih („istovremeno

sagledati”) Jevanđelja. Zastupao je teoriju po kojoj se ona zasnivaju na starijim oralnim tradicijama, koje su pisci prilagodili za svoje ciljne grupe:

- a. Matej: Jevreji
- b. Marko: Rimljani
- c. Luka: pagani

Svako je povezano sa odvojenim geografskim centrom hrišćanstva

- a. Matej: Antiohija, Sirija
- b. Marko: Rim, Italija
- c. Luka: Primorska Cezareja, Palestina
- d. Jovan: Efes, Mala Azija

3. Početkom devetnaestog veka, J. J. Grisbak (J. J. Griesbach), razvija teoriju da su Matej i Luka napisali odvojene zapise o Isusovom životu, međusobno potpuno nezavisne. Marko je napisao kratko Jevanđelje pokušavajući da pomiri ta dva zapisa.
 4. Početkom dvadesetog veka, H. J. Holcman (H. J. Holtzmann) razvija teoriju da je prvo napisano Jevanđelje po Marku, a da su i Matej i Luka koristili njegovu strukturu, uz odvojeni dokument sa Isusovim rečima koji se naziva *Q* (nemački *quelle* ili „izvor”). Ova teorija je nazvana teorijom „dva izvora” - takođe ju je prihvatio Fredrik Šlejermaher (Fredrick Schleiermacher) 1832. godine.
 5. Kasnije je B. H. Striter (B. H. Streeter) razvio modifikovanu teoriju „dva izvora” - teoriju „četiri izvora” - koja predlaže: „proto Luku”, Marka i *Q*.
 6. Navedene teorije o nastanku sinoptičkih Jevanđelja samo su pretpostavke. Ne postoji istorijski ili originalni spis koji bi dokazao postojanje „*Q*” izvora ili „proto Luke”. Savremeni stručnjaci jednostavno ne znaju kako su Jevanđelja razvijena, niti ko ih je napisao (kao ni za starozavetni Zakon ili starije Proroke). Međutim, taj nedostatak informacija ne utiče na stav crkve o njihovoj nadahnutosti ili pouzdanosti kao istorijskih ili verskih dokumenata.
 7. U strukturi i rečniku sinoptičkih Jevanđelja postoje očigledne sličnosti, ali takođe postoje i brojne zanimljive razlike. Razlike su očigledne u direktnim svedočanstvima. Ranij crkvi nisu smetale razlike između ta tri zapisa svedoka o Isusovom životu. Moguće je da su ciljne grupe, stilovi autora ili upotreba različitih jezika (aramejski i grčki) uzroci tih navodnih neslaganja. Moramo naglasiti da su ti nadahnuti pisci, urednici ili sakupljači imali slobodu da odaberu, urede, prilagode i sumiraju događaje i učenja iz Isusovog života (up. *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible for All Its Worth)*, Fi (Fee) i Stjuart (Stuart), str. 113-148).
- E. U Euzebijevoj (Euzebije) *Crkvenoj istoriji (Historical Knjiga Sirahova)*, 3:39:16, zabeleženo je verovanje rane crkve, Papija Hierapolskog (130. g.n.e.), da je Matej svoje Jevanđelje pisao na aramejskom. Međutim, savremeni stručnjaci odbacuju ovo verovanje zbog sledećih razloga:
1. Grčki jezik Mateja nema karakteristike prevoda sa aramejskog,
 2. Koristi igre rečima na grčkom (up. Mt 6:16; 21:41; 24:30),
 3. Većina starozavetnih citata je iz Septuaginte (LXX), ne iz Mazoretskih jevrejskih tekstova.

Da li je moguće da Mt 10:3 ukazuje na to da je Matej autor? Nakon njegovog imena stoji reč „carinik”. Taj samopotcenjujući komentar ne postoji u Marku. Takođe, Matej nije bio veoma poznata osoba u Novom zavetu ili u ranoj crkvi.

Zašto se razvila toliko bogata tradicija oko njegovog imena i ovog prvog apostolskog Jevanđelja?

III. VREME

- A. Vreme pisanja Jevanđelja je višestruko povezano sa sinoptičkim problemom. Koje Jevanđelje je prvo napisano i ko je posuđivao od koga?
1. Euzebijie u *Crkvenoj istoriji*, 3:39:15, kaže da je Matej koristio Marka kao smernice za strukturu.
 2. Augustin, međutim, za Marka kaže da je „pratilac vojske” i da je on skratio Mateja.
- B. Najbolji pristup je određivanje koje su granice mogućih vremena.
1. Sigurno je napisano pre 96. ili 115. g.n.e.
 - a. Klement Rimski (96. g.n.e.) u svom pismu Korinćanima aludira na Matejevo Jevanđelje.
 - b. Ignjatije (110-115. g.n.e.), antiohijski biskup, citirao je Mt 3:15 u svom pismu hrišćanima u Smirni 1:1.
 2. Najteže pitanje je koliko rano je moglo biti napisano?
 - a. Naravno, sigurno tek posle zabeleženih događaja, nakon sredine tridesetih godina.
 - b. Sigurno je prošlo neko vreme da bi se pojavila potreba, da bi se ono sastavilo i distribuiralo.
 - c. Koji je odnos Mateja 24 prema uništenju Jerusalima 70. g.n.e? Delovi Mateja ukazuju na to da je žrtveni sistem još uvek postojao (Mt 5:23-24; 12:5-7; 17:24-27; 26:60-61). To znači da je vreme nastanka bilo pre 70. g.n.e.
 - d. Ako su Matej i Marko napisani u vreme Pavlove službe (48-68. g.n.e.), zašto je ne spominju? Euzebijie u *Crkvenoj istoriji* 5:8:2 citira Irineja, koji kaže da je Matej napisao svoje Jevanđelje dok su Petar i Pavle bili u Rimu. Petar i Pavle su ubijeni tokom Neronove vladavine koja je završena 68. g.n.e.
 - e. Savremeni stručnjaci pretpostavljaju da je najraniji mogući datum nastanka 50. g.n.e.
- C. Mnogi stručnjaci veruju da su četiri Jevanđelja dublje povezana sa geografskim centrima hrišćanstva nego sa tradicionalnim autorima. Moguće je da je Matej pisan iz Sirijske Antiohije, zbog pitanja crkve o Jevrejima/paganima, verovatno oko 60. g.n.e. ili najkasnije nekada pre 70. g.n.e.

IV. PRIMAOCI

- A. Kao što ni autorstvo ni vreme nastanka Jevanđelja nisu poznati sa sigurnošću, nisu poznati ni primaoci. Čini se da je najbolje da se ono poveže sa verujućim Jevrejima i paganima. Crkva u Sirijskoj Antiohiji u prvom veku najbolje se uklapa u ovaj profil.
- B. Euzebijie u *Crkvenoj istoriji* 6:25:4 citira Origena koji kaže da je ono pisano jevrejskim vernicima.

V. STRUKTURA

- A. Koja je struktura ovog Jevanđelja? Nameru prvobitnog nadahnutog autora možemo najbolje shvatiti analiziranjem strukture čitave knjige.
- B. Stručnjaci ukazuju na nekoliko struktura:
1. Isusove geografske putanje
 - a. Galileja
 - b. Severno od Galileje
 - c. Pereja i Judeja (na putu za Jerusalim)
 - d. Jerusalim

2. Matejevih pet tematskih jedinica. Međusobno su razdvojene izrazom koji se ponavlja: „kada je Isus završio...”, (up. Mt 7:28; 11:1; 13:53; 19:1; 26:1). Mnogi stručnjaci vide tih pet jedinica kao Matejev pokušaj da prikaže Isusa kao „novog Mojsija” time što je početak svake celine u skladu sa jednom od pet Mojsijevih knjiga (Postanak, Izlazak, Levitska, Brojevi, Ponovljeni Zakon).
 - a. Prstenasta struktura u kojoj se smenjuju narativni delovi i diskursi
 - b. Teološki/biografski format koji se nastavlja na ponavljajući izraz: „onda Isus poče...”, (up. Mt 4:17; 16:21), što deli knjigu na tri dela (Mt 1:1-4:16; 4:17-16:20; i Mt 16:21-28:20)
 - c. Matejevo naglašavanje prediktivnih poglavlja starozavetnom upotrebom izraza „da se ispuni” (up. Mt 1:22; 2:15,17,23; 4:14; 8:17; 12:17; 13:35; 21:4; 27:9 i 27:35)

- C. „Jevanđelja” su jedinstveni literarni žanr. Nisu biografska. Nisu istorijski narativi. Ona su selektivno teološka, visoko strukturirana književna vrsta. Svaki pisac Jevanđelja je odabrao neke događaje iz Isusovog života i neka Njegova učenja da bi ga na jedinstven način predstavio svojoj ciljnoj grupi. Jevanđelja su bila evangelistički traktati.

VI. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. Isus, 1:1 (NASB: Mesija)
2. devojka, 1:23,25 (NASB: devica)
3. Emanuilo, 1:23
4. oni koji gledaju u zvezde, 2:1
5. Nazarećanin, 2:23
6. okrenite se Gospodu, 3:2 (NASB: pokajte se)
7. odbacivali svoje grehe, 3:6 (NASB: priznavali svoje grehe)
8. fariseji, 3:7
9. sadukeji, 3:7
10. „odvezati vezice na sandalama”, 3:11
11. „ovo je Sin moj kojeg volim veoma mnogo”, 3:17
12. „najviše mesto u hramu”, 4:5
13. „Zakon”, 5:17
14. „razvodni list”, 5:31
15. „podnožje njegovim nogama”, 5:35
16. po ulicama, 6:2 (NASB: po sinagogama)
17. „na uska vrata”, 7:13
18. mudrac, 8:19 (NASB: pisar)
19. „opsednuta demonima”, 8:28
20. „jeli sa Isusom”, 9:10 (NASB: „Isus je ležao za stolom”)
21. posude, 9:17 (NASB: „vinske kože”)
22. „ljude kako plaču”, 9:23 (NASB: „svirače svirale”)
23. apostoli, 10:2
24. pruta, 11:29,30
25. „ni na ovom svetu, ni u budućem”, 12:32 (NASB: „ni na ovom dobu, ni u budućem”)
25. priče u poređenjima, 13:3 (NASB: „parabole”)
27. korov, 13:25
28. „nad prvim predanjima”, 15:2 (NASB: „nad tradicijom starešina”)
29. ogranj uništenja, 16:18 (NASB: „Had”)
30. preobraziti, 17:2
31. obuzet zlim duhom, 17:15 (NASB: „poludeo”)

32. „porez”, 17:24 (NASB: „porez od dve darne”)
33. dinar, 20:2,9
34. Osana, doslovno „spasi nas sada”, na aramejskom „carska moć tebi”, 21:9
35. „početak nevolja”, 24:8 (NASB: „porođajni bolovi”)
36. „gadost koja pustoši” 24:15
37. zlatnik, 25:20
38. „fariseji”, 26:59 (NASB: „ceo sabor”)
39. „dolazi na nebeskim oblacima”, 26:64
40. „logor krvi”, 27:8
41. sklonište, 27:27 (NASB: „Pretorijum”)
42. „Golgota”, 27:33
43. „a neki i posumnjaše”, 28:17

VII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Zorovavelj, 1:12
2. Irod, 2:13
3. sin Davidov, 9:27
4. Sin čovečiji, 10:23
5. sluga moj, 12:18
6. Velzevul, 12:24
7. Irodijada, 14:6
8. Simon, sin Jonin, 16:17
9. „glavari sveštenci, mudraci i narodne starešine”, 21:23
10. Irodovi nasilnici, 22:16
11. rabin, 23:7
12. Kajafa, 26:3
13. Pilat, 27:2
14. Varava, 27:16
15. Marija Magdalena, 27:56
16. Josif iz Karnasije, 27:57

VIII. MESTA NA MAPI

1. Vitlejem, 2:1
2. Judejska pustinja, 3:1
3. Galileja, 3:13
4. Nazaret, 4:13
5. Kapernaum, 4:13
6. Sodom i Gomor, 10:15
7. Vitsaida, 11:21
8. Sidon, 15:21
9. Cezareja Filipova, 16:13
10. Maslinska gora, 21:2
11. Getsimanija, 26:36

IX. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto postoje razlike između rodoslova kod Mateja i kod Luke?
2. Šta Tamara, Rava i Ruta imaju zajedničko?
3. Šta Ilija i Jovan Krstitelj imaju zajedničko?

4. Šta je „carstvo nebesko“?
5. Šta je tačno Sotona podsticao Isusa da učini u pustinji?
6. Objasnite 5:17 svojim rečima.
7. Objasnite 5:48 svojim rečima.
8. Objasnite 7:6 svojim rečima.
9. Zašto su stihovi 8:5-13 tako neobični i značajni?
10. Objasnite 10:38 svojim rečima.
11. Objasnite 10:19 svojim rečima.
12. Zašto je Isus isceljivao na Šabat?
13. Šta je huljenje na Duha? (12:31-32)
14. Kako je klicanje povezano sa rađanjem plodova u paraboli o sejaču? (13)
15. Objasnite 13:44 svojim rečima.
16. Objasnite 15:11 svojim rečima.
17. Objasnite 16:20 svojim rečima.
18. Objasnite 18:8 svojim rečima.
19. Da li svaki vernik ima anđela čuvara?
20. Objasnite 19:17 u odnosu na to da je Isus Božji Sin.
21. Objasnite 21:18-19 svojim rečima.
22. Zašto se Isus tako oštro govori o književnicima i farisejima u poglavlju 23?
23. Zbog čega je značajan stih 24:36?

UVOD U JEVANĐELJE PO MARKU

I. UVODNA NAPOMENA

- A. Drevna crkva je često preskakala kopiranje, proučavanje i poučavanje Marka u korist Mateja i Luke, zato što su Jevanđelje po Marku posmatrali kao „sažet pregled” (tj. skraćeno Jevanđelje), kao što je kasnije rekao i sam Avgustin.
- B. Rani grčki crkveni oci, kao i apologete (branitelji vere) iz drugog veka, retko citiraju Marka.
- C. Sa razvojem savremenog istorijsko-gramatičkog pristupa tumačenju Biblije, prepoznat je značaj Jevanđelja po Marku, zbog verovanja da je ovo prvo napisano Jevanđelje. I Matej i Luka ga koriste u svom predstavljanju Isusovog života i značaja. Po tome, Marko postaje osnovni dokument crkve, prvi zvaničan zapis o Isusovom životu.

II. ŽANR

- A. Jevanđelja nisu savremene biografije ili istorijski zapisi. Ona su selektivni, teološki tekstovi, čija svrha je da Isusa predstavljaju različitim grupama i da te grupe približe veri u Njega. Ona su „dobre vesti” koje govore o Isusovom životu sa ciljem evangelizacije (up. Jn 20:30-31).
- B. Marko obrađuje četiri različita istorijska okruženja i ima četiri teološke namere
 1. Isusov život i učenje
 2. Petrov život i učenje
 3. Potrebe rane crkve
 4. Evangelizacijska namera Jovana Marka
- C. Četiri Jevanđelja su jedinstvena u bliskoistočnoj i grčko-rimskoj literaturi. Duh je vodio nadahnuti autore u zadatku da odaberu Isusova učenja i dela koja jasno otkrivaju Njegov karakter i/ili Njegov cilj. Oni su ove reči i dela predstavili na različite načine. Jedan primer bi bilo poređenje Matejeve Propovedi na gori (Mt 5-7) sa Lukinom Propovedi na zaravni. Postaje jasno da je Matej spajao sva Isusova učenja u jednu dugu propoved, dok Luka ista ta učenja raspoređuje po celom svom Jevanđelju. Isto se može reći za činjenicu da je Matej spojio Isusova čuda u jednu celinu, dok ih je Luka rasporedio po celom svom Jevanđelju. Ovo ukazuje na slobodu pisaca Jevanđelja ne samo da odaberu i uredi Isusova učenja, nego i da ih prilagode svojim ličnim teološkim ciljevima (pročitajte Fi (Fee) i Stuart (Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, str. 113-134). Dok čitamo Jevanđelja, moramo neprekidno postavljati pitanje - koju teološku poruku ovi pisci žele da prenesu? Zašto su upravo ovaj događaj, čudo ili lekciju naveli ovde?
- D. Markovo Jevanđelje je dobar primer koine grčkog kao drugog jezika naroda iz Sredozemlja. Markov maternji jezik bio je aramejski (kao i maternji jezik Isusa i svih Jevreja u prvovekovnoj Palestini). Ova semitska aroma je karakteristična za Markovo Jevanđelje.

III. AUTORSTVO

- A. Tradicionalno je Jovan Marko poistovećivan sa apostolom Petrom u pisanju ovog Jevanđelja. Sam tekst je anonimn (kao i sva Jevanđelja).

- B. Još jedan dokaz da je Petar bio direktan svedok jeste činjenica da Marko ne beleži tri posebna događaja u koja je Petar bio lično uključen.
1. Kada je hodao po vodi (up. Mt 14:28-33)
 2. Kada je u Cezareji Filipovoj govorio o veri u ime Dvanaestorice (up. Mt 16:13-20), u Marku su izostavljeni samo stihovi 8:27-30 i poglavlja „na ovom kamenu” i „ključevi Carstva”.
 3. Kada je za sebe i za Isusa platio hramski porez (up. Mt 17:24-27). Moguće je da Petar zbog svoje skromnosti nije želeo da ove događaje naglašava u svojim propovedima.
- C. Rana crkvena tradicija
1. Prva Klementova poslanica, pisana u Rimu oko 95. g.n.e, aludira na Marka (kao i *Hermin Pastir*).
 2. Papije, jerapoljski biskup (oko 130. g.n.e.), napisao je *Izjašnjenje reči Gospodnje*, a Euzebije (275-339. g.n.e.) ga citira u svom delu *Crkvena istorija* 3.39.15. On tvrdi da je Marko bio Petrov tumač i da je on tačno, ali ne i hronološki, beležio Petrova sećanja o Isusu. Čini se da je Marko skupio i prilagodio Petrove propovedi i organizovao ih u obliku Jevanđelja. Papije tvrdi da je ovu informaciju primio od „starešine”, što je moguće da se odnosi na apostola Jovana.
 3. Justin Mučenik (150. g.n.e.) citira Mk 3:17 i dodaje da ovaj tekst potiče iz Petrovog sećanja.
 4. Anti-markionski predgovor Marku, napisan oko 180. g.n.e, identifikuje Petra kao direktnog svedoka Markovog Jevanđelja. Takođe tvrdi da je Marko napisao Jevanđelje u Italiji nakon Petrove smrti (tradicionalno se veruje da je to bilo u Rimu oko 65. g.n.e.).
 5. Irinej, piše oko 180. g.n.e. i spominje Jovana Marka kao Petrovog tumača i urednika njegovih sećanja nakon njegove smrti (up. *Protivu jeresi* 3:1:2).
 6. Klement Aleksandrijski (195. g.n.e.) tvrdi da su oni koji su slušali Petrove propovedi u Rimu tražili od Marka da ih zabeleži.
 7. Iako je tekst nepotpun, čini se da Muratorijev fragment (tj. kanon), napisan oko 200. g.n.e. u Rimu, potvrđuje da je Jovan Marko beležio Petrove propovedi.
 8. Tertulijan (200. g.n.e.) u delu *Protiv Markiona* (4:5) navodi da je Marko objavio Petrova sećanja.
 9. U *Ekspozicionom biblijskom komentaru* (*The Expositor's Bible Commentary*), Vol. 8, str. 606, Volter Vesel (Walter Wessel) daje zanimljiv komentar da navedene rane tradicije potiču iz geografski raspršenih crkvenih centara
 - a. Papije je iz Male Azije
 - b. Anti-markionski predgovor i Muratorijev fragment su iz Rima
 - c. Irinej (up. *Protivu jeresi* 3.1.1) je iz Liona u Francuskoj. Irinejevu tradiciju vidimo i kod Tertulijana (up. *Protiv Markiona* 4.5) iz severne Afrike i Klementa Aleksandrijskog iz Egipta (up. *Hipoteze* 6, citat kod Euzebija, *Crkvena istorija* 2.15.1-2; 3.24.5-8; 6:14:6-7). Ova geografska razuđenost podržava pouzdanost ove tradicije budući da je ona bila opšte prihvaćena u ranom hrišćanstvu.
 10. Prema Euzebiju (*Crkvena istorija* 4:25), Origen (230. g.n.e.) u *Komentaru Mateja* (prvi poznat komentar Jevanđelja po Marku potiče tek iz petog veka) kaže da je Marko napisao Jevanđelje u skladu sa Petrovim objašnjenjima.
 11. Sam Euzebije govori o Markovom Jevanđelju u svom delu *Crkvena istorija* 2.15 i kaže da je Marko beležio Petrove propovedi na molbu onih koji su ih slušali, da bi mogle da se čitaju u svim crkvama. Euzebije ovu tradiciju zasniva na tekstovima Klementa Aleksandrijskog.
- D. Šta znamo o Jovanu Marku
1. Njegova majka je bila dobro poznata vernica u Jerusalimu u čijoj kući se okupljala crkva (moguće i u vreme Gospodnje večere, up. Mk 14:14-15; Dap 1:13-14; Dap 12:12).

- Moguće je da je on neimenovana osoba koja je pobjegla iz Getsimanije (Mk 14:51-52).
2. Vraćao se sa svojim ujakom Varnavom (up. Kol 4:10) i Pavlom u Antiohiju iz Jerusalima (Dap 12:25).
 3. Pratio je Varnavu i Pavla na prvom misionarskom putovanju (Dap 13:5), ali se iznenada vratio kući (Dap 13:13).
 4. Nakon toga je Varnava želeo da Marka povede na drugo misionarsko putovanje, ali je ovo dovelo do velikog neslaganja između Varnave i Pavla (Dap 15:37-40).
 5. Kasnije se ponovo povezao sa Pavlom i postao njegov prijatelj i saradnik (Kol 4:10; 2. Tim 4:11; Flm 24).
 6. Bio je Petrov saputnik i saradnik, moguće u Rimu (1. Pt 5:13).
- E. Čini se da stihovi 14:51-52 potvrđuju Markovo lično znanje o Isusu. U njima nag ćovjek beži iz Getsimanskog vrta neposredno nakon Isusovog hapšenja. Čini se da ovaj neobičan i potpuno neočekivan detalj odražava Markovo lično iskustvo.

IV. VREME

- A. Ovo Jevanđelje je zapis svedoka i tumačenje Isusovog života, dela i učenja, naizgled preuzeto iz Petrovih propovedi. Propovedi su sakupljene i distribuirane nakon njegove smrti, po anti-markionskom predgovoru i Irineju (koji takođe dodaje i nakon smrti Pavla). I Petar i Pavle su mučenički umrli pod Neronom (54-68. g.n.e.) u Rimu (crkvena tradicija). Ne znamo tačne datume, ali ako je ovo tačno, verovatno je Jevanđelje po Marku pisano sredinom šezdesetih godina.
- B. Moguće je da se anti-markionski predgovor i Irinej ne odnose na Petrovu smrt, nego na njegov odlazak (tj. izgnanstvo) iz Rima. Neki dokazi iz tradicije (tj. Justin i Ipolit) navode da je Petar posetio Rim u vreme vladavine Klaudija (41-54. g.n.e.), (Euzebije, *Crkvena istorija* 2.14.6).
- C. Čini se da Lukina Dela završavaju početkom šezdesetih, dok je Pavle još uvek u zatvoru. Ako je istina da je Luka koristio Markovo Jevanđelje u svom Jevanđelju, onda je ono moralo biti napisano pre Dela, dakle, pre početka šezdesetih.
- D. Autorstvo i vreme Markovog Jevanđelja ni na koji način ne utiču na istorijske/teološke/evangelističke istine ovog (niti bilo kojeg drugog) Jevanđelja. Isus je najvažniji karakter, a ne ljudski autor!
- E. Iznenadujuće je to što ni jedno Jevanđelje (čak ni Jovanovo, napisano 95-96. g.n.e.) ne spominje niti ukazuje na uništenje Jerusalima (up. Mt 24; Mk 13; Lk 21) 70. g.n.e. od strane rimskog generala, kasnije cara, Tita. Markovo Jevanđelje je verovatno napisano pre ovog događaja. Moguće je čak i da su i Matej i Luka napisani pre ove velike kazne za judaizam. Jednostavno moramo prihvatiti da nam tačna vremena pisanja sinoptičkih Jevanđelja u ovom trenutku nisu poznata (kao ni njihova međusobna književna povezanost).

V. PRIMAOCI

- A. Nekoliko ranih crkvenih pisaca povezuje Marka sa Rimljanima
 1. 1. Pt 5:13
 2. Anti-markionski predgovor (Italija)
 3. Irinej (Rim, up. *Protivu jeresi* 3.1.2)
 4. Klement Aleksandrijski (Rim, up. Euzebije *Crkvena istorija* 4.14.6-7; 6.14.5-7)

- B. Sam Marko ne navodi svoju nameru pri pisanju ovog Jevanđelja. Postoji nekoliko teorija.
1. Evangelistički traktat (up. 1:1) napisan posebno za Rimljane (up. 1:15; 10:45)
 - a. Tumačenja jevrejskih elemenata (up. 7:3-4; 14:12; 15:42)
 - b. Prevod aramejskih reči (up. 3:17; 5:41; 7:1,34; 10:46; 14:36; 15:22,34)
 - c. Upotreba brojnih latinskih reči (up. *executioner*, 6:27; *sextanus*, 7:4; *census*, 12:14; *quadrans*, 12:42; *praetorium*, 15:16; *centurio*, 15:39; *flagellare*, 15:42)
 - d. Inkluzivan jezik u vezi Isusa
 - (1) Inkluzivan jezik o ljudima iz Palestine (up. 1:5,28,33,39; 2:13; 4:1; 6:33,39,41,55)
 - (2) Inkluzivan jezik o svim ljudima (up. 13:10)
 2. Neron je optužio hrišćane za požar u Rimu 64. g.n.e. i time je započet strašan talas progona vernika. Marko često spominje progon (up. Isusovo stradanje 8:31; 9:39; 10:33-34,45 i stradanje Njegovih sledbenika 8:34-38; 10:21,30,35-44).
 3. Odložen Drugi dolazak
 4. Smrt direktnih Isusovih svedoka, posebno apostola
 5. Porast jeresi unutar velikih hrišćanskih crkava
 - a. Judaizeri (Galatima)
 - b. Gnostici (1. Jovanova)
 - c. Kombinacija a. i b. (tj. Kološanima i Efescima; 2. Petrova 2)

VI. STRUKTURA

- A. Struktura Marka je takva da je poslednja nedelja Isusovog života fokus više od jedne trećine knjige. Očigledan je teološki značaj Nedelje stradanja.
- B. Budući da Marko, po ranoj crkvenoj tradiciji, prenosi Petrove propovedi (verovatno iz Rima) očigledno je zašto ne sadrži opis rođenja. Marko počinje tamo gde počinje Petrovo Iskustvo, sa Isusom kao odraslom osobom i teološki je povezan sa porukom Jovana Krstitelja o pokajanju i veri kao pripremi za Mesijino delovanje. Sigurno su Petrove propovedi koristile koncepte „Sina čovečijeg” i „Sina Božjeg”. Ovo Jevanđelje odražava teologiju samog Petra o Isusovoj ličnosti. On je prvobitno bio veliki učitelj i iscelitelj, ali je On postao Mesija! Ovaj Mesija nije bio očekivani osvajač i vojni general, nego Sluga koji strada (up. Isaija 53).
- C. Markovu osnovnu geografsku strukturu koriste i druga sinoptička Jevanđelja (tj. Matej i Luka)
1. Služba u Galileji (1:14-6:13)
 2. Služba izvan Galileje (6:14-8:30)
 3. Putovanje u Jerusalim (8:31-10:52)
 4. Poslednja nedelja u području Jerusalima (11:1-16:8)
- D. Moguće je čak da Markova struktura sledi osnovnu šemu ranih apostolskih propovedi (tj. Dap 10:37-43, up. Č. H. Dod (C. H. Dodd), *Proučavanje Novog zaveta (New Testament Studies) str.* 1-11). Ukoliko je ovo istina, tada su zapisana Jevanđelja kulminacija perioda usmene tradicije (tj. *kerigma*). Judaizam je smatrao da su usmena učenja superiornija od pisanih tekstova.
- E. Karakteristika Markovog Jevanđelja je brzina zapisa (tj. „odmah”, up. 1:10) o životu Isusa. Marko ne beleži duge sesije poučavanja, nego brzo prelazi sa događaja na događaj (tj. ponavlja se upotreba reči „odmah”). Markovo Jevanđelje otkriva Isusa kroz Njegova dela.

Međutim, brz tempo ovog zapisa je prožet živopisnim detaljima svedoka (tj. Petra).

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. krštenje u znak pokajanja, 1:4
2. odeća od kamilje dlake, 1:6
3. kao golub, 1:10
4. četrdeset dana, 1:13
5. približilo se Božje carstvo, 1:15
6. sinagoga, 1:23
7. književnici, 2:6
8. hula, 2:7
9. mehovi, 2:22
10. poređenja, 4:2
11. haljina, 5:27
12. kvasac farisejski, 8:15
13. odlazi od mene, Sotono, 8:33 (NASB: „stani iza mene, Sotono”)
14. preobraziti, 9:2
15. oganj uništenja (Gehena), 9:47
16. dom molitve za sve narode, 11:17
17. novčić, 12:15
18. Pasha, 14:1
19. nard, 14:3
20. ova čaša, 14:36
21. došao je čas, 14:41
22. dan pripreme, 15:42
23. prvi dan u sedmici, 16:2

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Simon, 1:16
2. Zevedej, 1:20
3. nečist duh, 1:23
4. Levi, 2:14
5. Avijatar, 2:26
6. Kananej, 3:18
7. Velzevul, 3:22
8. Legion, 5:9
9. car Irod, 6:14
10. Irodijada, 6:17
11. Sirofeničanka, 7:26
12. Vartimej, 10:46
13. car, 12:14 (NASB: Cezar)
14. gadost koja pustoši, 13:14
15. izabrani, 13:20
16. lažni hristosi, 13:22
17. sveštenečki glavari, 14:1
18. Ava, 14:36
19. Sinedrion, 14:55 (NASB: Sabor)
20. Varava, 15:7, 11
21. Simon iz Kirene, 15:21

22. Solomija, 15:40
23. stotnik, 15:45

IX. MESTA NA MAPI

1. Judeja, 1:4
2. Jerusalim, 1:4
3. reka Jordan, 1:5
4. Nazaret, 1:9
5. Galileja, 1:9
6. Kapernaum, 1:21
7. Idumeja, 3:8
8. Tir, 3:8
9. Sidon, 3:8
10. gadarinski kraj, 5:1
11. Dekapolis, 5:20
12. Vitsaida, 6:45
13. dalmanutski krajevi, 8:10
14. Jerihon, 10:46
15. Maslinska gora, 11:1
16. Getsimanija, 14:32

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Šta je krštenje Svetim Duhom? (1:8)
2. Koji su zahtevi novog saveza? (1:15)
3. Zašto su Isusovi slušaoci bili zadivljeni Njegovim učenjem? (1:22)
4. Zašto Isus nije dozvolio demonima da govore? (1:34)
5. Zašto je Isus isceljenima govorio da nikome ne pričaju o tome? (1:43)
6. Zašto je Isus optužen za hulu u drugom poglavlju?
7. Objasnite 2:17 svojim rečima.
8. Zašto je Isus tako često isceljivao na Šabat?
9. Zašto je Isus poučavao kroz parabole? (3:10-13)
10. Objasnite parabolu o sejaču svojim rečima (4:3-9).
11. Zašto Isus nije mogao da čini čuda u svom rodnom gradu? (6:4-6)
12. Zašto je Isus hodao po vodi u šestom poglavlju?
13. Objasnite Isajino proroštvo iz 7:6-7.
14. Objasnite 7:15 svojim rečima.
15. Zašto Marko citira Isusove aramejske reči?
16. Objasnite 8:38 svojim rečima.
17. Zašto fariseji Isusu postavljaju pitanje o razvodu u desetom poglavlju?
18. Zašto su se učenici začudili (10:26) Isusovim rečima iz 10:25?
19. Zašto Isus jaše na magaretu u jedanaestom poglavlju?
20. Zašto Isus čisti hram u jedanaestom poglavlju?
21. Zašto je značajno pitanje iz 11:28?
22. Zašto je parabola sa početka dvanaestog poglavlja toliko snažna i na koga se ona odnosi?
23. Koja je najvažnija zapovest iz Starog zaveta?
24. Zašto je tako teško protumačiti stih 13:30?
25. Objasnite 15:34 svojim rečima.

UVOD U JEVANĐELJE PO LUKI

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Lukino Jevanđelje je najduže. Luka-Dela (ukoliko Poslanicu Jevrejima pripišemo Pavlu) sadrže najveći broj strana od bilo kog pojedinačnog autora u Novom zavetu, a on je neznabožac i hrišćanin druge generacije!
- B. Luka piše boljim koine grčkim od svih novozavetnih autora, osim možda autora Poslanice Jevrejima. Čini se da je grčki bio njegov maternji jezik. On je takođe bio visoko obrazovan i lekar (up. Kol 4:14).
- C. Luka naglašava Isusovu ljubav i brigu prema onima koje jevrejske vođe nisu ni primećivale:
 - 1. ženama (npr. Marija, Jelisaveta, Ana, Marija i Marta, itd.)
 - 2. siromašnima (up. Lukina blaženstva, Luka 6:20-23 i pouke o bogatstvu, up. 12:13-21; 16:9-13,19-31)
 - 3. društveno, rasno i religijski izopštenima
 - a. nemoralnim ženama (up. 7:36-50)
 - b. Samarićanima (up. 9:51-56; 10:29-37; 17:11-16)
 - c. gubavcima (up. 17:11-19)
 - d. poreznicima (up. 3:12-13; 18:9-14;19:1-10)
 - e. zločincima (up. 23:35-43)
- D. Luka beleži Marijina sećanja na događaje kojima je lično prisustvovala (tj. prva dva poglavlja Dela), a moguće i njen rodoslov (tj. 3:23-38). Lukino Jevanđelje govori o Isusovoj brizi i za Jevreje i za neznabošce.

II. AUTORSTVO

- A. Jednoglasna rana crkvena tradicija
 - 1. Irinej (175-195. g.n.e, *Protivu jeresi*, 3.1.1; 3.14.10) specifično navodi da je Luka zabeležio knjigu Jevanđelja po Pavlovom propovedanju.
 - 2. Anti-markionski predgovor Luki (175. g.n.e.) kaže da je Luka autor ovog Jevanđelja.
 - 3. Tertulijan (150-160-220/240. g.n.e. u *Protiv Markiona* 4:2,3; 4: 5,3) kaže da je Luka napisao skraćenu verziju Pavlovog jevanđelja.
 - 4. Muratorijev fragment (180-200. g.n.e.) navodi Luku kao autora i za njega kaže da je lekar, pratilac Pavla. Takođe kaže da je ovaj zapis napravio na osnovu onoga što je čuo (znači da je intervjuisao svedoke).
 - 5. Origen, čiji komentar na Mateja citira Euzebiju (*Crkvena istorija* 6.25.6), potvrđuje Luku kao autora Jevanđelja.
 - 6. Euzebiju (*Crkvena istorija* 3.4.2,6-7) takođe potvrđuje Lukino autorstvo i Jevanđelja po Luki i Dela apostolskih.
- B. Unutrašnji dokazi u prilog Lukinog autorstva
 - 1. Ovo Jevanđelje je anonimno, kao i mnogi biblijski tekstovi.
 - 2. Ukoliko su Luka i Dela dva dela istog teksta, što deluje verovatno zbog sličnog uvoda, tada poglavlja u Delima pisana u prvom licu množine (up. 16:10-17; 20:5-16; 21:1-18; 27:1-28:16) ukazuju na svedoka Pavlove misionarske aktivnosti.
 - 3. Uvod u Luku (up. 1:1-4) navodi da je Luka prikupio iskaze svedoka kako bi napisao istorijski prikaz Isusovog života, što pokazuje da je on vernik iz druge generacije. Uvod u

Luku pokriva i Dela. Luka i Dela se delimično preklapaju u vremenu (tj. događaji nakon vaskrsenja).

III. LUKA, ČOVEK

- A. Anti-markionski predgovor Luki (175. g.n.e.)
 - 1. iz Sirijske Antiohije
 - 2. lekar
 - 3. neoženjen
 - 4. pratilac Pavla
 - 5. pisao je iz Ahaje
 - 6. umro je u osamdeset i četvrtoj godini u Beotiji

- B. Euzebije iz Cezareje (275-339. g.n.e.) u *Crkvena istorija* III.4.2
 - 1. iz Antiohije
 - 2. Pavlov saputnik na misionarskim putovanjima
 - 3. autor Jevanđelja po Luki i Dela apostolskih

- C. Jeronim (346-420. g.n.e. u *Migna* XXVI. 18)
 - 1. pisao je iz Ahaje
 - 2. umro u Beotiji

- D. Bio je visoko obrazovan čovek
 - 1. Dobra gramatika koine grčkog
 - 2. Bogat rečnik (posebno medicinski i nautički)
 - 3. Metode istraživanja (up. 1:1-4)
 - 4. Verovatno je bio lekar (up. Kol 4:14). Takođe, Markovi negativni komentari o lekarima u Mk 5:26 izostavljeni su u paraleli u Lk 8:43. Luka koristi termine vezane za medicinu, lekove, bolesti, itd., najmanje trista puta (up. V. K. Hobart (W. K. Hobart), *Lukin medicinski jezik (The Medical Language of Luke)*, ili još bolje, A. Harnak (A. Harnack), *Lekar Luka (Luke the Physician)*).

- E. Bio je neznabožac
 - 1. Čini se da Pavle pravi podelu u svojoj listi pomoćnika u Kol 4:10-11, na one „koji su od obrezanih” i druge (tj. Epafras, Luka i Dimas).
 - 2. U Dap 1:9 Luka kaže „njihovim jezikom”, misleći na aramejski, što ukazuje na to da to nije bio i njegov jezik.
 - 3. U svom Jevanđelju Luka izostavlja sve kontroverze sa farisejima oko jevrejskog usmenog zakona.

- F. Iznenadjuće je što je od svih ljudi za autora najdužeg Jevanđelja, a sa Delima i pisca najdužeg dela Novog zaveta, odabran malo poznat neznabožac, koji nije bio direktan svedok (nije bio apostol). A ipak, tradicija rane crkve se jednoglasno slaže oko ovoga, ne postoji drugo mišljenje!

IV. VREME

- A. Ne možemo znati tačan odnos između (1) Lukinih prvobitnih istraživačkih beleški (koje su verovatno napravljene dok je Pavle bio u zatvoru u Cezareji [up. Dap 23-26, posebno 24:27]); (2) njegovog konačnog teksta (tj. Jevanđelja po Luki koje danas poznajemo uz korišćenje Marka i „Q” izvora); i (3) slanja Luke - Dela (Teofilu ili za Teofila).

- B. To je sigurno bilo pre 95. g.n.e, ukoliko Prva Klementova ima citate ili aluzije na Dela, a Dela su kasnija od Jevanđelja
 - 1. Dap 13:22 - Prva Klementova, 18:1
 - 2. Dap 20:36 - Prva Klementova, 2:1

- C. Dela su sigurno napisana pre nego što je rimski general Tit uništio Jerusolim (70. g.n.e.)
 - 1. ne spominje se smrt
 - a. apostola Jakova (62. g.n.e.)
 - b. apostola Pavla (64-67. g.n.e.)
 - 2. Stefanova propoved u Delima 7 ne spominje uništenje Hrama što bi bilo snažan primer za Božju osudu judaizma
 - 3. Pavle posećuje Jerusolim u Dap 21, a Luka bi verovatno spomenuo uništenje Jerusalima u svom Jevanđelju da je ono pisano nakon 70. g.n.e.

- D. Ukoliko je Luka koristio Markovo Jevanđelje kao nacrt i/ili ako je Luka pisao neposredno nakon vremena svog istraživanja u Palestini, tada su rane pedesete ili rane šezdesete vreme pisanja Jevanđelja (a Dela su pisana neposredno posle toga, dok je Pavle još uvek bio u zatvoru u Rimu, 62-63. g.n.e.).

V. PRIMAOCI

- A. Posvećeno je Teofilu (up. Luka 1:1-4; Dap 1:1). Postoji nekoliko teorija o njegovom identitetu:
 - 1. Zvaničnik rimske vlasti, zato što Luka za njega kaže „časni” u Lk 1:3, a isti naziv koristi za Feliksa (up. Dap 23:26; 24:3) i Festa (up. Dap 26:25).
 - 2. Bogati pokrovitelj (Teofil je često ime među Jevrejima i Grcima) koji je platio troškove pisanja, kopiranja i distribuiranja Luke i Dela.
 - 3. Njegovo ime znači „onaj koga Bog voli” ili „onaj koji voli Boga”, te je stoga moguće da je ovo tajni naziv za nekog hrišćanina.

- B. Lukino Jevanđelje je namenjeno neznabošcima
 - 1. Objašnjava jevrejske običaje
 - 2. Dobra vest je za sve ljude (up. 2:10)
 - 3. Citira proroštva koja se odnose na „sve ljude” (up. 3:5-6, citat iz Isaije 40)
 - 4. Rodoslov ide sve do Adama (tj. svi ljudi, up. 3:38)
 - 5. Brojni primeri Božje ljubavi prema neznabošcima (npr. Luka širi opseg onih koji su dobrodošli za mesijanski sto, 13:29)
 - 4. Starozavetni primeri, objavljivanje Božje ljubavi prema neznabošcima (up. 2:32; 4:25-77)
 - 5. Lukino Veliko poslanje - opraštanje greha se propoveda svim narodima (up. 24:47)

VI. SVRHA (SVRHE) LUKINIH TEKSTOVA

- A. Sva Jevanđelja su pisana određenoj ciljnoj grupi ljudi sa ciljem evangelizacije (up. Jn 20:30-31)
 - 1. Matej Jevrejima
 - 2. Marko Rimljanima
 - 3. Luka neznabošcima
 - 4. Jovan neznabošcima

Samo Luka spominje misiju Sedamdesetorice (up. 10:1-24). Broj sedamdeset je za rabine bio broj jezika u svetu (up. 1. Mojs 10). To što je Isus poslao sedamdeset glasnika Dobre vesti

značilo je da je ona namenjena svim narodima.

B. Druge moguće svrhe

1. Obrada teme odloženog Drugog dolaska
 - a. Luka 21 uz neke razlike podseća na Mateja 24 i Marka 13, po pitanju skorog Hristovog povratka i kraja sveta.
 - b. Međutim, Luka govori o svetskoj evangelizaciji za koju će crkvi biti potrebno vreme da je ostvari (up. 24:47).
 - c. Luka (kao i Pavle) naglašava da je Božje carstvo sada ovde (up. 10:9, 11; 11:20; 17:21), kao i u budućnosti.
 - d. Dobar sažetak mišljenja i analiza biblijskih stručnjaka možete videti u Sidro Bibliji (The Anchor Bible), vol. 28, str. 231-235.
2. Objašnjavanje hrišćanstva rimskim zvaničnicima na vlasti (kao i Dela)
 - a. Titula „časni” u uvodu.
 - b. Luka 23 tri puta ponavlja Pilatove reči „ne nalazim nikakvu krivicu na ovom čoveku” (up. 23:4, 14-15, 22).
 - c. Vladini zvaničnici su u Delima predstavljeni u dobrom svetlu i Pavlovo obraćanje rimskim zvaničnicima pokazuje poštovanje prema njima, a i njihov odgovor na njega je zauzvrat pozitivan (up. Dap 26:31-32).
 - d. Rimski stotnik takođe pozitivno svedoči o Isusu na raspeću (up. Lk 23:47).

C. Neke jedinstvene teološke teme imaju ulogu u ostvarivanju svrhe Lukinih tekstova

1. Luka pokazuje posebnu brigu prema određenim grupama ljudi.
 - a. Siromašni nasuprot bogatih (npr. Lukina Blaženstva, Luka 6:20-23)
 - b. Izopšteni
 - (1) nemoralne žene (up. Lk 7:36-50)
 - (2) Samarićani (up. Lk 9:51-56; 10:29-37)
 - (3) odbegli pobunjenici (up. Lk 15:11-32)
 - (4) poreznici (up. Lk 19:1-10)
 - (5) gubavci (up. Lk 17:11-19)
 - (6) zločinci (up. Lk 23:39-43)
2. Luka spominje hram u Jerusalimu. Jevanđelje počinje sa Jevrejima i njihovim Svetim Spisima (tj. Isus ispunjava starozavetno proroštvo), ali ga oni odbacuju (up. 11:14-36) i On postaje Spasitelj celog sveta (up. 10:1-24) i sam postaje njihov hram.

VII. IZVORI ZA LUKINO JEVANĐELJE

A. Postoji nekoliko teorija o odnosu između Mateja, Marka i Luke (sinoptičkih Jevanđelja)

1. Tradicija rane crkve je ujedinjena u stavu da je autor ovog Jevanđelja Luka, lekar neznabožac i misionarski saputnik apostola Pavla.
2. Oko 1776. godine, A. E. Lesing (A. E. Lessing) - a kasnije i Gisler (Gieseler), 1818. godine - razvija teoriju oralnog stadijuma u razvoju sinoptičkih („istovremeno sagledati”) Jevanđelja. Zastupao je teoriju po kojoj se ona zasnivaju na starijim oralnim tradicijama, koje su pisci prilagodili za svoje ciljne grupe.
 - a. Matej: Jevreji
 - b. Marko: Rimljani
 - c. Luka: paganiSvako je povezano sa odvojenim geografskim centrom hrišćanstva
 - a. Matej: Antiohija, Sirija
 - b. Marko: Rim, Italija
 - c. Luka: Primorska Cezareja, Palestina

- d. Jovan: Efes, Mala Azija
3. Početkom devetnaestog veka, J. J. Grisbak (J. J. Griesbach), razvija teoriju da su Matej i Luka napisali odvojene zapise o Isusovom životu, međusobno potpuno nezavisne. Marko je napisao kratko Jevanđelje pokušavajući da pomiri ta dva zapisa.
 4. Početkom dvadesetog veka, H. J. Holcman (H. J. Holtzmann) razvija teoriju da je prvo napisano Jevanđelje po Marku, a da su i Matej i Luka koristili njegovu strukturu uz odvojeni dokument sa Isusovim rečima koji se naziva *Q* (nemački *quelle* ili „izvor”). Ova teorija je nazvana teorijom „dva izvora” - takođe ju je prihvatio Fredrik Šlejermaher (Fredrick Schleiermacher) 1832. godine.
Neki smatraju ova lista Isusovih citata po strukturi podseća na starozavetnu mudrosnu literaturu, ono što Papije beleži da je Matej napisao. Problem je u tome što ni jedan primerak ove liste izreka nije pronađen. Ako je crkva toliko čuvala Jevanđelja, kako bi bilo moguće da izgubi listu sa rečima Osnivača vere koju su koristili i Matej i Luka?
 5. Kasnije je B. H. Striter (B. H. Streeter) razvio modifikovanu teoriju „dva izvora” - teoriju „četiri izvora” - koja predlaže: „proto Luku”, Marka i *Q*.
 6. Navedene teorije o nastanku sinoptičkih Jevanđelja samo su pretpostavke. Ne postoji istorijski ili originalni spis koji bi dokazao postojanje „*Q*” izvora ili „proto Luke”. Savremeni stručnjaci jednostavno ne znaju kako su Jevanđelja razvijena, niti ko ih je napisao (kao ni za starozavetni Zakon ili starije Proroke). Međutim, taj nedostatak informacija ne utiče na stav crkve o njihovoj nadahnutosti ili pouzdanosti kao istorijskih ili verskih dokumenata.
 7. U strukturi i rečniku sinoptičkih Jevanđelja postoje očigledne sličnosti, ali takođe postoje i brojne zanimljive razlike. Razlike su očigledne u direktnim svedočanstvima. Ranoj crkvi nisu smetale razlike između ta tri zapisa svedoka o Isusovom životu.
Moguće je da su ciljne grupe, stilovi autora ili upotreba različitih jezika (aramejski i grčki) uzroci tih navodnih neslaganja. Moramo naglasiti da su ti nadahnuti pisci, urednici ili sakupljači imali slobodu da odaberu, urede, prilagode i sumiraju događaje i učenja iz Isusovog života (up. *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible for All Its Worth)*, Fi (Fee) i Stjuart (Stuart), str. 113-148).
- B. Luka eksplicitno navodi da je pomno ispitao (up. Luka 1:1-4) direktne svedoke o Isusovom životu. Pavlov boravak u zatvoru u Cezareji pružio je Luki vreme i priliku da razgovara sa ovim ljudima. Moguće je da prva dva poglavlja sadrže Marijina sećanja (up. Ser Vilijam Remzi (Sir William Ramsay), *Da li je Hrist rođen u Vitlejemu? (Was Hrist Born at Bethlehem?)*, kao i rodoslov iz trećeg poglavlja.
- C. Nekoliko izvora rane crkve spominje da je Luka bio saputnik apostola Pavla na misionarskim putovanjima. Neki od tih ranih izvora takođe navode da je Lukino Jevanđelje pod uticajem Pavlovih propovedi. Ne možemo poreći da je svetska misija Jevanđelja jasno navedena kao ispunjeno proroštvo u Luki, Delima i Pavlovim tekstovima.

VIII. LUKINA JEDINSTVENOST

- A. Prva dva poglavlja u Luki su jedinstvena i moguće je da potiču od Marije, kao i rodoslov iz 3:23-28.
- B. Čuda koja se spominju samo u Luki
1. Vraćanje u život sina udovice iz Naina, 7:12-17
 2. Isceljenje bolesne žene u sinagogi na Šabat, 13:10-17
 3. Isceljenje bolesnog muškarca u sinagogi na Šabat, 14:1-6
 4. Isceljenje deset gubavaca od kojih se samo jedan, Samarićanin, vraća da se zahvali, 17:11-

C. Parabole koje su navedene samo u Luki

1. Dobri Samarićanin, 10:25-37
2. Uporan prijatelj, 11:5-13
3. Bogati bezumni, 12:13-21
4. Izgubljena drahma, 15:8-10
5. Dva sina, 15:11-32
6. Nepravedan nastojnik, 16:1-8
7. Bogataš i Lazar, 16:19-31
8. Nepravedan sudija, 18:1-8
9. Farisej i poreznik, 18:9-14

D. Parabole iz Luke koje su upotrebljene u Mateju, ali na drugačiji način

1. 12:39-46 (Mt 24:43-44)
2. 14:16-24 (Mt 22:2-14)
3. 19:11-27 (Mt 25:14-30)

E. Drugi jedinstveni zapisi

1. Događaji iz prva dva poglavlja
2. Poreznik Zakhej, 19:1-10
3. Pilat šalje Isusa kod Iroda na ispitivanje, 23:8-12
4. Dvojica na putu za Emaus, 24:13-32

F. Najjedinstveniji elementi Luke nalaze se u stihovima 9:51-18:14. U njima se Luka ne oslanja na Marka ili izvor „Q” (tj. Isusove izreke koje je verovatno napisao Matej). Čak su i slični događaji ili lekcije navedeni u drugačijem obliku. Tema koja ujedinjuje ovaj deo je „putujući u Jerusolim” (up. 9:51; 13:22, 33; 17:11; 18:31; 19:11,28), što je u stvari Njegovo putovanje do krsta.

IX. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. nerotkinja, 1:7
2. izbavljenje, 1:6;8
3. rog spasenja, 1:69
4. popis, 2:1
5. revnitelj, 6:15
6. carstvo Božje, 6:20
7. svirati frulu, 7:32
8. starešina sinagoge, 8:49
9. Sin čovečiji mora mnogo da pretrpi, 9:22
10. Samarićanin, 10:33
11. teško vama, 11:42, 43, 44, 47, 52
12. pokajati se, 13:3, 5
13. uska vrata, 13:24
14. nosi svoj krst, 14:27
15. bogatstvo, 16:11 (NASB: „mamon”)
16. Zakon i Proroci, 16:16
17. Avramovo naručje, 16:22
18. mlinski kamen, 17:2
19. dok se ne završe vremena neznabožaca, 21:24

20. sveštenečki glavari, 22:66
21. raj, 23:43

X. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Teofil, 1:3
2. Zarija, 1:5
3. Gospodnji anđeo, 1:11; 2:9
4. Gavriilo, 1:26
5. Kvirinije, 2:2
6. Ana, 2:36
7. Tiberije, 3:1
8. Irod tetrarh, 3:1, 19
9. Kajafa, 3:2
10. Neman, 4:27
11. Carica juga, 11:31
12. Zaharija, 11:51
13. Lazar, 16:23
14. Zakhej, 19:2
15. Josif, 23:50
16. Kleopa, 24:18

XI. MESTA NA MAPI

1. Galileja, 1:26
2. Nazaret, 1:4
3. Vitlejem, 1:4
4. Itureja, 3:1
5. Vitsaida, 9:10
6. Horazin, 10:13
7. Tir, 10:13
8. Kapernaum, 10:15
9. Samarija, 17:11
10. Sodom, 17:29
11. Jerihon, 19:1
12. Emaus, 24:13
13. Vitanija, 24:50

XII. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zbog čega je značajno to što je Bog prvo pastirima objavio Isusovo rođenje?
2. U čemu je značaj Isusove izjave iz 2:49?
3. Zašto Lukin rodoslov ide sve do Adama?
4. Kako su učenici prekršili zakon u 6:1-5? Koji zakon su prekršili?
5. Objasnite Isusove reči iz 6:46.
6. Zašto Jovan sumnja da je Isus obećani Mesija u stihovima 17:18-23?
7. Zašto su ljudi iz gadarinskog kraja želeli da Isus ode?
8. Objasnite svojim rečima implikacije stiha 9:62.
9. Kada je Sotona pao sa neba? (10:18)
10. Zašto su Jevreji mrzeli Samarićane?
11. Da li stihovi 12:41-48 ukazuju na to da u paklu postoje različiti nivoi kazne?

12. Objasnite 13:28-30 svojim rečima.
13. Koja je poruka (ili poruke) parabole o bludnom sinu iz 15:11-32?
14. Objasnite stih 16:18 svojim rečima, ali pazite da ga tumačite u odnosu na njegovo istorijsko okruženje.
15. Da li stihovi 17:34-35 podržavaju tajno uznesenje? Zašto da ili zašto ne?
16. Zašto je pitanje iz 20:2 toliko značajno?
17. Ko su vinogradari iz 20:10?
18. Da li je Juda odgovoran za svoja dela u odnosu na 22:3?
19. Zašto je Luka smatrao da je značajno da zabeleži stih 23:20?

UVOD U JEVANĐELJE PO JOVANU

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Matej i Luka počinju sa Isusovim rođenjem, Marko počinje sa Njegovim krštenjem, ali Jovan počinje pre stvaranja.
- B. Jovan predstavlja božansku prirodu Isusa iz Nazareta u prvom stihu prvog poglavlja, te ovo ponavlja i ističe u celom svom Jevanđelju. Sinoptička Jevanđelja ovu istinu otkrivaju znatno kasnije u svojim opisima („mesijanska tajna”).
- C. Čini se da Jovan razvija svoje Jevanđelje u odnosu na osnovne poruke sinoptičkih Jevanđelja. On pokušava da nadopuni i protumači Isusov život i učenja u skladu sa potrebama rane crkve (kraj prvog veka).
- D. Deluje kao da Jovan gradi svoju prezentaciju Isusa Mesije oko
 - 1. Sedam čuda/znakova i njihovog tumačenja
 - 2. Dvadeset i sedam intervjuja i/ili dijaloga sa pojedincima
 - 3. Određenih slavlja i praznika
 - a. Šabat
 - b. Pasha (up. poglavlja 5-6)
 - c. Praznik senica (up. poglavlja 7-10)
 - d. Praznik posvećenja (up. 10:22-39)
 - 4. Objava „Ja sam”
 - a. povezanih sa Božjim imenom (YHWH)
 - 1) ja sam taj (4:26; 8:24,28; 13:19; 18:5-6)
 - 2) pre nego što se Avram rodio, ja sam postojao (8:54-59)
 - b. sa predikatskim nominativima
 - 1) ja sam hleb života (6:35,41,48,51)
 - 2) ja sam svetlost sveta (8:12)
 - 3) ja sam vrata ovcama (10:7,9)
 - 4) ja sam dobri pastir (10:11,14)
 - 5) ja sam vaskrsenje i život (11:25)
 - 6) ja sam put i istina i život (14:6)
 - 7) ja sam pravi čokot (15:1,5)
- E. Razlike između Jovana i drugih Jevanđelja
 - 1. Iako je istina da je Jovanova primarna svrha teološka, on koristi istoriju i geografiju veoma tačno i detaljno. Ne znamo tačan uzrok razlika između sinoptičkih Jevanđelja i Jovana
 - a. rana služba u Judeji (rano čišćenje Hrama)
 - b. hronologija i vreme poslednje nedelje Isusovog života
 - 2. Potrebno je da posvetimo neko vreme analizi očiglednih razlika između Jovana i sinoptičkih Jevanđelja. Navešću citat Džordža Eldona Lada (George Eldon Ladd) iz njegovog dela *Teologija Novog Zaveta (A Theology of the New Testament)* o razlikama:
 - a. „Četvrto Jevanđelje se toliko razlikuje od sinoptičkih Jevanđelja da je nužno da se iskreno suočimo sa pitanjem da li ono tačno prenosi Isusova učenja ili je hrišćanska vera toliko modifikovala tradiciju da je njegova istorija potpuno obojena teološkim tumačenjima” (str. 215).
 - b. „Rešenje koje deluje najprihvatljivije jeste da su Isusova učenja izražena Jovanovim idiomima. Ukoliko je ovo tačno i ukoliko moramo zaključiti da je četvrto Jevanđelje

prožeto Jovanovim idiomima, dolazimo do ovog značajnog pitanja: u kojoj meri je teologija četvrtog Jevanđelja Jovanova, a ne Isusova? U kojoj meri su Isusova učenja asimilovana u Jovanovom umu te je ono što vidimo Jovanovo tumačenje, a ne tačno predstavljaju učenja samog Isusa?” (str. 215).

- c. Lad (Ladd) takođe citira V. F. Olbrajtova (W. F. Albright) tekst iz „Nedavna otkrića u Palestini i Jovanovo Jevanđelje” u *Pozadina Novog zaveta i njegove eshatologije (The Background of the New Testament and Its Eschatology)*, urednika V. D. Dejvisa (W. D. Davies) i D. Doba (D. Daube)

„Ne postoji suštinska razlika u učenjima između Jovana i sinoptičkih Jevanđelja; njihov međusobni kontrast leži u količini tradicije u određenim aspektima Hristovog učenja, posebno onih koja u najvećoj meri podsećaju na učenje Esena.

Apsolutno ništa ne ukazuje na to da je bilo koje Isusovo učenje iskrivljeno ili falsifikovano, ili da mu je dodan neki značajan novi element. Spremno priznajemo da su potrebe rane crkve uticale na izbor tema koje će postati deo ovog Jevanđelja, ali nemamo razlog da pretpostavimo da su potrebe crkve bile razlog za bilo kakve inovacije ili inovacije koje imaju teološki značaj.

Jedna od najčudnijih pretpostavki kritičkih proučavaoca i teologa Novog zaveta jeste da je Isusov um bio toliko ograničen da se bilo koja prividna razlika između Jovana i sinoptičkih Jevanđelja mora pripisati razlikama između ranih crkvenih teologa. Svakog velikog mislioca i svaku veliku ličnost su različito tumačili različiti prijatelji i slušaoci, koji su birali šta im deluje najpodesnije ili najkorisnije od svega što su videli i čuli.” (str. 170-171)

- d. I ponovo Džordž E. Lad (George E. Ladd):

„Razlika među njima nije to što je Jovan teološki usmeren, a drugi nisu, nego su svi oni teološki usmereni na različite načine. Protumačena istorija može tačnije predstaviti činjenice nego prosto beleženje događaja. Ukoliko je Jovanovo Jevanđelje teološko tumačenje, ono je tumačenje događaja za koje je Jovan uveren da su se odigrali u istoriji. Očigledno je da namera sinoptičkih Jevanđelja nije da daju izveštaj o *ipsissima verba* (tačnim rečima) Isusa, niti biografiju sa događajima iz Njegovog života. Ona su portreti Isusa i sažetci Njegovih učenja. I Matej i Luka smatraju da imaju pravo da preurede materijal iz Marka i sa velikom slobodom opišu Isusovo učenje. Ukoliko je Jovan to uradio sa još većom slobodom od Mateja i Luke, to je zato što je on želeo da još dublje, a konačno i još stvarnije, predstavi Isusov pravi portret.” (str. 221-222)

II. AUTORSTVO

- A. Jevanđelje je anonimno, ali ukazuje na to da je Jovan autor
1. onaj koji je to video i svedoči (up. 19:35)
 2. učenik „koga je Isus naročito voleo” (i Polikrat i Irinej navode da je ovo apostol Jovan)
 3. Jovan, Zevedejev sin, ne spominje se po imenu
- B. Istorijsko okruženje je očigledno po samom Jevanđelju, te stoga odgovor na pitanje o autorstvu nije nužan za tumačenje. Potvrda nadahnutog autora je najvažnija! Autorstvo i vreme Jovanovog Jevanđelja ne utiču na nadahnutost, nego na tumačenje. Komentatori pokušavaju da utvrde istorijsko okruženje, priliku koja je podstakla pisanje ove knjige. Da li Jovanov dualizam da poredimo sa (1) dva jevrejska doba; (2) Učiteljem pravednosti iz Kumara; (3) zoroastrijanskom religijom; (4) gnosticizmom; ili (5) Isusovom jedinstvenom perspektivom?
- C. Rano tradicionalno stanovište jeste da je apostol Jovan, Zevedejev sin, čovek koji je direktno svedočio događajima. Ovo moramo pojasniti zato što se čini da neki eksterni izvori iz drugog

veka navode i druge koji su učestvovali u pisanju ovog Jevanđelja. To su

1. Drugi vernici i starešine iz Efesa koji su podsticali ostarelog apostola da piše (Euzebije citira Klementa Aleksandrijskog)
2. Drugi apostol, Andrija (Muratorijev fragment, 180-200. g.n.e, iz Rima)

D. Neki savremeni stručnjaci pretpostavljaju postojanje još jednog autora na osnovu nekoliko pretpostavki o stilu i temi Jevanđelja. Mnogi pretpostavljaju da je pisano početkom drugog veka (pre 115. g.n.e.):

1. Pisali su ga Jovanovi učenici (krug ljudi na koje je Jovan uticao) po sećanju na njegovo učenje. (J. Vajs (J. Weiss), B. Lajftut (B. Lightfoot), Č. H. Dod (C. H. Dodd), O. Kalman (O. Cullmann), R. A. Kalpeper (R. A. Culpepper), Č. K. Baret (C. K. Barrett))
2. Napisao ga je „starešina Jovan”, (jedan u nizu ranih vođa iz Azije pod uticajem teologije i terminologije apostola Jovana), na osnovu nejasnog Papijevog teksta (70-146. g.n.e.) kojeg citira Euzebije (280-339. g.n.e.)

E. Dokazi da je sam Jovan primaran izvor materijala za ovo Jevanđelje

1. Unutrašnji dokazi

- a. Autor je poznavao jevrejska učenja i rituale i delio je njihov starozavetni pogled na svet
- b. Autor je poznavao Palestinu i Jerusalim u njihovom stanju pre 70. g.n.e.
- c. Autor tvrdi da je direktan svedok događaja
 - 1) 1:14
 - 2) 19:35
 - 3) 21:24
- d. Autor je bio član apostolske grupe, budući da zna:
 - 1) detalje vezane za vreme i mesto (noćna iskušenja)
 - 2) detalje vezane za brojeve (ćupovi za vodu iz 2:6 i ribe iz 21:11)
 - 3) detalje vezani za osobe
 - 4) autor zna detalje vezane za događaje i za reakcije na njih
 - 5) čini se da je autor opisan kao učenik „koga je Isus naročito voleo”
 - a) 13:23,25
 - b) 19:26-27, 34-35
 - c) 20:2-5,8
 - d) 21:7, 20-24
 - 6) čini se da je autor deo unutrašnjeg kruga, kao i Petar
 - a) 13:24
 - b) 20:2
 - c) 21:7
 - 7) ime Jovan, Zevedejev sin, nikada se ne spominje u ovom Jevanđelju, što je neobično zato što je on bio deo apostolskog unutrašnjeg kruga

e. Spoljašnji dokazi

- 1) informacije o Jevanđelju od sledećih autora
 - a) Irinej (120-202. g.n.e.), koji je bio povezan sa Polikarpom, koji je poznavao apostola Jovana (up. Euzebije, *Crkvena istorija* 5:20:6-7) - „Jovan, Gospodnji učenik koji je počivao na Njegovim grudima i sam objavio Jevanđelje u Efesu u Aziji” (*Protivu jeresi*, 3:1:1, citat iz Euzebije, *Crkvena istorija* 5:8:4).
 - b) Klement Aleksandrijski (153-217. g.n.e.) - „Jovan, kojeg su njegovi prijatelji podsticali, a božanski Duh pokrenuo, napisao je duhovno Jevanđelje” (Euzebije, *Crkvena istorija* 6:14:7)
 - c) Justin Mučenik (110-165. g.n.e.) u svom delu *Razgovor s Trifunom* 81:4
 - d) Tertulijan (145-220. g.n.e.)
- 2) Jovanovo autorstvo potvrđuju rani svedoci

- a) Polikarp (70-156. g.n.e, zabeleženo u Irinejevom tekstu), vladika grada Smirne (155. g.n.e.)
- b) Papije (70-146. g.n.e, zabeleženo u anti-markionskom predgovoru iz Rima i u Euzebijevoj tekstu), vladika Hijerapolja u Frigiji, za kojeg se smatra da je učenik apostola Jovana

F. Razlozi koji se koriste da bi se tradicionalno autorstvo dovelo u pitanje

- 1. Povezanost Jevanđelja sa temama gnosticizma
- 2. Očigledan naknadni dodatak poglavlja 21
- 3. Hronološka neslaganja sa sinoptičkim Jevanđeljima
- 4. Jovan ne bi sam za sebe rekao da je učenik „koga je Isus naročito voleo”
- 5. U Jovanovom Jevanđelju Isus koristi drugačiji rečnik i stil nego u sinoptičkim Jevanđeljima

G. Ako pretpostavimo da je autor apostol Jovan, šta znamo o njemu?

- 1. Pisao je iz Efesa (Irinej kaže da je on „objavio Jevanđelje u Efesu”)
- 2. Pisao je u svojoj starosti (Irinej kaže da je živio do Trajanove vladavine, 98-117. g.n.e.)

III. VREME

A. Ako pretpostavimo da je autor apostol Jovan, vreme je

- 1. pre 70. g.n.e, kada je rimski general Tit (kasnije car) uništio Jerusalim
 - a. Jovan 5:2, „a u Jerusalimu se kod Ovčijih vrata nalazi jezerce koje se hebrejski zove Vitezda, a ima pet tremova”.
 - b. česta upotreba ranog naziva za apostolsku grupu, „učenici”
 - c. gnostički elementi, za koje se pretpostavljalo da su kasniji, otkriveni su u Svicima s Mrtvog mora, što dokazuje da su bili deo teološkog rečnika u prvom veku
 - d. ne spominje se uništenje hrama i grada Jerusalima, 70. g.n.e.
 - e. čuveni američki arheolog, V. F. Olbrajt (W. F. Albright) smatra da je vreme ovog Jevanđelja kraj sedamdesetih ili početak osamdesetih godina
- 2. krajem prvog veka
 - a. Jovanova razvijena teologija
 - b. pad Jerusalima se ne spominje zato što se dogodio oko dvadeset godina ranije
 - c. Jovanova upotreba izraza i naglasaka koji podsećaju na gnosticizam
 - d. rana crkvena tradicija
 - 1) Irinej
 - 2) Euzebije

B. Ukoliko pretpostavimo da je autor „starešina Jovan”, vreme pisanja će biti između početka i sredine drugog veka. Ovu teoriju je započeo Dionisije odbacivanjem autorstva apostola Jovana (zbog književnih razloga). Euzebije, koji je odbacio autorstvo apostola Jovana, autora Otkrivenja, iz teoloških razloga, smatrao je da je otkrio drugog „Jovana”, iz pravog vremena i sa pravog mesta, u citatu Papija (*Crkvena istorija* 3:39:5,6) gde se spominju dva „Jovana” (1) apostol i (2) starešina (biskup).

IV. PRIMAOCI

A. Prvobitno je bilo namenjeno crkvama iz rimske provincije Mala Azija, posebno iz Efesa.

B. Zbog svoje duboke jednostavnosti i mudrosti, ovaj zapis o životu i ličnosti Isusa iz Nazareta postao je omiljeno Jevanđelje helenističkih paganskih vernika i gnostičkih grupa.

V. SVRHE

- A. Samo Jevanđelje navodi svoju evangelizacijsku svrhu, 20:30-31
 - 1. za jevrejske čitaoce
 - 2. za neznabožačke čitaoce
 - 3. za prvobitne gnostičke čitaoce

- B. Čini se da ima apologetski fokus
 - 1. protiv fanatičnih sledbenika Jovana Krstitelja
 - 2. protiv prvobitnih lažnih gnostičkih učitelja (posebno predgovor); ova pogrešna gnostička učenja su pozadina i drugih novozavetnih knjiga:
 - a. Poslanice Efescima
 - b. Poslanice Kološanima
 - c. Pastoralnih poslanica (Prva poslanica Timotiju, Titu, Druga poslanica Timotiju)
 - d. Prva Jovanova poslanica (moguće je da je Prva Jovanova bila propratno pismo za Jevanđelje)

- C. Izjava o svrsi iz 20:31 bi se mogla shvatiti i kao podsticaj za doktrinu istrajnosti, kao i za evangelizaciju, zbog stalne upotrebe SADAŠNJEG VREMENA za opis spasenja. U ovom smislu je moguće da Jovan, kao i Jakov, dovodi u ravnotežu preveliko naglašavanje Pavlove teologije od strane nekih maloazijskih grupa (up. 2. Pt 3:15-16). Iznenadjujuće je što rana crkvena tradicija poistovećuje Jovana sa Efesom, a ne Pavla (up. F. F. Brus (F. F. Bruce) *Petar, Stefan, Jakov i Jovan: analiza ne-pavlovskog hrišćanstva (Peter, Stephen, James and John: Studies in Non-Pauline Christianity)*, str. 120-121).

- D. Čini se da epilog (poglavlje 21) odgovara na specifična pitanja rane crkve
 - 1. Jovan dopunjuje zapise iz sinoptičkih Jevanđelja. Međutim, on je fokusiran na službu u Judeji, pre svega u Jerusalimu.
 - 2. Pitanja koja su obrađena u dodatku, u poglavlju 21
 - a. Petrova obnova
 - b. Jovanova dugovečnost
 - c. Odložen Isusov povratak

- E. Neki smatraju da Jovan umanjuje značaj sakramenata time što svesno zanemaruje, ne beleži i ne analizira same obrede čak i kada za to ima savršenu kontekstualnu priliku, kao u poglavlju 3 (za krštenje) i u poglavlju 6 (za Euharistiju ili Gospodnju Večeru).

VI. STRUKTURA

- A. Filozofski/teološki uvod (1:1-18) i praktičan epilog (poglavlje 21)

- B. Sedam čudesnih znakova tokom Isusove javne službe (poglavlja 2-12) i njihovo tumačenje:
 - 1. Pretvaranje vode u vino na svadbi u Kani (2:1-11)
 - 2. Iseljivanje sina carevog službenika u Kapernaumu (4:46-54)
 - 3. Iseljivanje bolesnog čoveka kod jezera Viteзда u Jerusalimu (5:1-18)
 - 4. Hrana za oko pet hiljada ljudi u Galileji (6:1-15)
 - 5. Hodanje po Galilejskom moru (6:16-21)
 - 6. Iseljivanje čoveka koji je rođen slep u Jerusalimu (9:1-41)
 - 7. Oživljavanje Lazara u Vitaciji (11:1-57)

- C. Intervjui i razgovori sa pojedincima
 - 1. Jovan Krstitelj (1:19-34; 3:22-36)

2. Učenici
 - a. Andrija i Petar (1:35-42)
 - b. Filip i Natanailo (1:43-51)
3. Nikodim (3:1-21)
4. Samarićanka (4:1-45)
5. Jevreji u Jerusalimu (5:10-47)
6. Narod u Galileji (6:22-66)
7. Petar i učenici (6:67-71)
8. Isusova braća (7:1-13)
9. Jevreji u Jerusalimu (7:14-8:59; 10:1-42)
10. Učenici u gornjoj sobi (13:1-17:26)
11. Jevrejsko hapšenje i suđenje (18:1-27)
12. Rimsko suđenje (18:28-19:16)
13. Razgovori nakon vaskrsenja, 20:11-29
 - a. sa Marijom
 - b. sa deset apostola
 - c. sa Tomom
14. Dijalog sa Petrom iz epiloga, 21:1-25
15. (7:53-8:11, priča o ženi preljubnici, nije bila deo prvobitnog Jovanovog Jevanđelja!)

D. Određena slavlja/praznici

1. Šabati (5:9; 7:22; 9:14; 19:31)
2. Pashe (2:13; 6:4; 11:55; 18:28)
3. Praznik senica (poglavlja 8-9)
4. Praznik posvećenja (Praznik svetlosti, up. 10:22)

E. Upotreba izjava „ja sam”

1. „ja sam taj” (4:26; 6:20; 8:24,28,54-59; 13:19; 18:5-6,8)
2. „ja sam hleb života” (6:35, 41, 48, 51)
3. „ja sam svetlost sveta” (8:12; 9:5)
4. „ja sam vrata ovcama” (10:7,9)
5. „ja sam dobri pastir” (10:11,14)
6. „ja sam vaskrsenje i život” (11:25)
7. „ja sam put i istina i život” (14:6)
8. „ja sam pravi čokot” (15:1,5)

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. Reč, 1:1
2. poverovati, 1:7
3. „svet je postala preko nje”, 1:10
4. „Reč je postala telo”, 1:14
5. istina, 1:17
6. prorok, 1:21
7. Jagnje Božje”, 1:29
8. „kao golub”, 1:32
9. Rabi, 1:38
10. „Zaista, zaista”, 1:51
11. „anđele kako uzlaze i silaze”, 1:51
12. „šest kamenih ćupova za vodu”, 2:6
13. „jedan od judejskih poglavara”, 3:1

14. „ponovo ne rodi”, 3:3
15. „Sin čovečiji mora biti podignut”, 3:14; 12:34
16. „večni život”, 3:16
17. „ja sam hleb života”, 6:35,48
18. „Praznik senica”, 7:2
19. „opsednut si demonom”, 7:20; 8:48; 10:20
19. rasejani Jevreji (dijaspora), 7:35
20. „Isus još nije bio proslavljen”, 7:39
21. „pre nego što se Avram rodio, ja sam postojao”, 8:58
22. isključiti iz sinagoge, 9:22
23. „vrata ovčama”, 10:7
24. „Praznik posvećenja”, 10:22
25. huliti, 10:36
26. „našao magare, seo je na njega”, 12:14
28. „čas”, 12:23
27. „Sotona je ušao u njega”, 13:27
28. nova zapovest, 13:34
29. stanovi, 14:2
30. „ostanite u jedinstvu sa mnom”, 15:4
31. „podigao oči prema nebu”, 17:1
32. „jedinog istinitog Boga”, 17:3
33. „pre postanka sveta”, 17:24
34. bičevanje, 19:1
35. Gavata, 19:13
36. Golgota, 19:17
37. „zamolili Pilata da se onima koji su na krstu polome noge”, 19:31
38. jevrejski dan pripreme, 19:42

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Jovan, 1:6
2. Sin Božji, 1:34
3. Mesija, 1:41
4. Kifa, 1:42
5. Nikodim, 3:1
6. Prorok, 7:40
7. Lazar, 11:2
8. Blizanac, 11:16
9. Juda Iskariotski, 13:2
10. utešitelj, 14:26
11. Malho, 18:10
12. Ana, 18:24
13. Klopina žena Marija, 19:25

IX. MESTA NA MAPI

1. Galileja, 1:43
2. Nazaret, 1:45
3. Kana, 2:1
4. Kapernaum, 2:12
5. Enon blizu Salima, 3:23

6. Samarija, 4:4
7. Tiberijadsko more, 6:1
8. Vitlejem, 7:42
9. Vitanija, 11:1
10. Kidron, 18:1
11. Tiberijadsko more, 21:1

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto je stih 1:1 toliko značajan?
2. Zašto je Jovanovo krštenje neobično?
3. Šta znači biti ponovo rođen?
4. Kako su povezani „iskazivati veru” i „biti poslušan” u stihu 3:36?
5. Šta znači stih 4:24?
6. Zašto je stih 5:4 u zagradi?
7. Da li 9:2 ukazuje na reinkarnaciju? Ako ne, objasni zašto?
8. Objasnite ironiju stiha 9:41
9. Objasnite 10:34-35 svojim rečima.
10. Zašto je Isus oprao noge učenicima u poglavlju 13? U kojoj situaciji se odvijaju poglavlja 13-17?
11. Zašto je stih 14:6 toliko značajan?
12. Zašto je stih 14:23 toliko značajan?
13. Objasnite stih 15:16.
14. Jovan 17 se naziva „Isusova prvosveštenečka molitva”. On se moli za tri različite grupe ljudi, navedite ih.
15. Objasnite razmenu između Isusa i Pilata u stihovima 18:33-38
16. Da li su učenici primili Svetog Duha u Jovanu 20:22 ili na dan Pedesetnice u Delima 1?
17. Zašto je stih 20:31 toliko značajan?

UVOD U DELA APOSTOLSKA

I. UVODNA NAPOMENA

- A. Dela apostolska su nužna veza između zapisa o Isusovom životu (Jevanđelja) i tumačenja, propovedanja i primene Njegovih dela i reči u Pismima Novog zaveta, čiji autori su Njegovi učenici.
- B. Rana crkva je razvila i koristila dve zbirke novozavetnih tekstova: (1) Jevanđelja (četiri Jevanđelja) i (2) apostolska pisma (Pavlova). Međutim, zbog ranih hristoloških jeresi drugog veka, postala je očigledna vrednost knjige Dela apostolska. Dela otkrivaju sadržaj i svrhu apostolskih propovedi, kergimu (*kerygma*), kao i zadivljujuće rezultate Jevanđelja.
- C. Savremena arheološka otkrića naglašavaju i potvrđuju istorijsku tačnost Dela, posebno u odnosu na nazive službenika rimskih vlasti (*stratēgoi*, Dap 16:20,22,35,36 (koristi se i za zapovednike hramske straže, Lk 22:4,52; Dap 4:1; 5:24-26; *politarchas*, Dap 17:6,8; i *prōtō*, Dap 28:7, up. A. N. Šervin Vajt (A. N. Sherwin-White), *Rimsko društvo i rimski zakon u Novom zavetu (Roman Society and Roman Law in the New Testament)* Luka beleži tenzije unutar rane crkve, čak i sukob između Pavla i Varnave (up. Dap 15:39). To nam pokazuje da je ovaj istorijsko/teološki tekst pošten, uravnotežen i zasnovan na činjenicama.
- D. U drevnim grčkim tekstovima se naslov ove knjige pojavljuje u delimično različitim oblicima:
1. Rukopis \aleph (*Sinajski rukopis*), Tertulijan, Didim i Euzebije koriste „Dela” (ASV, NIV)
 2. Rukopisi B (*Vatikanski rukopis*), D (*Bezae*) u potpisu, Irenej, Tertulijan, Ciprijan i Atanazije koriste „Dela apostolska” (KJV, RSV, NEB)
 3. Rukopisi A² (prva korekcija Aleksandrijskog rukopisa), E, G i Hrizostom koriste „Dela svetih apostola”
- Moguće je da grčke reči *praxeis*, *praxis* (dela, načini, ponašanja, činovi, prakse) ukazuju na drevni mediteranski književni žanr koji prikazuje živote i dela poznatih ili uticajnih ljudi (npr. Jovan, Petar, Stefan, Filip, Pavle). Verovatno knjiga u početku nije ni imala naslov (kao Jevanđelje po Luki).
- E. Postoje dve odvojene tekstualne tradicije vezane za Dela. Kraća je aleksandrijska (rukopisi P⁴⁵, P⁷⁴, \aleph , A, B, C). Čini se da zapadna grupa rukopisa (P²⁹, P³⁸, P⁴⁸ i D) sadrži znatno više detalja. Nije sigurno da li oni potiču od autora ili su ih prepisivači uneli kasnije, na osnovu tradicije rane crkve. Većina stručnjaka veruje da u zapadnim rukopisima postoje naknadni dodaci zato što oni (1) ublažavaju ili pokušavaju da poprave neobične ili teške delove teksta; (2) dodaju nove detalje; (3) dodaju određene rečenice da naglase Isusa kao Hrista; (4) ni jedan rani hrišćanski pisac ih ne citira tokom prva tri veka. Up. F. F. Bruce (F. F. Bruce), *Dela: grčki tekst (Acts: Greek Text)*, str. 69-80. Za detaljniju analizu vidite *Tekstualni komentar grčkog Novog zaveta (A Textual Commentary on the Greek New Testament)*, Brusa Metzgera (Bruce Metzger), izdavača: United Bible Societies, str. 259-272.
- Zbog velikog broja naknadnih dodataka, ovaj komentar ne uključuje sve verzije teksta. Samo ukoliko je neka verzija suštinski značajna za tumačenje biće uzeta u obzir u ovom komentaru.

II. AUTORSTVO

- A. Knjiga je anonimna, ali jasno implicira da je autor Luka.
1. Jedinствeni i iznenađujući delovi u prvom licu množine „mi” (Dap 16:10-17 [drugo misionarsko putovanje u Filip]; Dap 20:5-15;21:1-18 [kraj trećeg misionarskog putovanja] i Dap 27:1-28:16 [Pavle kao zatvorenik odlazi u Rim]) snažno ukazuju na to da je Luka autor.
 2. Jasna je veza između trećeg Jevanđelja i Dela kada uporedimo Lk 1:1-4 i Dap 1:1-2.
 3. Luka, lekar i pagan, spominje se kao Pavlov saputnik u Kol 4:10-14, Flm 24 i 2. Tim 4:11. Luka je jedini pisac paganskog porekla u Novom zavetu.
 4. Svedoci iz rane crkve jednoglasno potvrđuju da je Luka autor.
 - a. Muratorijev fragmenat (180-200. g.n.e, iz Rima, navodi „sastavio lekar Luka”)
 - b. Tekstovi Irineja, (130-200. g.n.e.)
 - c. Tekstovi Klementa Aleksandrijskog, (156-215. g.n.e.)
 - d. Tekstovi Tertulijana, (160-200. g.n.e.)
 - e. Tekstovi Origena, (185-254. g.n.e.)
 5. Unutrašnji dokazi stila i rečnika (posebno medicinski termini) potvrđuju da je Luka autor, ser Vilijam Remzi (Sir William Ramsay) i Adolf von Harnak (Adolph Von Harnack).
- B. Informacije o Luki stičemo iz tri izvora.
1. Tri poglavlja u Novom zavetu (Kol 4:10-4; Flm 24; 2. Tim 4:11) i sama knjiga Dela apostolska.
 2. Anti-markionski predgovor Luki iz drugog veka (160-180. g.n.e.).
 3. Istoričar rane crkve iz četvrtog veka, Euzebij, u delu *Crkvena istorija* 3:4, kaže „Luka, rodом iz Antiohije, lekar po profesiji, uglavnom je bio uz Pavla, nešto manje je bio povezan sa ostalim apostolima, od njih je učio da leči duše, za šta nam je dao primere u svoje dve nadahnute knjige: Jevanđelje i Dela apostolska.
 4. Ovo je sažet Lukin profil.
 - a. Pagan (u Kol 4:12-14 je naveden sa Epafrasom i Dimom, ne sa jevrejskim pomoćnicima)
 - b. Rodом ili iz Antiohije ili iz Sirije (anti-markionski predgovor Luki) ili iz Makedonske Filibe (Ser Vilijam Remzi (Sir William Ramsay) o Dap 16:19)
 - c. Lekar (up. Kol 4:14) ili makar visoko obrazovan čovek
 - d. Obratio se u odraslom dobu nakon što je osnovana crkva u Antiohiji (anti-markionski predgovor)
 - e. Pavlov saputnik (upotreba zamenice „mi” u Delima)
 - f. Neoženjen
 - g. Napisao je treće Jevanđelje i Dela (sličan uvod, stil i rečnik)
 - h. Umro je u osamdeset i četvrtoj godini u Beotiji
- C. Problemi sa Lukinim autorstvom
1. Pavle u propovedi na Aeropagu u Atini koristi grčke filozofske kategorije da bi ukazao na to da postoje dodirne tačke (up. Dap 17), ali se čini da u Rim 1-2 Pavle smatra da su sve „dodirne tačke” (priroda, unutrašnji moralni svedok) beskorisne.
 2. Pavlove propovedi i komentari u Delima ga prikazuju kao jevrejskog hrišćanina koji ozbiljno shvata Mojsija, ali Pavlova pisma prikazuju Zakon kao obezvređen, problematičan i prevaziđen.
 3. Pavlove propovedi u Delima nemaju isti eshatološki fokus kao i njegove rane knjige (tj. 1. i 2. Solunjanima).
 4. Ti suprotstavljeni pojmovi, stilovi i naglasci jesu zanimljivi, ali nisu odlučujući. Kada se isti kriterijumi primene na Jevanđelja, Isus iz sinoptičkih Jevanđelja govori

drugačije od Isusa iz Jovanovog Jevanđelja, a ipak, retko koji stručnjak bi porekao da svi oni govore o Isusovom životu.

- D. Kada govorimo o Luki kao autoru Dela, suštinski je važno da uzmemo u obzir njegove izvore, zato što mnogi stručnjaci, kao što je S. S. Tori (C. C. Torrey), veruju da je Luka koristio aramejske dokumente (ili usmene tradicije) kao izvor za veći deo prvih petnaest poglavlja. Ako je to istina, Luka je urednik tog materijala, ne njegov autor. Čak i u kasnijim Pavlovim propovedima, Luka nam daje samo sažet prikaz, a ne doslovne Pavlove reči. Pitanje o izvorima koje je Luka koristio jednako je značajno kao i pitanje o njegovom autorstvu.

III. VREME

- A. Vode se brojne diskusije i postoje znatna neslaganja oko vremena pisanja Dela, ali događaji u njima pokrivaju period od oko 30-63. g.n.e. (Pavle je sredinom šezdesetih godina pušten iz zatvora u Rimu, a zatim ponovo zatvoren i pogubljen u vreme Neronove vladavine, verovatno u progonima 65. g.n.e.).
- B. Ako uzmemo u obzir apologetičku prirodu knjige u odnosu na rimsku vlast, tada je vreme (1) pre 64. g.n.e. (kada Neron započinje progon hrišćana u Rimu) i/ili (2) povezano sa jevrejskom pobunom iz 66-73. g.n.e.
- C. Ako pokušamo da odredimo redosled pisanja Dela i Lukinog Jevanđelja, tada vreme pisanja Jevanđelja utiče na vreme pisanja Dela. Pošto je Titovo rušenje Jerusalima 70. g.n.e. najavljeno (Lk 21), ali nije opisano, čini se da je vreme pisanja bilo pre 70. g.n.e. Ako je tako, onda su Dela, pisana kao nastavak, sigurno nastala tokom osamdesetih godina.
- D. Ako se neko brine zbog naglog kraja (Pavle je još uvek u zatvoru u Rimu, F. F. Bruce (F. F. Bruce)), podržaće pretpostavku da je vreme pisanja povezano sa krajem Pavlovog prvog rimskog zatvoreništva, 58-63. g.n.e.
- E. Neki istorijski datumi povezani sa istorijskim događajima koji su zabeleženi u Delima.
1. Velika glad u vreme Klaudijeve vladavine (Dap 11:28, 44-48. g.n.e.)
 2. Smrt Iroda Agripe I (Dap 12:20-23, 44. g.n.e. [proleće])
 3. Prokonzulstvo Sergija Pavla (Dap 13:7, postavljen 53. g.n.e.)
 4. Klaudije isteruje Jevreje iz Rima (Dap 18:2, 49. g.n.e. [?])
 5. Prokonzulstvo Galiona, Dap 18:12 (51. ili 52. g.n.e. [?])
 6. Prokonzulstvo Feliksa (Dap 23:26; 24:27, 52-56. g.n.e. [?])
 7. Fest menja Feliksa (Dap 24:27, 57-60. g.n.e. [?])
 8. Rimski službenici u Judeji
 - a. Namesnici
 - (1) Pontije Pilat, 26-36. g.n.e.
 - (2) Marcel, 36-37. g.n.e.
 - (3) Marul, 37-41. g.n.e.
 - b. U rimskoj administraciji je 41. g.n.e. namesnički sistem zamenjen empirijskim. Rimski car, Klaudije, postavio je Iroda Agripu I 41. g.n.e.
 - c. Nakon smrti Iroda Agripe I, 44. g.n.e, ponovo je uspostavljen namesnički sistem, sve do 66. g.n.e.
 - (1) Antonije Feliks
 - (2) Porsije Fest

IV. SVRHA I STRUKTURA

- A. Svrha knjige Dela apostolska bila je da zabeleži brz porast broja Isusovih sledbenika, širenje od jevrejskih korena ka globalnoj službi, od zaključane gornje sobe do Cezarove palate:
1. Ova geografska šema prati Dap 1:8, Veliko poslanje u Delima (Mt 28:19-20).
 2. Ovo geografsko širenje prikazano je na nekoliko načina.
 - a. Koristeći velike gradove i nacionalne granice. U Dap se spominju 32 zemlje, 54 grada i 9 mediteranskih ostrva. Tri najveća grada su Jerusalim, Antiohija i Rim (up. Dap 9:15).
 - b. Koristeći ključne osobe. Dela skoro da se mogu podeliti na dve polovine: Petrova služba i Pavlova služba. Preko devedeset i pet ljudi se spominje u Delima, ali najvažniji su: Petar, Stefan, Filip, Varnava, Jakov i Pavle.
 - c. U Delima se ponavljaju dve ili tri književne forme i moguće je da one ukazuju na autorov svestan pokušaj kreiranja strukture:

(1) sumarne izjave	(2) izjave o rastu	(3) upotreba brojeva
Dap 1:1 - 6:7 (u Jerusalimu)	2:47	2:41
Dap 6:8 - 9:31 (u Palestini)	5:14	4:4
Dap 9:32 - 12:24 (do Antiohije)	6:7	5:14
Dap 12:25 - 15:5 (do Male Azije)	9:31	6:7
Dap 16:6 - 19:20 (do Grčke)	12:24	9:31
Dap 19:21 - 28:31 (do Rima)	16:5	11:21, 24
	19:20	12:24
		14:1
		19:20

- B. Dela su očigledno povezana sa tadašnjim pogrešnim shvatanjima da je Isus pogubljen zbog izdaje. Čini se da Luka piše paganima (Teofilu, koji je mogao biti rimski službenik). On koristi Petrove, Stefanove i Pavlove reči da pokaže (1) zaveru Jevreja i (2) pozitivan odnos rimskih vlasti prema hrišćanstvu. Rimljani nisu imali zbog čega da se plaše Isusovih sledbenika.
1. Reči hrišćanskih vođa
 - a. Petar, Dap 2:14-40; 3:12-26; 4:8-12; 10:34-43
 - b. Stefan, Dap 7:1-53
 - c. Pavle, Dap 13:10-42; 17:22-31; 20:17-25; 21:40-22:21; 23:1-6; 24:10-21; 26:1-29
 2. Kontakti sa službenicima vlasti
 - a. Pontije Pilat, Lk 23:13-25
 - b. Sergije Pavle, Dap 13:7,12
 - c. Službenici iz Filipa, Dap 16:35-40
 - d. Galion, Dap 18:12-17
 - e. Azijarsi iz Efesa, Dap 19:23-41 (posebno 31. stih)
 - f. Klaudije Lisija, Dap 23:29
 - g. Feliks, Dap 24
 - h. Porkije Fest, Dap 24
 - i. Agripa II, Dap 26 (posebno 32. stih)
 - j. Publije, Dap 28:7-10
 3. Kada uporedimo Petrove i Pavlove propovedi, očigledno je da Pavle nije inovator, nego u potpunosti objavljuje apostolske, jevanđeoske istine. Ako neko nekog tu

kopira, onda je to Petar (up. 1. Pt) koji koristi Pavlove izraze i rečnik. Kerigma je ujedinjena!

- C. Luka ne samo što brani hrišćanstvo pred rimskom vlašću, nego brani i Pavla pred paganskom crkvom. Jevrejske grupe (judaisti iz Poslanice Galaćanima, „super apostoli” iz 2. Korinćanima 10-13) neprekidno su napadale Pavla; kao i helenističke grupe (gnosticism u Kološanima i Efescima). Luka brani Pavla jasno predstavljajući njegovo srce i teologiju kroz njegova putovanja i propovedi.
- D. Iako svrha Dela nije prenošenje doktrine, ona za nas beleže elemente ranih apostolskih propovedi koje Č. H. Dod (C. H. Dodd) naziva kerigma (*kerygma*, suštinska istina o Isusu). To nam pomaže da vidimo šta je to što su oni doživljavali kao suštinu jevanđelja, posebno u odnosu na Isusovu smrt i vaskrsenje.

POSEBNA TEMA: KERIGMA RANE CRKVE

Postoje brojni stavovi o hrišćanstvu. Naše doba je doba religijskog pluraliteta, kao i prvi vek. Ja lično u potpunosti uključujem i prihvatam sve grupe koje tvrde da poznaju i veruju u Isusa Hrista. Možemo da se ne slažemo oko ovoga ili onoga, ali suština hrišćanstva je Isus. Ipak, postoje grupe koje tvrde da su hrišćani, ali nam se čini da u stvari samo podsećaju na hrišćane. Kako da ih razlikujemo?

Postoje dva načina:

- A. Korisna knjiga o verovanjima savremenih kultova (na osnovu njihovih tekstova) je *Carstvo kulteva (The Kingdom of the Cults)*, Voltera Martina (Walter Martin).
- B. Propovedi rane crkve, posebno propovedi apostola Petra i Pavla iz Dela apostolskih, daju nam osnovni nacrt načina na koji su nadahnuti prvovekovni autori predstavljali hrišćanstvo različitim grupama. Grčka reč kerigma (*kerygma*) obuhvata ove rane „objave“ ili „propovedi“ (koje Dela sažimaju). Slede osnovne istine jevanđelja o Isusu iz Dela:
 1. ispunjava brojna starozavetna proroštva – Dap 2:17-21,30-31,34; 3:18-19,24; 10:43; 13:17-23,27; 33:33-37,40-41; 26: 6-7,22-23
 2. poslao ga je Gospod kao što je i obećao – Dap 2:23; 3:26
 3. činio je čuda da bi potvrdio svoju poruku i pokazao Božj samilost – Dap 2:22; 3:16; 10:38
 4. izdan je, izneveren – Dap 3:13-14; 4:11
 5. razapet je – Dap 2:23; 3:14-15; 4:10; 10:39; 13:28; 26:23
 6. vaskrsao je – Dap 2:24,31-32; 3:15,26; 4:10; 10:40; 13:30; 17:31; 26:23
 7. uzvišen da sedi Bogu zdesna – Dap 2:33-36; 3:13,21
 8. doći će ponovo – Dap 3:20-21
 9. postavljen za Sudiju – Dap 10:42; 17:31
 10. poslao je Svetog Duha – Dap 2:17-18,33,38-39; 10:44-47
 11. Spasitelj svih koji poveruju – Dap 13:38-39
 12. niko drugi nije Spasitelj – Dap 4:12; 10:34-36

Ovo su neki odgovori na ove apostolske stubove istine:

1. pokajanje – Dap 2:38; 3:19; 17:30; 26:20
2. vera – Dap 2:21; 10:43; 13:38-39
3. krštenje – Dap 2:38; 10:47-48
4. primanje Duha – Dap 2:38; 10:47
5. svi su pozvani – Dap 2:39; 3:25; 26:23

Ovaj obrazac je bio osnovna objava rane crkve, iako različiti novozavetni autori izostavljaju neke delove ili naglašavaju neke druge u svojim propovedima. Celokupno Markovo Jevanđelje blisko sledi Petrov pristup kerigmi. Tradicionalno se smatra da je Marko u svom Jevanđelju predstavio Petrove propovedi iz Rima. I Matej i Luka slede Markovu osnovnu strukturu.

- E. Frank Stag (Frank Stagg) u svom komentaru *Dela apostolska, rana borba za nesmetano jevanđelje* (*The Book of Acts, the Early Struggle for an Unhindered Gospel*), zastupa stav da je svrha pre svega širenje poruke o Isusu (Jevanđelja) od striktno nacionalističkog judaizma ka univerzalnoj poruci za sve ljude. Stagov (Stagg) komentar se fokusira na Lukinu nameru (ili namere) pri pisanju Dela. Dobar sažetak i analiza različitih teorija nalaze se na str. 1-18. Stag (Stagg) odlučuje da se fokusira na izraz „bez ikakvih smetnji” iz Dap 28:31, što je neobičan način za završavanje knjige, te mu to govori da Luka želi da pokaže širenje hrišćanstva koje prevazilazi sve prepreke.
- F. Iako se Sveti Duh spominje više od pedeset puta u Delima, ona nisu „Dela Svetog Duha”. U jedanaest poglavlja se Duh uopšte ne spominje. Najčešće se spominje u prvoj polovini Dela, kada Luka citira druge izvore (za koje je moguće da su pisani na aramejskom). Dela nisu za Svetog Duha ono što su Jevanđelja za Isusa! To nije omalovažavanje Duha, nego upozorenje da ne treba da napravimo teologiju o Duhu primarno ili isključivo zasnovanu na Delima.
- G. Svrha Dela nije poučavanje doktrine (up. Fi (Fee) i Stjuart (Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma* (*How to Read the Bible For All Its Worth*), str. 94-112). Primer za to bi bio pokušaj da zasnujemo teologiju o obraćenju na Delima, što je osuđeno na neuspeh. Redosled i elementi obraćenja se razlikuju u Delima; stoga, kako da odredimo koji obrazac je normativ? Moramo potražiti doktrinarnu pomoć u Poslanicama. Međutim, zanimljivo je da neki stručnjaci, kao što je Hans Konzelman (Hans Conzelmann), smatraju da Luka namerno prilagođava tadašnje eshatologije prvog veka strpljivo služeći pristupu odloženog Dolaska (*Parousia*). Carstvo je ovde i ono vlada sada i menja živote. Fokus je na trenutnom funkcionisanju crkve, ne na eshatološkoj nadi.
- H. Druga moguća svrha Dela je slična sa Rim 9-11: zašto su Jevreji odbacili jevrejskog Mesiju, a crkvu sačinjavali uglavnom pagani? Nekoliko mesta u Delima jasno najavljuje globalnu prirodu Jevanđelja. Isus ih šalje u ceo svet (up. Dap 1:8). Jevreji ga odbacuju, ali pagani odgovaraju na Njegov poziv. Njegova poruka stiže do Rima. Moguće je da je Luka želeo da pokaže da jevrejsko hrišćanstvo (Petar) i pagansko hrišćanstvo (Pavle) mogu živeti zajedno i rasti zajedno! Oni nisu sukobljeni, nego su spojeni u evangelizaciji sveta.
- I. Po pitanjima svrhe, ja se slažem sa F. F. Brusom (F. F. Bruce), *Novi internacionalni komentar* (*New International Commentary*), str. 18, da pošto su Luka i Dela prvobitno bili celina, uvod u Luku (1:1-4) istovremeno je i uvod u Dela. Luka, iako nije svedočio svim događajima, pažljivo ih je istražio i tačno zabeležio, koristeći svoj istorijski, književni i teološki okvir. U tom slučaju Luka, u svom Jevanđelju i u narativu, želi da pokaže istorijsku stvarnost i teološku pouzdanost (up. Lk 1:4) Isusa i crkve. Moguće je da je fokus Dela tema ispunjenja (bez ikakvih smetnji, up. Dap 28:31, što su poslednje reči u knjizi). Ovu temu prenosi nekoliko različitih reči i izraza (up. Volter L. Lajfeld (Walter L. Liefeld), *Tumačenje Dela apostolskih* (*Interpreting the Book of Acts*), str. 23-24). Jevanđelje nije naknadno smišljena ideja, plan B ili nešto sasvim novo. Ono je unapred određen Božji plan (up. Dap 2:23; 3:18; 4:28; 13:29).

V. ŽANR

- A. Dela su za Novi zavet ono što su knjige od Isusa Navina do Druge knjige o carevima za Stari zavet: istorijski narativ. Biblijski istorijski narativ zasnovan je na činjenicama, ali nije fokusiran na hronologiju ili detaljne zapise o događajima. Odabire određene događaje koji objašnjavaju ko je Bog, ko smo mi, kako smo opravdani pred Bogom, kako Bog želi da mi živimo.
- B. Problem sa tumačenjem biblijskog narativa je to što autori ne navode u tekstu (1) koja je njihova svrha, (2) koja je osnovna istina, ili (3) kako mi treba da primenimo to što je zabeleženo. Čitalac mora da razmisli o sledećim pitanjima:
1. Zašto je događaj zabeležen?
 2. Kako je on povezan sa prethodnim biblijskim tekstom?
 3. Koja je centralna teološka istina?
 4. Da li je književni kontekst značajan? (Koji događaj mu prethodi ili sledi? Da li je ova tema još negde obrađena?)
 5. Koliko je obiman književni kontekst? (Ponekad duži delovi narativa pokrivaju jednu teološku temu ili svrhu.)
- C. Istorijski narativ ne sme biti jedini izvor doktrine. Često su zabeležene stvari koje nisu deo namere autora. Istorijski narativ može ilustrirati istine koje su zabeležene na drugim mestima u Pismu. Samo zato što se nešto desilo, ne znači da je to Božja volja za sve vernike u svim vremenima (npr. samoubistvo, poligamija, sveti rat, postupanje sa zmijama, itd.).
- D. Najbolja kratka diskusija o tome kako tumačiti istorijski narativ nalazi se u delu Gordona Fija (Gordon Fee) i Dagleasa Stjuarta (Douglas Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, str. 78-93 i 94-112.

VI. BIBLIOGRAFIJA ISTORIJSKOG OKRUŽENJA

Klasičari su objavili nove knjige koje smeštaju Dela u njihovo prvovekovno okruženje. Ovaj interdisciplinarni pristup je zaista koristan za razumevanje Novog zaveta. Urednik ove serije je Brus M. Minter (Bruce M. Minter).

- A. *Dela apostolska u svom drevnom književnom okruženju (The Book of Acts in Its Ancient Literary Setting)*
- B. *Dela apostolska u svom grčko-rimskom okruženju (The Book of Acts in Its Graeco-Roman Setting)*
- C. *Dela apostolska i Pavle u rimskom zatvoru (The Book of Acts and Paul in Roman Custody)*
- D. *Dela apostolska u svom palestinskom okruženju (The Book of the Acts in Its Palestinian Setting)*
- E. *Dela apostolska u svom okruženju dijaspore (The Book of Acts in Its Diaspora Setting)*
- F. *Dela apostolska u svom teološkom okruženju (The Book of Acts in Its Theological Setting)*

Takođe su korisne i sledeće knjige:

1. A. N. Šervin Vajt (A. N. Sherwin-White), *Rimsko društvo i rimski zakon u Novom zavetu (Roman Society and Roman Law in the New Testament)*
2. Pol Barnet (Paul Barnett), *Isus i uspon ranog hrišćanstva (Jesus and the Rise of Early Christianity)*
3. Džejsms S. Džefers (James S. Jeffers), *Grčko-rimski svet (The Greco-Roman World)*

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „mnogim neospornim dokazima”, 1:3
2. „četrdeset dana”, 1:3
3. Božje carstvo, 1:3
4. „oblak ga je zaklonio”, 1:9 (NASB: „oblak ga je primio“)
5. „Šabatni dan hoda”, 1:12
6. „Krvna njiva”, 1:19
7. „žreb”, 1:26
8. Pedesetnica, 2:1
9. „ispunili Svetim Duhom”, 2:4
10. „počeli da govore raznim jezicima”, 2:4
11. „prozeliti”, 2:10; 13:43
12. „ono što je Bog čvrsto naumio i unapred znao”, 2:23
13. „grob”, 2:31 (NASB: „Had“)
14. „sedi njemu zdesna”, 2:33
15. „pokajte se”, 2:38; 3:19
16. „zajedno su jeli”, 2:42,46 (NASB: „lomili hleb“)
17. „na molitvu u deveti sat”, 3:1 (NASB: „u vreme molitve“)
18. „prosi milostinju”, 3:2
19. „Solomonov trem”, 3:11; 5:12
20. „svetoga i pravednoga”, 3:14
21. „vremena okrepe”, 3:19
22. „neuki i obični”, 4:13
23. „izdahnuo je”, 7:60 (NASB: „zaspao je“)
24. „Gospodnje sledbenike”, 9:2 (NASB: „one koji su pripadali Putu“)
25. polaganje ruku, 9:12 (up. 8:17)
26. četa, 10:1
27. hrišćani, 11:26
28. proricanje, 16:16
29. „svi njegovi”, 16:33
30. epikurejski, 17:18
31. stoički, 17:18
32. Areopag, 17:22
33. Judejci koji su pokušavali isterivati demone, 19:13
34. magija... knjige, 19:19
35. srebrni Artemidini hramovi, 19:24

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Teofil, 1:1
2. žene, 1:14
3. Matija, 1:23
4. sadukeji, 4:1; 5:17
5. Ana, 4:6
6. Kajafa, 4:6
7. „poglavari naroda i starešine”, 4:8
8. Ananija, 5:1; 9:10
9. Sapphira, 5:1
10. Gamalilo, 5:34
11. Stefan, 6:5
12. Savle, 7:58; 8:1; 9:1
13. Filip, 8:5

14. Dorka, 9:36
15. Kornelije, 10:1
16. Agav, 11:28; 21:10
17. Evtih, 20:9

IX. MESTA NA MAPI

1. Jerusalim, 1:8
2. Judeja, 1:8
3. Samarija, 1:8
4. Parćani, 2:9
5. Kapadokija, 2:9
6. Pont, 2:9
7. Azija, 2:9
8. Frigija, 2:10
9. Pamfilija, 2:10
10. Egipat, 2:10
11. Libija, 2:10
12. Kirena, 2:10
13. Krićani, 2:11
14. Nazaret, 2:22
15. Aleksandrija, 6:9
16. Kilikija, 6:9
17. Damask, 9:2
18. Cezareja
19. Jopa, 9:36
20. Fenikija, 11:19
21. Kipar, 11:20
22. Tars, 11:25
23. Sidon, 12:20
24. Filiba, 16:12
25. Verija, 17:10
26. Atina, 17:16
27. Korint, 18:1

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Kako stih 1:6 pokazuje nedostatak razumevanja kod apostola?
2. Kako je stih 1:8 povezan sa Mt 28:19-20?
3. Navedite kvalifikacije apostola (1:22).
4. Zašto su „vetar” i „plamen” povezani sa Duhom? (2:2-3)
5. Objasnite čudo iz 2:8.
6. Petar kaže da je Joilovo proroštvo ispunjeno. Kako objašnjavate 1:17 i 19-20 u odnosu na to?
7. Zbog čega je teološki značajno to što se za Isusa kaže da je „Gospod” i „Hrist”? (2:36)
8. Da li je stih 2:44 biblijska podrška komunizmu? (up. 4:34-35)
9. Objasnite implikacije stiha 3:18.
10. Objasnite kako se Stari zavet primenjuje na Isusa u 4:11.
11. Da li je u Delima ispunjavanje Duhom uvek povezano sa svedočenjem?
12. Navedite kvalifikacije „Sedmorice” iz Dap 6. Da li su oni vladike?
13. Zašto je Pavle bio toliko besan na hrišćane? (8:1-3)
14. Da li stihovi 8:15-16 daju redosled događaja spasenja savremenim vernicima?

15. Koja je svrha jezika u 10:44-48?
16. Zašto je Pavle prvo propovedao u lokalnim sinagogama? (13:5)
17. Šta se dogodilo u Listri što je navelo Pavla i Varnavu da razderu svoje haljine? (14:8-18)
18. Koja je svrha Jerusalimskog sabora u Delima 15?
19. Zašto su se Pavle i Varnava posvađali? (15:36-41)
20. Zašto je Duh zabranio Pavlu da ide u Aziju? (16:6)
21. Zašto su gradske vođe toliko uznemirene u 16:35-40?
22. Kako su Priskila i Akila pomogli Apolu? (18:24-28)
23. Zašto je stih 20:21 značajan?
24. Koje su implikacije stiha 21:9?
25. Zašto je Pavle zatočen u Jerusalimu u Delima 21?
26. Objasnite 23:6-7 svojim rečima.

UVOD U POSLANICU RIMLJANIMA

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Poslanica Rimljanima je najsystematičnija i najlogičnija doktrinarna knjiga apostola Pavla. Na nju su uticale okolnosti u Rimu, te je ona dokument koji je napisan za određenu „priliku”. Nešto se dogodilo i to je podstaklo Pavla da napiše ovo pismo. Međutim, ona je najneutralnija od svih Pavlovihi tekstova, u smislu da je Pavle reagovao na problem (verovatno ljubomora između verujućeg jevrejskog i paganskog vođstva) tako što je jasno predstavio Jevanđelje i njegove implikacije za svakodnevni život.
- B. Pavlovo predstavljanje Jevanđelja u Rimljanima uticalo je na život crkve u svim vremenima:
1. Avgustin je obraćen 386. g.n.e. čitajući Rim 13:13-14.
 2. Martin Luterovo shvatanje spasenja se radikalno promenilo 1513. g.n.e kada je uporedio Ps 31:1 i Rim 1:17 (up. Avak 2:4).
 3. Džon Vesli (John Wesley) je obraćen 1738. g.n.e. slušajući Luterovu propoved o uvodu u Poslanicu Rimljanima.
- C. Ukoliko znate Poslanicu Rimljanima, znate i hrišćanstvo! Ovo pismo sadrži osnovne istine o Isusovom životu i učenjima za crkvu u svim dobima.

II. AUTORSTVO

Pavle je sigurno autor. Stih 1:1 sadrži njegov uobičajen pozdrav. Postoji opšte slaganje oko toga da je Pavlov („trn u telu”) bio loš vid, te da stoga on ovo pismo nije sam fizički pisao, nego je koristio pisara, Tertija (up. 16:22).

III. VREME

- A. Verovatno vreme pisanja Poslanice Rimljanima je između 56. i 58. g.n.e. Ovo je jedna od retkih novozavetnih knjiga za koju je moguće relativno precizno utvrditi vreme nastanka. To postizemo poređenjem stihova od Dap 20:2 na dalje i Rimljanima od 15:17 na dalje. Poslanica Rimljanima je verovatno pisana u Korintu, na kraju Pavlovog trećeg misionarskog putovanja, neposredno pre nego što je krenuo ka Jerusalimu.
- B. Moguća hronologija Pavlovihi tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3
7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	
Filimonu	početak šezdesetih		
Filibljanima	kraj 62-63.		28:30-31

11.-13. Četvrto misionarsko putovanje		
1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija
Titu	pre 64.	Efes (?)
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim

IV. PRIMAOCI

U pismu je navedeno da je upućeno Rimljanima. Ne znamo ko je osnovao crkvu u Rimu:

- A. To je mogao biti deo ljudi koji su posetili Jerusalem na dan Pedesetnice, obratili se i vratili svojoj kući da bi osnovali crkvu (up. Dap 2:10);
- B. To su mogli biti i učenici koji su pobjegli od progona u Jerusalemu nakon Stefanove smrti (up. Dap 8:4);
- C. To su mogli biti obraćenici sa Pavlovih misionarskih putovanja koji su putovali u Rim. Pavle nikada nije posetio ovu crkvu, ali je to jako želeo (up. Dap 19:21). U njoj je imao mnogo prijatelja (up. Rim 16).
Čini se da je njegov plan bio da poseti Rim na svom putu za Španiju (up. Rim 15:28), nakon putovanja u Jerusalem sa „darom ljubavi”. Pavle je osećao da je njegova služba u istočnom Sredozemlju završena. Tražio je nova područja (up. 16:20-23). Čini se da je Pavlovo pismo iz Grčke u Rim odnela Fiva, koja je služila u crkvi i putovala u tom pravcu (up. Rim 16:1). Zašto je ovo pismo, koje je na ulicama Korinta napisao jevrejski šatorđija u prvom veku, toliko značajno? Martin Luter za njega kaže da je „najvažnija knjiga u Novom zavetu i čisto Jevanđelje”. Vrednost ove knjige leži u činjenici da je ona detaljna prezentacija Jevanđelja od strane obraćenog rabina, Savla iz Tarsa, koji je pozvan da bude apostol neznabošcima. Većina Pavlovih pisama je pod snažnim uticajem lokalne situacije, ali ne i Poslanica Rimljanima. Ona je sistematična prezentacija apostolove doživotne vere.
Da li shvatate, dragi hrišćani, da većina tehničkih termina koje danas koristimo da opišemo „veru” („opravdanje”, „pripisati”, „usvojiti” i „posvetiti”) potiče iz Poslanice Rimljanima? Molite se da vas Bog otvori za ovo veličanstveno pismo dok zajedno pokušavamo da otkrijemo Njegovu volju za naše sadašnje živote!

V. SVRHA

- A. Pavlu je bila potrebna pomoć za njegovo misionarsko putovanje u Španiju. Smatrao je da je njegov apostolski rad u istočnom Sredozemlju završen (up. 16:20-23).
- B. Poslanica reaguje na problem u rimskoj crkvi između verujućih Jevreja i verujućih pagana. Verovatno je ovo posledica izbacivanja svih Jevreja iz Rima i njihovog kasnijeg povratka. Do vremena povratka, paganske hrišćanske vođe došle su na mesta jevrejskih hrišćanskih vođa.
- C. Pavle se predstavlja rimskoj crkvi. Postojalo je znatno protivljenje prema Pavlu od strane iskrenih obraćenih Jevreja iz Jerusolima (Jerusalimski sabor iz Dela 15), neiskrenih Jevreja (judaizera i Galaćana iz 2. Kor 3, 10-13) i neznabožaca (Kološanima, Efescima) koji su pokušali da spoje Jevanđelje sa svojim lažnim teorijama ili filozofijama.
- D. Pavle je optužen da je opasan inovator, da bezobzirno dodaje stvari Isusovom učenju. Poslanica Rimljanima je njegov način da se sistematično odbrani pokazujući da je Njegovo Jevanđelje istinito i koristi Stari zavet i Isusova učenja (Jevanđelja).

VI. STRUKTURA

- A. Uvod (1:1-17)
 - 1. Pozdrav (1:1-7)
 - a. Autor (1-5)
 - b. Destinacija (6-7a)
 - c. Blagodat (7b)
 - 2. Prilika (1:8-15)
 - 3. Tema (1:16-17)

- B. Potreba za božanskom pravednošću (1:18-3:20)
 - 1. Propast neznabožackog sveta (1:18-32)
 - 2. Licemerje Jevreja ili paganskih moralista (2:1-16)
 - 3. Osuda Jevreja (2:17-3:8)
 - 4. Univerzalna osuda (3:9-20)

- C. Šta je božanska pravednosti (3:21-8:39)
 - 1. Pravednost po veri (3:21-31)
 - 2. Osnova za pravednost: Božje obećanje (4:1-25)
 - a. Avramova pravednost (4:1-5)
 - b. David (4:6-8)
 - c. Avramov odnos prema obrezanju (4:9-12)
 - d. Božje obećanje Avramu (4:13-25)
 - 3. Postizanje pravednosti (5:1-21)
 - a. Subjektivni aspekt: nezaslužena ljubav, neuporediva radost (5:1-5)
 - b. Objektivna osnova: Božja veličanstvena ljubav (5:6-11)
 - c. Adam/Hrist tipologija: Adamov prekršaj, Božje rešenje (5:12-21)
 - 4. Lična pravednost je plod božanske pravednosti (6:1-7:25)
 - a. Sloboda od greha (6:1-14)
 - (1) Pretpostavljena zamerka (6:1-2)
 - (2) Značenje krštenja (6:3-14)
 - b. Sotonin rob ili Božji rob: vaš izbor (6:15-23)
 - c. Čovek je u braku sa Zakonom (7:1-6)
 - d. Zakon je dobar, ali greh sprečava dobrotu (7:7-14)
 - e. Večna borba dobra i zla u verniku (7:15-25)
 - 5. Vidljivi rezultati božanske pravednosti (8:1-39)
 - a. Život u Duhu (8:1-17)
 - b. Otkupljenje tvorevine (8:18-25)
 - c. Neprekidna pomoć Duha (8:26-30)
 - d. Pravna pobjeda opravdanja po veri (8:31-39)

- D. Božanski plan za sve ljude (9:1-11:32)
 - 1. Odabir Izraela (9:1-33)
 - a. Pravi naslednici vere (9:1-13)
 - b. Božji suverenitet (9:14-26)
 - c. Božji univerzalni plan uključuje i neznabošce (9:27-33)
 - 2. Spasenje Izraela (10:1-21)
 - a. Božja pravednost nasuprot ljudskoj pravednosti (10:1-13)
 - b. Božja milost traži glasnike, poziv na globalne misije (10:14-18)
 - c. Izraelovo neprekidno odbacivanje Hrista (10:19-21)
 - 3. Neuspeh Izraela (11:1-36)
 - a. Jevrejski ostatak (11:1-10)

- b. Jevrejska ljubomora (11:11-24)
 - c. Privremeno slepilo Izraela (11:25-32)
 - d. Pavlov izliv slavljenja (11:33-36)
- E. Rezultat dara božanske pravednosti (12:1-15:13)
- 1. Poziv na svetost (12:1-2)
 - 2. Upotreba darova (12:3-8)
 - 3. Međusobni odnosi vernika (12:9-21)
 - 4. Odnos prema državi (13:1-7)
 - 5. Odnos prema bližnjima (13:8-10)
 - 6. Odnos prema našem Gospodu (13:11-14)
 - 7. Odnos prema drugim članovima crkve (14:1-12)
 - 8. Naš uticaj na druge (12:13-23)
 - 9. Odnosi u hristolikosti (15:1-13)
- F. Zaključak (15:14-33)
- 1. Pavlovi lični planovi (15:14-29)
 - 2. Molba za molitvu (15:30-33)
- G. Dodatak (16:1-27)
- 1. Pozdravi (16:1-24)
 - 2. Blagoslovi (16:25-27)

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

- 1. apostol, 1:1
- 2. „po telu Davidov potomak”, 1:3
- 3. sveti, 1:7
- 4. pravednost, 1:17
- 5. Božji gnev, 1:18
- 6. pokajanje, 2:4
- 7. „kod Boga nema pristrasnosti”, 2:11
- 8. obrezanje, 2:25
- 9. „Božje svete objave”, 3:2
- 10. pravedan, 3:4 (NASB: „opravdan”)
- 11. žrtva pomirenja, 3:25
- 12. „nego radujmo se i u nevoljama”, 5:3
- 13. „kad smo njegovom krvlju proglašeni pravednima”, 5:9 (NASB: „opravdani”)
- 14. dar pravednosti, 5:17
- 15. „ko je umro, oslobođen je od svog greha”, 6:7
- 16. svetost, 6:19
- 17. „ako Božji Duh zaista prebiva u vama”, 8:9
- 18. Ava, 8:15
- 19. istrajnost, 8:25
- 20. prvo poklonio pažnju, 8:29
- 21. unapred odredio, 8:29
- 22. proslaviti, 8:30
- 23. „on je s desne strane u Bogu”, 8:34
- 24. „vlasti... sile”, 8:38
- 25. posinjenje, 9:4 (NASB: „usvojenje”)
- 26. savezi, 9:4

27. „kamen spoticanja”, 9:33
28. „svojim ustima obznanjuješ”, 10:9
29. verovati, 10:4,11
30. prirodne grane, 11:21
31. tajna, 11:25
32. Amin, 11:36
33. gostoljubivi, 12:13
34. proklinjati, 12:14
35. „bude pokoran vlastima koje vladaju”, 13:1
36. „svucimo... obucimo”, 13:12
37. „slab u veri”, 14:1
38. „mi koji smo jaki”, 15:1

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Avram, 4:1
2. praočevi, 9:5
3. Isav, 9:13
4. Val, 11:4
5. Fiva, 16:1
6. Priska i Akila, 16:3
7. Junije, 16:7 (NASB: „Junias”; KJV: „Junia”)
8. Tertije, 16:22

IX. MESTA NA MAPI

1. Rim, 1:7
2. Kenhreja, 16:1

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto je stih 1:16 karakterističan za Pavla?
2. Na koja dva načina svi ljudi mogu upoznati Boga? (tj. poglavlja 1-2)
3. Kako stihovi 1:26-27 odgovaraju na aktuelno pitanje o homoseksualnosti?
4. Kako je stih 2:6 povezan sa Gal 6:7?
5. U poglavlju 3, stihovi 9-18 su niz starozavetnih citata. O kojoj teološkoj istini svi oni govore?
6. Zašto je stih 4:6 toliko značajan?
7. Objasnite 4:15 svojim rečima.
8. Šta stih 5:8 govori o Bogu?
9. Kako su stihovi 5:18 i 19 paralelni?
10. Objasnite praktične implikacije stiha 6:11.
11. Za stih 6:23 se kaže da je on Jevanđelje u jednoj rečenici. Zašto?
12. Objasnite razliku između „novog načina po Duhu” i „starog načina po slovu”. (7:6)
13. Koga opisuje poglavlje 7?
14. Šta stihovi 7:7-12 govore o svrsi starozavetnog zakona?
15. Kako se stih 7:19 može primeniti na vaš život?
16. Objasnite 8:22 svojim rečima.
17. Da li stihovi 8:26-27 ukazuju na govor u jezicima?
18. Kako je stih 8:28 povezan sa stihom 8:29?
19. Koja je tema književne jedinice koja obuhvata poglavlja 9-11?
20. Objasnite 10:4 svojim rečima.
21. Objasnite 11:7 svojim rečima.
22. Objasnite 11:26 svojim rečima.

23. Da li su duhovni darovi iz poglavlja 12 i dalje važeći i funkcionalni?
24. Objasnite 12:20 svojim rečima.
25. Objasnite 14:14 svojim rečima.
26. Objasnite 14:23 svojim rečima.

UVOD U PRVU POSLANICU KORINĆANIMA

(PRAKTIČAN SAVET PROBLEMATIČNOJ CRKVI)

I. JEDINSTVENOST PRVE POSLANICE KORINĆANIMA

- A. Nju su crkveni oci rane crkve citirali češće i ranije od bilo kojeg drugog Pavlovog teksta, što pokazuje njen značaj i korisnost.
- B. Muratorijev fragment, lista kanonskih knjiga iz Rima (200. g.n.e.), navodi je kao prvu među Pavlovim tekstovima, što takođe pokazuje njen značaj.
- C. U ovom praktičnom pismu, Pavle pravi razliku između njegovog ličnog mišljenja i Gospodnjih zapovesti. Međutim, njegovo mišljenje je zasnovano na njegovom znanju o Isusovim učenjima o svim temama. Prenosio je Isusove reči uvek kada je to mogao. Verovao je da je i njegovo mišljenje nadahnuto i ima autoritet (up. 7:25, 40).
- D. Pavlov vrhovni princip za zajedništvo u crkvi jeste da se sloboda pojedinca, ali i njihova, jednako značajna, grupna odgovornost, ne zasniva na zakonu, nego na ljubavi. Zdravlje i razvoj cele crkve uvek je značajnije od bilo koje lične sklonosti ili privilegije (up. 12:7).
- E. Ovo pismo (zajedno sa 2. Korinćanima) daje nam sliku rane novozavetne crkve, njene strukture, metoda i poruke. Međutim, moramo takođe imati na umu da je ova crkva imala svoje problem, nije bila tipična kongregacija.

II. GRAD KORINT

- A. Zimske trgovačke putanje oko najjužnije tačke u Grčkoj (tj. oko Rta Malea) bile su veoma opasne. Stoga, bilo je nužno pronaći najkraći mogući put. Korint je zbog svoje geografske lokacije, na prevlaci između Korinskog zaliva (tj. Jadranskog mora) i Saronkog zaliva (tj. Egejskog mora), bio značajan grad za komercijalne brodove i trgovinu (posebno raznim vrstama grnčarije i posebnom vrstom bronzne), kao i vojni centar. U Pavlovo vreme on je bio tačka susreta Istoka i Zapada.
- B. Korint je takođe bio veliki kulturni centar grčko-rimskog sveta, zato što su se u njemu svake druge godine održavale Istamske igre, od 581. g.p.n.e. (u Posejdonovom hramu). Sa njima su se mogle uporediti samo Olimpijske igre u Atini, održavane svake četiri godine (Tukidid, *Istorija* 1.13.5).
- C. Godine 146. p.n.e, Korint je bio uključen u pobunu (tj. Ahajski savez) protiv Rima, te ga je uništio rimski general Lucije Mumije, a grčko stanovništvo je poslato u ropstvo. Zbog svog ekonomskog i vojnog značaja, Julije Cezar ga je obnovio 46. ili 48. g.p.n.e. Postao je rimska kolonija gde su boravili rimski vojnici. Podsećao je na Rim po arhitekturi i kulturi i bio je administrativni centar rimske (tj. senatorske) provincije Ahaje, 27. g.p.n.e. Postao je carska provincija 15. g.n.e.
- D. Akropolj starog Korinta, uzdignut na visini od preko pet stotina metara, bio je mesto Afroditinog hrama. Hiljadu prostitutki je bilo povezano sa ovim hramom (Strabon, *Geografija*, 8.6.20-22). Naziv „Korinćanin” (tj. *Korinthiazesthai*, po Aristofanu [450-385. g.p.n.e.]) bio je sinonim za razuzdan, buntovan život. Ovaj hram i veći deo grada, uništen je u zemljotresu oko sto pedeset godina pre Pavlovog dolaska, te ponovo 77. g.n.e. Ne znamo da li je kult plodnosti

postojao i u Pavlovo vreme. Kada su Rimljani, 146. g.p.n.e, uništili grad i ubili ili porobili sve njegove stanovnike, njegova grčka kultura je uništena i zamenjena rimskim kolonijalnim statusom (Pausanija, II.3.7). Ovaj rimski kulturološki kontekst, koji je zamenio grčku kulturu, veoma je značajan za tumačenje Prve poslanice Korinćanima.

III. AUTORSTVO

- A. U ovaj grad je apostol Pavle došao tokom svog drugog misionarskog putovanja; ovo je zabeleženo u Dap 18:1-21. Gospod je Pavlu u viziji otkrio da će mnogi poverovati i da mu niko neće naneti zlo (up. Dap 18:9-10).
- B. Pavlova misionarska strategija bila je osnivanje crkava u velikim gradovima tog vremena, znajući da će obraćeni posetioci, putujući trgovci i mornari širiti Jevanđelje na svojim putevima. Lokalna crkva je imala odgovornost za evangelizaciju i učenje u svojoj oblasti.
- C. Pavle je u Korintu upoznao Akilu i Priskilu, takođe verujuće Jevreje i izrađivače šatora ili kožare. Isterani su iz Rima 49. g.n.e. zbog Klaudijevog edikta (Orozije, *Istorija* 7:6:15-16) kojim su zabranjeni svi jevrejski običaji i rituali (up. Dap 18:2). Pavle je sam došao u Korint. Sila i Timotij su bili poslani u Makedoniju (up. Dap 18:5). Bio je veoma obeshrabren (up. Dap 18:9-19; 1. Kor 2:3). Ipak, istrajao je i ostao u Korintu osamnaest meseci (up. Dap 18:11).
- D. Klement iz Rima potvrđuje da je Pavle autor ove poslanice u pismu koje je pisao Korintu 95/96. g.n.e. (*Prva Klementova* 37:5; 47:1-3; 49:5). Niko nije doveo u pitanje Pavlovo autorstvo, čak ni savremeni kritički proučavaoci.

IV. VREME

- A. Vreme Pavlove posete Korintu određeno je na osnovu jednog zapisa cara Klaudija, koji je pronađen u Delfima i navodi da je Galion postao prokonzul Ahaje u julu 51. g.n.e i da je na toj poziciji bio do jula 52. godine (up. Dap 18:12-17), što znači da je Pavle došao oko 49-50. g.n.e.
- B. Po tome bi vreme Pavlovog pisma bila sredina pedesetih. Pisao je iz Efesa gde je služio između dve (up. Dap 19:10) i tri godine (up. Dap 20:34).
- C. Moguća hronologija Pavlovih tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3
7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	
Filimonu	početak šezdesetih		
Filibljanima	kraj 62-63.		28:30-31
11.-13. Četvrto misionarsko putovanje			

1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija
Titu	pre 64.	Efes (?)
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim

(Pavle je verovatno pogubljen 65. g.n.e.).

V. PRIMAOCI

- A. Pismo je namenjeno mladoj crkvi, sačinjenoj uglavnom od pagana. Stanovništvo Korinta bilo je rasno i kulturološki raznoliko. Na osnovu arheologije i Pisma (up. Dap 18:4-8) znamo da je postojala sinagoga u Korintu.
- B. Rimski vojnici su izlazili iz vojne službe nakon dvadeset godina. Korint je bio slobodan grad, rimska kolonija i prestonica rimske provincije Ahaje.
- C. Čini se da pismo ukazuje na nekoliko grupa u crkvi: (1) Grci intelektualci, još uvek veoma ponosni na svoje filozofske tradicije, koji su pokušavali da povežu hrišćansko otkrivenje sa ovim starim običajima i intelektualnim tradicijama; (2) rimski pokrovitelji i društvena elita; (3) grupa verujućih Jevreja, sačinjena u najvećoj meri od „pobožnih” pagana, koji su posećivali sinagogu; i (4) veliki broj obraćenih robova.

VI. SVRHA

- A. Pavle je iz nekoliko izvora čuo za probleme u Korintu
 1. Hlojini ukućani, 1:11
 2. Pismo iz crkve sa pitanjima, 7:1,25; 8:1; 12:1; 16:1,12
 3. Lična poseta Stefane, Fortunata i Ahajika, 16:17. Moguće je da su ovi ljudi (#3) doneli pismo (#2).
 Zanimljivo je da Mari Haris (Murry Harris) predlaže nacrt Prve Korinćanima po Pavlovim primljenim informacijama o crkvi.
 1. Usmeni izveštaj Hlojinih ukućana je razlog zbog kojeg je Pavle napisao poglavlja 1-4
 2. Usmeni izveštaj predstavnika crkve (tj. Stefane, Fortunata i Ahajika), povod je za poglavlja 5-6
 3. Pismo sa pitanjima crkve, povod je za poglavlja 7-16
- B. Crkva je postala podeljena i zastupala je različite vođe: Pavla, Apola, Petra, a moguće je i da je jedna grupa zastupala Hrista (up. 1:12). Ne samo da je crkve bila podeljena po pitanju stilova vođstva, nego i po drugim moralnim pitanjima i upotrebi duhovnih darova. Osnovna tema njihovog neslaganja jeste upravo Pavlov apostolski autoritet (posebno u 2. Korinćanima)!

VII. PAVLOVI KONTAKTI SA KORINTSKOM CRKVOM - PREDLOG

- A. Koliko pisama je Pavle napisao Korintu?
 1. Samo dva, 1. i 2. Korinćanima
 2. Tri, ali je jedno pismo izgubljeno
 3. Četiri, ali su dva pisma izgubljena
 4. Neki savremeni stručnjaci u 2. Korinćanima pronalaze delove dva izgubljena pisma
 - a. Prethodno pismo (1. Kor 5:9) u 2. Kor 6:14-17:1)
 - b. Zabrinuto pismo (2. Kor 2:3-4,9; 7:8-12) u 2. Kor 10-13)
 5. Pet, ukoliko je 2. Kor 10-13 peto pismo, poslato nakon što je Tit preneo još loših vesti

B. Čini se da je teorija #3 najtačnija

1. Izgubljeno prethodno pismo (1. Kor 5:9)
2. 1. Korinćanima
3. Izgubljeno zabrinuto pismo (moguće da je njegov deo zabeležen u 2. Kor 2:1-11; 7:8-12)
4. 2. Korinćanima

C. Predlog rekonstrukcije

VREME	POSETA	PISMO
50-52. g.n.e. Pavlovo drugo misionarsko putovanje	a. Na svom drugom misionarskom putovanju, Pavle je proveo osamnaest meseci u Korintu (up. Dap 18:1-11)	a. Čini se da 1. Kor 5:9-11 ukazuje na pismo o nemoralnoj situaciji u crkvi. Ovo pismo nije sačuvano, osim ukoliko: (1) kao što neki pretpostavljaju, ono sadrži 1. Kor 6:14-7:1 ili su stihovi 2. Kor 2:3,4,9 epistolarni aorist i odnose se na 2. Korinćanima.
52. g.n.e. Galion je bio prokonzul od 52. g.n.e. (up. Dap 18:12-17)		
56. g.n.e. (proleće)	b. U Efesu, Pavle saznaje o problemima u crkvi iz dva izvora: (1) od Hlojinih ukućana, 1. Kor 1:11 i (2) od Stefane, Fortunata i Ahajika, 1. Kor 16:17. Čini se da su oni doneli pismo sa pitanjima korinških kućnih crkava	
56. g.n.e. (zima) ili 57. g.n.e. (zima)	c. Pavle odlazi u hitnu i bolnu posetu Korintu, koja nije zabeležena u Delima, up. 2. Kor 2:1). Ona nije uspešna, ali on obećava da će se vratiti.	b. Pavle odgovara na ova pitanja (up. Kor 7:1,25; 8:1; 12:1; 16:1,2) pišući 1. Korinćanima. Timotij (up. 1. Kor 4:17) nosi odgovor iz Efesa (up. 1. Kor 16:8) u Korint. Timotij nije mogao da reši probleme u crkvi.
		c. Pavle je napisao zabrinuto pismo (up. 2. Kor 2:3-4:9; 7:8-12) korinškim kućnim crkvama, koje je Tir odneo (up. 2. Kor 2:13; 7:13-15). Ovo pismo nije sačuvano, osim ukoliko, kao što neki

57-58. g.n.e. (zima)	<p>d. Pavle je planirao da se u Troadi nađe sa Titom, ali Tit nije došao, te je Pavle otišao u Makedoniju (up. 2. Kor 2:13; 7:5,13), moguće u Filibu (up. rukopise Bc, K, L, P).</p> <p>e. Čini se da se u Dap 20:2-3 spominje Pavlova poslednja zabeležena poseta Korintu. Iako u njoj nije navedeno ime Korinta, ono je pretpostavljeno. Tu je proveo zimske mesece.</p>	<p>pretpostavljaju, ono sadrži 2. Kor 10-13.</p> <p>d. Pronašao je Tita i saznao da je crkva poslušala njegova uputstva i tada je pisao Korintu sa velikom zahvalnošću (up. 7:11-16). Ovo pismo je odneo Tit.</p> <p>e. Primitnu promenu raspoloženja između poglavlja 1-9 i 10-13 neki stručnjaci objašnjavaju primanjem još loših vesti (moguće o vraćanju starih protivnika i dolasku novih) iz korintskih kućnih crkava nakon što su poglavlja 1-9 već napisana (F. F. Bruce).</p>
----------------------	--	--

VIII. ZAKLJUČAK

- A. U 1. Korinćanima vidimo Pavla, pastora, kako reaguje na problem u crkvi. U ovom pismu i u Poslanici Galatima, vidimo kako on primenjuje univerzalne jevanđeoske istine na različite načine, u skladu sa potrebama crkve: sloboda za galatijske crkve/granice za korintsku crkvu.
- B. Ova knjiga je ili niz „kulturoloških dinosaurus“ ili riznica principa i istina primenjenih na određeno istorijsko/kulturološko okruženje. Moramo biti oprezni da ne poistovetimo istinu i primenu te istine u određenoj kulturi. Za dobru analizu ovog značajnog hermeneutičkog pitanja vidite Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, str. 65-76.
- C. Ova knjiga će vas dovesti do same granice vaše duhovne sposobnosti tumačenja Biblije. Primoraće vas da preispitate neke aspekte svoje teologije. Ukazaće vam na Božju volju za naše doba, praktično govoreći, kao retko koji drugi biblijski tekst.

IX. STRUKTURA PRVE POSLANICE KORINĆANIMA

- A. Uvod 1:1-9
 - 1. Pozdrav, 1:1-3
 - 2. Zahvalnice, 1:4-9
- B. Problemi korintске crkve, 1:10-6:20
 - 1. Podele u crkvi zbog nerazumevanja motiva i poruke hrišćanskog vođstva (tj. Pavla, Apola, Petra), 1:10-4:12
 - 2. Zapanjujuća nemoralnost, 5:1-13

3. Hrišćanske sudske tužbe, 6:1-11
 4. Hrišćanska sloboda ograničena odgovornošću, 6:12-20
- C. Pismo iz Korinta sa teškim pitanjima, 7:1-1-16:4
1. Ljudska seksualnost, 7:1-40
 2. Odnos idolopokloničke kulture i hrišćanske slobode, 8:1-11:1
 3. Hrišćansko slavljenje i duhovnost, 11:2-14:40
 4. Uvidi o eshatologiji, posebno o vaskrsenju, 15:1-58
 5. Doprinos crkvi u Jerusalimu, 16:1-4
- D. Zaključne napomene
1. Planovi za putovanja Pavla (i njegovih saradnika), 16:5-12
 2. Konačni saveti i pozdravi, 16:13-24

X. PREDLOZI ZA LITERATURU O PAVLOVIM STAVOVIMA

- A. *Um svetog Pavla (The Mind of St. Paul)*, Vilijam Barklej (William Barclay), izdavač Harper & Row
- B. *Pavle, apostol slobodnog srca (Paul, Apostle of the Heart Set Free)*, F. F. Brus (F. F. Bruce), izdavač Eerdmans
- C. *Poreklo Pavlove religije (The Origins of Paul's Religion)*, Dž. Grešam Mačen (J. Gresham Machen), izdavač Eerdmans
- D. *Pavle, prikaz njegove teologije (Paul, An Outline of His Theology)*, Herman Riderbos (Herman Ridderbos), (prevod Džon De Vit (John De Witt)), izdavač Eerdmans
- E. *Epohe u Pavlovom životu (Epochs in the Life of Paul)*, A. T. Robertson (A. T. Robertson), izdavač Baker
- F. *Čovek u Hristu (A Man In Christ)*, Džejsms S. Stjuart (James S. Stewart), izdavač Harper & Row
- G. *Rečnik Pavla i njegovih pisama (Dictionary of Paul and His Letters)*, izdavač IVP
- H. *Pavle u rimskom svetu, konflikt u Korintu (Paul in the Roman World, The Conflict at Corinth)*, Robert M. Grant (Robert M. Grant), izdavač Westminster, John Knox Press
- I. *Filon i Pavle među sofistima (Filon and Paul Among the Sophists)*, Brus V. Vinter (Bruce W. Winter), izdavač Eerdmans
- J. *Nakon što je Pavle napustio Korint (After Paul Left Corinth)*, Brus V. Vinter (Bruce W. Winter)

XI. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I OSOBA

1. posvećeni, 1:2
2. vekovi, 2:7,8
3. „dubine Božje”, 2:10
4. „Božja građevina”, 3:9
5. „da ste vi Božji hram”, 3:16,17
6. Božje tajne, 4:1
7. „takvog predate Sotoni”, 5:5
8. „da ćemo suditi anđelima”, 6:3
9. „neki od vas bili su takvi”, 6:11
10. „za one koji nisu u braku”, 7:25
11. „da ne bih i sam bio odbačen”, 9:27
12. „demonima žrtvuju”, 10:20
13. „piti čašu Gospodnju”, 10:21

14. „zbog anđela”, 11:10
15. „čujem... da među vama nastaju podele”, 11:18
16. „Isus je proklet”, 12:3
17. „sposobnost razlikovanja nadahnutih objava „, 12:10
18. činele koje zveče, 13:1
19. „kad dođe ono koje je potpuno”, 13:10 (NASB: „savršeno”)
20. „vidimo odraz u ogledalu koje ne daje jasnu sliku”, 13:12
21. proricanje, 14:39
22. predati carstvo, 15:24
23. „sakupljanja za svete”, 16:1

XII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Sosten, 1:1
2. Hlojini ukućani, 1:11
3. Apolo, 1:12
4. Kifa, 1:12
5. Krisp i Gaj, 1:14
6. vladari ovog sveta, 2:6,8
7. telesni čovek, 2:14 (NASB: „prirodni čovek”)
8. duhovni ljudi, 3:1
9. mala deca u Hristu, 3:1
10. Kifa, 15:5
11. dvanaestorica, 15:5
12. Jakov, 15:7

XIII. MESTA NA MAPI

1. Korint, 1:2
2. galatijske crkve, 16:1
3. Jerusalim, 16:3
4. Makedonija, 16:5
5. Efes, 16:8
6. Ahaja, 16:15
7. Azija, 16:19

XIV. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto su Jevreji odbacili Isusa kao Mesiju?
2. Zašto su Grci odbacili Isusa?
3. Zašto Pavle iznosi tako negativne stavove o filozofiji u 1:18-25 i u 2:1-5?
4. Objasnite implikacije stihova 1:26-31.
5. Na koga se odnose stihovi 3:10-15?
6. Zašto Pavle kritikuje crkvu u 5:1-8?
7. Da li stihovi 6:1-11 sprečavaju hrišćane da podnose sudske tužbe u naše vreme?
8. Da li u 7. poglavlju Pavle ukazuje na to da je celibat Božja volja?
9. Da li stihovi 7:12-13 ukazuju na to da vernici mogu da stupaju u brak sa nevernicima?
10. Po čemu 8. poglavlje podseća na Rimljanima 14?
11. Zašto Pavle nije pristao da uzme novac od korintske crkve? (9:3-18)
12. Objasnite implikacije stihova 9:19-23.
13. Objasnite 10:1-13 svojim rečima.

14. Zašto je 10:13 toliko lep stih za vernike?
15. Objasnite duhovni princip iz stiha 10:23 svojim rečima.
16. Po čemu je 11:5 u suprotnosti sa 14:34?
17. Da li 11:30 znači da su neki vernici umrli zbog uzimanja Gospodnje večere?
18. Objasnite okolnosti Pavlove izjave iz 11:34.
19. Koje su implikacije duhovnog principa iz 11:7?
20. Kako su duhovni darovi povezani sa prirodnim talentima? Kada vernici primaju svoj duhovni dar (darove)?
21. Kako stihovi 12:29-30 odgovaraju na pitanje „da li svi vernici govore u jezicima”? (14:5)
22. Šta ne prestaje, a šta nestaje u stihu 13:8?
23. Kako 14. poglavlje opisuje upotrebu jezika u javnom slavljenju?
24. Koje tri grupe Pavle ograničava u javnom slavljenju u 14. poglavlju?
25. Navedite osnovne tačke jevanđelja iz 15:1-4.
26. U kojem periodu Isusovog života se dogodilo ono što je opisano u stihu 15:6?
27. Po čemu stih 15:22 podseća na Rimljanima 5:12-21?

UVOD U DRUGU POSLANICU KORINĆANIMA

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Ova knjiga nam pokazuje srce i um apostola neznabošcima, više nego bilo koje drugo Pavlovo pismo. Ona je nešto najbliže njegovoj duhovnoj/pastoralnoj autobiografiji od svega što imamo.
- B. Moguće je da je ova knjiga najuspešnije Pavlovo retoričko delo. Rejmond E. Braun (Raymond E. Brown), u svom delu *Uvod u Novi zavet (An Introduction to the New Testament)*, navodi: „moguće je da je ona oratorski najubedljiviji Pavlov tekst”, str. 541. Međutim, njen cilj je bio da se suprotstavi sofistima koji su došli u Korint i napali Pavlove govorničke metode, kao i njegov sadržaj (tj. njegovu kritiku mudrosti iz 1. Kor 1-4).

POSEBNA TEMA: SOFISTI

Grčka reč *sophia* znači mudrost. Blizak termin, *sophistēs*, vremenom je stekao značenje „vešt” ili „obrazovan u retorici”. Obično je označavao javnog govornika, često putujućeg, koji bi došao u grad i pokušao da osnuje školu za decu iz elitnih slojeva. Roditelji su od njih uzimali privatne časove ili školovanje za svoju decu, upravo zbog ovih javnih govora (tj. retoričke obuke).

Između ovih „mudrih ljudi” postojalo je ogromno suparništvo vezano za njihovu reputaciju i sposobnost da privuku učenike. Čak je postojao i niz pravila za njihove početne javne govore. Jedno od ovih utvrđenih procedura bilo je vreme za filozofa da navede svoje kvalifikacije i snage.

Čini se da su Pavlovi problemi u Korintu bili povezani sa

1. podelama u crkvi zbog praćenja određenih vođa (1. Kor 1-4)
2. helenistički obrazovanim jevrejskim lažnim učiteljima iz Jerusalima (2. Kor 10-13)

Pavlovo upozorenje protiv „mudrosti” u 1. Kor 1-4 pokrenulo je napade od strane onih koji su veličali svoje filozofsko, retoričko obrazovanje i procenjivali sve druge u odnosu na te kriterijume. Iznenadjuće je to što su jevrejski učitelji visoko vrednovali filozofske kategorije, ali primer za ovo u judaizmu je Filon Aleksandrijski, a moguće i obrazovanje i pozadina Apola iz Aleksandrije.

Pavle nije bio vrstan javni govornik. Kritikovan je zbog toga. Uzvratio je pišući ugladenu, uravnoteženu, dobro konstruisanu, retoričku formu u 2. Kor 10-13. On koristi njihove termine, njihove forme i otkriva njihove pogrešne stavove i aroganciju. Vidite knjigu Brusa V. Vintera (Bruce W. Winter), *Filon i Pavle među sofistima (Philo and Paul Among the Sophists)*.

- C. Ova knjiga je čudna kombinacija, kao i sam Pavle, duhovnih visina i padova, slobodnih emocija koje se kreću od gneva do ogromne radosti.
- D. Ova knjiga je pravo pismo, a kao pismo ona sadrži samo jednu stranu konverzacije. Izgubljene su mnoge logične stvari i okolnosti koje su prethodile Pavlovom odgovoru. Ovo je dobar primer istine da su novozavetne poslanice prvobitno pisane kao odgovor na određene potrebe, a ne kao nezavisne teološke disertacije.
- E. Propovednici i proučavaoci često zanemaruju ovu knjigu. To je velika šteta, zato što ona na najjasniji način predstavlja Pavlove stavove o patnji u hrišćanskom životu.
- F. Pastorima ova knjiga pruža mudre smernice o rešavanju problema u lokalnim crkvama. Pavle nam svima daje primer koji možemo slediti kada smo suočeni sa ličnim napadima i

nerazumevanjem.

II. AUTORSTVO

- A. Čak i usred brojnih savremenih poricanja tradicionalnih autora biblijskih knjiga, nikada nije osporavano Pavlovo autorstvo ove knjige.
- B. Ona je toliko autobiografska i neke njene rečenice su toliko teške za shvatanje, da je minimalna verovatnoća da bi neko pokušao da kopira Pavla pišući ovakvu knjigu. Težina i specifičnost ovog pisma govore u prilog njegovoj autentičnosti. Istina je da mnogi poznavaoци Novog zaveta misle da je 2. Korinćanima pismo sastavljeno od nekoliko različitih Pavlovih pisama. Ja podržavam stav da je ona jedno pismo zbog sledećih razloga:
1. Ni jedan drevni grčki rukopis ne spominje mogućnost da je sastavljena iz više pisama.
 - a. Nema varijacija među književnim jedinicama
 - b. Svi rukopisi sadrže svih trinaest poglavlja.
 2. Iako se čini da Klement iz Rima nije znao za 2. Kor 13 u 96. g.n.e, ovo poglavlje citira Polikarp u 105. g.n.e.
 3. Ova knjiga se može shvatiti kao celina. Čini se da postoje određene teme koje ukazuju na njenu celovitost, kao što je „patnja”.
 4. Ne postoje dovoljno snažni unutrašnji dokazi koji bi podržali podelu 2. Korinćanima
- C. Pavle je naveden kao autor u 1:1 i u 10:1.

III. VREME

- A. Vreme Druge poslanice Korinćanima je neodvojivo povezano sa Prvom poslanicom Korinćanima i Delima apostolskim.
- B. Dap 18:1-18 i 20:2-3 govore o Pavlovom boravku u Korintu, ali čini se da je postojalo najmanje jedno putovanje koje nije zabeleženo (2. Kor 2:1; sa trećom posetom koja se spominje u 12:14; 13:1-2).
- C. Osnovno pitanje je vreme između Pavlovih poseta i pisama Korintu.
- D. Pravi problem pri tačnom određivanju vremena događaja vezanih za Korint jeste nepostojanje eksternih dokaza ili informacija između Dap 18:1-18 i Dap 20:2-3, osim nejasnih unutrašnjih dokaza u samim pismima Korintu.
- E. Pavlovi kontakti sa korintskom crkvom—predlog rekonstrukcije

VREME	POSETA	PISMO
50-52. g.n.e. Pavlovo drugo misionarsko putovanje	a. Na svom drugom misionarskom putovanju, Pavle je proveo osamnaest meseci u Korintu (up. Dap 18:1-11)	
52. g.n.e. Galion je bio prokonzul od 52. g.n.e. (up. Dap 18:12-17)		a. Čini se da 1. Kor 5:9-11 ukazuje na pismo o nemoralnoj situaciji u crkvi. Ovo pismo nije sačuvano, osim ukoliko: (1) kao što neki

<p>56. g.n.e. (proleće)</p>	<p>b. U Efesu, Pavle saznaje o problemima u crkvi iz dva izvora: (1) od Hlojinih ukućana, 1. Kor 1:11 i (2) od Stefane, Fortunata i Ahajika, 1. Kor 16:17. Čini se da su oni doneli pismo sa pitanjima korintskih kućnih crkava</p>	<p>pretpostavljaju, ono sadrži 1. Kor 6:14-7:1 ili su stihovi 2. Kor 2:3,4,9 epistolarni aorist i odnose se na 2. Korinćanima.</p>
<p>56. g.n.e. (zima) ili 57. g.n.e. (zima)</p>	<p>c. Pavle odlazi u hitnu i bolnu posetu Korintu, koja nije zabeležena u Delima, up. 2. Kor 2:1). Ona nije uspešna, ali on obećava da će se vratiti.</p>	<p>b. Pavle odgovara na ova pitanja (up. Kor 7:1,25; 8:1; 12:1; 16:1,2) pišući 1. Korinćanima. Timotij (up. 1. Kor 4:17) nosi odgovor iz Efesa (up. 1. Kor 16:8) u Korint. Timotij nije mogao da reši probleme u crkvi.</p>
	<p>d. Pavle je planirao da se u Troadi nađe sa Titom, ali Tit nije došao, te je Pavle otišao u Makedoniju (up. 2. Kor 2:13; 7:5,13), moguće u Filibu (up. rukopise Bc, K, L, P).</p>	<p>c. Pavle je napisao zabrinuto pismo (up. 2. Kor 2:3-4:9; 7:8-12) korintskim kućnim crkvama, koje je Tir odneo (up. 2. Kor 2:13; 7:13-15). Ovo pismo nije sačuvano, osim ukoliko, kao što neki pretpostavljaju, ono sadrži 2. Kor 10-13.</p>
<p>57-58. g.n.e. (zima)</p>	<p>e. Čini se da se u Dap 20:2-3 spominje Pavlova poslednja zabeležena poseta Korintu. Iako u njoj nije navedeno ime Korinta, ono je</p>	<p>d. Pronašao je Tita i saznao da je crkva poslušala njegova uputstva i tada je pisao Korintu sa velikom zahvalnošću (up. 7:11-16). Ovo pismo je odneo Tit.</p> <p>e. Primetnu promenu raspoloženja između poglavlja 1-9 i 10-13 neki stručnjaci objašnjavaju primanjem još loših vesti (moguće o</p>

	pretpostavljeno. Tu je proveo zimske mesece.	vraćanju starih protivnika i dolasku novih) iz korinških kućnih crkava nakon što su poglavlja 1-9 već napisana (F. F. Brus (F. F. Bruce)).
--	--	--

IV. KOLIKO PISAMA JE PAVLE NAPISAO KORINTU

- A. Samo dva, 1. i 2. Korinćanima
- B. Tri, ali je jedno pismo izgubljeno
- C. Četiri, ali su dva pisma izgubljena
- D. Neki savremeni stručnjaci u 2. Korinćanima pronalaze delove dva izgubljena pisma
 - 1. Prethodno pismo (1. Kor 5:9) u 2. Kor 6:14-17:1)
 - 2. Zabrinuto pismo (2. Kor 2:3-4,9; 7:8-12) u 2. Kor 10-13)
- E. Pet, ukoliko je 2. Kor 10-13 peto pismo, poslato nakon što je Tit preneo još loših vesti
- F. Podržavam stav pod C (vidite i H. K. Tajsens (H. C. Thiessen), *Uvod u Novi zavet (Introduction to the New Testament)*, str. 209)

V. PAVLOVI NEPRIJATELJI U KORINTU

- A. Čini se da je problem u 2. Korinćanima povezan sa postojanjem nekoliko dominantnih frakcija u kućnim crkvama (ovo nisu nužno iste frakcije kao u 1. Korinćanima, ali je verovatno da jesu).
 - 1. Grupa vernika koja podržava tradicionalnu rimsku kulturu i običaje
 - 2. Grupa vernika koja podržava tradicionalno grčko retoričko obrazovanje
 - 3. Grupa vernika koja podržava tradicionalnu jevrejsku kulturu i običaje
 - 4. Grupa vernika sa margina i iz najnižih slojeva društva
- B. Problem je dodatno pogoršan dolaskom problematičnih Jevreja iz Palestine (up. 2. Kor 10-13). Oni su se razlikovali od judaziera iz Poslanice Galatima i od jevrejskih/grčkih legalista iz Poslanice Kološanima. Verovatno su bili retorički vešti, harizmatični učitelji, nalik Apolu.
- C. Ovo su neke optužbe upućene Pavlu na koje on odgovara.
 - 1. Pavle je nestalan (tj. promenio je svoj plan putovanja, up. 1:15 i dalje).
 - 2. Pavle dobro piše, ali loše govori u javnosti (up. 10:10).
 - 3. Pavle nije vešt govornik (up. 10:10; 11:6).
 - 4. Pavle nije prihvatio novac (up. 11:7 i dalje; 12:13 i dalje).
 - 5. Pavle nije pravi apostol (up. 11:5,13; 12:4).
 - 6. Pavle nije ortodoksni Jevrej (up. 11:21 i dalje).
 - 7. Pavle nije imao direktno otkrivenje i duhovne vizije kao oni (up. 12:1 i dalje).

VI. POVOD I SVRHA DRUGE POSLANICE KORINĆANIMA

- A. Zahvalnost za pozitivan odgovor crkve na Pavlovo vođstvo (up. 2:12,13; 7:11-16).
- B. Priprema za treću Pavlovu posetu (up. 10:1-11). Čini se da je druga poseta bila bolna i

neuspešna. Očigledna je promena emotivnog stanja u poglavljima 10-13. Neki smatraju da je uzrok tome to što je nekoliko Pavlovih pisama korintskoj crkvi spojeno u 2. Korinćanima. Takođe je moguće da je ova poglavlja Pavle napisao nakon što je saznao za novi talas opozicije u korintskoj zajednici. Ovo je emotivni dodatak.

- C. Pobijanje putujućih jevrejskih lažnih učitelja (up. 10-12) koji su odbacili Pavlovu:
1. ličnost
 2. motive
 3. autoritet
 4. stil izlaganja
 5. evanđeosku poruku

VII. MOGUĆE KNJIŽEVNE CELINE

- A. Veoma je teško napraviti strukturu ove knjige zbog:
1. promena raspoloženja
 2. brojnosti tema
 3. dugih umetnutih delova (2:14-7:1 ili 7:4)
 4. našeg ograničenog znanja o lokalnoj situaciji
- B. U svakom slučaju, očigledne su tri osnovne teme:
1. Pavle odgovara na Titovu poruku i prenosi im svoje planove za putovanja, poglavlja 1-7 (ovaj deo sadrži i dugačak umetnuti deo o Pavlovoj apostolskoj službi, 2:14-7:1 ili 7:4)
 2. Pavlova podrška da dovrše prikupljanje priloga za jerusalimsku crkvu, poglavlja 8-9
 3. Pavlova odbrana sopstvenog vođstva, poglavlja 10-13
- C. Ja podržavam stav da je Druga poslanica Korinćanima jedno pismo zbog sledećih razloga:
1. Ni jedan drevni grčki rukopis ne spominje mogućnost da je sastavljena iz više pisama.
 - a. Nema varijacija među književnim jedinicama
 - b. Svi rukopisi sadrže svih trinaest poglavlja.
 2. Iako se čini da Klement iz Rima nije znao za 2. Kor 13 u 96. g.n.e, ovo poglavlje citira Polikarp u 105. g.n.e.
 3. Ova knjiga se može shvatiti kao celina. Čini se da postoje određene teme koje ukazuju na njenu celovitost, kao što je „patnja”.
 4. Ne postoje dovoljno snažni unutrašnji dokazi koji bi podržali podelu 2. Korinćanima

VIII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. Blagodat i mir, 1:2
2. „u dan našeg Gospoda Isusa”, 1:14
3. pečat, 1:22
4. „vodi u pobjedničkoj povorci”, 2:14
5. miris, 2:14
6. „trguju Božjom rečju”, 2:17
7. „sami sebe preporučujemo”, 3:1 (NASB: „pisma preporuke”)
8. „Gospodnji Duh”, 3:18
9. spoljašnji čovek, 4:16
10. unutrašnji čovek, 4:16
11. „zemaljska kuća, ovaj šator”, 5:1
12. „Duh kao zalog”, 5:5
13. novo stvorenje, 5:17

14. pomiriti, 5:18
15. „oružje našeg ratovanja nije telesno”, 10:4
16. anđeo svetlosti, 11:14
17. treće nebo, 12:2
18. raj, 12:4
19. sveti poljubac, 13:12

IX. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. „bog ovog sveta”, 4:4
2. Velijal, 6:15
3. Tit, 7:6

X. MESTA NA MAPI

1. Ahaja, 1:1
2. Azija, 1:8
3. Makedonija, 1:16
4. Judeja, 1:16
5. Korint, 1:23
6. Troada, 2:12
7. Damask, 11:32

XI. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Koje su teološke implikacije stiha 1:20?
2. Objasnite svojim rečima 3:6.
3. Kako je termin „koprena” upotrebljen u dva smisla u poglavlju 3? (4:3)
4. Nabrojte Pavlove patnje iz 4:7-11; 6:4-10; 11:23-28
5. Da li će i vernici stati pred Hristovu sudsku stolicu? Ukoliko da, zbog čega?
6. Objasnite svojim rečima duhovni princip iz 5:14-15.
7. Koju doktrinu iznosi 5:21?
8. Navedite principe davanja iz poglavlja 8-9.
9. Kako Pavlovi neprijatelji opisuju Pavla u 10:10?
10. O kome Pavle govori u 11:4?
11. Navedite na koje sve načine Pavle poredi sebe sa drugima u 11:21-30.
12. Šta je Pavlov trn u telu? (12:7)

UVOD U POSLANICU GALATIMA

I. UVOD

- A. Poslanica Galatima sadrži jedan od najjasnijih opisa radikalno nove i oslobađajuće istine spasenja samo po milosti, samo kroz veru. Često se za nju kaže da je „Velika povelja hrišćanske slobode”.
- B. Ovo pismo je zapalilo vatru protestantske reformacije.
1. Martin Luter je rekao: „mala knjiga Galatima je moje pismo; ja sam se verio sa njom; ona je moja supruga”.
 2. Džoj Vesli (John Wesley) je pronašao trajan mir u propovedi o Galatima.
 3. U svom *Vodiču za proučavanje sa komentarima (Study Guide Commentary)*, str. 11, Kertis Von (Curtis Vaughan) navodi: „malo je knjiga koje su imale snažniji uticaj na ljudsko mišljenje, koje su značajnije oblikovale tok ljudske istorije ili koje se i dalje toliko relevantno obraćaju najdubljim potrebama savremenog života”.
- C. Ovo pismo orijentisano na doktrinu, moguće prvo Pavlovo, prethodnica je Poslanici Rimljanima i njenom razvoju doktrine opravdanja po veri odvojene od judaističkog naglašavanja poštovanja zakona:
1. Spasenje nije istovremeno u zakonu i u milosti.
 2. Spasenje leži ili u zakonu ili u milosti.
 3. Hristolikost sledi stvarno obraćenje.
 4. Pazite se hrišćanskog legalizma.
- D. Ovo radikalno, besplatno spasenje, samo po milosti i samo kroz veru, danas je postalo očajnički potrebno, zbog neprekidnog i suptilnog uticaja naše današnje religijske svesti usmerene na sebe i na dela. U svakom dobu je testirana jednostavna istina o Bogu koji inicira i sam daje безусловnu ljubav posredovanu ljudskim pokajanjem i poniznom verom! Lažni učitelji nisu odbacivali centralno mesto Isusa u otkupljenju, nego su dodavali stvari Njemu. Nema veze šta je to što dodajemo, nego je problem samo to dodavanje bilo čega!

II. AUTORSTVO

Pavlovo autorstvo ovog pisma nikada nije bilo ozbiljno dovedeno u pitanje, pošto je ono jedan od stubova Pavlovog korpusa. Poslanica Galatima je veoma autobiografska i lična. Ona je izuzetno emotivna, a ipak precizno logična.

III. VREME I PRIMAOCI

- A. Ova dva aspekta pozadinskog materijala moramo analizirati zajedno zbog dve suprotstavljene teorije o identitetu primaoca, koje utiču na vreme pisanja ovog pisma. Obe teorije imaju logičnu osnovu i ograničene biblijske dokaze.
- B. Ove dve teorije su:
1. Tradicionalna teorija, koja je bila jednoglasno prihvaćena sve do osamnaestog veka.
 - a. Njen naziv je „teorija severnih Galata”.
 - b. Polazi od pretpostavke da se „Galatija” odnosi na etničku grupu Galata sa severo-centralne zaravni u Turskoj (up. 1. Pt 1:1). Ove etnički Galati bili su Kelti (grčki *Keltoi* ili latinski *Gall*) koji su ovu oblast osvojili u trećem veku pre nove ere. Zvali su ih „Galo-Grci” da bi se razlikovali od svoje zapadnoevropske braće. Porazio ih je

- Atal I, kralj Pergama, 230. g.p.n.e. Njihov geografski uticaj bio je ograničen na severno-centralnu Malu Aziju ili današnju Tursku.
- c. Ukoliko se radi o ovoj etničkoj grupi, onda pismo datira iz pedesetih godina, iz perioda Pavlovog drugog ili trećeg misionarskog putovanja. U to vreme su Pavlovi saputnici bili Sila i Timotij.
 - d. Neki povezuju Pavlovu bolest iz Gal 4:13 sa malarijom. Oni tvrde da je Pavle otišao ka severu, u brda, da bi izbegao močvarno, malarijom zaraženo, priobalno, nizijsko područje.
2. Drugu teoriju je zastupao Ser Wm. M. Remzi (Sir Wm. M. Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin (St. Paul the Traveler and Roman Citizen)*, New York: G. P. Putnam's Sons, 1896.
- a. Dok tradicionalna teorija tumači „Galatiju” kao etnički pojam, ova teorija je definiše kao administrativni pojam. Čini se da je Pavle često koristio imena rimskih provincija (up. 1. Kor 16:19; 2. Kor 1:1; 8:1, itd.). Rimska provincija „Galatija” uključivala je širu oblast od etničke „Galatije”. Ovi etnički Kelti podržali su Rimljane veoma rano i nagrađeni su sa većom lokalnom autonomijom i proširenim teritorijalnim autoritetom. Ako se ova veća oblast naziva „Galatija”, onda je moguće da je Pavlovo prvo misionarsko putovanje do ovih južnih gradova, Antiohije pisidijske, Listre, Derve i Ikoniuma, zabeleženo u Dap 13-14, mesto ovih crkava.
 - b. Ako neko prihvata ovu „južnu teoriju”, datum pisma bi bio znatno raniji - neposredno pre „Jerusalimskog sabora” iz Dap 15, koji se bavi istom temom kao i Poslanica Galatima. Vreme sabora je 48-49. g.n.e, te je pismo verovatno pisano u tom istom periodu. Ako je ovo tačno, Poslanica Galatima je prvo Pavlovo pismo u našem Novom zavetu.
 - c. Neki dokazi koji podržavaju teoriju južnih Galata:
 - (1) Nisu navedena imena Pavlovi saputnika, ali je Varnava spomenut tri puta (up. Dap 2:1,9,13). Ovo je u skladu sa prvim Pavlovim misionarskim putovanjem.
 - (2) Navedeno je da Tit nije obrezan (up. Dap 2:1-5). To se najbolje uklapa u vreme pre Jerusalimskog sabora iz Dap 15.
 - (3) Spominjanje Petra (up. Dap 2:11-14) i problem zajedništva sa paganima najbolje se uklapa u vreme pre Jerusalimskog sabora.
 - (4) Kada je novac odnet u Jerusalim, nabrojano je nekoliko Pavlovi saputnika iz različitih oblasti (up. Dap 20:4). Međutim, nije naveden niko iz gradova severne Galatije, iako znamo da su i ove crkve etničkih Galata učestvovala (up. 1. Kor 16:1).
3. Za detaljan prikaz različitih argumenata za ove teorije, pogledajte tehnički komentar. One obe imaju neke ispravne zaključke. Trenutno ne postoji konsenzus o ovom pitanju, ali se čini da se „južna teorija” najbolje uklapa sa poznatim činjenicama.

C. Odnos Poslanice Galatima i Dela apostolskih:

1. Pavle je pet puta posetio Jerusalim, što je Luka zabeležio u Delima:
 - a. 9:26-30, nakon svog obraćenja
 - b. 11:30; 12:25, da odnese pomoć od paganskih crkava
 - c. 15:1-30, Jerusalimski sabor
 - d. 18:22, kratka poseta
 - e. 21:15 i dalje, još jedno objašnjenje rada sa paganima
2. U Poslanici Galatima zabeležene su dve posete Jerusalimu:
 - a. 1:18, nakon tri godine
 - b. 2:1, nakon četrnaest godina
3. Čini se vrlo verovatno da je Dap 9:26 povezan sa Gal 1:18. Dap 11:30 i 15:1 i sledeći stihovi govore o nezabeleženim posetama koje se spominju u Gal 2:1.

4. Postoje neke razlike između zapisa u Dap 15 i Gal 2, ali to je verovatno zbog:
 - a. Različitih perspektiva
 - b. Različitih namera Luke i Pavla
 - c. Činjenice da je moguće da se Gal 2 odvija u vremenu pre sabora opisanog u Dap 15, ali povezano sa njim.

D. Moguća hronologija Pavlovih tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3
7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	
Filimonu	početak šezdesetih		
Filibljanima	kraj 62-63.		28:30-31
11.-13. Četvrto misionarsko putovanje			
1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija	
Titu	pre 64.	Efes (?)	
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim	

IV. SVRHA

- A. Pavle odgovara na tri odvojena problema vezana za poruku lažnih učitelja. Ovi jeretici su označeni kao „judaizeri” zato što su verovali da je svako morao da postane Jevrej pre nego što bi postao hrišćanin (up. 6:12). On je bio zabrinut zbog njihovih optužbi:
 1. Pavle nije zaista apostol kao Dvanaestorica (up. Dap 1:21-22); stoga, on je zavisio od njihovog autoriteta ili, u najmanju ruku, od autoriteta matične crkve u Jerusalimu.
 2. Pavlova poruka je različita od njihove, te stoga pogrešna. Čini se da je ovo direktno povezano sa idejom „opravdanja po veri ne po zakonu”. U Jerusalimu su apostoli još uvek u velikoj meri privatno živeli na jevrejski način.
 3. U ovim crkvama je postojao određen element slobodoumlja (up. 5:18-6:8). Ne znamo tačno objašnjenje za ovo. Neki čak smatraju da se Pavlovo pismo obraća dvema grupama: judaizerima i gnosticima (up. 4:8-11). Međutim, čini se da je najbolje povezati ove stihove sa paganskim praksama. Jevreji su se brinuli zbog životnog stila neznabožaca. Kako je Pavlova radikalna besplatna milost povezana sa paganskim idolopoklonstvom i prestupima?
- B. Doktrinarno, ovo pismo je veoma slično sa Pavlovim pismom Rimljanima. Ove dve knjige sadrže osnovne Pavlove doktrine koje se ponavljaju i razvijaju u različitim okolnostima.

V. STRUKTURA

- A. Predgovor, 1:1-10
 1. Opšti uvod u knjigu

2. Povod za pisanje knjige

- B. Pavle brani svoje apostolstvo, 1:11-2:14
- C. Pavle brani doktrinarne istine svog jevanđelja, 2:15-4:20
- D. Pavle brani praktične implikacije svog jevanđelja, 5:1-6:10
- E. Lično sumiranje i zaključak, 6:11-18

VI. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

- 1. sadašnji zao svet, 1:4
- 2. druga dobra vest, 1:6
- 3. judaizam, 1:13
- 4. predanja očeva, 1:14
- 5. „nipošto”, 2:17
- 6. „o bezumni Galati”, 3:1,3
- 7. obmanuti, 3:1
- 8. „zar ste uzalud/da se možda nisam uzalud”, 3:4; 4:11
- 9. „proklet”, 3:10
- 10. „njegovom potomstvu”, 3:16
- 11. „bio je prenesen preko anđela rukom posrednika”, 3:19
- 12. „bili smo čuvani pod zakonom”, 3:23
- 13. načela ovog sveta/isprazna i loša načela, 4:3,9
- 14. Ava, 4:6
- 15. bolest, 4:13 (NASB: „telesna bolest”)
- 16. „sluškinje... slobodne”, 4:23
- 17. simbolično, 4:24
- 18. „po Duhu živite”, 5:16
- 19. „plod Duha”, 5:22
- 20. velika slova, 6:11
- 21. „belege koji pokazuju da sam Isusov sluga”, 6:17 (NASB: „Isusove belege”)

VII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

- 1. „anđeo s neba”, 1:8
- 2. Kifa, 1:18
- 3. Varnava, 2:1
- 4. Tit, 2:2
- 5. istaknuta/ugledna braća, 2:2,6
- 6. lažna braća, 2:4
- 7. „koji su smatrani stubovima”, 2:9
- 8. oni iz obrezanja, 2:12
- 9. staratelji i nastojnici, 4:2
- 10. Agara, 4:25

VIII. MESTA NA MAPI

- 1. crkve u Galatiji, 1:2
- 2. Arabija, 1:17

3. Damask, 1:17
4. Sirija, 1:21
5. Kilikija, 1:21
6. Antiohija, 2:11

IX. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Objasnite svojim rečima 1:11-12.
2. Kada je Pavle progonio Božju crkvu? (1:13)
3. Zašto su neki želeli da se Tit obreže? (2:3)
4. Objasnite 2:6 svojim rečima.
5. Moguće je da je Galatima 2:16 tema cele knjige. Zašto?
6. Objasnite 2:20 svojim rečima.
7. Kako biste odgovorili na Pavlovo pitanje iz 3:3?
8. Objasnite značaj Pavlovog citata 1. Mojsijeve 15:6,8 u Galatima 3:6-8.
9. Kako je Isus postao prokletstvo? (3:13)
10. Koja je svrha Starog zaveta u po 3:19?
11. Zašto je stih 3:22 tako dobra sumirajuća izjava?
12. Zašto je stih 3:28 tako značajna istina?
13. Zašto se Pavlova bolest spominje 4:13?
14. Šta je cilj hrišćanstva? (4:19)
15. Šta je Pavlova teološka poruka u 5:3?
16. Objasnite poslovicu iz 5:9.
17. Šta znači „izašli ste iz blagodati” u 5:4?
18. Kako je stih 5:13 povezan sa Rimljanima 14:1-15:13?
19. Objasnite 5:23 svojim rečima.
20. Kako da se vernici odnose prema vernicima koji greše? (6:1-5)
21. Koji duhovni princip je izražen u 6:7?
22. Kako je stih 6:10 povezan sa ljudima van zajednice vernika?

UVOD U POSLANICU EFESCIMA

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Istine iz ove knjige uticale su na živote mnogih svetih
 - 1. Semjuel Kolridž (Samuel Coleridge) ju je nazvao „božanskom kompozicijom čoveka”
 - 2. Žan Kalvin (John Calvin) je rekao da je ona njegova omiljena biblijska knjiga
 - 3. Džon Noks (John Knox) je tražio da mu na posmrtnoj postelji čitaju Kalvinovu propoved o Efescima
- B. Ova knjiga se smatra „krunskim dragim kamenom” ili kamenom temeljcem Pavlove teologije. Sve Pavlove najvažnije teme su izražene na predivan i sažet način.
- C. Kao što je Bog upotrebio Poslanicu Rimljanima da podstakne Reformaciju, Poslanicu Efescima će upotrebiti da ujedini rasut hrišćanski svet. Jedinstvo i dodirne tačke među vernicima u Hristu znatno su veće od njihovih međusobnih razlika.

II. AUTORSTVO

- A. Pavle
 - 1. Eksplicitno navedeno u 1:1, 3:1
 - 2. Spominjanje zatvoreništva (verovatno u Rimu) u 3:1; 4:1; 6:20
 - 3. Skoro jednoglasna crkvena tradicija
 - a. Klement iz Rima, 95. g.n.e, napisao je pismo Korintu koje citira 4:4-6
 - b. Ignjatije (30-107. g.n.e.) citira stihove 1:9; 2:19; 3:4-9
 - c. Polikarp (65-155. g.n.e.), učenik apostola Jovana i vladika Smirne, potvrđuje Pavlovo autorstvo
 - d. Irinej (130-200. g.n.e.) potvrđuje Pavlovo autorstvo
 - e. Klement Aleksandrijski (150-210. g.n.e.) potvrđuje Pavlovo autorstvo
 - 4. Ono je navedeno u tekstovima:
 - a. U Markionovoj listi odobrenih knjiga (on je došao u Rim oko 140. g.n.e.)
 - b. U Muratorijevom fragmentu (180-200. g.n.e.), listi kanonskih knjiga iz Rima, navedena je među Pavlovim tekstovima
 - 5. Kraj Poslanice Kološanima i kraj Poslanice Efescima sadrže dvadeset i devet reči koje su skoro iste na grčkom (uz dve dodatne reči u Kološanima.).
- B. Drugi autor
 - 1. Erazmo je prvi doveo u pitanje Pavlovo autorstvo zbog:
 - a. stila - ostala Pavlova pisma retko sadrže dugačke rečenice
 - b. ne sadrži lične pozdrave
 - c. jedinstvenog rečnika
 - 2. Kritički proučavaoci iz osamnaestog veka počeli su da poriču Pavlovo autorstvo
 - a. Čini se da je nekoliko stihova pisao vernik iz druge generacije, 2:20; 3:5
 - b. Teološke reči se koriste sa različitim definicijama (na primer: „tajna”)
 - c. Jedinstvo žanra - ciklično ili cirkularno pismo
- C. Odgovori na Erazmove zamerke
 - 1. Stil je različit zato što je Pavle imao više vremena da razmišlja pišući Poslanicu Efescima iz zatvora.
 - 2. Odsustvo ličnih pozdrava može se objasniti činjenicom da je Poslanica Efescima

cirkularno pismo namenjeno brojnim crkvama u toj oblasti. Rimski poštanski put koji uključuje i Efes i dolinu reke Likus, možemo videti u Otkrivenju 2-3. Pavle je napisao prateće pismo, Kološanima, namenjeno određenoj grupi od tri crkve, koje sadrži brojne lične pozdrave.

3. Broj jedinstvenih reči u Efescima isti je kao i broj jedinstvenih reči (*hapax legomena*) u Rimljanima. Svrha, tema, primaoci i povod objašnjavaju upotrebu novih reči.
4. Pavle govori o „apostolima i prorocima” u 1. Kor 12:28, što je slično sa 2:20 i 3:5. Niko ne poriče da je Pavle autor 1. Korinćanima.

III. KNJIŽEVNI ODNOS POSLANICA KOLOŠANIMA I EFESCIMA

A. Istorijski odnos poslanica Kološanima i Efescima

1. Epafras (Kol 1:7; 4:12; Flm 23) je obraćen tokom Pavlove posete Efesu (Dap 19)
 - a. Svoju novu veru je preneo u svoj rodni kraj, dolinu reke Likus.
 - b. Osnovao je tri crkve—u Hijerapolju, Laodikiji i Kolosu.
 - c. Epafras je od Pavla tražio savet kako da se suprotstavi uticaju jeretika i njihovog pogleda na svet. Pavle je bio u zatvoru u Rimu (početak šezdesetih).
2. Lažni učitelji su došli i počeli da prave spoj između Jevanđelja i grčke ontologije
 - a. Duh i materija su večni
 - b. Duh (Bog) je dobar
 - c. Materija (tvorevina) je zla
 - d. Između dobrog vrhovnog Boga i nižeg boga koji je stvorio materiju postoji niz eona (andeoskih nivoa)
 - e. Spasenje se zasniva na znanju tajnih lozinki koje ljudima pomažu da napreduju kroz eone (andeoske nivoe)

B. Književni odnos Pavlova dva pisma

1. Pavle je od Epafrasa čuo za jeres u ovim crkvama koje nikada nije lično posetio.
2. Pavle je napisao ovo strogo pismo sa kratkim, emotivnim rečenicama, upućenim lažnim učiteljima. Osnovna tema je Isusova kosmička vlast. Ovo pismo je poznato kao Pavlova Poslanica Kološanima.
3. Čini se da je neposredno nakon ovog pisma Kološanima, budući da je imao više vremena u zatvoru, on razvio ove iste teme. Poslanica Efescima sadrži dugačke rečenice i razvijene teološke koncepte (1:3-14, 15-23; 2:1-10, 14-18, 19-22; 3:1-12, 14-19; 4:11-16; 6:13-20). Poslanica Kološanima je njena polazna osnova i iz nje izvlači teološke implikacije. Njena centralna tema je jedinstvo svih stvari u Hristu, što je suprotno osnovnom gnostičkom konceptu.

C. Povezane književne i teološke strukture

1. Slične osnovne strukture
 - a. Imaju slične uvode
 - b. Doktrinarna poglavlja uglavnom govore o Hristu
 - c. Sadrže praktična poglavlja koja opisuju stil života hrišćana koristeći iste kategorije, termine i izraze
 - d. Završni stihovi su isti i sadrže dvadeset i devet istih grčkih reči u nizu, uz samo dve različite dodatne reči u Kološanima.
2. Sličnost reči i kratkih izraza

Ef 1:1c i Kol 1:2a	verni
Ef 1:4 i Kol 1:22	sveti i bez mane
Ef 1:7 i Kol 1:14	otkupnina... oprostaj

Ef 1:10 i Kol 1:20	sve... nebesa... zemlja
Ef 1:15 i Kol 1:3-4	čuti... ophođenje/ljubav prema svima svetima
Ef 1:18 i Kol 1:27	slavno bogatstvo
Ef 2:1 i Kol 1:13	bili ste mrtvi
Ef 2:16 i Kol 1:20	pomiriti... krst
Ef 3:2 i Kol 1:25	upravljanje/nastojništvo
Ef 3:3 i Kol 1:26,27	tajna
Ef 4:3 i Kol 3:14	jedinstvo/povezanost
Ef 4:15 i Kol 2:19	glava/poglavar i uzrasti/rasti
Ef 4:24 i Kol 3:10,12,14	obuča
Ef 4:31 i Kol 3:8	zloba/zloća, gnev, srdžba, pogrđan govor
Ef 5:3 i Kol 3:5	blud, nečistoća, pohlepa/zla želja
Ef 5:5 i Kol 3:5	idolopoklonstvo
Ef 5:6 i Kol 3:6	Božji gnev
Ef 5:16 i Kol 4:5	dobro korišćenje vremena

3. Isti izrazi ili rečenice

Ef 1:1a i Kol 1:1a	
Ef 1:1b i Kol 1:2a	
Ef 1:2a i Kol 1:2b	
Ef 1:13 i Kol 1:5	
Ef 2:1 i Kol 2:13	
Ef 2:5b i Kol 2:13c	
Ef 4:1b i Kol 1:10a	
Ef 6:21-22 i Kol 4:7-8 (dvadeset i devet istih reči, osim „ <i>kai syndoulos</i> ” u Kološanima)	

4. Slični izrazi ili rečenice

Ef 1:21 i Kol 1:16	
Ef 2:1 i Kol 1:13	
Ef 2:16 i Kol 1:20	
Ef 3:7a i Kol 1:23d, 25a	
Ef 3:8 i Kol 1:27	
Ef 4:2 i Kol 3:12	
Ef 4:29 i Kol 3:8; 4:6	
Ef 4:32b i Kol 3:13b	
Ef 5:15 i Kol 4:5	
Ef 5:19-20 i Kol 3:16	

5. Teološki sinonimni koncepti

Ef 1:3 i Kol 1:3	molitva zahvalnica
Ef 2:1,12 i Kol 1:21	otuđenost od Boga
Ef 2:15 i Kol 2:14	neprijateljstvo zakona
Ef 4:1 i Kol 1:10	dostojan život
Ef 4:15 i Kol 2:19	Hristovo telo raste u zrelosti poput Glave
Ef 4:19 i Kol 3:5	seksualna nečistoća
Ef 4:22,31 i Kol 3:8	„uklonite” grehove
Ef 4:32 i Kol 3:12-13	budite dobri jedni prema drugima
Ef 5:4 i Kol 3:8	govor hrišćana
Ef 5:18 i Kol 3:16	ispunjavanje Duhom = Hristovom reči
Ef 5:20 i Kol 3:17	zahvalnost Bogu za sve
Ef 5:22 i Kol 3:18	žene da slušaju muževe

Ef 5:25 i Kol 3:19	muževi da vole žene
Ef 6:1 i Kol 3:20	deca da slušaju roditelje
Ef 6:4 i Kol 3:21	očevi da ne razdražuju decu
Ef 6:5 i Kol 3:22	robovi da slušaju gospodare
Ef 6:9 i Kol 4:1	gospodari i robovi
Ef 6:18 i Kol 4:2-4	Pavlova molba za molitvu

6. Termini koji su upotrebljeni i u Kološanima i u Efescima, a nisu upotrebljeni u drugim Pavlovim tekstovima

- a. „punina”
 - Ef 1:23 „punina onoga koji ispunjava sve u svemu”
 - Ef 3:19 „da biste se ispunili svom puninom koju daje Bog”
 - Ef 4:13 „do punine Hristove”
 - Kol 1:19 „sva punina prebiva u njemu”
 - Kol 2:9 „u Hristu utelovljena sva punina božanske naravi”
- b. Hrist kao „glava/poglavar” crkve
 - Ef 4:15, 5:23 i Kol 1:18;2:19
- c. „otuđeni”
 - Ef 2:12; 4:18 i Kol 1:21
- d. „dobro koristite vreme”
 - Ef 5:16 i Kol 4:5
- e. „ukorenjeni”
 - Ef 3:17 i Kol 2:7
- f. „reč istine, dobru vest/istine, to jest dobre vesti”
 - Ef 1:13 i Kol 1:5
- g. „podnoseći/podnosite”
 - Ef 4:2 i Kol 3:13
- h. neobičan izraz i termin („povezuje/povezano”, „doprinosi/daje”)
 - Ef 4:16 i Kol 2:19

D. Sažetak

1. Više od jedne trećine reči iz Poslanice Kološanima upotrebljena je u Poslanici Efescima. Procenjeno je da sedamdeset i pet od sto pedeset i pet stihova iz Poslanice Efescima ima paralelu u Kološanima. Obe navode da je autor Pavle dok je bio u zatvoru.
2. Obe je predao Pavlov prijatelj Tihik.
3. Obe su poslone u istu oblast (Mala Azija).
4. Obe se bave istom hristološkom temom.
5. Obe naglašavaju Hrista kao poglavara crkve.
6. Obe podstiču stil života prikladan hrišćanima.

E. Osnovne razlike

1. U Kološanima je crkva uvek lokalna, a u Efescima univerzalna. Moguće je da je to zbog cirkularne prirode pisma Efescima.
2. Jeres, tako česta tema u Kološanima, ne spominje se direktno u Efescima. Međutim, oba pisma koriste česte gnostičke termine („mudrost”, „znanje”, „punina”, „tajna”, „vladari i vlasti” i „upravljanje/nastojništvo”).
3. Drugi dolazak sledi uskoro u Kološanima, ali je odložen u Efescima. Stoga je crkva pozvana, tada i sada, da služi u palom svetu. (2:7; 3:21; 4:13).
4. Nekoliko termina koji su karakteristični za Pavla upotrebljeno je na različite načine. Jedan primer je termin „tajna”. U Kološanima tajna je Hrist (Kol 1:26-27; 2:2; 4:3), a u Efescima (1:9; 5:32) to je Božji plan za jedinstvo neznabožaca i Jevreja, plan koji je ranije bio

skriven, ali je sada objavljen.

5. Efescima sadrži veliki broj aluzija na Stari zavet (1:22—Ps 8; 2:17—Is 57:19) (2:20—Ps 118:22) (4:8—Ps 68:18) (4:26—Ps 4:4) (5:15—Is 26:19, 51:17, 52:1, 60:1) (5:3—1. Mojs 3:24) (6:2—3-2. Mojs 20:12) (6:14—Is 11:5, 59:17) (6:15—Is 52:7), ali Poslanica Kološanima sadrži samo dve ili tri (2:3—Is 11:2) ili (2:22—Is 29:13).
- F. Iako sadrže brojne slične reči, izraze i elemente, ova pisma sadrže i jedinstvene istine.
1. Blagoslov milosti Trojstva - Ef 1:3-14
 2. Poglavlje o milosti - Ef 2:1-10
 3. Spajanje Jevreja i neznabožaca u jedno novo telo - Ef 2:11-3:13
 4. Jedinstvo i darovitost Hristovog tela - Ef 4:1-16
 5. „Hrist i crkva” kao obrazac za „muža i ženu” Ef 5:22-33
 6. Poglavlje o duhovnom ratovanju - Ef 6:10-18
 7. Hristološko poglavlje - Kol 1:13-18
 8. Ljudski religijski rituali i pravila - Kol 2:16-23
 9. Tema Hristovog kosmičkog značaja iz Poslanice Kološanima nasuprot temi jedinstva svih stvari u Hristu u Poslanici Efescima
- G. U zaključku, čini se da je najbolje da sledimo A. T. Robertsona (A. T. Robertson) i F. F. Brusa (F. F. Bruce) koji tvrde da je Pavle napisao oba ova pisma u kratkom vremenskom razmaku tako što je istine predstavljene u Kološanima razvio u temeljnu prezentaciju istine.

IV. VREME

- A. Vreme ovog pisma je povezano sa Pavlovim zatvoreništvom u Efesu, Filibi, Cezareji ili Rimu. Sa činjenicama iz Dela, najbolje se uklapa zatvoreništvo u Rimu.
- B. Ukoliko pretpostavimo da je Rim mesto zatvoreništva, pitanje je - koji put? Pavle je bio u zatvoru početkom šezdesetih, što je zabeleženo u Delima, ali je pušten i napisao je pastoralna pisma (Prva i Druga poslanica Timotiju i Poslanica Titu), te je zatim ponovo zarobljen i ubijen pre 9. juna 68. g.n.e, što je vreme Neronovog samoubistva.
- C. Na osnovu informacija kojima raspolažemo, najtačnija pretpostavka je da je Poslanica Efescima napisana tokom Pavlovog prvog zatvoreništva u Rimu, početkom šezdesetih.
- D. Verovatno je Tihik, zajedno sa Onisimom, odneo pisma Kološanima, Efescima i Filimonu u Malu Aziju.
- E. Moguća hronologija Pavlovihih tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3
7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	

Filimonu	početak šezdesetih	
Filibljanima	kraj 62-63.	28:30-31
11.-13. Četvrto misionarsko putovanje		
1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija
Titu	pre 64.	Efes (?)
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim

V. PRIMAOCI

- A. Brojni rukopisi (Papirusi Čestera Bitija, P46; Sinajski rukopis, Ⓝ; Vatikanski rukopis, B; Origenov tekst na grčkom i Tertulijanov tekst na grčkom) izostavljaju „u Efesu” u stihu 1:1. Prevodi RSV i Vilijams takođe izostavljaju ove reči.
- B. Grčka gramatika iz prvog stiha može da uključi i ime mesta. Moguće je da je mesto imena crkve ostavljeno prazno da bi ga dodale same crkve tokom čitanja naglas, pošto je ono bilo namenjeno većem broju crkava. Ovo može da objasni i pismo iz Laodikije koje se spominje u Poslanici Kološanima 4:15-16, što je verovatno pismo Efescima (Markion je Poslanicu Efescima nazvao „Pismo Laodičanima”).
- C. Poslanica Efescima je primarno namenjena neznabošcima, 2:1; 4:17, koje Pavle nije lično sreo, 1:15; 3:2. Crkve u dolini reke Likus (Laodikija, Hijerapolj i Kolos) nije osnovao Pavle nego Epafras (Kol 1:7; 4:12; Flm 23).

VI. SVRHA

- A. Temu ove knjige vidimo u stihovima 1:10 i 4:1-10, koji naglašavaju jedinstvo svih stvari u Hristu. Hrist obnavlja sliku Boga u čovečanstvu i svetu (*kosmos*).
- B. Poslanica Efescima je jedno od četiri Pavlova pisma iz zatvora. Strukture poslanica Efescima i Kološanima veoma su slične. Poslanica Kološanima je pisana kao reakcija na jeres ranog gnosticizma u dolini reke Likus u Maloj Aziji. Poslanica Efescima je pisana kao cirkularno pismo za tu istu oblast, kako bi se druge crkve pripremile na jeres koja ih čeka. Kološanima je sažeto, oštro pismo, dok je Efescima razrađena logična prezentaciju istih istina kroz veoma dugačke rečenice: (1:3-14, 15-23; 2:1-9; 3:1-7, itd.).

VII. STRUKTURA

- A. Knjiga sama po sebi sadrži dva dela (kao i većina Pavlovih tekstova)
 1. Jedinstvo u Hristu, poglavlja 1-3 (teologija)
 2. Jedinstvo u crkvi, poglavlja 4-6 (primena)
- B. Predlog tematske strukture
 1. Tradicionalan Pavlov uvod, 1:1-2
 2. Plan Oca za jedinstvo svih stvari u Hristu, 1:3-3:21
 - a. Pavlova hvala Ocu, 1:3-14
 - (1) za Očevu ljubav pre vremena
 - (2) za Očevu ljubav u Njegovom Sinu u pravo vreme
 - (3) za Očevu neprekidnu ljubav u Duhu tokom vremena
 - b. Pavlova molitva Ocu za crkve, 1:15-23
 - (1) za shvatanje Očevog otkrivenja u Hristu
 - (2) za Očevu moć da snažno deluje u vernicima

- (3) za Očevu uzdizanje Hrista iznad svega
- c. Pavlovo razumevanje Očevog plana za celokupno čovečanstvo, 2:1-3:13
 - (1) potreba grešnog čovečanstva
 - (2) Očev milostivi dar
 - (3) nužan savezan odgovor čovečanstva
 - (4) potpuno otkrivenje Očevog plana
- d. Pavlova molitva Ocu za vernike, 3:14-21
 - (1) da prime unutrašnju snagu (po Duhu)
 - (2) da potpuno shvate jevanđelje (ne samo kao logične istine) kroz iskustvo i ljubav
 - (3) da se ispune Božjom puninom (Hristom)
 - (4) sve ovo od silnog Boga
- 3. Očeva želja za jedinstvom Njegovog novog naroda, 4:1-6:20
 - a. Jedinstvo Trojedinog Boga odražava se u jedinstvu Njegove dece, 4:1-16
 - (1) Jedinstvo nije uniformnost, nego životni stil ljubavi
 - (2) Bog je Trojedino jedinstvo
 - (3) Duhovni darovi su dobri za telo, ne za pojedinačnu počast
 - (4) Jedinstvo traži službu
 - (5) Jedinstvo je izloženo napadima
 - (6) Jedinstvo je u Hristu
 - b. Hrišćansko jedinstvo u poređenju sa paganskom samoživosti, 4:17-5:14
 - (1) Odbacite dela iz starog života
 - (2) Primite hristolikost
 - c. Sredstva za ostvarenje i održavanje jedinstva, 5:15-6:9
 - (1) Ispunjavajte se Duhom
 - (2) Opis života ispunjenog duhom
 - (a) Pet participa, stihovi 19-21
 - (b) Tri primera iz doma
 - i muževi - žene
 - ii roditelji - deca
 - iii gospodari - robovi
 - d. Borba za hristoliko jedinstvo, 6:10-20
 - (1) Duhovna bitka
 - (2) Božja ratna oprema
 - (3) Moć molitve
- 4. Završne napomene, 6:21-24

VIII. FILOZOFSKA I TEOLOŠKA POZADINA LAŽNIH UČITELJA (GNOSTICIZMA)

- A. Gnostička uverenja u prvom i drugom veku:
 - 1. Ontološki (večan) dualizam između duha (Boga) i materije (fizičkih stvari)
 - 2. Duh je dobar, a materija je zla
 - 3. Između dobrog vrhovnog Boga i nižeg boga koji je stvorio materiju postoji niz eona (anđeoskih nivoa)
 - 4. Put do spasenja
 - a. Znanje tajnih lozinki koje omogućava kretanje kroz anđeoske sfere od zemlje do neba
 - b. Božanska iskra u svim ljudima, iako neće svi shvatiti niti primiti znanje koje vodi ka spasenju
 - c. Znanje prima samo jedna elitna grupa posebnim otkrivenjem
 - 5. Etika
 - a. Potpuno odvojena od duhovnog života (libertarijanci, antinomijanci)
 - b. Nužna za spasenje (legalisti)

- B. Kontradikcije sa istorijskim, biblijskim hrišćanstvom
1. Odvajanje Hristove ljudske i božanske prirode (gnostici su smatrali da On ne može istovremeno biti potpuno Bog i potpuno čovek)
 2. Poricanje da je Njegova zastupnička smrt jedini put do spasenja
 3. Postavljanje ljudskog znanja na mesto božanske milosti

IX. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. sveti, 1:1
2. Gospod, 1:2
3. nebesa, 1:3
4. „pre postanka sveta”, 1:4
5. bez mane, 1:4
6. unapred odredio, 1:5
7. otkupnina, 1:7
8. tajna, 1:9
9. „kad se navrši vreme”, 1:10
10. zapečaćeni, 1:13
11. zalog, 1:14
12. slava, 1:17
13. „postavio sebi zdesna”, 1:20
14. „punina onoga koji ispunjava sve u svemu”, 1:23
15. „kako živi ovaj svet”, 2:2
16. „Božji dar”, 2:8
17. „sugrađani”, 2:19
18. „ugaoni kamen”, 2:20
19. „slobodno govoriti i s pouzdanjem pristupiti”, 3:12
20. „služe prevarom”, 4:14
21. „lukavo dovode u zabludu”, 4:14
22. „živite u ljubavi”, 5:2
23. „prijatan miris”, 5:2
24. „u carstvu Hrista i Boga”, 5:5
25. „slušajte jedni druge”, 5:21
26. „svu Božju ratnu opremu”, 6:11
27. „opašite bedra”, 6:14
28. „mač Duha”, 6:17

X. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. gnostici
2. vladar koji vlada duhom, 2:2
3. neznabošci
4. apostoli, 4:11
5. proroci, 4:11
6. propovednici dobre vesti, 4:11
7. poglavar, 4:15
8. Đavo, 4:27
9. neposlušni sinovi, 5:6
10. „deca svetlosti”, 5:8
11. zle duhovne sile, 6:12
12. Tihik, 6:21

XI. MESTA NA MAPI — Nema

XII. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Koja je osnovna tema stihova 1:3-14?
2. Zašto je izraz „hvaljen zbog svoje slavne blagodati” tri puta upotrebljen u 1:3-14?
3. Zašto Pavle tako često govori o „mudrosti i razboritosti” ili „znanju” u ovoj knjizi?
4. Na koga se odnosi 1:19?
5. Objasnite jevrejski koncept dva doba. (1:21)
6. Sumirajte temu stihova 2:1-3.
7. Sumirajte temu stihova 2:4-6.
8. Objasnite istorijske aluzije iz 2:14.
9. O kojem otkrivenju Pavle govori u 3:3?
10. Zašto Pavle za sebe kaže da je „najmanji od svih svetih”? (3:8)
11. Zašto je reč „jedan” toliko česta u 4:4-6?
12. Šta je Hrist podario u 4:7?
13. Koji stih iz Starog zaveta Pavle citira u 4:8? Zašto se njegov citat razlikuje od vašeg Starog zaveta?
14. Zašto je stih 4:12 toliko značajan?
15. Da li 5:5 ograničava one koji mogu biti spaseni?
16. Koja je veza između pijanstva i ispunjavanja Duhom? (5:18)
17. Zašto se Hristova ljubav i žrtva za crkvu povezuju sa hrišćanskim domom? (5:25-33)
18. Kako su povezani „poštovati” i „slušati”?
19. Zašto je stih 6:18 danas toliko potreban?

UVOD U POSLANICU FILIBLJANIMA

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Ovo je jedno od najneformalnijih Pavlovih pisama. Nije osećao potrebu da brani svoj apostolski autoritet u ovoj crkvi. Očigledna je njegova ogromna ljubav prema njima. Čak im je dozvolio da mu pošalju novac (up. 1:5,7; 4:15), što je veoma neobično za njega.
- B. Pavle je u zatvoru, a ipak koristi termin za radost (imenicu i glagol) više od šesnaest puta. Njegov mir i nada nisu zavisili od okolnosti.
- C. U crkvi je prisutan element lažnog učenja (up. 3:2, 18-19). Čini se da su ovi jeretici slični jereticima iz galatijskih crkava, koji su opisani kao judaizeri. On su insistirali na tome da svako mora prvo postati Jevrej da bi mogao da postane hrišćanin.
- D. Ovo pismo sadrži primer rane hrišćanske himne, kreda ili liturgijske poeme (up. 2:6-11). Ovo je jedno od najlepših hristoloških poglavlja u celom Novom zavetu (up. Jn 1:1-14; Kol 1:13-20; Jev 1:2-3). Pavle ga koristi kao primer Hristove poniznosti kojeg bi svi vernici trebalo da oponašaju (up. 2:1-5), ne primarno u doktrinarnom smislu.
- E. U knjizi sa sto četiri stiha, Isusovo ime ili titula pojavljuju se pedeset i jedan put. Jasno je ko je središte Pavlovog srca, uma i teologije.

II. FILIBA I MAKEDONIJA

A. Grad Filiba

- 1. Filip II Makedonski, otac Aleksandra Velikog, osvojio ju je i proširio 356. g.p.n.e. Naziv prvobitnog trakijskog sela bio je *Krenides* (izvori). Ovaj grad je bio značajan zbog zlatne rude u ovoj oblasti.
- 2. Nakon bitke kod Pidne, 168. g.p.n.e, ova oblast postala je rimska provincija, a kasnije jedna od četiri makedonske provincije.
- 3. Godine 42. p.n.e., Brut i Kasije (zagovornici Republike) sukobili su se sa Antonijem i Oktavijanom (zagovornici Carstva) u blizini Filibe, po pitanju reforme vlasti u Rimu. Nakon te bitke, Antonije je neke od svojih veterana, pobednika u bitci naselio ovde.
- 4. Godine 31. p.n.e, nakon bitke kod Akcijuma, u kojoj je Oktavijan porazio Antonija, Antonijeve pristalice iz Rima ovde su preseljene i izgnane.
- 5. Godine 31. p.n.e. Filiba je postala rimska kolonija (up. Dap 16:12). Građani su proglašeni rimskim građanima. U gradu se koristio latinski jezik i on je postao kao mali Rim. Bio je smešten na Ignjatijevom putu, velikom i značajnom rimskom putu od istoka ka zapadu. Posebne privilegije koje su oni imali kao rimski građani bile su:
 - a. Nisu plaćali porez za građane i za zemlju
 - b. Imali su pravo da kupuju i prodaju imovinu
 - c. Imali su zaštitu i prava pod rimskim zakonom
 - d. Posebne lokalne vođe (pretori i liktori)

B. Jevanđelje dolazi u Filibu

- 1. Na Pavlovom drugom misionarskom putovanju on je želeo da krene ka severu i uđe u severo-centralni deo Azije (današnja Turska, biblijska Vitinija). Umesto toga, u viziji je video čoveka (moguće Luku) iz Makedonije (severne Grčke) koji ga poziva da dođe i pomogne im (Dap 16:6-10). Ovom vizijom je Duh usmerio Pavla ka Evropi.

2. Pavla su pratili njegovi pomoćnici
 - a. Sila (Silvan)
 - (1) Sila je vođa iz jerusalimske crkve i prorok koji je zamenio Varnavu kao Pavlov misionarski saradnik (up. Dap 15:15:22,32; 36-41);
 - (2) I Sila i Pavle su bili u zatvoru u Filibi (Dap 16:16-26);
 - (3) Pavle ga uvek zove Silvan (up. 2. Kor 1:19; 1. Sol 1:1; 2. Sol 1:1);
 - (4) Moguće je da je Sila kasnije postao Petrov saputnik, kao i Jovan Marko (up. 1. Pt 5:12).
 - b. Timotij
 - (1) On je obraćenik sa Pavlovog prvog misionarskog putovanja (up. Dap 16:1-2; 2. Tim 1:5; 3:15);
 - (2) Njegova baka i majka bile su Jevrejke, ali je njegov otac bio Grk (up. Dap 16:1; 2. Tim 1:5);
 - (3) Zbog toga što su braća imala dobro mišljenje o njemu (up. Dap 16:2) i zbog toga što je u njemu video dar službe (up. 1. Tim 4:14; 2. Tim 1:6), Pavle ga je odabrao kao pomoćnika umesto Jovana Marka (up. Dap 13:13);
 - (4) Pavle je obrezao Timotija da bi ga Jevreji prihvatili (up. Dap 16:3);
 - (5) Timotij je postao Pavlov apostolski predstavnik od poverenja (up. Fil 2:19-22; 1. Kor 4:17; 3:2,6; 2. Kor 1:1,19).
 - c. Luka
 - (1) Anoniman, ali verovatan, autor Lukinog Jevanđelja i Dela apostolskih;
 - (2) Čini se da je on bio pagan i lekar (up. Kol 4:14). Neki misle da termin „lekar” ovde znači „visoko obrazovan”. Istina je da je on bio dobro upoznat sa nekoliko tehničkih oblasti izvan medicine, kao što je pomorstvo. Međutim, Isus je upotrebio isti ovaj grčki termin za „lekara” (up. Mt 9:12; Mk 2:17; 5:26; Lk 4:23; 5:31);
 - (3) Pavlov saputnik (up. Dap 16:10-17; 20:5-15; 21:1-18; 27:1-28:16; Kol 4:14; 2. Tim 4:11; Flm 24);
 - (4) Zanimljivo je da poglavlja u Delima pisana u prvom licu jednine, „mi”, počinju i završavaju u Filibi. U delu *Pavle, apostol slobodnog srca (Paul, Apostle of the Heart Set Free)*, (str. 219), F. F. Brus (F. F. Bruce) ukazuje na to da je Luka ostao u Filibi da bi pomogao novim obraćenicima da prikupe pomoć za jerusalimsku crkvu.
 - (5) Moguće je da je Luka na neki način bio Pavlov lični lekar. Pavle je imao nekoliko fizičkih problema zbog svog obraćenja (up. Dap 9:3,9), svoje službe (up. 2. Kor 4:7-12; 6:4-10; 11:23-29) i svoje posebne slabosti (up. 2. Kor 12:1-10).
3. Pavle se vratio u Filibu na svom trećem misionarskom putovanju (up. Dap 20:1-3,6). Ranije je poslao Silu i Timotija (up. Dap 19:19-24; Fil 2:19-24).

C. Filiba kao rimska kolonija (up. Dap 16:12)

1. Pavle je koristio terminologiju koja ukazuje na to da je ovaj grad imao status rimske kolonije
 - a. „carska telesna staža”, 1:13
 - b. „građani”, 3:20 (Dap 16:22-34, 35-40)
 - c. „carev dom”, 4:22
2. Grad je bio naseljen penzionisanim i izgnanim rimskim vojnicima. Na mnoge načine on je bio „mali Rim”. Hirovi Rima mogli su se videti i na ulicama Filibe (up. Dap 26:21).
3. I Pavle (Dap 22:25; 26:32) i Sila (Dap 16:37) bili su rimski građani, što im je obezbedilo legalna prava i društveni položaj.

D. Provincija Makedonija

1. Žene su imale veću društvenu slobodu i ekonomske prilike u Makedoniji nego u svim ostalim delovima Rimskog carstva.
2. Ovo vidimo po
 - a. prisustvu brojnih žena na slavljenju pored reke izvan Filibe (up. Dap 16:13);
 - b. prodavačici Lidiji (up. Dap 16:14);
 - c. ženama koje su služile Gospodu (up. 4:2-3);
 - d. nekoliko uglednih žena koje se spominju u Solunu (takođe u Makedoniji, up. Dap 17:4).

III. AUTORSTVO

- A. Ovo veoma lično pismo oduvek je pripisivano Pavlu. Zamenice u prvom licu jednine „ja” i „moj” upotrebljene su pedeset i jedan put.
- B. Rani autori ga citiraju ili aludiraju na njega (za listu svih citata vidite H. K. G. Mul (H. C. G. Moule), *Analiza Poslanice Filibljanima (Studies in Philippians)*, str. 20-21, izdavač Kregel):
 1. Klement iz Rima u *Prvoj Klementovoj*, pismu pisanom korintskoj crkvi oko 95. g.n.e;
 2. Ignjatije, u *Ignjatijevim pismima*, oko 110. g.n.e;
 3. Polikarp, saputnik apostola Jovana u delu *Pismo Filibljanima*, oko 110. g.n.e;
 4. Markionski predgovor (sledbenika jeretika Markiona) za Pavlovo pismo Filibljanima oko 170. g.n.e.;
 5. Irinej, oko 180. g.n.e;
 6. Klement Aleksandrijski, oko 190. g.n.e;
 7. Tertulijan iz Kartagine, oko 210. g.n.e.
- C. Iako se Timotij spominje zajedno sa Pavlom u 1:1, on je saradnik, a ne koautor (iako je moguće da je povremeno imao ulogu Pavlovog pisara).

IV. VREME

- A. Vreme zavisi od mesta Pavlovog zatočeništva (up. 2. Kor 11:23)
 1. Filiba, Dap 16:23-40;
 2. Efes, 1. Kor 15:32; 2. Kor 1:8;
 3. Jerusalim/Cezareja, Dap 21:32-33:30;
 4. Rim, Dap 28:30 (iz marikionskog predgovora Filibljanima)
- B. Većina stručnjaka smatra da se u kontekst Pavlovog života i dela najbolje uklapa vreme koje je proveo u zatvoru u Rimu. Ukoliko je to tačno, vreme je početak šezdesetih.
- C. Ova knjiga je poznata kao jedna od Pavlovih „zatvorskih poslanica” (Kološanima, Efescima, Filimonu i Filibljanima). Na osnovu unutrašnjih dokaza, čini se da su poslanice Kološanima, Efescima i Filimonu pisane na početku Pavlovog zatvorenštva u Rimu i da ih je Tihik sve odneo u Malu Aziju (Kol 4:7; Ef 6:21). Filibljanima ima drugačiju atmosferu. Čini se da je Pavle siguran da će ga pustiti iz zatvora (1:17-26) i da će uspeti da ih poseti (2:24). Ova struktura takođe ostavlja i period vremena za: (1) Pavlov uticaj na carske vojnike (up. 1:13; Dap 28:16) i sluge (up. 4:22); te za (2) nekoliko putovanja nosioca poruke od Pavla do crkve u Filibi.

V. SVRHA (SVRHE) PISMA

- A. Pavlova zahvalnost ovoj brižnoj crkvi koja mu je nekoliko puta pomogla novčano, a čak i poslala pomoćnika, Epafrodita (up. 1:3-11; 2:19-30; 4:10-20). Pismo je takođe moglo biti napisano sa svrhom da objasni zašto se Epafrodit ranije vratio kući dok je Pavle bio u zatvoru.
- B. Ohrabrenje Filibljanima zbog njegovih okolnosti. Jevanđelje se čak širilo u zatvoru. Pavle je bio zatočen, ali je jevanđelje bilo slobodno!
- C. Ohrabrenje Filibljanima usred lažnih učenja koja su u velikoj meri podsećala na judaizere iz Poslanice Galatima. Ovi jeretici su zahtevali da novi obraćenici prvo postaju Jevreji, a tek onda hrišćani (up. Dap 15).
Međutim, pošto se lista grehova iz 3:19 bolje uklapa sa grčkim lažnim učiteljima (gnosticima), nego sa jevrejskim, ne možemo sa sigurnošću utvrditi njihov identitet. Moguće je da su se neki vernici vratili svom starom paganskom stilu života.
- D. Ohrabrenje vernicima iz Filibe da se raduju čak i usred unutrašnjeg i spoljašnjeg progona. Pavlova radost nije zavisila od njegovih okolnosti, nego od njegove vere u Hrista. Ova radost u problemima nije stoička resigniranost, nego hrišćanski pogled na svet i neprekidna borba. Pavle je koristio brojne metafore iz života da predstavi tenziju hrišćanskog života
 - 1. iz atletike (up. 3:12,14; 4:3);
 - 2. iz vojske (up. 1:7,12,15,16,17,22,28,30);
 - 3. iz trgovine (up. 3:7,8; 4:15,17,18).

VI. STRUKTURA

- A. Teško je napraviti strukturu Poslanice Filibljanima zato što je ona toliko lična i toliko neformalna. Pavle se obraćao prijateljima i pouzdanim saradnicima u Hristu. Njegovo srce se izlilo pre nego što je njegov um mogao da organizuje misli. Na predivan i transparentan način, ova knjiga nam pokazuje srce velikog apostola neznabošcima. Pavle je osećao „radost” u Hristu, u svim okolnostima i u službi jevanđelja!
- B. Književne jedinice
 - 1. Uobičajen Pavlov uvod, 1:1-2
 - a. Pozdrav
 - (1) od Pavla (i Timotija) 1:1
 - (2) svetima u Filibi (uključujući i nadglednike i sluge pomoćnike), 1:1
 - (3) Pavlova stilizovana molitva, 1:2
 - b. Molitva, 1:3-11:
 - (1) Saradnici u širenju jevanđelja od prvog dana, 1:5
 - (2) Podrška Pavlovoj službi. 1:7
 - (3) Pavlova molba za:
 - (a) rast ljubavi, 1:9
 - (b) rast znanja, 1:9
 - (c) rast shvatanja, 1:9
 - (d) rast svetosti, 1:10
 - 2. Pavle brine za njih zbog njihove brige za njega koji je u zatvoru, 1:12-26
 - a. Bog je upotrebio njegovo vreme u zatvoru da jevanđelje prenese
 - (1) carskoj telesnoj straži, 1:13
 - (2) ostalima u carskom domu, 1:13; 4:22
 - (3) da ohrabri propovednike, 1:14-18
 - b. Pavle je siguran da će biti oslobođen zbog

- (1) njihovih molitvi, 1:19
- (2) Svetog Duha, 1:19
- c. Pavlovo pouzdanje bilo u oslobođenju bilo u smrti, 1:20-26
- 3. Pavlovo ohrabrivanje, 1:27-2:18:
 - a. Poziv na hristoliko jedinstvo u vreme progona, 1:27-30
 - b. Živite u hristolikoj nesebičnosti, 2:1-4
 - c. Hrist je naš primer, 2:5-11
 - d. Ugledajte se na Hristov primer i živite u miru i jedinstvu, 2:12-18
- 4. Pavlovi planovi vezani za Filibu, 2:19-30
 - a. Poslati Timotija, 2:19-24
 - b. Vratiti Epafrodita, 2:25-30
- 5. Čuvajte se lažnih učitelja, 1:27; 4:1
 - a. Pasa, onih koji traže obrezanje, judaizera (Dela 15, Galatima), 3:1-4
 - b. Pavlovo jevrejsko poreklo:
 - (1) u odnosu na lažne učitelje, 3:5-6
 - (2) u odnosu na Hrista, 3:7-16
 - c. Pavlova žalost zbog njih, 3:17-21
- 6. Pavle ponavlja svoje molbe:
 - a. Jedinstvo, 4:1-3
 - b. Hristolikost, 4:4-9
- 7. Pavle ponavlja svoju zahvalnost za pomoć Filibljana
 - a. Njihov nedavni dar, 4:10-14
 - b. Njihov raniji dar, 4:15-20 (1:5)
- 8. Uobičajen Pavlov kraj, 4:21-23

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

- 1. „u mojim okovima”, 1:7,13
- 2. ljubav, 1:8
- 3. „do Hristovog dana”, 1:10
- 4. plod pravednosti, 1:11
- 5. carska telesna straža, 1:13
- 6. trpite radi Hrista, 1:29
- 7. „odrekao se samog sebe”, 2:7
- 8. „sličan ljudima”, 2:7
- 9. priznati, 2:11
- 10. „nisam uzalud trčao niti se uzalud trudio”, 2:16
- 11. „izlivam kao žrtva levanica na vašu žrtvu”, 2:17
- 12. „čuvajte se pasa”, 3:2
- 13. „Jevrejin rođen od Jevreja”, 3:5
- 14. „neprijatelji Hristovog krsta”, 3:18
- 15. „naš je život na nebesima”, 3:20 (NASB: „naše građanstvo”)
- 16. „čija su imena u knjizi života”, 4:3

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

- 1. nadglednici, 1:1
- 2. sluge pomoćnici, 1:1
- 3. Timotij, 2:19
- 4. Epafrodit, 2:25
- 5. oni koji traže da se obrezuje telo, 3:2 (NASB: „lažno obrezanje”)

6. Sintihija, 4:2

IX. MESTA NA MAPI

1. Filiba, 1:1
2. Makedonija, 4:15
3. Solun, 4:16

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Koju doktrinu naglašava 1:6?
2. Objasnite šta je Pavle mislio u 1:16.
3. Na šta ukazuje izraz „Duh Isusa Hrista“?
4. Objasnite 1:21 svojim rečima.
5. Kako je stih 2:6 povezan sa Isusovim prapostojanjem i božanskom prirodom?
6. Zašto je Isus umro na krstu? (2:8)
7. Na koga se odnosi „oni koji su na nebu i oni koji su na zemlji i oni koji su pod zemljom“?
8. Šta znači „radite na svom spasenju sa strahom i drhtanjem“? (2:12)
9. Navedite Pavlove jevrejske kvalifikacije iz 2:4-6.
10. Zbog čega je značajan stih 3:9?
11. Filibljanima 4:5 kaže: „Gospod je blizu“. Ukoliko je to tačno, zašto se On nije vratio?

UVOD U POSLANICU KOLOŠANIMA

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Hvala Bogu za jeretike iz Kolosa; zbog njih je Pavle napisao ovo snažno pismo. Ne zaboravite da knjigu uvek moramo tumačiti u odnosu na njeno istorijsko okruženje. Pavlova pisma su pisana sa određenim povodom. On je uvek reagovao na lokalne probleme koristeći univerzalne istine jevanđelja. Jeres u Kolosu bila je neobična mešavina grčke filozofije (gnosticizma) i judaizma.
- B. Isusova kosmička vlast je centralna tema (up. 1:15-17). Hristologija ove knjige je neprevaziđena! Kološanima sadrži osnovni nacrt Poslanice Efescima. Pavle je znao da će se ova jeres proširiti po Maloj Aziji. Poslanica Kološanima napada lažna učenja, dok Poslanica Efescima razvija njene centralne teme da bi pripremila druge crkve na jeres koja ih čeka. Naglasak Poslanice Kološanima je hristološki, dok je naglasak Poslanice Efescima jedinstvo svih stvari u Hristu, koji je Gospodar svih stvari.
- C. Pavle pobija legalizam, i jevrejski i grčki, koristeći veoma snažne termine (2:6-23).

II. GRAD

- A. Prvobitno je grad Kolos bio deo carstva Pergama u Frigiji. Godine 133. p.n.e. prešao je pod vlast rimskog senata.
- B. Pre Pavlovog vremena, Kolos je bio veliki trgovački centar (up. Herodot, *Istorije* VII:30 i Ksenofont, *Anabaza* 1:2:6).
 - 1. Dolina u kojoj je Kolos bio smešten bila je vodeći proizvođač vune u drevnom Sredozemnom svetu, posebno crne vune i obojene vune, purpurne i skerletne. Pašnjaci su bili bogati zbog vulkanskog tla, a kredasta voda je pomagala u procesu bojenja (Strabon, 13:4:14).
 - 2. Grad je uništen nekoliko puta tokom svoje istorije zbog vulkanske aktivnosti (Strabon, 12:8:6); poslednji put se ovo dogodilo 60. g.n.e. (Tacit) ili 64. g.n.e. (Euzebije).
- C. Kolos je bio smešten na reci Likus, pritoci reke Maeandar, koja je proticala kroz Efes, sto šezdeset kilometara nizvodno. U ovoj istoj dolini bili su gradovi Hijerapolj (udaljen deset kilometara) i Laodikija (udaljen šesnaest kilometara), (up. 1:2; 2:1; 4:13, 15-16).
- D. Nakon što su Rimljani izgradili svoj glavni put istok-zapad, *Via Ignatia*, koji je zaobišao Kolos, on je potpuno izgubio značaj (Strabon). Slična stvar se dogodila sa gradom Petra u Transjordanskoj oblasti Palestine.
- E. Građani su uglavnom bili neznabošci (Frigijci i grčki naseljenici), ali i značajan broj Jevreja. Josif beleži da je Antioh III (223-187. g.p.n.e.) preselio dve hiljade Jevreja iz Vavilona u Kolos. Zapisi pokazuju da je u oblasti čija prestonica je bio Kolos do 76. g.n.e. živelo jedanaest hiljada muškaraca Jevreja.

III. AUTORSTVO

- A. Pismo ima dva pošiljaoca, Pavla i Timotija (up. Kol 1:1). Međutim, Pavle je glavni autor; Timotij je slao svoje pozdrave kao Pavlov saradnik, a moguće i pisar (*amanuensus*).

- B. Drevna literatura se jednoglasno slaže da je Pavle autor:
1. Markion (koji je došao u Rim oko 140. g.n.e), jeretik koji je bio protiv Starog zaveta, uključio je ovo pismo u Pavlov korpus.
 2. Navedeno je među Pavlovim pismima u Muratorijevom kanonu (spisku kanonskih knjiga iz Rima oko 200. g.n.e.).
 3. Nekoliko ranih crkvenih otaca ga citira i navodi Pavla kao autora
 - a. Irinej (pisao je u periodu 177-190. g.n.e.)
 - b. Klement Aleksandrijski (živeo je u periodu 160-216. g.n.e.)

IV. KNJIŽEVNI ODNOS POSLANICA KOLOŠANIMA I EFESCIMA

A. Istorijski odnos poslanica Kološanima i Efescima

1. Epafras (Kol 1:7; 4:12; Flm 23) je obraćen tokom Pavlove posete Efesu (Dap 19)
 - a. Svoju novu veru je preneo u svoj rodni kraj, dolinu reke Likus.
 - b. Osnovao je tri crkve—u Hijerapolju, Laodikiji i Kolosu.
 - c. Epafras je od Pavla tražio savet kako da se suprotstavi uticaju jeretika i njihovog pogleda na svet. Pavle je bio u zatvoru u Rimu (početak šezdesetih).
2. Lažni učitelji su došli i počeli da prave spoj između Jevanđelja i grčke ontologije
 - a. Duh i materija su večni
 - b. Duh (Bog) je dobar
 - c. Materija (tvorevina) je zla
 - d. Između dobrog vrhovnog Boga i nižeg boga koji je stvorio materiju postoji niz eona (anđeoskih nivoa)
 - e. Spasenje se zasniva na znanju tajnih lozinki koje ljudima pomažu da napreduju kroz eone (anđeoske nivoe)

B. Književni odnos Pavlova dva pisma

1. Pavle je od Epafrasa čuo za jeres u ovim crkvama koje nikada nije lično posetio.
2. Pavle je napisao ovo strogo pismo sa kratkim, emotivnim rečenicama, upućenim lažnim učiteljima. Osnovna tema je Isusova kosmička vlast. Ovo pismo je poznato kao Pavlova Poslanica Kološanima.
3. Čini se da je neposredno nakon ovog pisma Kološanima, budući da je imao više vremena u zatvoru, on razvio ove iste teme. Poslanica Efescima sadrži dugačke rečenice i razvijene teološke koncepte (1:3-14, 15-23; 2:1-10, 14-18, 19-22; 3:1-12, 14-19; 4:11-16; 6:13-20). Poslanica Kološanima je njena polazna osnova i iz nje izvlači teološke implikacije. Njena centralna tema je jedinstvo svih stvari u Hristu, što je suprotno osnovnom gnostičkom konceptu.

C. Povezane književne i teološke strukture

1. Slične osnovne strukture
 - a. Imaju slične uvode
 - b. Doktrinarna poglavlja uglavnom govore o Hristu
 - c. Sadrže praktična poglavlja koja opisuju stil života hrišćana koristeći iste kategorije, termine i izraze
 - d. Završni stihovi su isti i sadrže dvadeset i devet istih grčkih reči u nizu, uz samo dve različite dodatne reči u Kološanima.
2. Sličnost reči i kratkih izraza

Ef 1:1c i Kol 1:2a	verni
Ef 1:4 i Kol 1:22	sveti i bez mane

Ef 1:7 i Kol 1:14	otkupnina... oprostaj
Ef 1:10 i Kol 1:20	sve... nebesa... zemlja
Ef 1:15 i Kol 1:3-4	čuti... ophođenje/ljubav prema svima svetima
Ef 1:18 i Kol 1:27	slavno bogatstvo
Ef 2:1 i Kol 1:13	bili ste mrtvi
Ef 2:16 i Kol 1:20	pomiriti... krst
Ef 3:2 i Kol 1:25	upravljanje/nastojništvo
Ef 3:3 i Kol 1:26,27	tajna
Ef 4:3 i Kol 3:14	jedinstvo/povezanost
Ef 4:15 i Kol 2:19	glava/poglavar i uzrasti/rasti
Ef 4:24 i Kol 3:10,12,14	obuča
Ef 4:31 i Kol 3:8	zloba/zloća, gnev, srdžba, pogrđan govor
Ef 5:3 i Kol 3:5	blud, nečistoća, pohlepa/zla želja
Ef 5:5 i Kol 3:5	idolopoklonstvo
Ef 5:6 i Kol 3:6	Božji gnev
Ef 5:16 i Kol 4:5	dobro korišćenje vremena

3. Isti izrazi ili rečenice

Ef 1:1a i Kol 1:1a	
Ef 1:1b i Kol 1:2a	
Ef 1:2a i Kol 1:2b	
Ef 1:13 i Kol 1:5	
Ef 2:1 i Kol 2:13	
Ef 2:5b i Kol 2:13c	
Ef 4:1b i Kol 1:10a	
Ef 6:21-22 i Kol 4:7-8 (dvadeset i devet istih reči, osim „ <i>kai syndoulos</i> ” u Kološanima)	

4. Slični izrazi ili rečenice

Ef 1:21 i Kol 1:16
Ef 2:1 i Kol 1:13
Ef 2:16 i Kol 1:20
Ef 3:7a i Kol 1:23d, 25a
Ef 3:8 i Kol 1:27
Ef 4:2 i Kol 3:12
Ef 4:29 i Kol 3:8; 4:6
Ef 4:32b i Kol 3:13b
Ef 5:15 i Kol 4:5
Ef 5:19-20 i Kol 3:16

5. Teološki sinonimni koncepti

Ef 1:3 i Kol 1:3	molitva zahvalnica
Ef 2:1,12 i Kol 1:21	otuđenost od Boga
Ef 2:15 i Kol 2:14	neprijateljstvo zakona
Ef 4:1 i Kol 1:10	dostojan život
Ef 4:15 i Kol 2:19	Hristovo telo raste u zrelosti poput Glave
Ef 4:19 i Kol 3:5	seksualna nečistoća
Ef 4:22,31 i Kol 3:8	„uklonite” grehove
Ef 4:32 i Kol 3:12-13	budite dobri jedni prema drugima
Ef 5:4 i Kol 3:8	govor hrišćana
Ef 5:18 i Kol 3:16	ispunjavanje Duhom = Hristovom reči
Ef 5:20 i Kol 3:17	zahvalnost Bogu za sve

Ef 5:22 i Kol 3:18	žene da slušaju muževe
Ef 5:25 i Kol 3:19	muževi da vole žene
Ef 6:1 i Kol 3:20	deca da slušaju roditelje
Ef 6:4 i Kol 3:21	očevi da ne razdražuju decu
Ef 6:5 i Kol 3:22	robovi da slušaju gospodare
Ef 6:9 i Kol 4:1	gospodari i robovi
Ef 6:18 i Kol 4:2-4	Pavlova molba za molitvu

6. Termini koji su upotrebljeni i u Kološanima i u Efescima, a nisu upotrebljeni u drugim Pavlovim tekstovima

- a. „punina”
 - Ef 1:23 „punina onoga koji ispunjava sve u svemu”
 - Ef 3:19 „da biste se ispunili svom puninom koju daje Bog”
 - Ef 4:13 „do punine Hristove”
 - Kol 1:19 „sva punina prebiva u njemu”
 - Kol 2:9 „u Hristu utelovljena sva punina božanske naravi”
- b. Hrist kao „glava/poglavar” crkve
 - Ef 4:15, 5:23 i Kol 1:18;2:19
- c. „otuđeni”
 - Ef 2:12; 4:18 i Kol 1:21
- d. „dobro koristite vreme”
 - Ef 5:16 i Kol 4:5
- e. „ukorenjeni”
 - Ef 3:17 i Kol 2:7
- f. „reč istine, dobru vest/istine, to jest dobre vesti”
 - Ef 1:13 i Kol 1:5
- g. „podnoseći/podnosite”
 - Ef 4:2 i Kol 3:13
- h. neobičan izraz i termin („povezuje/povezano”, „doprinosi/daje”)
 - Ef 4:16 i Kol 2:19

D. Sažetak

1. Više od jedne trećine reči iz Poslanice Kološanima upotrebljena je u Poslanici Efescima. Procenjeno je da sedamdeset i pet od sto pedeset i pet stihova iz Poslanice Efescima ima paralelu u Kološanima. Obe navode da je autor Pavle dok je bio u zatvoru.
2. Obe je predao Pavlov prijatelj Tihik.
3. Obe su poslone u istu oblast (Mala Azija).
4. Obe se bave istom hristološkom temom.
5. Obe naglašavaju Hrista kao poglavara crkve.
6. Obe podstiču stil života prikladan hrišćanima.

E. Osnovne razlike

1. U Kološanima je crkva uvek lokalna, a u Efescima univerzalna. Moguće je da je to zbog cirkularne prirode pisma Efescima.
2. Jeres, tako česta tema u Kološanima, ne spominje se direktno u Efescima. Međutim, oba pisma koriste česte gnostičke termine („mudrost”, „znanje”, „punina”, „tajna”, „vladari i vlasti” i „upravljanje/nastojništvo”).
3. Drugi dolazak sledi uskoro u Kološanima, ali je odložen u Efescima. Stoga je crkva pozvana, tada i sada, da služi u palom svetu. (2:7; 3:21; 4:13).
4. Nekoliko termina koji su karakteristični za Pavla upotrebljeno je na različite načine. Jedan primer je termin „tajna”. U Kološanima tajna je Hrist (Kol 1:26-27; 2:2; 4:3), a u

Efescima (1:9; 5:32) to je Božji plan za jedinstvo neznabožaca i Jevreja, plan koji je ranije bio skriven, ali je sada objavljen.

5. Efescima sadrži veliki broj aluzija na Stari zavet (1:22—Ps 8; 2:17—Is 57:19) (2:20—Ps 118:22) (4:8—Ps 68:18) (4:26—Ps 4:4) (5:15—Is 26:19, 51:17, 52:1, 60:1) (5:3—1. Mojs 3:24) (6:2—3-2. Mojs 20:12) (6:14—Is 11:5, 59:17) (6:15—Is 52:7), ali Poslanica Kološanima sadrži samo dve ili tri (2:3—Is 11:2) ili (2:22—Is 29:13).

- F. Iako sadrže brojne slične reči, izraze i elemente, ova pisma sadrže i jedinstvene istine.
1. Blagoslov milosti Trojstva - Ef 1:3-14
 2. Poglavlje o milosti - Ef 2:1-10
 3. Spajanje Jevreja i neznabožaca u jedno novo telo - Ef 2:11-3:13
 4. Jedinstvo i darovitost Hristovog tela - Ef 4:1-16
 5. „Hrist i crkva” kao obrazac za „muža i ženu” Ef 5:22-33
 6. Poglavlje o duhovnom ratovanju - Ef 6:10-18
 7. Hristološko poglavlje - Kol 1:13-18
 8. Ljudski religijski rituali i pravila - Kol 2:16-23
 9. Tema Hristovog kosmičkog značaja iz Poslanice Kološanima nasuprot temi jedinstva svih stvari u Hristu u Poslanici Efescima
- G. U zaključku, čini se da je najbolje da sledimo A. T. Robertsona (A. T. Robertson) i F. F. Brusa (F. F. Bruce) koji tvrde da je Pavle napisao oba ova pisma u kratkom vremenskom razmaku tako što je istine predstavljene u Kološanima razvio u temeljnu prezentaciju istine.

V. VREME

- A. Vreme ovog pisma je povezano sa Pavlovim zatvoreništvom u Efesu, Filibi, Cezareji ili Rimu. Sa činjenicama iz Dela, najbolje se uklapa zatvoreništvo u Rimu.
- B. Ukoliko pretpostavimo da je Rim mesto zatvoreništva, pitanje je - koji put? Pavle je bio u zatvoru početkom šezdesetih, što je zabeleženo u Delima, ali je pušten i napisao je pastoralna pisma (Prva i Druga poslanica Timotiju i Poslanica Titu), te je zatim ponovo zarobljen i ubijen pre 9. juna 68. g.n.e, što je vreme Neronovog samoubistva.
- C. Na osnovu informacija kojima raspolažemo, najtačnija pretpostavka je da je Poslanica Kološanima (kao i Efescima i Filimonu) napisana tokom Pavlovog prvog zatvoreništva u Rimu, početkom šezdesetih.
- D. Verovatno je Tihik, zajedno sa Onisimom, odneo pisma Kološanima, Efescima i Filimonu u Malu Aziju. Kasnije, verovatno nekoliko godina kasnije, Epafrodit se oporavio od svoje bolesti i odneo pismo Filibljanima u svoju crkvu.
- E. Moguća hronologija Pavlovih tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3

7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	
Filimonu	početak šezdesetih		
Filibljanima	kraj 62-63.		28:30-31
11.-13. Četvrto misionarsko putovanje			
1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija	
Titu	pre 64.	Efes (?)	
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim	

VI. PRIMAOCI I POVOD

- A. Čini se da je crkvu osnovao Epafras (up. 1:7,8; 2:1; 4:12-13), kojeg je Pavle obratio u Efesu (up. Kol 1:7-8 i 2:1). Uglavnom su je sačinjavali nekadašnji neznabošci (up. 1:21; 3:7). Epafras je došao kod Pavla u zatvor da ga obavesti o problemu sa lažnim učiteljima koji su prenosili mešavinu hrišćanstva i grčke filozofije pod imenom gnosticizam (2:8) i jevrejski legalizam (up. jevrejski elementi, 2:11, 16, 17; 3:11; slavljenje anđela, 1:16; 2:15, 18 i asketizam 2:20-23). U Kolosu je živela velika jevrejska zajednica, pod velikim uticajem helenizma. Suština problema bilo je pitanje Hristove ličnosti i dela. Gnostici su poricali da je Isus bio potpuno čovek, ali su potvrđivali da je bio potpuno Bog, zbog svog uverenja o večnom antagonističkom dualizmu između materije i duha. Oni su potvrđivali Njegovu božansku prirodu, ali su poricali Njegovu ljudsku prirodu. Takođe su poricali Njegovu moć posredovanja. Verovali su da postoje brojni anđeoski nivoi (*eoni*) između vrhovnog boga i čovečanstva; Isus, iako najviši, bio je samo jedan od bogova. Takođe su bili intelektualno isključivi (up. 3:11, 14, 16, 17) i naglašavali su posebno ekskluzivno tajno znanje (up. 2:15, 18, 19) kao put do Boga, umesto Isusove otkupljujuće, zastupničke žrtve i ljudskog odgovora u pokajanju i veri na Njegovu besplatnu ponudu oproštenja.
- B. Zbog ove teološke, filozofske atmosfere, Poslanica Kološanima naglašava
1. Jedinstvenost Hristove ličnosti i Njegovo dovršeno delo spasenja.
 2. Kosmološko vlasništvo, vladavinu i značaj Isusa iz Nazareta - Njegovo rođenje, Njegovo učenje, Njegovu smrt, Njegovo vaskrsenje i Njegovo uznesenje! On je Gospod nad svime!

VII. SVRHA

Pavlova namera bila je da pobije jeres iz Kolosa. Da bi ostvario ovaj cilj, on je uzvisio Hrista kao sliku samog Boga (1:15), Stvoritelja (1:16), večnog, preko koga je sve postalo (1:17), glavu crkve (1:18), prvog koji je vaskrsao (1:18), puninu božanstva u ljudskom telu (1:19, 2:9) i pomiritelja (1:20-22). Dakle, Hrist je sasvim dovoljan. Vernicima su u Hristu dobili „puninu svega” (2:10). Kološanska jeres bila je teološki nedovoljna da obezbedi duhovno spasenje. Ona je prazna i lažna filozofija (2:8), bez sposobnosti da ukroti staru, grešnu prirodu (2:23).

Tema koja se ponavlja u Poslanici Kološanima jeste Hristova dovoljnost u poređenju sa ispraznošću obične ljudske filozofije. Ova dovoljnost je izražena kroz Isusovu kosmičku vlast. On je vlasnik, stvoritelj i suveren nad svim stvarima, vidljivim i nevidljivim (up. 1:15-18).

VIII. STRUKTURA

- A. Uobičajen Pavlov uvod
1. Identifikacija pošiljaoca, 1:1

2. Identifikacija primaoca, 1:2a
3. Pozdravi, 1:2b

B. Hristova nadmoć (teme 1-10 su preuzete iz NKJV podele paragrafa)

1. Vera u Hrista, 1:3-8
2. Hristova nadmoć, 1:9-18
3. Pomirenje u Hristu, 1:19-23
4. Požrtvovana služba za Hrista, 1:24-29
5. Ne filozofija, nego Hrist, 2:1-10
6. Ne legalizam, nego Hrist, 2:11-23
7. Ne telesnost, nego Hrist, 3:1-11
8. Obucite se u Hrista, 3:12-17
9. Neka Hrist utiče na vaš dom, 3:19-4:1
10. Neka Hrist utiče na vaš svakodnevan život, 4:2-6

C. Prenosioci Pavlove poruke, 4:7-9

D. Pavlovi prijatelji šalju pozdrave, 4:10-14

E. Pavle šalje pozdrave, 4:15-17

F. Pavle svojom rukom završava pismo, 4:18

IX. GNOSTICIZAM

A. Većina našeg znanja o ovoj jeresi potiče od gnostičkih tekstova iz drugog veka. Međutim, osnovne ideje su postojale i u prvom veku (Svici s Mrtvog mora).

B. Problem u Kolosu bio je hibrid hrišćanstva, početnog gnosticizma i legalističkog judaizma.

C. Neki zabeleženi stubovi Valentinovog i Kerintovog gnosticizma iz drugog veka

1. Materija i duh su večni (ontološki dualizam). Materija je zla, duh je dobar. Bog, koji je duh, ne može biti direktno uključen u oblikovanje zle materije.
2. Postoje emanacije (*eoni* ili anđeoski nivoi) između Boga i materije. Poslednji ili najniži je Gospod iz Starog zaveta koji je stvorio univerzum (*kosmos*).
3. Isus je bio emanacija, kao i Gospod, ali na višem nivou, bliži stvarnom Bogu. Neki smatraju da je On najviši, ali je i dalje niži od Boga i sigurno nije otelovljen Bog, (up. Jn 1:14). Budući da je materija zla, Isus nije mogao imati ljudsko telo i istovremeno biti Bog. On je samo izgledao kao čovek, ali je bio duh (up. 1. Jn 1:1-3; 4:1-6).
4. Spasenje se stiče verom u Isusa uz posebno znanje, koje poseduju samo posebni ljudi. Znanje (lozinke) su nužne da bi se napredovalo po nebeskim nivoima. Za doseganje Boga, nužan je i jevrejski legalizam.

D. Gnostički lažni učitelji zastupali su dva suprotna etička sistema:

1. Za neke je životni stil bio potpuno nebitan za spasenje. Za njih su spasenje i duhovnost bili sadržani u tajnom znanju (lozinkama) za prolaz kroz anđeoske nivoe (*eoni*).
2. Za druge je životni stil bio nužan deo spasenja. U ovoj knjizi, lažni učitelji naglašavaju asketski stil života kao dokaz stvarne duhovnosti (up. 2:16-23).

E. Dobra knjiga o ovoj temi je *Gnostička religija (The Gnostic Religion)*, Hans Jonas (Hans Jonas), izdavač Beacon Press.

X. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „zbog nade u ono što se za vas čuva na nebesima”, 1:5
2. dobra vest, 1:5
3. vlast tame, 1:13
4. otkupnina, 1:14
5. nevidljivi Bog, 1:15
6. „sva punina prebiva u njemu”, 1:19
7. „uspostavivši mir njegovom krvlju prolivenom na krstu”, 1:20
8. „u svom telu još nisam dovoljno trpeo zbog Hrista”, 1:24
9. ljudsko predanje, 2:8
10. načela ovog sveta, 2:8,20
11. „sahranjeni u njegovom krštenju”, 2:12
12. „mrtvi zbog svojih prestupa”, 2:13
13. „izbrisao pisani dokument koji je svojim odredbama bio protiv nas”, 2:14 (NASB: „izbrisao potvrdu o dugu”)
14. „vaš je život sakriven s Hristom u jedinstvu s Bogom”, 3:3
15. tuđinac, 3:11
16. pismo iz Laodikije, 4:16

XI. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Epafras, 1:7; 4:12
2. „prvoroden pre svakog stvorenja”, 1:15
3. „prestoli ili uprave ili poglavarstva ili vlasti”, 1:16
4. prvi koji je ustao iz mrtvih, 1:18
5. Skiti, 3:11
6. Tihik, 4:7
7. Onisim, 4:9
8. Marko, 4:10
9. Luka, 4:14
10. Dimas, 4:14

XII. MESTA NA MAPI

1. Kolos, 1:2
2. Laodikija, 2:1
3. Hijerapolj, 4:13

XIII. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto Pavle toliko govori o znanju i mudrosti? (1:9)
2. Šta implicira upozorenje iz 1:23?
3. Šta je Božja tajna koja je bila sakrivena tokom proteklih vekova i naraštaja? (1:26)
4. Pavle nije poznao ljude iz ove crkve? (2:1)
5. Kako bi neko mogao da ih odmami filozofijom? (2:8)
6. Šta naglašava doktrina iz 2:9?
7. Objasnite rimsku istorijsku pozadinu iz 2:15.
8. Na koga se odnose stihovi 2:16-17?
9. Šta stihovi 2:14-23 govore o legalizmu?

10. Zašto su grehovi iz 3:5 idolopoklonstvo?
11. Kako je stih Kol 3:11 povezan sa Gal 3:28?
12. Kako je stih 3:16 povezan sa Ef 5:18?
13. Koji duhovni princip je u osnovi 3:23?
14. Objasnite svojim rečima izreku iz 4:6.
15. Zašto je sam Pavle pisao kraj svih svojih pisama? (4:18)

UVOD U POSLANICE SOLUNJANIMA

I. UVODNA NAPOMENA

A. Kratak sažetak

1. Poslanice Solunjanima nam daju vredne uvide o Pavlu, kao misionaru i kao pastoru. Vidimo kako on osniva crkvu za kratko vreme i nastavlja da se moli i brine o njenom rastu, razvoju i službi.
2. Vidimo kako verno objavljuje jevanđelje, vodi računa o obraćenicima, grdi ih, hvali ih, vodi ih, moli ih, poučava ih, voli ih, čak uzima od sebe da bi dao njima. Raduje se njihovom napretku do te tačke, ali je razočaran zbog brzine njihovog sazrevanja.
3. U ovim poslanicama upoznajemo posvećenog, brižnog Hristovog slugu i malu i posvećenu crkvu, koja još uvek raste. I sluga i crkva su verni, Bog koristi oboje i oni međusobno služe jedno drugom na hristolik način, koji retko vidimo među Božjim ljudima.

B. Grad Solun

1. Kratka istorija Soluna

- a. Solun je bio smešten na vrhu Termajskog zaliva. Solun je bio priobalni grad na Ignjatijevom putu, važnom rimskom putu koji je išao od Rima ka istoku. Osim što je bio luka, bio je i u blizini bogate, navodnjene, priobalne ravnice. Zbog ove tri povoljne okolnosti, Solun je bio najveći i najvažniji trgovački i politički centar Makedonije.
- b. Prvobitno ime Soluna bilo je Terma, zbog toplih izvora u toj oblasti. Rani historičar, Plinije Stariji (Gaj Plinius Secundus), govori o istovremenom postojanju Terme i Soluna. Ako je to slučaj, Solun je okružio Termu i pridodao je svojoj površini (Leon Moris (Leon Morris), *Prva i Druga Poslanica Solunjanima (The First and Second Epistles to the Thessalonians)*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1991, str. 11). Međutim, većina historičara veruje da je Kasander, jedan od generala Aleksandra Velikog, preimenovao Termu po svojoj ženi Tesaloniki (grčko ime Soluna je bilo *Thessaloníki*, danas *Saloniki*), ćerki Filipa Makedonskog i Aleksandrovoj polusestri, 315. g.p.n.e. (Strabon, VII Fragment 21). U neko vreme tokom ranih vekova širenja hrišćanstva, Solun je dobio nadimak „pravoveran grad” zbog svog hrišćanskog karaktera (Din Farar (Dean Farrar), *Život i Delo sv. Pavla (The Life and Work of St. Paul)*, New York: Cassell and Company, Limited, 1904, str. 364). Danas je Solun značajan grad u Grčkoj.
- c. Solun je bio kosmopolitiska metropola slična Korintu, sa stanovnicima iz svih krajeva poznatog sveta.
 - (1) Tu su živeli varvarski germanski narodi sa severa, te su doneli svoju pagansku religiju i kulturu.
 - (2) Tu su živeli i Grci, iz Ahaje na jugu i sa ostrva Egejskog mora, te su doneli svoju rafiniranost i filozofiju.
 - (3) Tu su živeli i Rimljani sa zapada. Uglavnom su to bili bivši vojnici, te su oni doneli snagu volje, bogatstvo i političku moć.
 - (4) Konačno, sa istoka su dolazili brojni Jevreji; oni su činili jednu trećinu stanovnika. Sa sobom su doneli svoju etičku, monoteističku veru i svoje nacionalne predrasude.
- d. Solun, sa oko dvesta hiljada stanovnika, bio je zaista kosmopolitiski grad. Bio je odmaralište i lečilište zbog svojih toplih izvora. Bio je trgovački centar zbog svoje luke, plodnih nizija i blizine Ignjatijevog puta.

- e. Kao glavni i najveći grad, Solun je takođe bio politički centar Makedonije. Kao centar rimske provincije i dom mnogih rimskih građana (uglavnom bivših vojnika), postao je slobodan grad. Solun nije plaćao porez i u njemu su vladali rimski zakoni, zato što su Solunjani uglavnom bili i rimski građani. Stoga je naziv za solunske vođe bio „politarsi”. Ovaj naziv se ne pojavljuje u drugim tekstovima, ali je sačuvan na jednom natpisu na trijumfalnoj kapiji u Solunu, poznatoj kao Vardarska kapija (Farar (Farrar), str. 371n.).
2. Događaji koji su Pavla doveli u Solun
- a. Mnogi događaji su Pavla vodili u Solun, a ipak iza svih tih fizičkih okolnosti nalazi se direktan i jasan Božji poziv. Pavlov prvobitni plan nije bio da prelazi na evropski kontinent. Njegova želja na ovom drugom misionarskom putu bila je da ponovo poseti crkve u Maloj Aziji koje je osnovao na svom prvom putu, a da zatim krene ka istoku. A ipak, kada je došlo vreme da krene severo-istočno, Bog je počeo da zatvara vrata. Vrhunac toga je bila Pavlova vizija o Makedoniji (up. Dap 16:6-10). To je bilo uzrok dve stvari: prvo, započeta je evangelizacija Evrope i drugo, Pavle je zbog situacije u Makedoniji počeo da piše svoje Poslanice (Tomas Karter (Thomas Carter), *Pavlov život i pisma (Life and Letters of Paul)*, Nashville: Cokesbury Press, 1921, str. 112).
- b. Fizičke okolnosti koje su Pavla dovele u Solun
- (1) Pavle je otišao u Filibu, mali grad bez sinagoge. Tamo su njegov rad sprečili vlasnici „gatare”, demonom opsednute robinje i gradski savet. Pavle je pretučen i ponižen, a ipak je osnovana crkva. Zbog neprijateljstva i fizičke kazne, Pavle je morao da ode, verovatno ranije nego što je želeo.
 - (2) Gde da ode iz Filibe? Prošao je kroz Amfipolj i Apoloniju, gde takođe nisu postojale sinagoge.
 - (3) Došao je u najveći grad u toj oblasti, Solun, koji jeste imao sinagogu. Njegov običaj je bio da se prvo obrati lokalnim Jevrejima. To je radio zbog
 - (a) njihovog poznavanja Starog zaveta;
 - (b) prilike za poučavanje i propovedanje u sinagogi;
 - (c) njihovog položaja kao Božjeg odabranog saveznog naroda (up. Mt 10:6; 15:24; Rim 1:16-17; 9-11);
 - (d) sam Isus je sebe prvo ponudio njima, a zatim svetu—stoga je i Pavle sledio Njegov primer.
3. Pavlovi saputnici
- a. U Solunu su sa Pavlom bili Sila i Timotij. Luka je bio sa Pavlom u Filibi i tu je i ostao. Ovo saznajemo na osnovu toga da li poglavlja iz Dela 16 i 17 koriste zamenicu „mi” ili „oni”. Luka koristi „mi” u Filibi, ali „oni” na putu do Soluna.
- b. Sila ili Silvan bio je čovek koga je Pavle odabrao da ide sa njim na drugo misionarsko putovanje, nakon što su se Varnava i Jovan Marko vratili na Kipar.
- (1) On se prvi put spominje u Bibliji u Dap 15:22, gde se za njega kaže da je vodeći među braćom u jerusalimskoj crkvi.
 - (2) Takođe je bio prorok (up. Dap 15:32).
 - (3) Bio je rimski građanin kao i Pavle (up. Dap 16:37).
 - (4) Jerusalimska crkva je poslala njega i Judu Varsavu u Antiohiju da izvide kakva je tamo situacija (up. Dela 15:22,30-35).
 - (5) Pavle ga hvali u 2. Kor 1:19 i spominje ga u nekoliko pisama.
 - (6) Petar ga kasnije spominje i kaže da mu je pomogao u pisanju Prve Petrove Poslanice (up. 1. Pet 5:12).
 - (7) I Pavle i Petar ga zovu Silvan, dok ga Luka zove Sila.
- c. Timotij je takođe bio Pavlov saradnik i saputnik

- (1) Pavle ga je sreo u Listri, gde je on obraćen na prvom misionarskom putovanju.
 - (2) Timotij je bio polu-Grk (po ocu) i polu-Jevrej (po majci). Pavle je želeo da ga iskoristi za evangelizaciju pagana.
 - (3) Pavle ga je obrezao da bi mogao da radi i sa Jevrejima.
 - (4) Timotij se spominje u pozdravima u: 2. Kor, Kol, 1. i 2. Sol i Flm.
 - (5) Pavle za njega kaže „moj sin u veri” (up. 1. Tim 1:2; 2. Tim 1:2; Tit 1:4).
 - (6) Pavlov opšti ton u pismima ukazuje na to da je Timotij bio mlad i stidljiv. A ipak, Pavle ima veliko poverenje i pouzdanje u njega (up. Dap 19:27; 1. Kor 4:17; Fil 2:19).
- d. Prikladno je da se u tekstu o Pavlovim saputnicima spomenu i oni koji su došli u Solun i pratili Pavla u narednim misijama. To su Aristarh (Dap 19:29; 20:4; 27:2) i Sekund (Dap 20:4). Takođe, moguće je da je i Dimas bio iz Soluna (Flm 24; 2. Tim 4:10).
4. Pavlova služba u gradu
- a. Pavlova služba u Solunu sledila je njegov uobičajeni obrazac da se prvo obrati Jevrejima, a zatim paganima. Pavle je tri subote propovedao u sinagogi. Njegova poruka bila je „Isus je Mesija”. Koristio je starozavetne spise da pokaže da je predskazano da će Mesija stradati (up. 1. Mojs 3:15; Is 53) i da On neće biti privremeni politički Mesija. Pavle je takođe naglašavao vaskrsenje i objavljivao spasenje za sve. Isus je jasno predstavljen kao davno obećani Mesija koji će spasiti sve narode.
 - b. Odgovor na ovu poruku bio je da su Isusa kao Spasitelja i Gospoda prihvatili neki Jevreji, brojni pobožni pagani i ugledne žene. Analiza ovih grupa obraćenika je veoma važna za shvatanje Pavlovih kasnijih pisama ovoj crkvi.
 - c. Pagani su činili najveći deo članova crkve, što se vidi po odsustvu aluzija na Stari zavet u obe poslanice. Pagani su spremno prihvatili Isusa kao Spasitelja i Gospoda iz nekoliko razloga.
 - (1) Njihove tradicionalne religije bile su nemoćno sujeverje. Solun je bio u podnožju planine Olimp i svi su znali da su njeni vrhovi pusti.
 - (2) Jevanđelje je bilo besplatno dostupno svima.
 - (3) Hrišćanstvo nije uključivalo jevrejski isključujući nacionalizam. Jevrejska religija je privukla mnoge svojim monoteizmom i visokim moralom, ali je takođe mnoge odbila zbog svojih ceremonija (kao što je obrezanje) i svojih rasnih i nacionalnih predrasuda.
 - d. Mnoge „ugledne žene” su prihvatile hrišćanstvo zato što su ove žene imale pravo da same biraju svoju religiju. Žene su imale veću slobodu u Makedoniji i Maloj Aziji nego u ostatku grčko-rimskog sveta (Ser Vm. M. Remzi (Sir Wm. M. Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin (St. Paul the Traveler and Roman Citizen)*, New York: G. P. Putnam's Sons, 1896, str. 227). Međutim, žene iz siromašnijih slojeva su i pored slobode bile pod uticajem sujeverja i politeizma (Remzi (Ramsay), str. 229).
 - e. Mnogi misle da dužina vremena koje je Pavle proveo u Solunu predstavlja problem:
 - (1) Dap 17:2 govori o tome da je Pavle tri subote raspravljao u sinagogi dok je bio u Solunu.
 - (2) 1. Sol 2:7-11 kaže da se Pavle izdržavao od svog zanata. To je bilo pravljenje šatora ili, po nekim mišljenjima, rad sa kožom.
 - (3) Fil 4:16 podržava teoriju o dužem boravku, pošto je Pavle primio najmanje dve novčane pomoći od crkve iz Filibe dok je bio u Solunu. Razdaljina između ova dva grada je oko sto šezdeset kilometara. Neki smatraju da je Pavle tu bio dva ili tri meseca, a da se tri subote odnose samo na službu Jevrejima (Šepard (Shepard), str. 165).
 - (4) Različiti zapisi o obraćenicima u Dap 17:4 i 1. Sol 1:9 i 2:4 podržavaju ovu

teoriju, zato što se najvažnija razlika u zapisima tiče toga da su pagani odbacili idole. Pagani u Delima su bili jevrejski proseliti, te su oni i ranije odbacili idole. Ovaj kontekst ukazuje na to da je Pavle duže služio neznabožskim paganima nego Jevrejima.

- (5) Nije sigurno koje bi bilo vreme te duže službe, zato što je Pavle uvek prvo odlazio Jevrejima. Nakon što su oni odbili njegovu poruku, on se okrenuo paganima. Kada su oni odgovorili na jevanđelje u velikom broju, Jevreji su postali ljubomorni i započeli pobunu gradske rulje.
- f. Zbog pobune, Pavle je otišao iz Jasonove kuće i sakrio se sa Timotijem i Silom, ili oni nisu bili prisutni kada je masa ljudi upala u Jasonovu kuću da ih pronađe. Poglavarci su naterali Jasona da plati zalog kojim će garantovati mir. Zato je Pavle noću napustio grad i otišao u Veriju. U svakom slučaju, crkva je nastavila svoje svedočenje o Hristu i pored velikog protivljenja.

II. AUTORSTVO

- A. Prva poslanica Solunjanima - samo savremena kritika ozbiljno dovodi u pitanje Pavlovo autorstvo i autentičnost Prve poslanice Solunjanima, ali retko koji stručnjak podržava ove stavove. Prva poslanica Solunjanima jeste deo Markionovog kanona (140. g.n.e.) i Muratorijevog fragmenta (200. g.n.e.). Obe liste kanonskih knjiga Novog zaveta korištene su u Rimu. Irinej citra 1. Solunjanima po imenu—on je pisao oko 180. g.n.e.
- B. Druga poslanica Solunjanima
 1. Druga poslanica Solunjanima nije oduvek prihvaćena kao Pavlov tekst i kritikovana je sa nekoliko aspekata.
 - a. Rečnik predstavlja jedan od problema. Ovo pismo sadrži brojne reči koje nisu upotrebljene u drugim Pavlovim pismima.
 - b. „Stil je stereotipan i na momente iznenađujuće formalan.” (Herd (Heard), str. 186)
 - c. Čini se da je eshatologija ova dva pisma neujednačena.
 - d. 2. Solunjanima sadrži opis antihrista koji je jedinstven u Novom zavetu, te neki na osnovu ovoga zaključuju da Pavle nije njen autor.
 2. Autentičnost 2. Solunjanima zasnovana je na nekoliko pretpostavki:
 - a. Prepoznaju je Polikarp, Ignjatije i Justin;
 - b. Deo je Markionovog kanona;
 - c. Deo je Muratorijevog fragmenta;
 - d. Irinej je citira po imenu;
 - e. Rečnik, stil i teologija su jednako Pavlovi kao i u 1. Solunjanima
- C. Poređenje dve poslanice
 1. Ova dva pisma su veoma slična, ne samo po idejama, nego i po upotrebljenim izrazima. Ukoliko izostavimo jezik uvodnog i završnog dela, sličnosti se i dalje javljaju u otprilike jednoj trećini materijala.
 2. Opšti ton 2. Solunjanima razlikuje se od prvog pisma, hladniji je i formalniji. Međutim, ovo možemo lako razumeti kada uzmemo u obzir emotivno stanje tokom pisanja prvog pisma i probleme iz drugog pisma.
- D. Redosled pisama
 1. F. V. Menson (F. W. Manson) predlaže još jednu zanimljivu hipotezu na osnovu beleški Johana Vajsa (Johannes Weiss). Oni smatraju da je redosled pisama obrnut. Za to daju sledeće razloge:
 - a. Izazovi i nevolje su na svom vrhuncu u 2. Solunjanima, ali su prošlost u 1. Solunjanima;

- b. Unutrašnji problemi su u 2. Solunjanima predstavljeni kao novo stanje za koje je autor pisama upravo saznao, dok u 1. Solunjanima svi uključeni znaju na njih;
 - c. Izjava autora da nema potrebe da Solunjanima piše „o vremenima i razdobljima” (1. Sol 5:1) veoma je značajna ako su oni već upoznati sa 2. Solunjanima 2;
 - d. Formula „A o...”, u 1. Sol 4:9, 13; 5:1, upotrebljena je i u 1. Kor 7:1,25; 8:1; 12:1; 16:1,12, gde pisac odgovara na teme iz pisma koje je primio. Menson (Manson) misli da je moguće da se ovi odgovori tiču pitanja koja slede nakon njegovih izjava iz 2. Solunjanima.
2. Ovaj stav je moguće opovrgnuti sa nekoliko premisa:
- a. Problemi koji okupiraju Pavlovu pažnju se pojačavaju i produbljuju od 1. do 2. Solunjanima;
 - b. Poglavlja iz 2. Solunjanima spominju Pavlovo pismo (2:2, 15; 3:17), te ako prihvatimo teoriju po kojoj to nije 1. Solunjanima, onda imamo problem izgubljenog pisma;
 - c. Lične uspomene, koje su toliko značajan deo prvog pisma, nisu deo drugog, što bi bilo prirodno ukoliko je prvo pismo nastavak;
 - d. Ton pisama postaje potpuno neprirodan u ovoj situaciji ukoliko zamenimo njihov redosled.

III. VREME PISAMA

- A. Vreme pisanja Poslanica Solunjanima jedno je od najpouzdanije određenih vremena u odnosu na sva Pavlova pisma. Zabeleženo je da je Pavle bio u Korintu i da je izveden na suđenje „dok je Galion bio prokonzul u Ahaji”. U Delfima je pronađen natpis koji odgovara na pitanje istog ovog Galiona upućeno caru Klaudiju. Vreme ovog natpisa je dvanaesta godina tribunalne vladavine Cara, nakon njegove dvadeset i šeste carske aklamacije. Dvanaesta godina podrazumeva period između 25. januara 52. g.n.e. i 24. januara 53. g.n.e. Vreme dvadeset i šeste aklamacije ne znamo tačno, ali je dvadeset i sedma bila pre 1. avgusta 52. g.n.e. Galion je primio Klaudijevu odluku tokom prve polovine 52. godine. Pored toga, prokonzuli su najčešće preuzimali poziciju početkom leta i na njoj ostajali godinu dana. Čini se dakle da je Galion na ovu poziciju došao početkom leta 51. godine.” (Moris (Morris), str. 15)
- B. Ovo utvrđivanje vremena pozicije prokonzula ne rešava sve probleme vezane za vreme Poslanica Solunjanima. Pavle je u Korintu proveo osamnaest meseci, ali ne znamo u koje vreme je govorio pred Galionom. Većina komentatora smešta ove poslanice u period 50-51. g.n.e.
- C. Moguća hronologija Pavlovih tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3
7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	
Filimonu	početak šezdesetih		

11.-13. Četvrto misionarsko putovanje

1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija
Titu	pre 64.	Efes (?)
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim

IV. DOGAĐAJI VEZANI ZA POSLANICE SOLUNJANIMA

- A. Događaji koji su podstakli Pavla da napiše Poslanice Solunjanima su kompleksni i isprepleteni. Moramo primetiti određene razlike, posebno u fizičkom i emotivnom okruženju. Pavle je primoran da napusti nove vernike iz Soluna zato što su Jevreji pokrenuli sujevernu, politeističku gradsku masu da upadne u Jasonovu kuću tražeći Pavla i njegove saputnike. Nakon što su saslušani pred gradskim poglavarima, Jason i druge hrišćanske vođe morali su da plate zalog kojim su garantovali mir. Kada je Pavle čuo za ovo, znao je da mora da ide dalje i ostavi ovu mladu, nezrelu crkvu. Zbog toga, on je otišao u Veriju sa Timotijem i Silom. Čini se da je Timotij ostao još neko vreme (up. Dap 17:10), a da se kasnije pridružio Sili na putu za Atinu (up. Dap 17:15). Pavle je iskren doček Jevreja iz Verije u početku doživeo kao blagoslov, nakon dotadašnje snažne jevrejske opozicije. A ipak, ovo nije dugo trajalo. Jevreji iz Soluna došli su u Veriju i počeli da prave probleme. Zbog toga je Pavle morao ponovo da ode.
- B. Ovog puta je Pavle otišao u Atinu gde je dočekan sa hladnoćom i odbijanjem. Postao je novina za akademske filozofe. Progon i protivljenje obeležili su njegovo iskustvo u Makedoniji. Pretučen je, njegova odeća je rastrgana i isteran je iz grada po noći. Učenjaci su mu se podsmevali, a pagani su ga mrzeli, kao i brojni njegovi sugrađani (up. 2. Kor 4:7-11; 6:4-10; 11:23-29).
- C. Pavle je primoran da u odlučujućem periodu napusti ovu obećavajuću crkvu u Solunu. Oni su bili nezreli u veri i suočeni sa neprijateljstvom i progonom. Pavle više nije mogao da podnosi ovu muku. Zabrinut za mlade obraćenike, negde između Verije i Atine, Pavle je poslao Timotija i Silu da se vrate u nove makedonske crkve. Timotij je otišao u Solun. Mnogi smatraju da je on tu ostao i služio u periodu između šest meseci i jedne godine. Crkvi je očajnički bio potreban neko ko će je poučavati, tešiti i hrabriti. Sam Timotij je bio relativno mlad obraćenik. On je obraćen tokom Pavlovog prvog misionarskog putovanja, ali je sa Pavlom bio samo od Pavlovog odlaska u Listru tokom drugog misionarskog putovanja. On je dakle bio nov u službi, ali je Pavle imao veliko poverenje u njega. Ovo je bio prvi zadatak Timotija kao Pavlovog zvaničnog predstavnika.
- D. Pavle je sam služio u Atini i postao je veoma obeshrabren i očajan zbog loše reakcije na jevanđelje u Makedoniji i zbog svoje stalne brige za tamošnje nove hrišćane. Posebno je bio zabrinut za crkvu u Solunu. Da li je crkva koja je osnovana za tako kratko vreme i u toliko teškim okolnostima mogla da opstane? (Karter (Carter), str. 115) Pored ovoga, već duže vreme nije primio vesti od Timotija i Sile (od šest meseci do godinu dana, iako neki smatraju mesec ili dva), (Farar (Farrar), str. 369). Ovo je bilo Pavlovo emotivno stanje u vreme dolaska u Korint.
- E. U Korintu su se dogodile dve stvari koje su ga znatno ohrabrine.
1. Vizija da Bog ima mnogo naroda u Korintu i da će oni odgovoriti na jevanđelje (Dap 18:9-10).
 2. Timotij i Sila su došli i doneli dobre vesti (Dap 18:5). Pavle je Solunjanima pisao iz Korinta zbog poruke koju mu je Timotij doneo. Pavle je odgovarao na pitanja crkve o

doktrinarnim i praktičnim pitanjima.

- F. Drugu poslanicu Solunjanima je pisao ubrzo nakon Prve, zato što ona nije postigla sve ono što je Pavle od nje očekivao. Takođe, postao je svestan i dugih problema. Mnogi stručnjaci veruju da je Druga Solunjanima pisana oko šest meseci nakon Prve Solunjanima.

V. SVRHA

- A. Poslanice Solunjanima imaju trostruku svrhu:
1. da podele Pavlovu radost i zahvalnost Bogu za odanost i hristolikost Solunjana, čak i u progonu;
 2. da odgovore na zamerke o njegovim motivima i karakteru koje su iznete protiv njega;
 3. da objasni povratak Gospoda. Ovaj eshatološki element Pavlovih propovedi probudio je dva pitanja u umu solunjanskih hrišćana:
 - a. Šta će se dogoditi sa vernicima koji umru pre Gospodnjeg povratka?
 - b. Šta će se dogoditi sa vernicima iz kongregacije koji su prestali da služe i sede čekajući Gospodnji povratak (Barklej (Barclay), str. 21-22).
- B. Većina gore navedenog može se objasniti činjenicom da je ovo bila veoma mlada i veoma revnosna crkva. A ipak, oni su zbog okolnosti bili nedovoljno obučeni i disciplinovani. Ovi problemi se mogu očekivati od ovakve crkve: novi vernici, slabi, uplašeni, besposleni, vizionari i zbunjeni.
- C. Povod za Drugu Solunjanima je: „ona je jednostavno drugo uputstvo za isti slučaj, sastavljeno nakon otkrića da određeni uporni simptomi nisu podlegli pod prvim tretmanom” (Voker (Walker), str. 2968).

VI. BIBLIOGRAFIJA CITIRANIH IZVORA

- Vilijam Barklej (William Barclay). *Pisma i Otkrivenje. Novi zavet. (The Letters and the Otkrivenje. The New Testament)*, 2 vol. New York: Collins, 1969.
- Karter Tomas (Carter Thomas). *Život i pisma Pavla (Life and Letters of Paul)*. Nashville: Cokesbury Press, 1921.
- Farar Din (Farrar Dean). *Život i delo sv. Pavla (The Life and Work of St. Paul)*. New York: Cassell and Company, Limited, 1904.
- Herd Ričard (Heard Richard). *Uvod u Novi zavet (An Introduction to the New Testament)*. New York: Harper and Row Publishers, 1950.
- Metzger Brus Mening (Metzger Bruce Manning). *The Novi zavet: Pozadina, rast i sadržaj (The New Testament: Its Background, Growth and Content)*. Nashville: Abingdon Press, 1965.
- Menson T. V. (Manson T. W.). *Proučavanje Jevandjelja i Poslanica (Studies in the Gospels and Epistles)*. Philadelphia: Westminster, 1962.
- Moris Leon (Morris Leon). *Prva i Druga poslanica Solunjanima (The First and Second Epistles to the Thessalonians)*. Grand Rapids: Eerdmans, 1991.
- Ser Vm. M. Remzi (Sir Wm. M. Ramsay), *Sv. Pavle putnik i rimski građanin (St. Paul the Traveler and Roman Citizen)*. New York: G. P. Putnam's Sons, 1896.
- Šepard J. V. (Shepard J. W.) *Pavlov život i pisma (The Life and Letters of Paul)*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1950.
- Voker R. H. (Walker, R. H.) *Internacionalna standardna biblijska enciklopedija (The International Standard Bible Encyclopedia)*. Vol. V. N. D.

VII. STRUKTURA SADRŽAJA*

- A. Pozdrav, 1:1
- B. Molitva zahvalnosti, 1:2-4
- C. Sećanja, 1:5-2:16
 - 1. Odgovor Solunjana na prvobitne propovedi, 1:5-10
 - 2. Propovedanje jevanđelja u Solunu, 2:1-16
 - a. Čistoća motiva tima, 2:1-6a
 - b. Odbijanje tima da ih izdržavaju, 2:6b-9
 - c. Ponašanje tima bilo je besprekorno, 2:10-12
 - d. Poruka tima o Božjoj reči, 2:13
 - e. Progon, 2:14-16
- D. Odnos Pavla prema Solunjanima, 2:17-3:13
 - 1. Njegova želja da se vrati, 2:17,18
 - 2. Pavlov radost zbog Solunjana, 2:19, 20
 - 3. Timotijeva misija, 3:1-5
 - 4. Timotijev izveštaj, 3:6-8
 - 5. Pavlovo zadovoljstvo, 3:9, 10
 - 6. Pavlova molitva, 3:11-13
- E. Poziv na hrišćanski život, 4:1-12
 - 1. Opšti, 4:1, 2
 - 2. Seksualna čistota, 4:3-8
 - 3. Bratska ljubav, 4:9, 10
 - 4. Zarađivanje za svoj život, 4:11, 12
- F. Problemi vezani za Drugi dolazak, 4:13-5:11
 - 1. Vernici koji umru pre Gospodnjeg dana, 4:13-18
 - 2. Vreme Gospodnjeg dana, 5:1-3
 - 3. Sinovi svetlosti i dana, 5:4-11
- G. Opšta uputstva, 5:12-22
- H. Zaključak, 5:23-28

*Ovu knjigu je teže strukturalno podeliti na doktrinarni i praktičan deo, nego druga Pavlova pisma. Ukoliko Pavle sledi svoj uobičajen obrazac, njegovi odgovori o Drugom dolasku u 4:17-18 nisu samo doktrina koju treba prihvatiti, nego i život kojeg treba provesti u iščekivanju Dolaska bilo kojeg trenutka.

VIII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

- 1. „vi ste se ugledali na nas“, 1:6
- 2. „živom i istinitom Bogu“, 1:9
- 3. gnev koji dolazi, 1:10
- 4. „kao majka koja hrani i neguje svoju decu“, 2:7
- 5. „protive dobrobiti svih ljudi“, 2:15
- 6. „ali nas je Sotona sprečio“, 2:18
- 7. „da upotpunimo vašu veru onim što joj nedostaje“, 3:10

8. „sveti“, 4:3
9. „umrli“, 4:13 (NASB: „zaspali“)
10. „nećemo preteći one koji su umrli“, 4:15 (NASB: „zaspali“)
11. „s Božjom trubom“, 4:16
12. „u oblacima“, 4:17
13. „tako ćemo uvek biti s Gospodom“, 4:17
14. spavanje, 5:6,7
15. trezvenost, 5:8
16. „oklop vere i ljubavi“, 5:8
17. „kacigu - nadu u spasenje“, 5:8
18. sveti poljubac, 5:26
19. istrajnost, 2. Sol 1:4
20. večna propast, 2. Sol 1:9
21. „otpad“, 2. Sol 2:3 (NASB: „otpadništvo“)
22. „Gospod Isus ubiti duhom svojih usta“, 2. Sol 2:8 (NASB: „Gospod ubiti dahom svojih usta“)

IX. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Silvan, 2. Sol 1:1
2. arhanđel, 1. Sol 4:16
3. „kad budu govorili“, 1. Sol 5:3
4. „čovjek bezakonja“, 2. Sol 2:3
5. „onaj koji ga sada zadržava“, 2. Sol 2:7
6. „koji živi neuredno“, 2. Sol 3:6

X. MESTA NA MAPI

1. Solun, 1:1
2. Makedonija, 1:8
3. Ahaja, 1:8
4. Filiba, 2:2
5. Judeja, 2:14
6. Atina, 3:1

XI. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Pavle opisuje svoje propovedanje na pet načina u 2:3 i 5. Navedite te načine.
2. Zašto Pavle nije prihvatao novac od crkava u kojima je propovedao? (2:9)
3. Kako je stih 4:11 povezan sa istorijskom situacijom zbog koje je Pavle napisao ovo pismo (kao i 2. Sol 3:6-12)?
4. Kako je stih 4:17 povezan sa vaznesenjem?
5. Na šta se odnosi stih 5:1?
6. Zašto Pavle opisuje vernika kao vojnika (5:8)?
7. Kako su stihovi 5:12-13 povezani sa današnjom službom?
8. Navedite stvari koje se očekuju od vernika u 5:14-22.
9. Da li je čovečanstvo trodelno na osnovu 5:23?
10. Šta je centralna tema 2. Sol 1? Po čemu se ovo poglavlje razlikuje od 1. Sol 1?
11. Da li stih 2. Sol 2:4 traži obnovu jevrejskog hrama?
12. Kako je stih 2. Sol 2:11 povezan sa ljudskom slobodnom voljom i odgovornošću?
13. Kako stihovi 2. Sol 2:13-15 prave ravnotežu između predestinacije i slobodne volje?

UVOD U PASTORALNA PISMA: PRVA I DRUGA POSLANICA TIMOTIJU I POSLANICA TITU

I. UVODNA NAPOMENA

A. Geografske lokacije koje se spominju u Prvoj poslanici Timotiju, Poslanici Titu i Drugoj poslanici Timotiju ne uklapaju se u hronologiju Dela, niti u hronologiju ostalih Pavlovih pisama.

1. Poseta Efesu (up. 1. Tim 1:3)
2. Poseta Troadi (up. 2. Tim 4:13)
3. Poseta Miletu (up. 2. Tim 4:20)
4. Misionarsko putovanje na Krit (up. Titu 1:5)
5. Misionarsko putovanje u Španiju (Klement iz Rima, 95. g.n.e i uvod u Muratorijev kanon, 180-200. g.n.e.)

Na osnovu ovoga, mislim da je Pavle oslobođen iz zatvora (u periodu početkom ili sredinom šezdesetih, što je zabeleženo u Prvoj Klementovoj 5, napisanoj oko 95. g.n.e.) i pošao na četvrto misionarsko putovanje, te zatim ponovo uhapšen i ubijen pre 68. g.n.e. (Neronovo samoubistvo).

B. Opšti stav o svrsi ovih pisama jeste da su ona bila administrativna (crkvena organizacija). Međutim, u *Novom internacionalnom biblijskom komentaru (New International Biblical Commentary)*, vol. 13, u tekstu o Prvoj i Drugoj poslanici Timotiju i Poslanici Titu, Gordon Fi (Gordon Fee) ubedljivo zastupa stav da je povod za pisanje ovih pisama bilo lažno učenje u kućnim crkvama u Efesu (Prva poslanica Timotiju) i na ostrvu Krit (Titu).

C. Na neki način, Pastoralna pisma uspostavljaju administrativni obrazac sličan esenskom *Priručniku za disciplinu (Manual of Discipline)*. Ova uputstva su bila još značajnija zbog ranog i sveprisutnog odstupanja od apostolskih učenja i forme.

D. Sličnost između Pastoralnih pisama i Lukinog rečnika u Jevanđelju i Delima može se objasniti činjenicom da je on bio Pavlov pisar (up. C. F. D. Mul (C. F. D. Moule), *Problem Pastoralnih poslanica: ponovno razmatranje (The Problem of the Pastoral Epistles: A Reappraisal)*. S. G. Vilson (S. G. Wilson), u *Luka i Pastoralne poslanice (Luke and the Pastoral Epistles)*, čak smatra da je moguće da su ove tri knjige Lukin pokušaj da napiše treći deo koji opisuje širenje jevanđelja izvan Rima.

E. Zašto su ove tri knjige grupisane? Da li je moguće da se one bave različitim vremenima/mestima/pitanjima? Samo Prva poslanica Timotiju i Poslanica Titu govore o crkvenoj organizaciji. Ono što ih naizgled povezuje su (1) njihovi rečnici; (2) lažni učitelji; i (3) činjenica da se teško uklapaju u hronologiju Dela (ako se uzmu u obzir zajedno).

II. AUTORSTVO

A. Sama pisma navode da je autor apostol Pavle (up. 1. Tim 1:1; 2. Tim 1:1; Titu 1:1) i on se obraća svojim apostolskim predstavnicima, Timotiju i Titu.

B. Rasprave o autorstvu Pastoralnih pisama započete su u devetnaestom i dvadesetom veku. Razlozi za odbacivanje Pavlovog autorstva obično se zasnivaju na

1. razvijenoj crkvenoj organizaciji (kvalifikacije za vođe)

2. razvijenom gnosticizmu (dokumentovanom u drugom veku)
 3. razvijenoj teologiji (izjave o kredo)
 4. razlike u rečniku i stilu (jedna trećina reči nije upotrebljena u drugim Pavlovim tekstovima)
- C. Ove razlike se mogu objasniti
1. Ovo su poslednji Pavlovi tekstovi i moguće je da je Luka bio pisar
 2. Rečnik i stil zavise od povoda
 3. Gnostičke ideje su razvoj prvovekovnih jevrejskih ideja (up. Svici s Mrtvog mora)
 4. Pavle je bio izvrstan teolog i kreativan pisac sa bogatim rečnikom
- D. Raste shvatanje o istorijskom okruženju
1. Pavle je koristio profesionalnog hrišćanskog pisara (moguće je da je u ovom slučaju to bio Luka)
 2. Pavle je koristio tekstove drugih autora (tj. članova njegovog misionarskog tima, up. 2. Tim 4:11)
 3. Pavle je koristio citate iz liturgija ili himni (dobar sažetak možete videti u *Rečnik Pavla i njegovih pisama (Dictionary of Paul and His Letters)*, urednici Hotorn (Hawthorne) i Martin (Martin), izdavač IVP, str. 664).
 4. Predlog da su delovi Pastoralnih pisama citati iz drugih izvora može objasniti upotrebu *hapax legomena* (reči koje su samo jedan put upotrebljene u Novom zavetu), idioma koje Pavle nije koristio i drugačiji način upotrebe njegovih termina.
 - a. doksologije (up. 1. Tim 1:17; 6:15-17)
 - b. lista poroka (up. 1. Tim 1:9-10)
 - c. prikladno ponašanje žena (up. 1. Tim 2:9-3:1a)
 - d. kvalifikacije za vladike i đakone (up. 1. Tim 3:1b-13)
 - e. priznanja iz himni (up. 1. Tim 2:5-6; 3:16; 2. Tim 1:9-10; Titu 3:3-7)
 5. Himne (up. 1. Tim 6:11-12,15-16; 2. Tim 2:11-13; Titu 2:11-14)
 - a. Starozavetni *midraš* (up. 1. Tim 1:9-10; 2:9-3:1a; 5:17-18; 2. Tim 2:19-21; Titu 3:3-7)
 - b. Formula
 - (1) „ova izjava je istinita” (up. 1. Tim 1:15; 2:9-3:1a; 2. Tim 2:11-13; Titu 3:3-8)
 - (2) „svestan toga da” (up. 1. Tim 1:9-10; 2. Tim 3:1-5)
 - (3) „to/ono” (up. 1. Tim 4:6,11; 2. Tim 2:14; Titu 1:15-16; 2:1)
 6. Citat grčkog pesnika (up. Titu 1:12 [Epimenid i/ili Euripid])
- E. Bilo bi neobično da navodan „Pavlovac“ iz drugog veka spominje toliko specifične detalje kao što su imena ljudi (tj. Imenej, 1. Tim 1:20; 2. Tim 2:17; Aleksandar, 1. Tim 1:20; Zina, Titu 3:13) i događaji (Trofimova bolest u Miletu, 2. Tim 4:20; ili spisak udovica, 1. Tim 5:9) koji se ne spominju u drugim Pavlovim tekstovima. Ove stvari se ne uklapaju sa pretpostavkom postojanja drugog autora koji je pisao u Pavlovo ime.
 Za dobar članak o pseudonimnom autorstvu novozavetnih pisama vidite *Uvod u Novi zavet (An Introduction to the New Testament)*, Karson (Carson), Mu (Moo) i Moris (Morris), str. 367-371.

III. VREME

- A. Ukoliko je tačno da je Pavle oslobođen iz zatvora (nakon kraja Dela apostolskih, verovatno između 59. i 61. g.n.e.), da li postoji rana tradicija o njegovim post-zatvorskim aktivnostima (tj. propovedanje u Španiji, up. Rim 15:24,28)?
1. Pastoralna pisma (up. 2. Tim 4:10)

2. Prva Klementova 5
 - a. Pavle je propovedao na istoku i na zapadu (tj. u Španiji)
 - b. Pavle je ubijen u vreme „prefekata“ (tj. Tigelina i Sabina, koji su na ovoj poziciji bili tokom poslednje godine Neronove vladavine, 68. g.n.e.)
 3. Uvod u Muratorijev fragment (listu kanonskih knjiga iz Rima oko 180-200. g.n.e.)
 4. Euzebijeva *Crkvena istorija* 2:22:1-8 navodi da je Pavle oslobođen iz rimskog zatvoreništva
- B. Čini se da su Prva poslanica Timotiju i poslanica Titu napisane ubrzo nakon Pavlovog povratka u zatvor. Druga poslanica Timotiju je Pavlov poslednji tekst i pozdrav iz zatvora.
- C. Moguća hronologija Pavlovih tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3
7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	
Filimonu	početak šezdesetih		
Filibljanima	kraj 62-63.		28:30-31
11.-13. Četvrto misionarsko putovanje			
1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija	
Titu	pre 64.	Efes (?)	
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim	

IV. PRIMAOCI

- A. Naziv Pastoralne poslanice potiče iz komentara D. N. Berdota (D. N. Berdot) iz 1703. g.n.e. Govori o njihovom jedinstvenom karakteru i sadržaju. Međutim, Timotij i Tit nisu pastori, nego apostolski delegati.
- B. Ova pisma su pisana crkvama, ali je njihova književna forma pismo upućeno Pavlovim saradnicima, Timotiju i Titu. Pavle se obraća kongregacijama obraćajući se njihovim vođama. Na obim Pavlove ciljne grupe ukazuju
1. formalni uvodi koji spominju njegovo apostolstvo
 2. množina „vi“ na kraju sva tri pisma
 3. Pavlova odbrana svog poziva (up. 1. Tim 2:7)
 4. Pavle piše Timotiju o stvarima koje je on već znao iz vremena provedenog sa Pavlom (up. 1. Tim 3:15)

V. POVOD/SVRHA

- A. Osnovna svrha bila je suprotstavljanje razvoju jeresi (up. 1. Tim 1:3-7). Ova određena jeres verovatno je bila kombinacija jevrejskih i gnostičkih tendencija (nalik na lažne učitelje iz

poslanica Efescima i Kološanima). Moguće da su to bile dve odvojene grupe.

- B. Stari zavet daje specifična uputstva za organizaciju zajednice vernika. Novi zavet ne sadrži specifična uputstva o organizaciji ili uređenju crkve. Pastoralna pisma (Prva poslanica Timotiju, Druga poslanica Timotiju i Poslanica Titu) su najbliža novozavetnim uputstvima od svih tekstova.
- C. Prva poslanica Timotiju je pisana:
 - 1. kao podsticaj Timotiju da ostane u Efesu (up. 1. Tim 1:3)
 - 2. kao reakcija na lažne učitelje (up. 1. Tim 1:19-20; 4:1-5; 6:4-5,20-21)
 - 3. kao pomoć vođama (up. 1. Tim 3)
- D. Poslanica Titu ima sličan zadatak, da odgovori na jeres i pomogne organizaciji na Kritu (up. 1:5)
- E. U Drugoj poslanici Timotiju Pavle je u zatvoru, bez nade da će biti oslobođen (up. 4:6-8, 16-18)
- F. Ova pisma prenose snažan osećaj „zdravog učenja“ (tj. ispravne doktrine), (up. 1. Tim 1:10; 4:6; 6:3; 2. Tim 1:13; 4:3; Titu 1:9; 2:1) ili „zdravih u veri“ (up. Titu 1:13; 2:2). Bog je Pavlu poverio ovo „zdravo učenje“ (up. 1. Tim 1:11); Pavle ga je poverio Timotiju (up. 1. Tim 6:20), a Timotijev zadatak je bio da ga poveri vernim ljudima (up. 2. Tim 2:2).

VI. LAŽNI UČITELJI

- A. Teško je predstaviti lažne učitelje zato što ne raspoložemo sa dovoljno specifičnih informacija iz prvog veka. Pavle piše onima koji su u direktnom kontaktu sa lažnim učiteljima. Stoga, on ne beleži detalje o njihovoj teologiji, ali najčešće osuđuje njihov stil života i motive (kao i Judina poslanica).
- B. Osnovni problem za tumačenje jeste pitanje da li su ova učenja
 - 1. jevrejska
 - 2. grčka
 - 3. kombinacija
- C. Čini se da su ova lažna učenja kombinacija jevrejskih i gnostičkih elemenata. Ali kako su se ova dva sasvim odvojena religijska pokreta spojila?
 - 1. Judaizam je oduvek sadržao određene dualističke elemente (up. Svici s Mrtvog mora)
 - 2. Gnosticizam drugog veka je razvio ove česte bliskoistočne filozofske/teološke teme
 - 3. Judaizam dijaspore bio je eklektičniji nego što su to savremeni stručnjaci mislili
 - 4. U knjizi Kološanima vidimo prvovekovni primer za jevrejsko-gnostičku jeres
- D. Neki elementi ovih lažnih učenja
 - 1. Jevrejski aspekti
 - a. Lažni učitelji
 - (1) Učitelji zakona (up. 1. Tim 1:7)
 - (2) Oni koji se drže obrezanja (up. Titu 1:10)
 - b. Lažni učitelji upozoreni da ne prihvataju jevrejske bajke (up. 1. Tim 3:9; Titu 1:14)
 - c. Lažni učitelji zahtevaju uzdržavanje od jela (up. 1. Tim 4:1-5)
 - d. Lažni učitelji brinu o rodoslovima (up. 1. Tim 1:4; 4:7; 2. Tim 4:4; Titu 1:14-15; 3:9)
 - 2. Gnostički aspekti (Vidite posebnu temu kod Titu 1)

- a. Zabrane i izuzeća asketizma
 - (1) Zabranjuju brak (up. 1. Tim 2:15; 4:3)
 - (2) Odbacuju određenu hranu (up. 1. Tim 4:4)
- b. Seksualno zlostavljanje (up. 1. Tim 4:3; 2. Tim 3:6-7; Titu 1:11,15)
- c. Naglašavanje znanja (up. 1. Tim 4:1-3; 6:20)

VII. KANONIZACIJA

- A. Pavlova pisma su spojena u jednu knjigu pod nazivom „Apostol“ koja je zatim kružila po crkvama. Jedini grčki rukopis Pavlovih pisama koji ne sadrži Prvu i Drugu poslanicu Timotiju i Poslanicu Titu (kao ni Drugu poslanicu Solunjanima i Poslanicu Filimonu) jeste rukopis P46 (iz Papirusa Čestera Bitija) na papirusu iz perioda oko 200. godine. Čak i ovo je nepouzđano zato što nedostaje nekoliko zaključnih strana ovog rukopisa. Svi drugi grčki rukopisi sadrže tekstove koji su kasnije postali poznati pod nazivom „Pastoralne poslanice“.
- B. Drevni izvori koji citiraju Pastoralna pisma, ukazuju na njih ili ih spominju
1. Rane crkvene vođe
 - a. Pseudo-Varnava (70-130. g.n.e.) citira Drugu poslanicu Timotiju i Poslanicu Titu
 - b. Klement iz Rima (95-97. g.n.e.) ukazuje na Prvu poslanicu Timotiju i Drugu poslanicu Timotiju, a citira Poslanicu Titu 3:1
 - c. Polikarp (110-150. g.n.e.) ukazuje na Prvu poslanicu Timotiju, Drugu poslanicu Timotiju i Poslanicu Titu
 - d. Herma (115-140. g.n.e.) citira Prvu poslanicu Timotiju i Drugu poslanicu Timotiju
 - e. Irinej (130-202. g.n.e.) često citira Prvu poslanicu Timotiju, Drugu poslanicu Timotiju i Poslanicu Titu
 - f. Diognet (150. g.n.e.) citira Poslanicu Titu
 - g. Tertulijan (150-220. g.n.e.) citira Prvu poslanicu Timotiju, Drugu poslanicu Timotiju i Titu
 - h. Origen (185-254. g.n.e.) citira Prvu poslanicu Timotiju, Drugu poslanicu Timotiju i Poslanicu Titu
 2. Lista kanonskih knjiga koje sadrže Pastoralna pisma
 - a. Muratorijev fragment (iz Rima, oko 200. g.n.e.)
 - b. Barokočio (206. g.n.e.)
 - c. Apostolska lista (300. g.n.e.)
 - d. Čeltnamova lista (360. g.n.e.)
 - e. Atanasijevo pismo (367. g.n.e.)
 3. Rane verzije koje sadrže Pastoralna pisma
 - a. Starolatinska (150-170. g.n.e.)
 - b. Starosirijska (200. g.n.e.)
 - c. Sabori rane crkve potvrđuju nadahnutost Pastoralnih pisama
 - d. Nikeja (325-340. g.n.e.)
 - e. Hipon (393. g.n.e.)
 - f. Kartagina (397 i 419. g.n.e.)
- C. Kanon je nastao procesom dolaska do konsenzusa među ranim hrišćanskim kongregacijama Rimskog carstva. Na ovaj konsenzus su sigurno uticali unutrašnji i spoljašnji društveni pritisci. Čini se da su osnovni kriterijumi za uključivanje u kanon bili
1. veza sa apostolom
 2. poruka koja je u skladu sa drugim apostolskim tekstovima
 3. promene u životima onih koji prihvate ove tekstove
 4. slaganje ranih crkava po pitanju prihvaćenih tekstova

- D. Potreba za kanonom se razvila zbog
1. odloženog Drugog dolaska
 2. geografske distance među crkvama i apostolima
 3. smrti apostola
 4. rane pojave lažnih učitelja
 - a. judaizam
 - b. grčka filozofija
 - c. mešavina jevrejskih i gnostičkih elemenata (Kološanima)
 - d. druge grčko-rimske tajne religije (npr. Mitra)
 Do ovoga je dolazilo širenjem jevanđelja u različitim kulturama.
- E. Istorijski je pitanje kanonizacije povezano sa autorstvom. Rana crkva je prihvatila Pastoralna pisma kao Pavlova. Pretpostavljam da je Duh bio uključen u kanonizaciju, ne samo prilikom pisanja Svetih spisa, nego i prilikom njihovog prikupljanja i očuvanja. Pitanje o Pavlovom autorstvu (pretpostavljam da on jeste autor) ne utiče na nadahnutost i kanonizaciju.

VIII. PRVA POSLANICA TIMOTIJU - KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „pravom sinu u veri”, 1:2
2. hulnik, 1:13
3. Amin, 1:17
4. posrednik, 2:5
5. otkupnina, 2:6
6. „podizujući verne ruke”, 2:8 (NASB: „svete ruke“)
7. „besprekoran”, 3:2
8. „da ne piju mnogo vina”, 3:8
9. tajna vere, 3:9
10. „učenja demonu”, 4:1
11. „čija je savest otupela”, 4:2
12. izmišljene priče, 4:7 (NASB: „svetovne priče“)
13. polaganje ruku, 4:14; 5:22
14. starešinstvo, 4:14
15. „poštuj udovice koje su zaista udovice”, 5:3
16. „veru koju su u početku imale”, 5:12 (NASB: „nekadašnju zakletvu“)
17. dvostruka čast, 5:17
18. zadovoljan, 6:6
19. nedostupna svetlost, 6:16

IX. PRVA POSLANICA TIMOTIJU- KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Otac, 1:2
2. „učitelji zakona”, 1:7
3. Car večnosti, 1:17
4. Imenaj i Aleksandar, 1:20
5. vladika, 3:2
6. đakoni, 3:8
7. žene, 3:11
8. starešine, 5:17
9. Pontije Pilat, 6:13

X. PRVA POSLANICA TIMOTIJU - MESTA NA MAPI

1. Makedonija, 1:3
2. Efes, 1:3

XI. PRVA POSLANICA TIMOTIJU - PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Svojim rečima opišite lažne učitelje iz 1:3-4.
2. Da li 1:9-11 odražava Deset zapovesti? Ukoliko da, koje su razlike?
3. Zašto Pavle za sebe misli da je najveći od svih grešnika? (1:15)
4. O kojem događaju iz Timotijevog života govori stih 1:18?
5. Šta znači to što je Pavle neke predao Sotoni? (1:20)
6. Zašto je stih 2:4 toliko značajan?
7. Objasnite stih 2:9 u odnosu na prvovekovnu kulturu.
8. Kako se stih 2:12 može primeniti danas?
9. Objasnite 2:15 svojim rečima.
10. Navedite kvalifikacije vladike. (3:1-7)
11. Zašto se smatra da je stih 3:16 citat iz rane himne?
12. Zašto su lažni učitelji zabranjivali stupanje u brak? (4:3)
13. Kako je stih 4:4 povezan sa Rimljanima 14?
14. Objasnite 4:10 svojim rečima.
15. Koji događaj je opisan u stihu 4:14?
16. Kako 5:19 odražava Stari zavet?
17. O kojem kulturološkom problemu govori stih 5:23?
18. Objasnite 6:10 svojim rečima.
19. Odakle potiču nazivi za Isusa iz stiha 6:15?

XII. DRUGA POSLANICA TIMOTIJU - KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „da rasplamsaš Božji dar”, 1:6
2. „blago koje ti je povereno”, 1:14
3. gangrena, 2:17
4. „na njemu je ovaj pečat”, 2:19
5. posude, 2:20
6. vlasnik, 2:21
7. „u povoljno vreme i u teško vreme”, 4:2
8. izmišljene priče, 4:4 (NASB: „mitovi“)
9. „svitke... pergamente”, 4:13 (NASB: „knjige... pergamente”)
10. „iz lavljih čeljusti”, 4:17

XIII. DRUGA POSLANICA TIMOTIJU - KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. moji praočevi, 1:3
2. Loida, 1:5
3. Evnikija, 1:5
4. Onisifor, 1:16
5. Imenej, 2:17
6. Filit, 2:17
7. Janije i Jamvrije, 3:8,9
8. propovedaj dobru vest, 4:5
9. Dimas, 4:10

10. Luka, 4:11
11. Marko, 4:11
12. Tihik, 4:12
13. Aleksandar, 4:14

XIV. DRUGA POSLANICA TIMOTIJU - MESTA NA MAPI

1. Azija, 1:15
2. Rim, 1:17
3. Efes, 1:18; 4:12
4. Antiohija, 3:11
5. Ikonija, 3:11
6. Listra, 3:11
7. Solun, 4:10
8. Galatija, 4:10
9. Dalmacija, 4:10
10. Troada, 4:13
11. Korint, 4:20
12. Milet, 4:20

XV. DRUGA POSLANICA TIMOTIJU - PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Gde je Pavle bio zatvoren?
2. Objasnite 1:12 svojim rečima.
3. Po čemu stih 1:9 podseća na Poslanicu Titu 3:5a?
4. Šta je Onisifor učinio za Pavla u zatvoru? (1:16-18)
5. 2. Tim 2:2 je veoma značajan stih. Zašto?
6. Zašto se smatra da je stih 2:11 citat iz rane himne?
7. Na šta se odnosi stih 2:15?
8. Da li 2:25 ukazuje na to da Bog daje pokajanje? Ukoliko da, koje su implikacije ove poruke?
9. Navedite šta sve vernici treba da učine da bi pomogli „onima koji su buntovni“. (2:24-25)
10. O kome i o čemu govore stihovi 3:6-7?
11. Zašto je stih 3:16 toliko značajan?
12. Zašto Pavle nije mogao da izleči Trofima?

UVOD U POSLANICU TITU

I. KRATKA POZADINA

- A. Poslanica Titu je deo zbirke Pavlovih pisama poznate pod nazivom „Pastoralna pisma“. Ovaj naziv su dobile zato što Prva poslanica Timotiju, Poslanica Titu i Druga poslanica Timotiju sadrže Pavlove savete njegovim saradnicima o tome (1) šta da rade sa lažnim učiteljima, (2) kako da uspostave vođstvo u lokalnim crkvama i (3) kako da podstaknu pobožnost. Čini se da je hronološki redosled ovih knjiga sledeći: Prva poslanica Timotiju i/ili Titu, a zatim Druga poslanica Timotiju. Poslanica Titu se bavi istim temama kao i Prva poslanica Timotiju. Moguće je da je Poslanica Titu napisana prva zato što je njen uvod tako dugačak i teološki fokusiran, kao uvod Poslanice Rimljanima.
- B. Geografska kretanja Pavla i njegovih saputnika ne uklapaju se u geografska kretanja Pavla u Delima. Stoga mnogi pretpostavljaju da je ovo dokaz da je Pavle pušten iz zatvora i da je bio u na četvrtom misionarskom putovanju.
- C. Vreme ovog četvrtog misionarskog putovanja bi moralo da bude između početka šezdesetih i 68. g.n.e. zato što je Pavle pogubljen pod Neronom, a Neron se ubio 68. g.n.e. (mnogi pretpostavljaju da se ovo dogodilo tokom progona 65. g.n.e.).

II. TIT, ČOVEK

- A. Tit je bio jedan od saradnika kojem je Pavle najviše verovao. To vidimo po činjenici da ga je slao na problematična mesta, Korint i Krit.
- B. On je bio neznabožac (Timotij je bio samo polu Grk), kojeg je Pavlovo propovedanje obratilo. Pavle je odbio da ga obreže (up. Gal 2:3).
- C. Često se spominje u Pavlovim pismima (up. 2. Kor 2:13; 7:6-15; 8:6-24; 12:18; Gal 2:1-3; 2. Tim 4:10), te je iznenađujuće to što ga Luka ne spominje u Delima. Neki komentatori daju sledeće razloge za to:
 - 1. Moguće je da je on bio Lukin rođak (možda brat), te bi u to vreme bilo kulturološki neprikladno da ga Luka imenuje.
 - 2. Za Luku je Tit bio osnovni izvor informacija o Pavlovom životu i službi, te se stoga njegovo ime ne spominje, kao ni Lukino.
- D. Pratio je Pavla i Varnavu na Jerusalimski sabor, zabeležen u Delima 15, na kojem je raspravljano i odlučeno o pitanju odnosa novih paganskih vernika prema Mojsijevom zakonu.
- E. Ova knjiga je fokusirana na savet koji Pavle daje Titu o njegovoj službi na Kritu. Tit ima ulogu Pavlovog zvaničnog predstavnika/zastupnika.
- F. Poslednja informacija o Titu u Novom zavetu jeste da je poslan u Dalmaciju da tamo služi (up. 2. Tim 4:10).

III. LAŽNI UČITELJI

- A. Očigledno je da postoji grupa lažnih učitelja na Kritu koji su se suprotstavljali Pavlovom jevanđelju.

1. Njihova teološka učenja stvarala su probleme u pobožnom stilu života koji je prikladan vernicima.
2. O pobožnom životu: 1:1,16; 2:7,14; 3:1,8,14
3. Sažeti opisi karakternih osobina: 2:11-14; 3:4-7

B. Ovo lažno učenje ima jasan jevrejski element (up. 1:10,14; 3:8-9). Ove jeresi su kombinacija jevrejskog legalizma i grčke spekulativne misli (gnosticizma, vidite posebnu temu kod 1:1). Oni su slični lažnim učiteljima kojima se bavi Prva poslanica Timotiju, Poslanica Kološanima i Poslanica Efescima. Fokus Pastoralnih pisama je jeres, ne sama crkvena organizacija.

IV. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. odanost Bogu, 1:1 (NASB: „pobožnost“)
2. „nada u večni život”, 1:2
3. „Bog, koji govori istinu”, 1:2 (NASB: „Bog koji ne može da laže“)
4. gostoljubiv, 1:8
5. judejske bajke, 1:14 (NASB: „mitovi“)
6. zdravo učenje, 2:1
7. istrajnosti, 2:2
8. „usred ovog sadašnjeg sveta”, 2:12 (NASB: „u sadašnjem dobu“)
9. divna nada, 2:13
10. izbaviti, 2:14 (NASB: „otkupiti“)
11. „kupanjem koje nas je dovelo u život”, 3:5

V. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. starešine, 1:5
2. vladika, 1:7
3. oni koji se drže obrezanja, 1:10
4. „njihov prorok”, 1:12
5. „vlastima i vladarima”, 3:1
6. Tihik, 3:12
7. Apolo, 3:13

VI. MESTA NA MAPI

1. Krit, 1:5
2. Nikopolj, 3:12

VII. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto je značajno to što su i Bog Otac i Isus Sin nazvani „Spasitelj“ (po tri puta) u Titu?
2. Kako je stih 1:16 povezan sa lažnim učiteljima?
3. Da li se stihovi 2:1-5 odnose na crkvene vođe ili članove crkve?
4. Zašto je stih 2:11 toliko značajan?
5. Da li stih 2:13 kaže za Isusa da je Bog?
6. Zašto je 3:5a Pavlova osnovna tema?
7. Da li stih 3:5b govori o obnovi krštenjem?

UVOD U POSLANICU FILIMONU

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Ova knjiga je primer privatnog pisma, veoma uobičajenog u prvovekovnom grčko-rimskom svetu. Verovatno je mogla stati na jedan list papirusa (up. Treća Jovanova poslanica). Nije sigurno kome je primarno bilo namenjeno: (1) Filimonu; (2) Apiji i Arhipu (up. Kol 4:17) ili (3) celokupnoj kućnoj crkvi, na neki način.
- B. Ovo pismo daje uvid u
 - 1. pastoralne metode apostola Pavla
 - 2. prvovekovne kućne crkve (up. Rim 16:5; 1. Kor 10:19; Kol 4:15)
- C. Hrišćanstvo je već radikalno menjalo stanje društva u sredozemnom svetu. Srušene su društvene prepreke jevanđelju (up. 1. Kor 12:13; Gal 3:28; Kol 3:11).

II. AUTORSTVO

- A. Lična priroda pisma navodi većinu čitaoca (F. K. Baur (F. C. Baur) je izuzetak) na to da je njegov autor apostol Pavle.
- B. Poslanice Filimonu i Kološanima su blisko povezane
 - 1. Isto poreklo
 - 2. Isti ljudi pozdravljaju
 - 3. Isti kraj
 - 4. Tihik je odneo pismo Kološanima i putovao sa Onisimom (up. Kol 4:7,9). Ukoliko je Pavle autor Poslanice Filimonu, on je autor i Poslanice Kološanima (što neki savremeni proučavaoci dovode u pitanje).
- C. Ovu poslanicu ubrajaju u Pavlova pisma i rani jeretik Markion (koji je došao u Rim oko 140. g.n.e.) i lista kanonskih knjiga, Muratorijev fragment (napisana u Rimu u periodu između 180. i 200. g.n.e.).

III. VREME

- A. Vreme ovog pisma povezano je sa Pavlovim zatvoreništvom u Efesu, Filibi, Cezareji ili Rimu. Sa činjenicama iz Dela najbolje se uklapa zatvoreništvo u Rimu.
- B. Ukoliko pretpostavimo da je Rim mesto zatvoreništva, pitanje je - koji put? Pavle je bio u zatvoru početkom šezdesetih, što je zabeleženo u Delima, ali je pušten i napisao je Pastoralna pisma (Prva i Druga poslanica Timotiju i Poslanica Titu), te je zatim ponovo zarobljen i ubijen pre 9. juna 68. g.n.e, što je vreme Neronovog samoubistva. Na osnovu informacija kojima raspoložemo, najtačnija pretpostavka je da su poslanice Kološanima, Efescima i Filimonu napisane tokom Pavlovog prvog zatvoreništva u Rimu, početkom šezdesetih. Poslanica Filibljanima je verovatno pisana sredinom šezdesetih.
- C. Verovatno je Tihik, zajedno sa Onisimom, odneo pisma Kološanima, Efescima i Filimonu u Malu Aziju. Kasnije, verovatno nekoliko godina kasnije, Epafrodit se oporavio od svoje bolesti i odneo pismo Filibljanima u svoju crkvu.

D. Moguća hronologija Pavlovih tekstova po F. F. Brusu (F. F. Bruce) i Mariju Harisu (Murry Harris) uz manje izmene.

<u>Knjiga</u>	<u>Vreme</u>	<u>Mesto pisanja</u>	<u>Veza sa Delima</u>
1. Gal	48.	Sirijska Antiohija	14:28; 15:2
2. 1. Solunjanima	50.	Korint	18:5
3. 2. Solunjanima	50.	Korint	
4. 1. Korinćanima	55.	Efes	19:20
5. 2. Korinćanima	56.	Makedonija	20:2
6. Rimljanima	57.	Korint	20:3
7.-10. Pisma iz zatvora			
Kološanima	početak šezdesetih		
Efescima	početak šezdesetih	Rim	
Filimonu	početak šezdesetih		
Filibljanima	kraj 62-63.		28:30-31
11.-13. Četvrto misionarsko putovanje			
1. Timotiju	63. ili kasnije	Makedonija	
Titu	pre 64.	Efes (?)	
2. Timotiju	68. g.n.e.	Rim	

IV. POVOD (ljudi koji se spominju u Poslanici Filimonu)

- A. Filimon je bio vlasnik robova iz Kolosa. Pavle ga je obratio, verovatno dok je služio u Efesu.
- B. Onisim je bio i odbegli rob. Takođe ga je obratio Pavle, dok je bio u zatvoru u Rimu (61-63. g.n.e.). Ne znamo kako su se oni sreli. Moguće je sledeće (1) obojica su bila u zatvoru, (2) Onisima su poslali da nešto kupi za Pavla, (3) Onisim je tražio Pavlov savet nakon što je odlučio da ne pobjegne.
- C. Epafras je bio vernik iz Male Azije i osnivač crkava u dolini reke Likus (Kolos, Laodikija i Hijerapolj). Dok je Pavle bio u zatvoru, on mu je rekao za jeres u Kolosu i za Filimonovu vernost.
- D. Tihik je preneo tri Pavlova pisma u ovu oblast: Kološanima, Efescima i Filimonu (up. Kol 4:7-9; Ef 6:21-22). Onisim se takođe vratio sa njim da bi stao pred svog gospodara (up. stih 11). Poslanica Filimonu je jedno od dva privatna pisma sačuvana u Novom zavetu (up. Treća Jovanova poslanica).
Oko pedeset godina kasnije (110. g.n.e.), Ignjatije, na putu za Rim, gde će umreti, napisao je pismo („Efescima” 1:3) biskupu Efesa po imenu Onisim! Moguće je da je to ovaj obraćeni rob!

V. SVRHA

- A. Pokazuje kako je Pavle koristio svoj apostolski autoritet i ohrabrivao pastore.
- B. Pokazuje kako je hrišćanstvo stvaralo braću i sestre od robova i robovlasnika, bogatih i siromašnih! Vremenom će ova istina radikalno promeniti Rimsko carstvo.
- C. Pokazuje Pavlovo uverenje da će biti oslobođen iz rimskog zatvora i vratiti se u Malu Aziju.

VI. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „crkvi koja se sastaje u tvojoj kući”, stih 2
2. moje dete, Onisim, stih 10
3. beskoristan... koristan, stih 11
4. „da mi i samog sebe duguješ”, stih 19

VII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Apija, stih 1
2. Onisim, stih 10
3. Epafras, stih 23
4. Marko, stih 24

VIII. MESTA NA MAPI — Nema

IX. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Kako Pavle potvrđuje svoj apostolski autoritet u 1:8?
2. Kako ova mala knjiga utiče na pitanje ropstva?
3. Da li stih 18 ukazuje na to da je Onisim krao od svog gospodara?
4. Da li stih 19 ukazuje na to da je Pavle najčešće koristio pisare?

UVOD U POSLANICU JEVREJIMA

I. ZNAČAJNA UVODNA NAPOMENA

Dok sam proučavao ovu knjigu, postalo mi je jasno da je moja teologija pod velikim uticajem Pavlove. Bilo mi je teško da prihvatim pluralitet drugih novozavetnih autora da predstave svoje nadahnute misli zato što sam sklon da ih poredim sa Pavlovim kategorijama. Ovo je posebno očigledno u poruci Poslanice Jevrejima o istrajavanju u veri. U Poslanici Jevrejima vera nije forenzička pozicija (opravdanje verom), nego veran život do samog kraja (poglavlja 11-12).

Bojim se da autori ove Poslanice (kao ni Petar, ni Jakov) nikada ne bi postavili mnoga pitanja sa kojima se ja borim. Poslanica Jevrejima je dokument pisan sa određenim povodom, kao i sve novozavetne knjige. Moram dozvoliti autoru da govori čak i kada je meni neprijatno zbog onoga što ima da kaže; čak i kada on ili ona ne koristi kategorije koje su meni toliko drage, ili čak kada ih radikalno krši. Ne usuđujem se da svoju sistematsku teologiju stavljam na mesto poruke nadahnutog novozavetnog autora.

Umesto toga, biram da se kajem zbog svog teološkog dogmatizma i da živim u tenziji Novog zaveta koju ne razumem u potpunosti ili mi se ne sviđa! Bojim se da ja posmatram Novi zavet kroz filter savremene, evanđeoske, konvencionalističke strukture. Želim da potvrdim biblijska obećanja; obećanja o Božjoj ljubavi, brizi i sili koja nas održava; a ipak me optužuju snažna upozorenja i zahtevi novozavetnih autora. Za mene je nužno da čujem Poslanicu Jevrejima, ali je to toliko bolno! Želim da objašnjenjima uklonim tenziju. Pretpostavljam da, u realnosti, želim da potvrdim besplatno spasenje i hrišćanski život čija cena je sve što imamo. Ali gde povlačim liniju kada nije ostvaren ideal? Da li je večno zajedništvo sa Bogom prvobitan odgovor u veri ili neprekidan odgovor u veri? Poslanica Jevrejima jasno zahteva neprekidan odgovor u veri. Hrišćanski život se posmatra u odnosu na njegov kraj, a ne početak!

Ovo ne ukazuje na spasenje fokusirano na dela, nego na veru fokusiranu na dela. Vera je dokaz, a ne mehanizam (što je milost). Vernici nisu spaseni po delima, nego radi dela. Dela nisu sredstvo spasenja, nego rezultat spasenja. Pobožna, verna, svakodnevna hristolikost nije nešto što mi radimo, nego nešto što mi jesmo u Njemu. Ako nismo promenjeni i ne menjamo se, život vere nema dokaz, nema sigurnost. Samo Bog zna srce i okolnosti. Sigurnost je saputnik života u veri, ne inicijalna teološka tvrdnja odvojena od dokaza životnog stila.

Molim se da dozvolimo ovom nadahnutom novozavetnom autoru da jasno govori i da ne svodimo Poslanicu Jevrejima na teološku belešku u strukturi systemske teologije, bila ona iz kalvinizma ili arminizma.

II. UVODNI UVIDI

- A. Ova knjiga koristi rabinska hermeneutička tumačenja starozavetnih tekstova da prenese svoju poruku. Da bismo shvatili nameru prvobitnog autora, ovu knjigu moramo tumačiti u odnosu na prvovekovni rabinski judaizam, ne u odnosu na savremenu zapadnu misao.
- B. Ova knjiga počinje kao propoved (bez uobičajenih pozdrava), a završava kao pismo (poglavlje 13 završava na način koji je uobičajen za Pavla). Moguće je da je ovo propoved iz sinagoge, koja je pretvorena u pismo. Autor za ovu knjigu kaže da je „reč ohrabrenja” u 13:22. Isti ovaj izraz je upotrebljen i u Dap 13:15 za propoved.
- C. Ovo je pronicljiv novozavetni komentar Mojsijevog saveza
 1. Veoma autoritativno stanovište o Starom zavetu
 2. Poređenje novog i starog saveza
 3. Jedina novozavetna knjiga koja za Isusa kaže da je Prvosveštenik

- D. Ova knjiga je puna upozorenja protiv otpadništva („povlačenja” up. 10:38) ili povratka u judaizam (tj. poglavlja 2,4,5,6,10,12; up. *Nema lakog Spasenja (No Easy Salvation)*, R. E. Glejz ml. (R. E. Glaze, Jr.), izdavač Insight Press).
- E. Iako je to generalizacija, korisno je Pavlov naglasak na spasenju kao dovršenom delu Suverenog Boga (tj. opravdanje verom) posmatrati kao inicijalnu istinu potvrde sigurnosti. Petar, Jakov i Prva i Druga Jovanova poslanica naglašavaju trajne odgovornosti novog saveza i tvrde da se ta sigurnost svakodnevno potvrđuje kroz život koji je promenjen i koji se menja. Autor Poslanice Jevrejima naglašava život vernosti (up. poglavlje 11) i potvrđuje sigurnost iz perspektive kraja života. Savremena zapadna racionalna misao teži da polarizuje ove perspektive, dok novozavetni pisci, nadahnuti jednim božanskim autorom (tj. Duhom) žele da ih drže u tenziji i potvrđuju sve tri. Sigurnost nikada nije cilj, nego nusprodukt aktivne vere u Božja obećanja.

III. AUTORSTVO

- A. Iako se vode rasprave o autoru Poslanice Jevrejima, njeni citati se nalaze u nekoliko ranih gnostičkih dela (tj. *Jevanđelje Istine, Filipovo Jevanđelje i Jovanov apokrif*), što pokazuje da je do drugog veka postala deo autoritativnih hrišćanskih tekstova (up. Andrea Helmbold (Andrea Helmbold), *Nag Hamadi gnostički tekstovi i Biblija (The Nag Hammadi Gnostic Texts and the Bible)*, str. 91).
- B. Istočna crkva (Aleksandrija, Egipat) prihvata Pavlovo autorstvo što vidimo po tome da je Poslanica Jevrejima deo liste Pavlovih tekstova na ranom rukopisu na papirusu P46. Ovaj rukopis je poznat pod imenom Papirusi Čestera Bitija i kopiran je krajem drugog veka. U njemu se Poslanica Jevrejima nalazi nakon Poslanice Rimljanima. Neke aleksandrijske vođe prepoznaju neke književne probleme vezane za Pavlovo autorstvo.
1. Klement Aleksandrijski (150-215. g.n.e, citat kod Euzebija) kaže da je Pavle ovu poslanicu napisao na hebrejskom, a Luka je preveo na grčki.
 2. Origen (185-253. g.n.e.) tvrdi da su misli Pavlove, ali da ih je zapisao kasniji sledbenik, kao što je Luka ili Klement iz Rima.
- C. Knjiga nije deo Muratorijevog fragmenta, liste Pavlovih pisama koju je prihvatila Zapadna crkva (liste novozavetnih kanonskih knjiga iz Rima oko 180-200. g.n.e.).
- D. Šta znamo o autoru
1. Verovatno je bio jevrejski hrišćanin iz druge generacije (2:3).
 2. Citira Septuagintu, grčki prevod Starog zaveta.
 3. Koristi drevne procedure iz tabernakla, a ne tadašnje hramske rituale.
 4. Piše koristeći klasičnu grčku gramatiku i sintaksu (ova knjiga nije platonska, usmerena je na Stari zavet, ne na Filona).
- E. Ova knjiga je anonimna, ali su primaoci dobro poznavali autora (up. 6:9-10; 10:34; 13:7,9).
- F. Zašto postoje sumnje vezane za Pavlovo autorstvo
1. Stil se značajno razlikuje (osim u poglavlju 13) od drugih Pavlovih tekstova.
 2. Rečnik je drugačiji.
 3. Postoje suptilne razlike u načinu upotrebe reči i u stvarima koje naglašava.
 4. Kada Pavle za svoje prijatelje i saradnike upotrebi reč „brat“, uvek prvo stavi ime te osobe (up. Rim 16:23; 1. Kor 1:1; 16:12; 2. Kor 1:1; 2:13; Fil 2:25), ali u 13:23 je: „naš

brat Timotij“.

F. Teorije o autorstvu

1. Klement Aleksandrijski, u svojoj knjizi *Hipotipoza* (citat kod Euzebija) veruje da je Luka preveo Pavlov originalan tekst sa hebrejskog na grčki (Luka je tečno govorio koine grčki).
2. Origen je rekao da je ovu Poslanicu napisao ili Luka ili Klement iz Rima, ali po Pavlovom učenju.
3. Jeronim i Avgustin prihvataju Pavlovo autorstvo, da bi olakšali ulazak knjige u kanon Zapadne crkve.
4. Tertulijan (*O stidljivosti* 20) navodi da ju je napisao Varnava (Levit povezan sa Pavlom).
5. Martin Luter smatra da je autor Apolo, intelektualac edukovan u Aleksandriji, povezan sa Pavlom (up. Dap 18:24).
6. Kalvin je rekao da je autor ili Klement iz Rima (prvi koji je citira, 96. g.n.e.) ili Luka.
7. Adolf von Harnak (Adolph von Harnack) smatra da su autori Akila i Priskila (oni su Apolu preneli jevanđelje i bili su povezani sa Pavlom i Timotijem, up. Dap 18:26).
8. Ser Vilijam Ramzi (Sir William Ramsey) navodi da ju je napisao Filip (jevanđelista) za Pavla, dok je Pavle bio u zatvoru u Cezareji.
9. Drugi smatraju da je autor Filip ili Sila (Silvan).

IV. PRIMAOCI

- A. Naziv „Jevrejima” odnosi se na jevrejski narod, dakle knjiga je upućena svim Jevrejima (up. Klement Aleksandrijski, citat kod Euzebija, *Crkvena istorija* VI, 14).
- B. R. E. Glejz ml. (R. E. Glaze, Jr.) u delu *Nema lakog Spasenja* (*No Easy Salvation*) navodi sledeće unutrašnje dokaze da se ova Poslanica obraća određenoj grupi verujućih Jevreja u sinagogi (up. 6:10; 10:32-34; 12:4; 13:7,19,23).
 1. Čini se da su to jevrejski vernici zbog brojnih starozavetnih citata i teme (up. 3:1; 4:14-16; 6:9; 10:34; 13:1-25).
 2. Doživeli su progon (up. 10:32; 12:4). Rimske vlasti su priznavale judaizam kao legalnu religiju, dok je kasnije u prvom veku hrišćanstvo postalo ilegalno kada se odvojilo od slavljenja u sinagogi.
 3. Dugo su bili vernici, ali su i dalje bili nezreli (up. 5:11-14). Bojali su se da potpuno prekinu sa judaizmom (up. 6:1-2).
- C. Moguće je da nejasan tekst iz 13:24 ukazuje na to da je Poslanica pisana (1) iz Italije, ili (2) za Italiju, verovatno Rim.
- D. Lokacija primaoca povezana je sa različitim teorijama o autorstvu.
 1. Aleksandrija - Apolo
 2. Antiohija - Varnava
 3. Cezareja - Luka ili Filip
 4. Rim - Klement iz Rima i spominjanje Italije u 13:24.
 5. Španija - ovo je teorija Nikole iz Lira (1270-1340. g.n.e.)

V. VREME

- A. Neposredno pre nego što je rimski general (kasnije car) Tit, uništio Jerusalim, 70. g.n.e.
 1. Autor spominje Pavlovog saputnika Timotija po imenu (up. 13:23)
 2. Autor spominje žrtve u hramu (up. 8:13; 10:1-2)

3. Autor spominje progon, moguće iz Neronovog perioda (54-68. g.n.e.)
 4. Autor ohrabruje čitaoce da se ne vrate judaizmu i njegovim ritualima
- B. Nakon 70. g.n.e.
1. Autor koristi rituale iz tabernakla, ne iz Irodovog hrama
 2. Autor spominje progon
 - a. moguće iz Neronovog perioda (up. 10:32-34)
 - b. moguće kasniji period, vladavina Domicijana (up. 12:4-13)
 3. Moguće je da se ova knjiga odnosi na obnovu rabinskog judaizma (jamnijski tekstovi) krajem prvog veka
- C. Pre 95. g.n.e. zato što ju citira Klement iz Rima

VI. SVRHA

- A. Ohrabrenje jevrejskim hrišćanima da napuste sinagogu i javno (potpuno) se identifikuju sa crkvom (up. 13:13).
- B. Ohrabrenje jevrejskim hrišćanima da prihvate misionarski zadatak jevanđelja (up. Mt 28:19-20; Dap 1:8).
- C. Jevrejski nevernici, zajedno sa ovim jevrejskim hrišćanima, tema su poglavlja 6 i 10. Primitite prisustvo tri grupe „mi”, „vi” i „oni”. Upozoreni su da lično reaguju na brojne i jasne dokaze u životima njihovih hrišćanskih prijatelja i bližnjih u slavljenju.
- D. Ova pretpostavljena istorijska rekonstrukcija preuzeta je iz dela *Nema lakog Spasenja (No Easy Salvation)*, R. E. Glez ml. (R. E. Glaze, Jr.): „Problem nije bila tenzija između hrišćanske većine i ne-hrišćanske manjine. Upravo suprotno. Jevrejski hrišćani iz ove kongregacije toliko su kompromitovali svoju veru i osećaj odgovornosti, da su te dve grupe mogle slaviti zajedno, kao jedna kongregacija. Ni jedna od njih nije imala probleme sa savešću zbog druge. Propovedi hrišćanske grupe više nisu vodile ka promeni uverenja i ka odlukama među nespasenim članovima sinagoge. Hrišćani su bili u stanju stagnacije zbog svoje nesprenosti da prihvate sve zahteve smelog hrišćanskog života. Neprekidno odbijanje je očvrstnulo nevernike do tačke potpune indiferentnosti. Ove grupe su postale kompatibilni sustanari. Oklevanje hrišćanske grupe da napreduje „prema zrelosti“ (6:1) podsticala su dva fenomena: poštovanje tradicije judaizma i nesprenost da plate cenu punog poistovećivanja sa hrišćanstvom, koje je sve više i više postajalo pokret neznabožaca” (str. 23).

VII. KRATKA STRUKTURA

1:1-3	Nadmoć Sina nad prorocima
1:4-2:18	Nadmoć Sina nad anđelima
3:1-4:13	Nadmoć Sina nad Mojsijevim savezom
4:14-5:10; 6:13-7:28	Nadmoć Sina nad Aronovim sveštenstvom
5:11-6:12	Nadmoć verujućih Jevreja nad neverujućim Jevrejima
8:1-10:18	Nadmoć Sina nad procedurama Mojsijevog saveza
10:19-13:25	Nadmoć Sina kojeg predstavljaju i otkrivaju vernici

VIII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „u ovim poslednjim danima”, 1:2
2. „odraz njegove slave”, 1:3

3. „obličje njegovog bića”, 1:3
4. Veličanstvo, 1:3
5. „da ne budemo odvučeni od vere”, 2:1
6. „reč izgovorena preko anđela”, 2:2
7. „okusio smrt za svakoga”, 2:9
8. „Glavnog Zastupnika njihovog spasenja”, 2:10 (NASB: „savršeni autor spasenja“)
9. „prvosveštenik”, 2:17; 4:15
10. žrtva pomirenja, 2:17
11. apostol, 3:1
12. prvosveštenik, 3:1
13. priznanje, 3:1; 4:14
14. danas, 3:13
15. sedmi dan, 4:4
16. „Šabatni počinak”, 4:9
17. „koji je otišao na nebesa”, 4:14
18. „ali nije zgrešio”, 4:15
19. „pristupimo”, 4:16
20. „osnovama”, 5:12 (NASB: „elementarnim principima“)
21. pranje ruku (NASB, nije deo prevoda u NSP), 6:2
22. „obećanje”, 6:15
23. zavesa, 6:19
24. „Isus je postao garancija boljeg saveza”, 7:22
25. zauzimanje, 7:25
26. sveto mesto, 8:2 (NASB: „tabernakl“)
27. „slika i senka onoga što je na nebu”, 8:5
28. bolji savez, 8:8,13 (NASB: „novi savez“)
29. „Svetinja nad svetinjama”, 9:3
30. Aronov štap, 9:4
31. poklopac pomirenja, 9:5 (NASB: „pre stol milosti“)
32. „tolikim oblakom svedoka”, 12:1
33. „otrovni koren”, 12:15 (NASB: „koren gorčine“)
34. nebeski Jerusalim, 12:22

IX. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Prvenac, 1:6
2. „onoga koji ima moć da izazove smrt”, 2:14
3. „izazvali Božji gnev”, 3:16
4. Melhisedek, 5:6
5. U stihovima 5:11-6:8 spominju se tri grupe: „vi”, „oni” i „mi”. Na koga se odnosi svaka od ovih zamenica?
6. heruvim, 9:5
7. Enoh, 11:5
8. Rava, 11:31
9. veliki pastir, 13:20
10. Timotij, 13:23

X. MESTA NA MAPI

1. Salim, 7:1
2. Jerihon, 11:30

3. gora Sion, 12:22
4. Italija, 13:24

XI. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Navedite aspekte „Sina“ iz 1:2-4
2. Zašto se u početnim poglavljima Poslanice Jevrejima toliko često spominju anđeli?
3. Kako su anđeli povezani sa vernicima? (1:14)
4. Kako je Isus učinjen malo manjim od anđela? (2:9)
5. Šta je velika istina iz 2:18; 4:15?
6. Kako su Mojsije i Isus upoređeni u 3:1-6?
7. Šta stih 3:7 implicira o Duhu?
8. O čemu govori 3:12?
9. Šta znači „neće ući u moj počinak“ iz 3:11?
10. Šta stih 3:14 govori o hrišćanskoj sigurnosti?
11. Objasnite 4:12 svojim rečima.
12. Zašto naš autor spominje drevnog hananskog sveštenika? (5:6-10)
13. Objasnite značaj stihova 5:8-9.
14. Navedite doktrine iz 6:1-2. Da li su one jevrejske ili hrišćanske? Zašto?
15. Zašto „nije moguće“ iz 6:6 pobija one koji veruju da možete biti spaseni, izgubljeni i ponovo spaseni?
16. Zašto se za Melhisedeka kaže da je bez oca i majke? (7:3)
17. Zašto je toliko značajno to što je Avram Melhisedeku plaćao desetak? (7:4-10)
18. Šta stihovi 8:13 i 10:4 impliciraju o Starom zavetu?
19. Kako 9:22 pobija hinduizam?
20. Šta stihovi 10:25 i 39 govore i istorijskom okruženju?
21. Kako je poglavlje 6 povezano sa poglavljem 10?
22. Sumirajte poglavlje 11 svojim rečima.
23. Na šta se odnosi stih 12:2?
24. Zašto je stih 13:8 toliko značajan?

UVOD U JAKOVLJEVU POSLANICU

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Ovo je bila omiljena novozavetna knjiga Serena Kjerkegora, zato što naglašava praktično, svakodnevno hrišćanstvo.
- B. Ovo je bila najmanje omiljena novozavetna knjiga Martina Lutera, zato što se čini da se suprotstavlja Pavlovoj poruci „opravdanja verom“ iz Poslanica Rimljanima i Galatima.
- C. Ima znatno drugačiji žanr od ostalih novozavetnih knjiga
 - 1. Veoma podseća na knjigu Priča (tj. mudrosnu literaturu) nekog vatrenog proroka za novi savez
 - 2. Napisana je ubrzo nakon Isusove smrti, a i dalje je veoma jevrejska i praktična

II. AUTORSTVO

- A. Tradicionalno se smatra da je autor Jakov, Isusov polubrat (jedan od četvorice, up. Mt 13:55; Mk 6:3; Dap 1:14; 12:17; Gal 1:19). Bio je vođa jerusalimske crkve (48-62. g.n.e, up. Dap 15:13-21; Gal 2:9).
 - 1. Zvali su ga „Jakov Pravednik“, a kasnije i „kamilja kolena“, zato što se stalno molio na kolenima (Hegesip koga citira Euzebije).
 - 2. Jakov je postao vernik tek nakon vaskrsenja (up. Mk 3:21; Jn 7:5). Isus mu se lično pojavio nakon vaskrsenja (up. 1. Kor 15:7).
 - 3. Bio je prisutan u gornjoj sobi sa učenicima (up. Dap 1:14), a moguće je da je bio tu i kada se Duh spustio na dan Pedesetnice.
 - 4. Bio je oženjen (up. 1. Kor 9:5).
 - 5. Pavle za njega kaže da je stub (moguće apostol, up. Gal 1:19), ali on nije bio jedan od Dvanaestorice (up. Gal 2:9; Dap 12:17; 15:13 i dalje).
 - 6. U *Jevrejske Starine*, 20:9:1, Josif kaže da je kamenovan 62. g.n.e. po naređenju sadukeja iz Sinedriona, dok druga tradicija (drugovekovni pisci, Klement Aleksandrijski ili Hegesip) kažu da je bačen sa zida hrama.
 - 7. Dug niz generacija nakon Isusove smrti, Isusovi rođaci su postavljani na mesto vođe crkve u Jerusalimu.
- B. U delu *Proučavanje Jakovljeve poslanice (Studies in the Epistle of James)*, A. T. Robertson (A. T. Robertson) potvrđuje Jakovljevo autorstvo:

„Brojni su dokazi da je ovu Poslanicu napisao autor govora iz Dap 15:13-21—delikatne sličnosti u mislima i stilu, previše suptilne za obično imitiranje ili kopiranje. Ista sličnost postoji između Poslanice Jakovu i pisma Antiohiji, koje je verovatno takođe napisao Jakov (Dap 15:23-29). Osim toga, čini se da uključuje i prisećanja na Propoved na gori, koju je Jakov mogao lično čuti ili makar čuti njen sadržaj. Živopisnost slika u ovoj Poslanici je ista živopisnost koja je tako česta karakteristika Isusovog učenja” (str. 2).

A. T. Robertson (A. T. Robertson) ovde sledi J. B. Mejerovo (J. B. Mayor) delo *Poslanica sv. Jakova (The Epistle of St. James)*, str. iii-iv.
- C. U novozavetnoj apostolskoj grupi postoje još dva čoveka po imenu Jakov. Međutim, Jovanovog brata Jakova ubio je Irod Agripa I (up. Dap 12:1-2). Drugi Jakov, „manji” ili „mlađi” (up. Mk 15:40) ne spominje se nikada izvan liste apostola. Čini se da je autor naše poslanice dobro poznat.

- D. Postoje tri teorije o odnosu Jakova i Isusa:
1. Jeronim je rekao da je Jakov Isusov rođak (po Alfeju i Klopinoj ženi Mariji). Ovo je zaključio kroz poređenje Mt 27:56 i Jn 19:25.
 2. Rimokatolička tradicija tvrdi da je Jakov Isusov polubrat iz Josifovog prethodnog braka (up. Origenove komentare o Mt 13:55 i Epifanije u *Protivu jeresi*, 78).
 3. Tertulijan (160-220. g.n.e.), Helvidius (366-384. g.n.e.) i većina protestanata tvrdi da je Jakov bio pravi Isusov polubrat, sin Josifa i Marije (up. Mk 6:3; 1. Kor 9:5).
 4. Opcije #1 i #2 su razvijene da sačuvaju rimokatoličku doktrinu o Marijinom neprekidnom devičanstvu.

III. VREME

- A. Ukoliko prihvatimo navedeno autorstvo, dva vremena su moguća:
1. Rano, pre Sabora u Jerusalimu (Dap 15) 49. g.n.e. (ukoliko je ovo vreme tačno, Jakovljeva poslanica Jakovu je prva novozavetna knjiga koja je počela da se koristi).
 2. Kasnije, neposredno pre Jakovljeve smrti, 62. g.n.e.
- B. Dokazi u korist ranijeg datuma:
1. Upotreba reči „sinagoga” u 2:2
 2. Nerazvijena crkvena organizacija
 3. Upotreba reči „starešina” u jevrejskom smislu u 5:14
 4. Ne spominje se kontroverza oko neznabožačke misije (up. Dap 15)
 5. Čini se da Jakov piše ranim jevrejskim verujućim zajednicama izvan Jerusalima, a verovatno i izvan Palestine (up. 1:1)
- C. Dokazi u korist kasnijeg datuma:
1. Moguća Jakovljeva reakcija (up. 2:14-20) na Pavlovo pismo Rimljanima (up. 4:1 i dalje), sa suprotnim pristupom ispravljanju neprikladne upotrebe kod jeretika (up. 2. Pt 3:15-16). Ukoliko je ovo istina, dobar naslov za Jakova bio bi „ispravka na polovini procesa”.
 2. Čini se da knjiga podrazumeva osnovne hrišćanske doktrine, pošto su one potpuno izostavljene.

IV. PRIMAOCI

- A. Osnovni nagoveštaj je referenca iz 1:1: „dvanaest plemena koja su rasejana po svetu” (1:1). Takođe, inkluzija ovog pisma u „katoličke poslanice” (tj. pisma namenjena većem broju crkava) ukazuje na njegovu cirkularnu prirodu. Očigledno je da nije namenjena posebno jednoj crkvi nego posebnoj, iako raspršenoj, grupi pojedinaca, za koje se čini da su jevrejski hrišćani izvan Palestine.
- B. Moguća su tri tumačenja izraza iz 1:1:
1. Jevreji—ovo je malo verovatno zbog česte upotrebe reči „braćo”, izostavljanja osnovnih evanđeoskih istina o Isusu, kao i specifičnog navođenja vere u Hrista u 2:1. Takođe, nakon vavilonskog izgnanstva, veliki deo prvobitnih dvanaest plemena nikada se nije vratio. Ista metafora je simbolički upotrebljena za vernike u Otk 7:4-8.
 2. Hrišćanski Jevreji—Čini se da je ovo najverovatnija teorija zato što knjiga ima jevrejsku atmosferu, a Jakov je imao poziciju vođe u jerusalimskoj crkvi.
 3. Crkva kao duhovni Izrael—Ovo je moguće zbog upotrebe reči „rasejani” u 1. Pt 1:1 i Pavlove aluzije na crkvu (verujući Jevreji i neznabošci) kao duhovni Izrael (up. Rim 2:28-29; 4:16 i dalje; Gal 3:29; 6:16; 1. Pt 2:5,9).

V. POVOD - postoje dve osnovne teorije:

- A. Pokušaj da se novi savez primeni specifično na prvovekovne jevrejske hrišćane koji još uvek žive u paganskom okruženju.
- B. Neki veruju da su hrišćanske Jevreje progonili bogati Jevreji. Takođe je moguće da su rane hrišćane progonili antisemitski pagani. Očigledno je da je ovo vreme fizičke nevolje i progona (up. 1:2-4,12; 2:6-7; 5:4-11,13-14).

VI. ŽANR

- A. Ovo pismo/propoved pokazuje znanje o mudrosnoj literaturi, i kanonskoj (Jov - Pesma nad Pesmama) i među-biblijskoj (*Knjiga Sirahova*, oko 180. g.p.n.e.). Njen naglasak je praktičan život—vera u akciji (up. 1:3-4).
- B. Na neke načine, stil veoma podseća na stil jevrejskih mudrosnih učitelja, kao i stil grčkih i rimskih putujućih učitelja morala (kao što su Stoici). Neki primeri za to su:
 - 1. Opuštena struktura (skakanje sa jedne teme na drugu)
 - 2. Veliki broj imperativa (pedeset i četiri)
 - 3. Dijatriba (navodni kritičar koji postavlja pitanja, up. 2:18; 4:13). Ovo vidimo i u Malahiji, Rimljanima i Prvoj Jovanovoj.
- C. Iako je prvih nekoliko direktnih citata iz Novog zaveta (up. 1:11; 2:8,11,23; 4:6), na primer iz Otkrivenja, brojne su i aluzije na Stari zavet.
- D. Jakovljeva nacrt je skoro duži od same knjige. Ovo odražava rabinsku tehniku skakanja sa jedne teme na drugu, kako bi se održala pažnje publike. Rabini ovo zovu „nanizani biseri“.
- E. Čini se da je Jakov kombinacija starozavetnih književnih žanrova: (1) mudraci (mudrosni učitelji) i (2) proroci (kao što su Amos ili Jeremija). On koristi starozavetne istine, ali ih oblači u Isusova učenja iz Propovedi na gori. (Vidite deo B. u sledećem delu „Sadržaj“).

VII. SADRŽAJ

- A. Jakov koristi aluzije na Isusove reči, iz Sinoptičkih jevanđelja, više nego bilo koja druga novozavetna knjiga (tj. 1:5,6,22; 2:5,8,13; 3:12,18; 4:10,12; 5:12). Čak je moguće i da Jakovljeva poslanica sadrži citate Isusovih reči (up. 1:27; 2:13; 3:18; 4:11-12,17).
- B. Jakov podseća na Propoved na gori.

JAKOVLJEVA PROPOVED NA GORI

1:2	Mt 5:1-2
1:4	Mt 5:48
1:5	Mt 7:7 (21:26)
1:12	Mt 5:3-11
1:20	Mt 5:22
1:22-25	Mt 7:24-27
2:5	Mt 5:3 (25:34)
2:8	Mt 5:43; 7:12

2:13	Mt 5:7 (6:14-15; 18:32-35)
3:6	Mt 5:22,29,30
3:12	Mt 7:16
3:18	Mt 5:9; 7:16-17
4:4	Mt 6:24
4:11-12	Mt 7:1
4:13	Mt 6:34
5:2	Mt 6:19-20
5:10-11	Mt 5:12
5:12	Mt 5:34-37

- C. Ovo je primenjena teologija (vera bez dela je mrtva). Od sto osam stihova, pedeset i četiri stiha su imperativi.

VIII. KANONIZACIJA

A. Jakovljeva inkluzija bila je kasna i teška.

1. Jakovljeva Poslanica nije deo kanonske liste iz Rima, oko 200. g.n.e, „Muratorijev fragment“.
2. Nije deo kanonske liste iz Severne Afrike, iz 360. g.n.e, nazvane „Lista iz Čeltenama“ (takođe je poznata i kao Katalog Karla Momsena).
3. Nije bila deo starolatinske verzije Novog zaveta.
4. Euzebijie navodi ovu Poslanicu kao jednu od knjiga o kojima se vodi rasprava (Jevrejima, Jakov, 2. Petrova, 2. i 3. Jovanova, Juda i Otkrivenje), *Crkvena istorija* II:23:24-24; III:25:3.
5. Zapadna crkva ju je prihvatila tek u četvrtom veku, a u Istočnoj crkvi nije dokumentovana sve do revizije Pešite, sirijskog prevoda iz petog veka.
6. Odbacio ju je Teodor Mopsuestijski (392-428. g.n.e.), vođa antiohijske škole biblijskog tumačenja (on je odbacio sve katoličke poslanice).
7. Erazmo je imao sumnje oko nje, kao i Martin Luter, koji je za nju rekao da je „slaba poslanica“, zato što je osećao da se ona suprotstavlja poruci Poslanica Rimljanima i Galatima o „opravdanju verom“.

B. Dokazi u korist Jakovljeve poslanice:

1. Spominje se u tekstovima Klementa iz Rima (95. g.n.e.), a kasnije u drugom veku u tekstovima Ignjatija, Polikarpa, Justina Mučenika i Irineja.
2. Spominje se u ne-kanonskom, ali popularnom hrišćanskom spisu pod imenom *Hermin pastir*, napisanom oko 130. g.n.e.
3. Origen (185-245. g.n.e.) direktno citira ovu poslanicu u svom komentaru Jovana, XIX:23.
4. U svom delu *Crkvena istorija* 2:23, Euzebijie je navodi među „knjigama o kojima se raspravlja“, ali dodaje da je prihvatata većina crkava.
5. Deo je revizije sirijskog prevoda iz 412. g.n.e. (pod nazivom Pešita).
6. Origen i Jovan Damaskin na Istoku i Jeronim i Avgustin na Zapadu podržavali su inkluziju ove knjige u kanon. Zvaničan kanonski status je dobila na Saborima u Hipu, 393. g.n.e, u Kartagini, 397. g.n.e, te ponovo 419. g.n.e.
7. Prihvatili su je Zlatousti (345-407. g.n.e.) i Teodoret (393-457. g.n.e.), obojica vođe antiohijske škole biblijskog tumačenja.

IX. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „dvanaest plemena“, 1:1

2. rasejana, 1:1
3. „smatrajte”, 1:2
4. prokušán, 1:12 (NASB: „odobren“)
5. život, 1:12 (NASB: „krunu života“)
6. „nije poput nestalne senke”, 1:17
7. „izvršavajte... reč”, 1:22 (NASB: „oni koji izvršavaju reč“)
8. savršeni zakon, 1:25
9. „i demoni veruju”, 2:19
10. „strože suditi”, 3:1
11. vatra uništenja, 3:6 (NASB: „pakao“)
12. „zaklinjati ni nebom ni zemljom”, 5:12
13. mazati uljem, 5:14 (NASB: „pomazati“)
14. „priznajte svoje grehe jedan drugome”, 5:16

X. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. „neodlučan čovek”, 1:8
2. „Oca nebeskih svetlosti”, 1:17
3. Rava, 2:25
4. „Gospoda nad vojskama”, 5:4
5. Jov, 5:11
6. starešine, 5:14
7. Ilija, 5:17

XI. MESTA NA MAPI — Nema

XII. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Kako stih 1:2 može biti istinit?
2. Kako je molitva ograničena? (1:5-8; 4:1-5)
3. Kako stihovi 1:9-11 preokreću kulturološka očekivanja?
4. Kako se stih 1:13 može uporediti sa Mt 6:13?
5. Kako je 1:22 tema knjige?
6. Da li stihovi 2:1-7 govore o slavljenju ili o crkvenom sudu? Zašto?
7. O kojem događaju u hrišćanskom životu govori 2:7?
8. Zašto je 2:10 značajna istina?
9. Zašto stih 2:17 prouzrokuje toliko sukoba u crkvi? (up. 2:20)
10. Kako i Pavle i Jakov koriste Avrama kao primer, ali na različite načine? (2:18-26)
11. Objasnite suštinu stihova 3:1-5 svojim rečima.
12. Opišite razliku između svetovne mudrosti i Božje mudrosti. (3:15-17)
13. Zašto je stih 4:5 tako težak za tumačenje?
14. Zašto bi stihovi 5:1-6 iznenadili jevrejske vernike?

UVOD U PRVU PETROVU POSLANICU

I. AUTORSTVO

- A. Unutrašnji dokazi koji potvrđuju da je autor apostol Petar
1. Eksplicitno navedeno u 1:1
 2. Aluzije na reči i životna iskustva Isusa i Dvanaestorice
 - a. Primeri preuzeti iz dela E. G. Selvina (E. G. Selwyn) *Prva Poslanica sv. Petra (The First Epistle of St. Peter)*, 1946.
 - (1) 1:3 - Jn 21:27
 - (2) 1:7-9 - Lk 22:31; Mk 8:29
 - (3) 1:10-12 - Lk 24:25 i dalje; Dap 15:14 i dalje
 - (4) 3:15 - Mk 14:29,71
 - (5) 5:2 - Jn 21:15 i dalje
 - b. Primeri preuzeti iz dela Alana Stibsa (Alan Stibbs) *Prva Petrova opšta Poslanica (The First Epistle General of Peter)*, 1971.
 - (1) 1:16 - Mt 5:48
 - (2) 1:17 - Mt 22:16
 - (3) 1:18 - Mk 10:45
 - (4) 1:22 - Jn 15:12
 - (5) 2:4 - Mt 21:42 i dalje
 - (6) 2:19 - Lk 6:32; Mt 5:39
 - (7) 3:9 - Mt 5:39
 - (8) 3:14 - Mt 5:10
 - (9) 3:16 - Mt 5:44; Lk 6:28
 - (10) 3:20 - Mt 24:37-38
 - (11) 4:11 - Mt 5:16
 - (12) 4:13 - Mt 5:10 i dalje
 - (13) 4:18 - Mt 24:22
 - (14) 5:3 - Mt 20:25
 - (15) 5:7 - Mt 6:25 i dalje
 3. Reči i izrazi liče na Petrove propovedi u Delima
 - a. 1:20 - Dap 2:23
 - b. 2:7-8 - Dap 4:10-11
 - c. 2:24 - Dap 5:30; 10:39 (posebno upotreba grčkog termina *xylon* za krst)
 - d. 4:5 - Dap 10:45
 4. Savremena prvovekovna misionarska poređenja
 - a. Silvan (Sila) - 5:12
 - b. Marko (Jovan Marko) - 5:13
- B. Spoljašnji dokazi koji potvrđuju da je autor apostol Petar
1. Opšteprihvaćen stav rane crkve
 - a. Slični izrazi, moguće i citati kod Klementa iz Rima u njegovom delu *Pismo Korinćanima* (95. g.n.e.)
 - b. Slični izrazi, moguće i citati u *Varnavinoj Poslanici* (130. g.n.e.)
 - c. Ovu poslanicu spominje Papije, jerapoljski biskup (140. g.n.e.) u citatu iz *Euzebijeve Crkvene Istorije*
 - d. Citira je Polikarp u svojoj *Poslanici Filibljanima* 8:1, ali ne spominje Prvu Petrovu po imenu (Polikarp je umro 155. g.n.e.)
 - e. Citira je Irinej (140-203. g.n.e.)

- f. Citira je Origen (185-253). Origen zbog stiha 1. Pt 5:13, gde Petar za Marka kaže „moj sin”, veruje da je on napisao Petrovo Jevanđelje.
- g. Citira je Tertulijan (150-222. g.n.e.)

C. Mogući razlozi za preispitivanje autorstva apostola Petra

1. Poslanica nije deo Muratorijevog fragmenta, liste kanonskih knjiga iz Rima, sastavljene između 180. i 200. g.n.e.
2. Njen grčki jezik je dobar, tečan koine grčki, što je neobično za „neukog“ (*a grammatos*, up. Dap 4:13) galilejskog ribara
3. U velikoj meri podseća na Pavlove tekstove u poslanicama Rimljanima i Efescima
4. Opis proгона u Prvoj Petrovoj bolje se uklapa u kasniji vremenski period
 - a. Domicijan (81-96. g.n.e.)
 - b. Trajan (98-117. g.n.e.)

D. Mogući odgovori na sumnje savremenih naučnika

1. Muratorijev fragment je oštećen i u njemu nedostaje najmanje jedan red teksta (up. B. F. Vestkot (B. F. Westcott) *Opšta analiza istorije novozavetnog kanona (A General Survey of the History of the Canon of the New Testament)*, 6. izdanje, str. 289).
2. Petar nije bio neuk (up. Dap 4:13), samo nije učio u okviru poznate rabinske škole. Čini se da je većina Jevreja u Galileji od samog rođenja učila dva jezika. Drugo značajno pitanje u ovoj raspravi je mogućnost da je Petar koristio pisara. Reči iz 1. Pt 5:12 ukazuju na to da je moguće da je to bio Silvan (Sila).
3. I Petar i Pavle često citiraju liturgijski ili edukativni materijal (tekstovi iz katehizisa) koji je uobičajen u ranoj crkvi. Takođe, oni su tokom godina dolazili u kontakt jedan sa drugim (tj. Dap, Gal i 2. Pt 3:15-16).
Smatram da je najverovatniji razlog za sličnost između Petrovih i Pavlovihi tekstova to što je Petar koristio Pavlovog misionarskog saputnika, Silu (Silvana) kao pisara.
4. Prva Petrova ne govori nužno o progonu u celom carstvu. Petrova potvrda da vernici moraju da se potčinjavaju vlastima (up. 2:13-17) bila bi neobična u vreme zvaničnog proгона po čitavom carstvu.
Neronova (54-68. g.n.e.) rastuća mentalna bolest (npr. grandiozne tvrdnje) podsticala je njegove lokalne kultove, posebno u Maloj Aziji, da pokrenu lokalne progone. Prva Petrova se bolje uklapa se periodom Nerona, nego sa periodom Domicijana (81-96. g.n.e.) ili Trajana (98-117. g.n.e.). Čak je moguće i da deo proгона vode jevrejske grupe, kao i lokalni zvaničnici na vlasti ili carski kultovi.

E. Ništa iz same Prve Petrove ne ukazuje na kasniji period ili autora.

II. VREME

- A. Vreme je očigledno povezano sa autorstvom.
- B. Tradicija povezuje smrti Petra i Pavla u Rimu pod Neronom, verovatno 65. g.n.e. Ukoliko je to tačno, tada je Prva Petrova pisana oko 63-64. g.n.e.
- C. Vreme sredinom veka potvrđuje i moguća aluzija na Prvu Petrovu kod Klementa iz Rima (95. g.n.e).
- D. A. T. Robertson (A. T. Robertson) veruje da je Petar umro 67-68. g.n.e. i da je napisao Prvu Petrovu 65-66. g.n.e. Ja mislim da je umro 64-65. g.n.e, a da ju je napisao neposredno pre toga.

III. PRIMAOCI

- A. Uobičajeno za prvovekovna pisma, primaoci su navedeni u 1:1, kao vi „koji ste u ovom svetu došljaci, rasejani po Pontu, Galatiji, Kapadokiji, Aziji i Vitiniji”. Ove rimske provincije (ukoliko pretpostavimo da je Galatija severna, etnička Galatija) smeštene su na severu današnje Turske. Čini se da su ovo oblasti u kojima Pavle nije propovedao (up. Dap 16:6), kao ni Petar (up. 1:12). Moguće je da su crkve osnivali jevrejski obraćenici koji su se vratili svojim kućama nakon Pedesetnice (up. Dap 2:9- 11).
- B. Iako je moguće da su te crkve osnovali jevrejski vernici, u vreme kada je Petar ovo pisao, one su uglavnom bile neznabožačke
1. Ranije nisu znali za Boga (1:14)
 2. Od svojih praočeva su nasledili isprazan način života (1:18)
 3. Sada su Božji narod (2:9-10, aluzija na Os 1:9-10; 2:23)
 4. Među neznabošcima (2:12)
 5. Lista neznabožačkih poroka (4:3-4)
- C. Knjiga sadrži jevrejske elemente
1. Upotreba termina „stranci” i „rasejani” odražava jevrejsko okruženje (up. Jn 7:35; Dap 7:6)
 2. Upotreba starozavetnih stihova
 - a. 2. Mojsijeva 19 (up. 2:5,9)
 - b. Isaija 53 (up. 1:19; 2:22,24,25)Međutim, ovi primeri ne ukazuju nužno na jevrejsku crkvu, nego na
 3. Transfer starozavetnih naziva za Izrael na crkvu (tj. „carsko sveštenstvo”)
 - a. 2:5
 - b. 2:9
 4. Dokument za obuku crkve (tj. materijal za katehizis za nove vernike), koji koristi starozavetne mesijanske tekstove
 - a. 1:19 - Isa 53:7 (tj. jagnje)
 - b. 2:22 - Isa 53:5
 - c. 2:24 - Isa 53:4,5,11,12
 - d. 2:25 - Isa 53:6
- D. Iako je Petar posebno pozvan da služi Jevrejima (up. Gal 2:8), on, kao i Pavle, radi i sa Jevrejima i sa neznabošcima (up. Dap 10). Kornelijeva konverzija je Petru pokazala radikalnu inkluzivnost jevanđelja! Prva Petrova odražava ovo novo shvatanje.

IV. SVRHA

- A. Prva Petrova ima i doktrinarni i praktičan aspekt. Međutim, za razliku od Pavla, koji je svoja pisma delio na početak sa doktrinom i kraj sa primenama, Petar spaja ova dva aspekta. Znatno je teže napraviti nacrt njegove knjige. Na mnogo načina ona podseća na propoved više nego na pismo.
- B. Osnovna tema je stradanje i progon. Ona je obrađena na dva načina.
1. Isus je predstavljen kao vrhovni primer stradanja i odbačenosti (up. 1:11; 2:21,23; 3:18; 4:1,13; 5:1).
 2. Isusovi sledbenici su pozvani da oponašaju Njegovo ponašanje i stav (up. 1:6-7; 2:19; 3:13-17; 4:1,12-19; 5:9-10).

- C. Kada uzmemo u obzir veličinu stradanja i progona u prvim godinama hrišćanstva, nije neobično što se toliko često spominje Drugi dolazak. Ova knjiga je u velikoj meri eshatološka, kao i većina novozavetnih tekstova.

V. ŽANR

- A. Ova knjiga ima tipičan prvovekovni grčko-rimski uvod i zaključak
1. 1:1-2
 - a. Autor
 - b. Primaoci
 - c. Molitva
 2. 5:12-14
 - a. Završni pozdrav
 - (1) Od koga
 - (2) Kome
 - b. Molitva
- B. Osnova pisma više podseća na propoved nego na pismo. Neki pretpostavljaju da je ova Poslanica
1. prethodno bila propoved
 2. prethodno bila liturgija za krštenje
 3. skup prvih tekstova katehizma rane crkve
- C. Čini se da pismo završava doksologijom u 4:11, ali ni jedan grčki rukopis se ne završava ovde. Moguće je da su stihovi 4:12-5:11 nameran sažetak celokupnog pisma.
- D. Ja lično verujem da Prva Petrova ima ulogu cirkularnog pisma za crkve koje nije sam Petar osnovao, kao i Pavlova Poslanica Kološanima (poslana u Kolos, Laodikiju i Hijerapolj, up. Kol 4:13), ali je takođe i opšte ohrabrenje vernicima da paze na probleme koji ih čekaju, kao Pavlove poslanice Galatima i Efescima. Ovaj cirkularni žanr objašnjava odsustvo ličnog uvoda i kraja pisma. Takođe objašnjava odsustvo specifičnih primera progona.

VI. KANONIZACIJA

- A. Uključujem i kategoriju kanonizacije Prve Petrove zbog kontroverze vezane za Drugu Petrovu.
- B. Prva Petrova jeste navedena u Euzebijevom delu *Crkvena istorija* 3:3:25, kao deo „prihvaćenih knjiga”. U drevnoj crkvi nikada nisu postojale sumnje o tome da li je ona zaista pismo apostola Petra.
- C. Pitanje kanonizacije je preuveličano zbog broja krivotvorenih tekstova koji se pripisuju Petru. Rana crkva nikada nije prihvatila ni jedan od tih tekstova i samo je Prvu Petrovu prihvatila kao apostolovo delo, dok su o Drugoj Petrovoj vođene rasprave.
1. Dela apostola Petra
 2. Dela apostola Petra i Andrije
 3. Dela apostola Petra i Pavla
 4. Pasija Petra i Pavla
 5. Dela apostola Petra i Dvanaestorice

6. Petrova apokalipsa
7. Petrovo Jevanđelje
8. Petrova Pasija
9. Petrova propoved
10. Slavonska Petrova Dela

(Za diskusiju o svakom od ovih pseudonimnih tekstova vidite *Zondervanova ilustrovana biblijska enciklopedija* (*The Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible*), Vol. 4; str. 721-723, 732-733, 740.) Nikada nije ozbiljno uzeta u obzir mogućnost da jedan od ovih tekstova koji se navodno pripisuju Petru bude uključen u kanon Novog zaveta. Ovo, samo po sebi, govori mnogo toga o inkluziji Prve i Druge Petrove.

PETAR, ČOVEK

I. NJEGOVA PORODICA

- A. Petrova porodica je živela u neznabožačkoj Galileji, u gradu po imenu Vitsaida na severnoj obali Galilejskog mora (ili Tiberijadskog mora, up. Jn 1:44), ali se verovatno nekada preselio u Kapernaum (up. Mk 1:21,29).
- B. Ime Petrovog oca je Jona (up. Mt 16:17) ili Jovan (up. Jn 1:42; 21:15-17).
- C. Njegovo ime bilo je Simon (up. Mk 1:16,29,30,36), često ime u prvovekovnoj Palestini. Ono je jevrejska verzija imena Simeon (up. Dap 15:14; 2. Pt 1:1), imena jednog od Dvanaest izraelskih plemena (up. 1. Mojs 29:33; 2. Mojs 1:1).
Isus mu je dao ime Petar (*Petros*, što znači „stena”, da bi opisao njegovu buduću snagu i stabilnost) u Mt 16:18; Mk 3:16; Lk 6:14; i Jn 1:42. Aramejski oblik je *Kifa* (up. Jn 1:42; 1. Kor 1:12; 3:22; 9:5; 15:5; Gal 1:18; 2:9,11,14). Često su u Novom zavetu ova dva imena upotrebljena zajedno (up. Mt 16:16; Lk 5:8; Jn 1:40; 6:8,68; 13:6,9,24,36; 18:10,15,25; 20:2,6; 21:2-3,7,11,15).
- D. Ime Petrovog brata bilo je Andrija (up. Mk 1:16). On je bio učenik Jovana Krstitelja (up. Jn 1:35,40), a kasnije vernik i sledbenik Isusa (up. Jn 1:36-37). On je Simona doveo Isusu (up. Jn 1:41). Nekoliko meseci kasnije, Isus im je prišao pored Galilejskog mora i pozvao ih da budu njegovi zvanični punovremeni učenici (up. Mt 4:18-20; Mk 1:16-18; i Lk 5:1-11).
- E. Bio je oženjen (up. Mk 1:30; 1. Kor 9:5), ali se ne spominju njegova deca.

II. NJEGOVO ZANIMANJE

- A. Petrova porodica je posedovala nekoliko ribarskih brodova i čak je unajmljivala i sluge.
- B. Moguće je da je Petrova porodica sarađivala sa Jakovom, Jovanom i njihovim ocem, Zevedejem (up. Lk 5:10).
- C. Petar se na kratko vreme vratio ribarenju nakon Isusove smrti (up. Jn 21).

III. NJEGOVA LIČNOST

- A. Petrove snage
 - 1. Bio je posvećen sledbenik, ali veoma impulsivan (up. Mk 9:5; Jn 13:4-11).
 - 2. Pokušavao je da izvrši dela vere, ali često u tome nije uspevao (npr. hodanje po vodi, up. Mt 14:28-31).
 - 3. Bio je hrabar i spreman da umre (up. Mt 26:51-52; Mk 14:47; Lk 22:49-51; Jn 18:10-11).
 - 4. Nakon vaskrsenja, Isus mu se lično obratio kao diskreditovanom vođi Dvanaestorice u Jovanu 21 i dao mu je priliku da se pokaje i vrati na mesto vođe.
- B. Petrove slabosti
 - 1. Imao je inicijalne tendencije ka jevrejskom legalizmu
 - a. deljenje obroka sa neznabošcima (Gal 2:11-21)
 - b. zakoni o hrani (Dap 10:9-16)
 - 2. On, kao ni ostali apostoli, nije u potpunosti shvatio Isusovo radikalno novo učenje i

- njegove implikacije
 - a. Mk 9:5-6
 - b. Jn 13:6-11; 18:10-11
- 3. Isus ga je lično i oštro korio (Mk 8:33; Mt 16:23)
- 4. Zaspao je umesto da se moli u Getsimaniji kada je Isusu pomoć bila najpotrebnija (Mk 14:32-42; Mt 26:36-46; Lk 22:40-60)
- 5. Više puta je porekao da zna Isusa (Mk 14:66-72; Mt 26:69-75; Lk 22:56-62; Jn 18:16-18,25-27)

IV. NJEGOVA ULOGA VOĐE APOSTOLSKE GRUPE

- A. Postoje četiri liste apostola (up. Mt 10:2-4; Mk 3:16-19; Lk 6:14-16; Dap 1:13). Petar je uvek naveden prvi. Dvanaestorica su bila podeljena u tri grupe od po četiri osobe. Verujem da je to učinjeno da bi mogli da povremeno odlaze u svoje domove i provere kako su njihove porodice.
- B. Petar često ima ulogu glasnogovornika za apostolsku grupu (up. Mt 16:13-20; Mk 8:27-30; Lk 9:18-21). Ova poglavlja su takođe korištena da potvrde Pavlov autoritet u grupi (up. Mt 16:18). Međutim, u istom ovom kontekstu ga Isus kritikuje kao Sotonino sredstvo (up. Mt 16:23; Mk 8:33).
Takođe, kada su se učenici svađali oko toga ko od učenika je najveći, nisu podrazumevali da je to Petar (up. Mt 20:20-28, posebno stih 24; Mk 9:33-37; 10:35-45).
- C. Petar nije bio vođa jerusalimske crkve. Ovo je pripalo Jakovu, Isusovom polubratu (up. Dap 12:17; 15:13; 21:18; 1. Kor 15:7; Gal 1:19; 2:9,12).

V. NJEGOVA SLUŽBA NAKON ISUSOVOG VASKRSENJA

- A. Rana poglavlja Dela jasno pokazuju Petrovu ulogu vođe
 - 1. On je vodio izbor zamene za Judu (up. Dap 1:15-26).
 - 2. On je propovedao prvu propoved na dan Pedesetnice (up. Dap 2).
 - 3. On je iscelio hromog čoveka i propovedao drugu zabeleženu propoved (up. Dap 3:1-10; 3:11-26).
 - 4. Smelo se obratio Sinedrionu u Delima 4.
 - 5. On je reagovao ispred crkve na prekršaj Ananija i Sapphira u Delima 5.
 - 6. On je govorio na Saboru u Jerusalmu u Dap 15:7-11.
 - 7. Nekoliko drugih događaja i čuda iz Dela je pripisano njemu.
- B. Petar, međutim, nije uvek bio otelotvorenje implikacija jevanđelja
 - 1. Zadržao je starozavetno shvatanje sveta (up. Gal 2:11-14).
 - 2. Morao je primiti posebno otkrivenje da bi uključio Kornelija (up. Dap 10) i druge neznabošce.

VI. NEPOZNATE GODINE

- A. Imamo jako malo informacija o Petru nakon Jerusalimskog sabora iz Dela 15
 - 1. Gal 1:18
 - 2. Gal 2:7-21
 - 3. 1. Kor 1:12; 3:22; 9:5; 15:5
- B. Rana crkvena tradicija

1. Petrova mučenička smrt u Rimu spominje se u pismu koje je Klement iz Rima napisao crkvi u Korintu 95. g.n.e.
2. Tertulijan (150-222. g.n.e.) takođe beleži Petrovu mučeničku smrt u Rimu pod Neronom (54-68. g.n.e.).
3. Klement Aleksandrijski (200. g.n.e.) kaže da je Petar ubijen u Rimu.
4. Origen (252. g.n.e.) kaže da je Petar ubijen razapinjanjem, sa glavom na dole, u Rimu.

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. unapred znati, 1:2
2. „poškropljeni krvlju Isusa Hrista”, 1:2
3. „ponovo rodio”, 1:3
4. razne kušnje, 1:6
5. „prokušana vera”, 1:7
6. „kad se pojavi Isus Hristos”, 1:7,13
7. duše, 1:9
8. „nevinog i čistog jagnjeta”, 1:19
9. „on je bio predskazan pre postanka sveta”, 1:20
10. „rečju živog i večnog Boga”, 1:23 (NASB: „živom i večnom Rečju Boga“)
11. „čistim mlekom Božje reči”, 2:2
12. živi kamen, 2:4
13. „sveto sveštenstvo”, 2:5
14. ugaoni temeljac, 2:6
15. „kamen spoticanja”, 2:8
16. „pokorite se”, 2:13
17. „da bismo prekinuli s gresima i živeli za pravednost”, 2:24
18. „njegovim ste ranama izlečeni”, 2:24
19. „nežno samilosni”, 3:8
20. odbrana, 3:15
21. „vas sada spasava, naime, krštenje”, 3:21
22. „iskuša“, 4:12
23. „vi mu se oduprite”, 5:9

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. „svet Onaj”, 1:15
2. „pastiru i čuvaru svojih duša”, 2:25
3. starešine, 5:1
4. vrhovni pastir, 5:4
5. Silvan, 5:12
6. Marko, 5:13

IX. MESTA NA MAPI

1. Pont, 1:1
2. Galatija, 1:1
3. Kapadokija, 1:1
4. Azija, 1:1
5. Vitinija, 1:1
6. Sion, 2:6
7. Vavilon, 5:13

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Opišite nasledstvo vernika. (1:4-5)
2. Objasnite 1:11 svojim rečima.
3. Šta je to što anđeli žele da saznaju? (1:12)
4. Kako da hrišćani poštuju 1:16?
5. Kako može neko da uzraste do spasenja? (2:2)
6. Zašto su stihovi 2:5 i 9 toliko značajni?
7. Kako je stih 2:16 povezan sa Rimljanima 14?
8. Kako je stih 3:3 povezan sa današnjim vremenom?
9. Može li naš odnos sa našim supružnikom da utiče na naše molitve? (3:7)
10. Gde je Jakov otišao da propoveda duhovima u tamnici? (3:19)
11. Objasnite 3:22 u odnosu na gnostičku teologiju.
12. Koja je opšta tema Prve Petrove?

UVOD U DRUGU PETROVU POSLANICU

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Svrha ili opseg ovog uvoda nije da detaljno raspravi probleme vezane za autorstvo Druge Petrove. Moj lični zaključak je da ne postoje ubedljivi razlozi za poricanje Petrovog autorstva. Tri izvora su mi pomogla da proučim ovo pitanje.
1. Članak Brusa Metzgera (Bruce Metzger) „Književne krivotvorine i kanonski pseudoepigrafi“ („Literary Forgeries and Canonical Pseudepigrapha”) u *Časopisu Društva Biblijske književnosti (The Journal of the Society of Biblical Literature)*, 1972, str. 3-24.
 2. Članak Majkla Dž. Krugera (Michael J. Kruger) „Autentičnost Druge Petrove“ („The Authenticity of 2 Peter”) u *Časopisu Evanđeoskog teološkog društva (The Journal of the Evangelical Theological Society)*, Vol. 42, No. 4, str. 645-671.
 3. Knjiga E. M. B. Grina (E. M. B. Green), *Ponovno razmatranje Druge Petrove (2 Peter Reconsidered)*, Tyndale Press, 1961.
- B. Kada mislim o mogućnosti da Drugu Petrovu nije napisao Petar, mnogo toga mi pada na pamet.
1. Ko god da je autor Druge Petrove to ne menja moje mišljenje o njenoj nadahnutosti i pouzdanosti. Autorstvo utiče na hermeneutiku, ne na nadahnutost, koja je premisa vere i dokumentovan istorijski proces.
 2. Zašto bi mi smetalo pisanje pod pseudonimom? Čini se da je to bilo normalno u grčko-rimskom svetu (Metzgerov članak).
 3. Da li nisam spreman da to prihvatim zbog sopstvenih preferencija ili sam u stanju da iskreno analiziram istorijske i tekstualne dokaze? Da li me je tradicija usmerila da razmišljam u određenom pravcu?
 4. Drevna crkva jeste dovela u pitanje Petrovo autorstvo, ali ne i poruku knjige (osim sirijske crkve). To je pravoverna poruka u teološkom jedinstvu sa drugim novozavetnim knjigama i brojnim sličnostima sa Petrovim propovedima iz Dela.
- C. Euzebije koristi tri kategorije da bi podelio hrišćanske tekstove:
1. prihvaćeni
 2. o kojima se raspravlja
 3. krivotvoreni
- Drugu Petrovu je stavio u drugu kategoriju (tj. knjige o kojima se raspravlja), zajedno sa Jakovom, Judom, Drugom i Trećom Jovanovom poslanicom. Euzebije je prihvatio Prvu Petrovu; imao sumnje oko Druge Petrove i odbacio kao krivotvorene druge navodno Petrove tekstove: (1) Petrova Dela; (2) Petrovo Jevanđelje; (3) Petrova propoved; i (4) Petrova apokalipsa.

II. AUTORSTVO

- A. Autorstvo ove knjige je jedno od pitanja oko kojeg postoji najmanje slaganja u tradicionalnim stavovima.
- B. Razlozi za ove sumnje su i unutrašnji (njen stil i sadržaj) i spoljašnji (njeno kasno prihvatanje).
1. Spoljašnji
 - a. Nije deo Markionove liste (145. g.n.e.), niti Muratorijevog fragmenta (170. g.n.e.).

- b. Nalazi se na Bodmerovim papirusima P72 sa početka trećeg veka
 - c. Piscu rane crkve počinju da je direktno citiraju tek u trećem veku (Origen i Metodije)
 - d. Zvanično je postala deo kanona tek na Saboru u Kartagini, 397. g.n.e, verovatno na osnovu Atanasijevog pisma iz 367. g.n.e. Istočna crkva ju je odbacivala sve do šestog veka
 - e. Nije deo sirijskog prevoda (Pešite) iz petog veka
 - f. Euzebij, koji je pisao 325. g.n.e. (*Crkvena Istorija* 3:25:3) navodi je među knjigama o čijem statusu se raspravlja (Druga Petrova, Juda, Jakov, Druga i Treća Jovanova poslanica)
2. Unutrašnji
- a. Stil se znatno razlikuje od Prve Petrove (sintaksa Prve Petrove je grčka, a Druge Petrove nije; Jeronim pripisuje ovu razliku različitim pisarima)
 - b. Čini se da Druga Petrova sledi književnu formu poznatu kao „azijanizam“, karakterističnu za deo književnosti Male Azije
 - c. Aluzija na van-kanonske izvore stvorila je veliki broj problema, ali čini se da i Prva Petrova aludira na Prvu Enohovu
 - d. Postoji književna veza između Druge Petrove i Jude (2. Pt 2:1-18 i Juda 4-13; 2. Pt 3:1-3 i Juda 17-18); nije sigurno ko je kopirao koga
 - e. U knjizi je navedeno da je autor apostol Petar; 1:1,14,16-18; 3:1,15

C. Žanr

1. Da li je ovo tipično prvovekovno pismo?
- a. Ima uobičajen uvod i kraj
 - b. Međutim, čini se da je ovo cirkularno pismo, namenjeno većem broju crkava, kao i Galatima, Efescima, Jakov i Prva Jovanova
 - c. Moguće je da je ovo specifičan jevrejski žanr „oporuka/zavet“, koji sadrži sledeće karakteristike
 - (1) Oproštajni govor
 - (a) 5. Mojsijeva 31-33
 - (b) Isus Navin 24
 - (c) Oporuka dvanaestorice patrijarha
 - (d) Jovan 13-17
 - (e) Dela 20:17-28
 - (2) Najava skore smrti (up. Druga Timotiju)
 - (3) Molba čitaocima da nastave njegovu tradiciju
2. Odnos između Druge Petrove 2 i Judine poslanice
- a. Očigledno je da je došlo do književnog posuđivanja.
 - b. Mnogi su odbacili obe knjige zbog aluzije na ne-kanonske izvore, ali čak i Prva Petrova aludira na Prvu Enohovu, a Pavle citira grčke pesnike.
3. Sama knjiga navodi da je autor apostol Petar
- a. On je imenovan u 1:1 kao Simeon Petar (NSP „Simon“). Petar je ime koje mu je dao Isus (up. Mt 16). Simeon (ne Simon) je retko i neobično ime. Ukoliko bi neko drugi želeo da napiše Petrovo ime, ovaj semitski oblik bi bio veoma neobičan izbor za pokušaj pseudonimnog autorstva.
 - b. On tvrdi da je bio direktan svedok Preobraženja (up. Mt 17:1-8; Mk 9:2-8; Lk 9:28-36) u 1:16-18.
 - c. Tvrdi da je napisao prvo pismo (up. 3:1), što ukazuje na Prvu Petrovu.
4. Pravoverje
- a. Ništa iz ovog pisma nije u neskladu sa novozavetnim apostolskim učenjem.
 - b. Postoji nekoliko jedinstvenih elemenata (tj. uništenje sveta vatrom i Pavlovi tekstovi kao Pismo), ali ni jedan gnostički, adopcionistički ili očigledno jeretičan stav.

SPOLJAŠNJE SUMNJE

1. Euzebije koristi tri kategorije da bi podelio hrišćanske tekstove iz prvog i drugog veka
 - a. prihvaćeni
 - b. o kojima se raspravlja
 - c. krivotvoreniDrugu Petrovu je stavio u kategoriju knjiga o kojima se raspravlja, zajedno sa Jakovom, Judom, Drugom i Trećom Jovanovom poslanicom.
2. Druga Petrova nije deo Markionove liste (145. g.n.e.), ali Markion je odbacio i mnoge druge novozavetne knjige.
3. Druga Petrova nije navedena u Muratorijevom fragmentu (180-200. g.n.e.), međutim, čini se da je lista oštećena pošto ne navodi ni Poslanicu Jevrejima, Jakovljevu poslanicu, ni Prvu Petrovu.
4. Istočna (sirijska) crkva je odbacuje
 - a. Nije deo Pešite (prva polovina petog veka)
 - b. Deo je Filoksenove verzije (507. g.n.e.) iz Iraka i Harkelove verzije (616. g.n.e.) iz Severne Afrike
 - c. Zlatousti i Teodor Mopsuestijski (tj. vođe antiohijske škole tumačenja) odbacuju sve katoličke poslanice.
5. Čini se da „Jevanđelje istine“ i „Jovanov apokrif“, iz Nag Hamadi gnostičkih tekstova (up. Andrea Helmbold (Andrea Helmbold), *Nag Hamadi gnostički tekstovi i Biblija (The Nag Hammati Gnostic Texts and the Bible)*, str. 91) citiraju Drugu Petrovu. Ovi koptski tekstovi su prevod starijih grčkih tekstova. Ukoliko aludiraju na Drugu Petrovu, nemoguće je da je napisana u drugom veku.
6. Deo je rukopisa P72, za koji UBS4 (str. 8) tvrdi da potiče iz trećeg ili četvrtog veka.
7. Spominje je ili citira Klement iz Rima (95. g.n.e.)
 - a. Prva Klementova (9:2 - 2. Pt 1:17)
 - b. Prva Klementova (23:3 - 2. Pt 3:4)
 - c. Prva Klementova (35:5 - 2. Pt 2:2)
8. Moguće je da je spominje Justin Mučenik (115-165. g.n.e.) u delu *Razgovor s Trifunom* 82:1 - Druga Petrova 2:1. Ovo su jedina dva mesta u drevnim hrišćanskim tekstovima gde je upotrebljen grčki termin *pseudopphetai*.
9. Moguće je da Irinej (130-200. g.n.e.) aludira na Drugu Petrovu (citira ga Euzebije u delu *Crkvena Istorija* 5:32:2 - Druga Petrova 3:8 i 3:1:1 - Druga Petrova 1:15).
10. Klement Aleksandrijski (150-215. g.n.e.) je napisao prvi komentar za Drugu Petrovu (nije sačuvan).
11. Pojavljuje se u Atanasijevom uskršnjem pismu (367. g.n.e.), tadašnjoj listi kanonskih knjiga.
12. Rana crkva ju je prihvatila kao deo kanona na saborima u Laodikiji (372. g.n.e.) i Kartagini (397. g.n.e.).
13. Zanimljivo je to što je rana crkva odbacila kao krivotvorene (tj. ne-nadahnutе) sve druge, navodno Petrove, tekstove (tj. Dela apostola Petra; Dela apostola Petra i Andrije; Dela apostola Petra i Pavla; Pasija Petra i Pavla; Dela apostola Petra i Dvanaestorice; Petrova apokalipsa; Petrovo Jevanđelje; Petrova Pasija; Petrova propoved).

III. VREME

A. Ovo zavisi od autorstva.

B. Ukoliko prihvatimo da je autor Petar, onda je vreme neki period pre njegove smrti (up. 1:14).

- C. Crkvena tradicija tvrdi da je apostol Petar umro u Rimu dok je Neron bio Cezar. Neron je 64. g.n.e. započeo progon hrišćana. Izvršio je samoubistvo 68. g.n.e.
- D. Ukoliko je Petrov sledbenik pisao u njegovo ime, najkasnije vreme može biti 130-150. g.n.e. zato što se citati Druge Petrove nalaze u *Petrovoj apokalipsi*, *Jevanđelju istine* i *Jovanovom apokrifu*.
- E. Čuveni američki arheolog, V. F. Olbrajt (W. F. Albright) smatra da je napisana pre 80. g.n.e. zbog sličnosti sa Svicima s Mrtvog mora.

IV. PRIMAOCI

- A. Ukoliko se 2. Pt 3:1 odnosi na Prvu Petrovu, primaoci su isti (tj. severni deo Turske).
- B. Moguće je da je Druga Petrova svedočanstvo za ohrabrenje svih vernika da istraju pod iskušenjima, da se odupru lažnim učiteljima i verno žive u skladu sa tradicijom jevanđelja iščekujući Drugi dolazak.

V. FOKUS

- A. Borba protiv jeresi, verovatno ranog antinomijskog gnosticizma (2:1-22; 3:15-18)
- B. Objašnjenje odloženog Hristovog Drugog dolaska (3:3-4). Tada će se suditi lažnim učiteljima i drugim grešnicima, a Božja deca će biti proslavljena.

VI. POVOD

- A. Kao što Prva Petrova govori o progonu i stradanju, Druga Petrova govori o lažnim učiteljima.
- B. Nije poznata tačna vrsta ovog lažnog učenja, ali moguće je da je povezano sa antinomijskim gnosticizmom (up. 2:1-22; 3:15-18). Ova knjiga koristi tehnički rečnik ranog gnosticizma i tajnih religija. Moguće je da je ovo namerna apologetska tehnika koja napada njihove teologije.
- C. Ova knjiga, kao i Druga Solunjanima, obrađuje temu odloženog, ali sigurnog, Drugog dolaska, kada će Božja deca biti proslavljena, a nevernici će izaći pred Sud (up. 3:3-4). Zanimljivo je da Prva Petrova najčešće koristi termin *apocalupsis* za Isusov povratak, dok Druga Petrova koristi termin *parousia*. Ovo verovatno ukazuje na različite pisare (tj. Jeronim).

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. sluga, 1:1
2. božanska snaga, 1:3
3. čestitost, 1:3
4. „imali udela u božanskoj prirodi”, 1:4
5. „večno carstvo”, 1:11
6. „znam da ću uskoro napustiti svoje telo”, 1:14
7. „dolazak našeg Gospoda Isusa Hrista”, 1:16
8. „kao očevici njegovog veličanstva”, 1:16
9. „moj sin, moj voljeni”, 1:17
10. „ne pojavi se zvezda danica”, 1:19

11. lažni proroci, 2:1
12. lažni učitelji, 2:1
13. „anđele koji su sagrešili”, 2:4
14. „u najdublju tamu“ (tj. Tartar), 2:4 (NASB: „pakao“)
15. „s prezirom gledaju na autoritet”, 2:10
16. pogrdno govore o pobožnima, 2:10
17. sveta zapovest, 2:21
18. „imate na umu Gospodnji dan”, 3:12 (NASB: „požurujete Gospodnji dolazak“)
19. „nova nebesa i novu zemlju”, 3:13
20. „čiste, besprekorne”, 3:14

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. Noje, 2:5
2. Lot, 2:7
3. Valam, 2:15

IX. MESTA NA MAPI — Nema

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Da li 1:1 kaže za Isusa da je Bog?
2. Kako je stih 1:10 povezan sa Božjim suverenitetom i ljudskom slobodnom voljom?
3. Kada je Isus rekao Petru da će uskoro umreti? (1:14)
4. Navedite na koje načine prvo poglavlje odražava Petrove dane sa Isusom.
5. Koju veliku istinu potvrđuju stihovi 1:20-21?
6. Navedite osobine lažnih vođa iz poglavlja 2.
7. Zašto je toliko uznemirujuć stih 2:1, „odreći će se Gospodara koji ih je otkupio”?
8. Zašto je stih 2:8 iznenađujuć? (2:20)
9. Objasnite 2:20 svojim rečima.
10. Šta tačno lažni učitelji tvrde u 3:4?
11. Zašto je navedeno da je zemlja nastala iz vode? (3:5)
12. Koje su implikacije 3:8?
13. Kako je stih 3:9b povezan sa 1. Tim 2:4?
14. Koji još biblijski stihovi izražavaju istinu iz 3:10?
15. Zašto je toliko značajno to što Petar spominje Pavla?
16. Koja je osnovna tema Druge Petrove?

UVOD U PRVU JOVANOVU POSLANICU

I. JEDINSTVENOST KNJIGE

- A. Prva Jovanova poslanica nije lično pismo niti pismo namenjeno određenoj crkvi, nego „emotivno obaveštenje sedišta“ (grupno pismo).
 - 1. Nema tradicionalan uvod (od koga, kome).
 - 2. Nema ličnih pozdrava ili poruka za kraj.
- B. Ne spominju se lična imena. Ovo je veoma neobično, osim u slučaju poslanica koje su namenjene većem broju crkava, kao što su Efescima i Jakovljeva. Jedino novozavetno pismo koje ne sadrži ime autora je Poslanica Jevrejima. Međutim, očigledno je da je napisana vernicima koji se suočavaju sa unutrašnjim problemom lažnih učitelja.
- C. Ovo pismo je snažan teološki traktat
 - 1. Isusova centralnost
 - a. Potpuno Bog i potpuno čovek
 - b. Spasenje stičemo verom u Isusa Hrista, ne mističnim iskustvom ili tajnim znanjem (lažni učitelji)
 - 2. Nužan je hrišćanski stil života (tri testa stvarne vere)
 - a. Bratska ljubav
 - b. Poslušnost
 - c. Odbacivanje sistema palog sveta
 - 3. Osigurano večno spasenje po veri u Isusa iz Nazareta (dvadeset i sedam puta je upotrebljen termin „znati/poznavati“)
 - 4. Kako prepoznati lažne učitelje
- D. Koine grčki je najjednostavniji u Jovanovim tekstovima (posebno u Prvoj Jovanovoj) u odnosu na sve ostale novozavetne pisce, a ipak njegove knjige dublje od svih ostalih zaranjaju u duboke i večne istine Boga u Isusu Hristu (tj. Bog je svetlost, 1:5; Bog je ljubav, 4:8,16; Bog je duh, Jn 4:24).
- E. Moguće je da je Prva Jovanova poslanica pisana kao propratno pismo za Jovanovo Jevanđelje. Pozadina za obe knjige je gnostička jeres prvog veka. Jevanđelje je fokusirano na evangelizaciju, dok je Prva Jovanova poslanica pisana za vernike. Cenjeni komentator Veskot (Westcott) smatra da Jevanđelje potvrđuje Isusovu božansku prirodu, dok Prva Jovanova potvrđuje Njegovu ljudsku prirodu. Ove dve knjige idu zajedno!
- F. Jovan piše u crno-belim (dualističkim) terminima. Ovo je karakteristično za Svitke s Mrtvog mora i gnostičke lažne učitelje. Strukturalni književni dualizam Prve Jovanove poslanice je i verbalan (svetlost nasuprot tami) i stilski (negativnu izjavu prati pozitivna). Ovo se razlikuje od Jovanovog Jevanđelja, gde je upotrebljen vertikalni dualizam (od gore nasuprot od dole).
- G. Veoma je teško napraviti nacrt Prve Jovanove zato što Jovan ponavlja iste teme. Knjiga je kao tapiserija istina koje su istkane u ponavljajućim obrascima (up. Bil Hendriks (Bill Hendricks), *Tapiserija istine, Jovanova pisma (Tapestries of Truth, The Letters of John)*).

II. AUTORSTVO

- A. Autorstvo Prve Jovanove poslanice deo je rasprave o autorstvu Jovanovog korpusa -

Jovanovog Jevanđelja, Prve Jovanove poslanice, Druge Jovanove poslanice, Treće Jovanove poslanice i Otkrivenja.

B. Postoje dve osnovne teorije

1. Tradicionalna

- a. Tradicija otaca rane crkve bila je jednoglasna u stavu da je Jovan, voljeni apostol, autor Prve Jovanove poslanice
- b. Sažetak dokaza rane crkve
 - (1) Klement iz Rima (90. g.n.e.) ukazuje na Prvu Jovanovu
 - (2) Polikarp Smirne, *Filibljanima* 7 (110-140. g.n.e.), citira Prvu Jovanovu
 - (3) Justin Mučenik, *Razgovor s Trifunom* 123:9 (150-160. g.n.e.), citira Prvu Jovanovu
 - (4) Tekstovi sledećih autora sadrže aluzije na Prvu Jovanovu
 - (a) Ignjatije Antiohijski (vreme u kojem je pisao nije poznato sa sigurnošću, ali je bilo u periodu početkom drugog veka nove ere)
 - (b) Papije Hijerapoljski (rođen između 50. i 60. g.n.e. i mučenički ubijen oko 155. g.n.e.)
 - (5) Irinej Lionski (130-202. g.n.e.) pripisuje Prvu Jovanovu apostolu Jovanu.
 - (6) Tertulijan, rani apologeta, autor pedeset knjiga protiv jeretika, često je citirao Prvu Jovanovu
 - (7) Drugi rani tekstovi koji pripisuju autorstvo apostolu Jovanu su Klement, Origen i Dionisije, sva trojica iz Aleksandrije, Muratorijev fragment (180-200. g.n.e.) i Euzebije (treći vek).
 - (8) Jeronim (druga polovina četvrtog veka) potvrđuje Jovanovo autorstvo, ali priznaje da su ga neki poricali u njegovo vreme.
 - (9) Teodor Mopsuestijski, antiohijski biskup iz 392-428. g.n.e, negirao je Jovanovo autorstvo.
- c. Ukoliko je autor Jovan, šta znamo o apostolu Jovanu?
 - (1) Njegovi roditelji su Zevedej i Solomija
 - (2) Bio je ribar na Galilejskom moru, sa svojim bratom Jakovom (moguće je da su posedovali nekoliko brodova)
 - (3) Neki veruju da je njegova majka bila sestra Marije, Isusove majke (up. Jn 19:25; Mk 15:40)
 - (4) Verovatno je bio bogat, zato što je imao
 - (a) unajmljene sluge (up. Mk 1:20)
 - (b) nekoliko brodova
 - (c) kuću u Jerusalimu (up. Mt 20:20)
 - (5) Jovan je imao pristup domu Prvosveštenika u Jerusalimu, što pokazuje da je bio cenjena osoba (up. Jn 18:15-16)
 - (6) Jovanu je taj koji je odabran da brine o Mariji, Isusovoj majci
- d. Rana crkvena tradicija jednoglasno potvrđuje da je Jovan živeo duže od ostalih apostola, te da se nakon Marijine smrti u Jerusalimu preselio u Malu Aziju i nastanio u Efesu, najvećem gradu u toj oblasti. Iz Efesa je izgnan na ostrvo Patmos (u blizini obale), te je kasnije pušten i vratio se u Efes (Euzebije citira Polikarpa, Papija i Irineja).

2. Savremeni stručnjaci

- a. Velika većina savremenih stručnjaka prepoznaje sličnost među svim Jovanovim tekstovima, posebno u izrazima, rečnicima i gramatičkim oblicima. Dobar primer je njegova upotreba snažnih kontrasta: život nasuprot smrti, istina nasuprot laži. Ista ova oštra dihotomija prisutna je i u drugim tekstovima iz tog vremena; Svicima s Mrtvog mora i ranim gnostičkim tekstovima.

- b. Postoji nekoliko teorija o međusobnom odnosu između pet knjiga koje se tradicionalno pripisuju Jovanu. Neke grupe pripisuju autorstvo jednoj osobi, dve osobe, tri osobe, i tako dalje. Čini se da je najverovatnije da su svi ovi tekstovi rezultat misli jednog čoveka, čak i ako ih je verovatno zapisivalo nekoliko njegovih učenika.
 - c. Moje lično uverenje je da je Jovan, apostol u godinama, napisao svih pet knjiga pred kraj svoje službe u Efesu.
3. Pitanje autorstva je pitanje hermeneutike, ne nadahnuća. Konačno, autor Pisma je Bog!

III. VREME—Očigledno je da je ovo povezano sa autorstvom

- A. Ukoliko je apostol Jovan napisao ova pisma, posebno Prvu Jovanovu, vreme nastanka je neki period u prvom veku. Ovo daje vreme za razvoj gnostičkih lažnih teoloških/filozofskih sistema i uklapa se sa terminologijom Prve Jovanove („dečice”), koja verovatno ukazuje na starijeg čoveka koji se obraća grupi mlađih vernika. Jeronim kaže da je Jovan živeo šezdeset i osam godina nakon Isusovog raspeća. To se uklapa sa ovom tradicijom.
- B. A. T. Robertson (A. T. Robertson) misli da je Prva Jovanova napisana između 85-95. g.n.e, a Jevanđelje 95. g.n.e.
- C. U delu *Nova internacionalna zbirka komentara o Prvoj Jovanovoj (The New International Commentary Series on I John)*, I. Hauard Maršal (I. Howard Marshall) navodi da je najbliža procena savremenih stručnjaka o vremenu nastanka Jovanovih tekstova period između 60. i 100. g.n.e.

IV. PRIMAOCI

- A. Tradicija tvrdi da je ova knjiga pisana rimskoj provinciji Maloj Aziji (zapadni deo Turske), čiji najveći grad je bio Efes.
- B. Čini se da je pismo namenjeno određenoj grupi crkava u Maloj Aziji, koje su se suočavale sa problemom lažnih učitelja (kao poslanice Kološanima i Efescima), posebno sa (1) doketskim gnosticima koji su poricali Hristovu ljudsku prirodu, ali prihvatili Njegovu božansku prirodu; i (2) antinomijskim gnosticima koji su odvajali teologiju od etike/morala.
- C. Avgustin (četvrti vek nove ere) kaže da je pisana za Parćane (Vavilon). Njega sledi Kasiodor (početak šestog veka nove ere). Ovo je verovatno nesporazum zbog termina „izabrana” i izraza „koja je u Vavilonu”, upotrebljenih u 1. Pt 5:13 i u Drugoj Jovanovoj 1.
- D. Muratorijev fragment, rana kanonska lista novozavetnih knjiga, nastala između 180. i 200. g.n.e. u Rimu, tvrdi da je ovo pismo napisano „na molbu njegovih bližnjih učenika i starešina“ (u Maloj Aziji).

V. JERES

- A. Očigledno je da je samo pismo reakcija na određenu vrstu lažnog učenja (up. „ako kažemo...”, 1:6 i dalje i „ko kaže...”, 2:9; 4:20 [dijatriba]).
- B. Unutrašnji dokazi iz Prve Jovanove daju nam neke osnovne informacije o ovoj jeresi.
 - 1. Poricanje inkarnacije Isusa Hrista
 - 2. Poricanje centralnosti Isusa Hrista u spasenju

3. Neprikladan stil života za hrišćane
4. Naglasak na znanju (često tajnom)
5. Sklonost ka ekskluzivizmu

C. Okruženje prvog veka

Rimski svet prvog veka bio je vreme eklekticizma između religija Istoka i Zapada. Bogovi grčkog i rimskog panteona stekli su lošu reputaciju. Tajne religije su bile popularne zato što su isticale ličan odnos sa božanstvom i tajno znanje. Sekularna grčka filozofija bila je popularna i stapala se sa drugim pogledima na svet. U ovaj svet eklektičnih religija ušla je ekskluzivnost hrišćanske vere (Isus je jedini put do Boga, up. Jn 14:6). Šta god da je tačna pozadina ove jeresi, ona je bila pokušaj da se navodna uskost hrišćanstva približi i učini intelektualno prihvatljivom široj grčko-rimskoj publici.

D. Moguće grupe gnostika kojima se Jovan obraća

1. Rani gnosticizam

- a. Čini se da je osnovno učenje ranog gnosticizma iz prvog veka bilo naglasak na ontološki (večan) dualizam između duha i materije. Duh (vrhovni bog) je dobar, dok je materija sama po sebi zla. Ova dihotomija podseća na Platonovu ideju idealnog spram fizičkog, nebeskog spram zemaljskog, nevidljivog spram vidljivog. Takođe, pre naglašava značaj tajnog znanja (lozinki ili tajnih kodova koji omogućavaju duši da prođe kroz anđeoske sfere [*eone*] do vrhovnog boga) i smatra da su nužni za spasenje.
- b. Postojale su dve forme ranog gnosticizma za koje je moguće da su bile pozadina Prve Jovanove
 - (1) Doketski gnosticizam, koji poriče Isusovu ljudsku prirodu zato što je materija zla.
 - (2) Kerintski gnosticizam, koji poistovećuje Hrista sa jednim od mnogih eona ili anđeoskih nivoa između dobrog boga i zle materije. Ovaj „Hristov duh” je ušao u čoveka Isusa na njegovom krštenju i napustio ga pre njegovog raspeća.
 - (3) Neke od ovih grupa su praktikovale asketizam (ako telo nešto želi, to je zlo), neke antinomijanizam (ako telo nešto želi, dajte mu to). Nemamo pisane dokaze o razvijenom sistemu gnosticizma u prvom veku. Tek sredinom drugog veka pojavili su se dokumentovani dokazi. Za više informacija o gnosticizmu vidite
 - (a) *Gnostička religija (The Gnostic Religion)*, Hans Jonas (Hans Jonas), izdavač Beacon Press
 - (b) *Gnostička Jevanđelja (The Gnostic Gospels)*, Elejn Pejgels (Elaine Pagels), izdavač Random House
 - (c) *Nag Hamadi gnostički tekstovi i Biblija (The Nag Hammadi Gnostic Texts and the Bible)*, Andrea Helmbold (Andrea Helmbold)
2. Ignjatije ukazuje na još jedan moguć izvor jeresi u svojim tekstovima *Smirnjanima* iv-v. Oni su poricali Isusovu inkarnaciju i živeli su antinomijskim stilom života.
3. Još jedan moguć izvor jeresi je Meander Antiohijski, poznat iz Irenejevog dela *Protivu jeresi* XXIII. Bio je sledbenik Simona Samarićanima i zagovarao je tajno znanje.

E. Jeres danas

1. Duh ove jeresi je i danas prisutan među nama kada ljudi pokušavaju da spoje hrišćansku istinu sa drugim idejama.
2. Duh ove jeresi je i danas prisutan među nama kada ljudi naglašavaju „ispravnu” doktrinu, a izostavljaju ličan odnos i životni stil vere.
3. Duh ove jeresi je i danas prisutan među nama kada ljudi pretvaraju hrišćanstvo u

- ekskluzivan intelektualni elitizam.
4. Duh ove jeresi je i danas prisutan među nama kada ljudi prihvataju asketizam ili antinomijanizam.

VI. SVRHA

- A. Ima praktičan fokus za vernike
 1. Da im podari radost (up. 1:4)
 2. Da ih ohrabri da žive pobožnim životima (up. 1:7; 2:1)
 3. Da im zapovedi (i podseti ih) da vole jedan drugog (up. 4:7-21), a ne svet (up. 2:15-17).
 4. Da ih uveri u njihovo spasenje u Hristu (up. 5:13)
- B. Ima doktrinaran fokus za vernike
 1. Pobija grešku razdvajanja Isusove božanske i ljudske prirode
 2. Pobija grešku pretvaranja duhovnosti u intelektualizam lišen pobožnog stila života
 3. Pobija grešku da neko može biti spasen odvojeno od ostalih

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. od početka, 1:1
2. reč života, 1:1
3. večni život, 1:2
4. jedinstvo (*koinōnia*), 1:3
5. Bog je svetlost, 1:5
6. živimo, 1:6,7 (NASB: „hodamo“)
7. krv Isusa, 1:7
8. dečice moja, 2:1
9. žrtva pomirenja, 2:2; 4:10
10. znati/poznavati, 2:3, 4, 18, 20, 21, itd.
11. ostati, 2:6, 17, 24, 25, 27, itd.
11. nova zapovest, 2:7
12. zbog njegovog imena, 2:12
13. svet, 2:15
14. poslednji čas, 2:18
15. pomazanje, 2:20, 27
17. priznati, 2:23; 4:2, 3, 15, itd.
16. ispitujte, 4:1 (NASB: „ispitujte duha“)
17. dan suda, 4:17
18. „Duh, voda i krv“, 5:8
19. greh koji vodi u smrt, 5:16
20. rođen od Boga, 5:18
21. klonite se idola, 5:21

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. zastupnik, 2:1
2. lažljivac, 2:4, 22
3. antihrist, 2:18; 4:3
4. antihristi, 2:18
5. oni koji pokušavaju da vas zavedu, 2:26
6. Đavo, 3:8, 10

7. Kain, 3:12
8. Zli, 5:18

IX. MESTA NA MAPI - Nema

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto 1. Jn 1:1-4 koristi toliko mnogo glagola vezanih za čula (tj. čuti, videti...)?
2. Zašto bi neko za sebe rekao da nema greha? (1:8)
3. Zašto je stih 1:9 toliko značajan? Kome se on obraća?
4. Kako povezujete stih 1:10 sa stihovima 3:6 i 9?
5. Kako je stih 2:2 povezan sa Jn 3:16?
6. Zašto se reč „znati/poznavati“ toliko često koristi u Prvoj Jovanovoj? Definišite njenu hebrejsku konotaciju.
7. Šta znači ili podrazumeva izraz koji se ponavlja „ako kažemo...“?
8. Ko su lažni učitelji kojima se Jovan suprotstavlja? Objasnite njihova uverenja koja su suprotna biblijskom hrišćanstvu!
9. Na koju doktrinu se odnosi 3:2?
10. Zašto su stihovi 3:6 i 9 tako teški za tumačenje?
11. Kako je stih 4:8 povezan sa hrišćanima koji se svađaju?
12. Koncept trojstva se pojavljuje u stihovima 4:13-14. Objasnite ovo svojim rečima.
13. Objasnite 4:19 svojim rečima.
14. Najmanje tri teksta u Prvoj Jovanovoj uveravaju vernike da su oni hrišćani. Navedite ta tri teksta.
15. Zašto je stih 5:13 toliko značajan?
16. Da li stihovi 5:14-15 obećavaju vernicima da će njihove molitve uvek biti ispunjene?
17. Šta je greh koji vodi u smrt? (5:16)
18. Da li stih 5:18 obećava vernicima da ih Sotona nikada neće iskušavati ili testirati? Zašto da ili zašto ne?
19. Šta znači izraz „ceo svet je u vlasti Zloga“?

UVOD U DRUGU I TREĆU JOVANOVU POSLANICU

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Ovo kratko pismo je dobilo naziv Treća Jovanova poslanica zato što je nešto kraće od Druge Jovanove poslanice. Zaista mislim da Druga Jovanova poslanica i Treća Jovanova poslanica zajedno predstavljaju uravnoteženu poruku lokalnoj crkvi, verovatno negde u rimskoj provinciji Mala Azija, krajem prvog veka.
- B. Druga Jovanova se bavi problemima putujućih propovednika koji su širili jeres, dok Treća Jovanova poziva na pomoć putujućim hrišćanskim propovednicima.
- C. Tri različite osobe su imenovane u Trećoj Jovanovoj:
1. Gaj (pobožan čovek iz crkve kojoj je namenjeno pismo)
 - a. U celoj Bibliji postoje još tri osobe po imenu Gaj: Gaj iz Makedonije, Dap 19:29; Gaj iz Derve, Dap 20:4; i Gaj iz Korinta, Rim 16:23; 1. Kor 1:14.
 - b. Tekst pod imenom „Apostolske ustanove” za Gaja iz Treće Jovanove poslanica kaže da je bio pergamski vladika, kojeg je postavio Jovan.
 2. Diotref (bezbožan, problematičan čovek iz crkve kojoj je namenjeno pismo)
 - a. Ovo je jedino mesto gde se ovaj čovek spominje u Novom zavetu. Njegovo ime je veoma retko i znači „onaj o kome brine Zevs“. Ironično je to što je upravo čovek imenovan po Zevsu, „zaštitniku putnika“, bio protiv putnika.
 - b. Njegov stav vidimo u stihovima 9-10.
 3. Dimitrije (nosilac Jovanovog pisma u ovu lokalnu crkvu)
 - a. Čini se da je on jedan od putujućih misionara i da je on odneo apostolovo pismo u Efes.
 - b. Tradicija pod imenom „Apostolske ustanove” za Dimitrija kaže da je bio filadelfijski vladika, kojeg je postavio apostol Jovan.
- D. Rana crkva nije znala kako da proceni i podrži putujuće propovednike, učitelje i evangelizatore. Jedan rani ne-kanonski hrišćanski tekst iz ranog drugog veka, *Didahi ili učenje dvanaestorice apostola*, daje sledeća uputstva:

POGLAVLJE XI—O UČITELJIMA, APOSTOLIMA I PROROCIMA

„Ako (vam) pak ko dođe i uči vas svemu ovome što je napred rečeno, primite ga. A ako taj koji uči skrene, i počne da uči drugu nauku da bi pokvario (ovu nauku), onda ga nemojte slušati; a ako (uči) da bi umnožio pravdu i poznanje Gospodnje, primite ga kao Gospoda. A odnosno apostola i proroka, shodno zapovesti Jevanđelja ovako činite: Svaki apostol koji dolazi k vama neka bude primljen kao Gospod. Ali neka ne ostaje više nego jedan dan; ako pak bude potrebe, onda drugi dan. A ako ostane tri dana, onda je lažni prorok. A apostol kad odlazi (od vas) neka ništa ne uzima osim hleba, koliko do (idućeg) prenočišta; ako pak traži i novaca, onda je lažni prorok.” (str. 380).

POGLAVLJE XII—PRIMANJE HRIŠĆANA

„Svaki koji dolazi u ime Gospodnje, neka bude primljen; posle pak isprobavši ga doznaćete (kakav je), jer ćete imati (toliko) razboritosti da razlikujete desno i levo. Ako je taj koji vam dolazi prolaznik, vi mu pomozite koliko možete, ali neka ne ostaje kod vas više od dva ili tri dana, ako je to potrebno. Ako pak hoće da se nastani (kod vas), a

zna neki zanat, neka radi pa nek jede. A ako ne zna zanata, vi po vašoj razboritosti postarajte se kako ne bi s vama živeo besposlen hrišćanin. Ako on neće tako da radi, takav je hristotrgovac. Čuvajte se od takvih” (str. 381).

II. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „od početka”, 1:1
2. „Bog je svetlost”, 1:5
3. priznati, 1:9
4. „dečice moja”, 2:1
5. zastupnik, 2:1
6. žrtva pomirenja, 2:2
7. znati, 2:3
8. „ostaje u jedinstvu s njim”, 2:6
9. „nemojte voleti ni svet”, 2:15
10. poslednji čas, 2:18
11. pomazanje, 2:27
12. „Duh, voda i krv”, 5:8
13. „greh koji vodi u smrt”, 5:16
14. „klonite se idola”, 5:21

III. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. život je objavljen, 1:2
2. antihrist, 2:18 (2. Jn 7)
3. antihristi, 2:18
4. izabrana gospođa, 2. Jn 1
5. njena deca, 2. Jn 1
6. „deca tvoje sestre, izabrane”, 2. Jn 13
7. Gaj, 3. Jn 1
8. Diotref, 3. Jn 9
9. Dimitrije, 3. Jn 12

IV. MESTA NA MAPI — Nema

V. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Zašto stihovi 1:1-5 koriste toliko mnogo glagola vezanih za pet čula?
2. Zašto bi neko za sebe rekao da nema greha? (1:8)
3. Kako je stih 2:2 povezan sa Jn 3:16?
4. Objasnite 2:7-8 svojim rečima.
5. Da li se stihovi 2:12-14 odnose na različite uzrasne grupe u crkvi ili na sve hrišćane?
6. Objasnite 2:22-23 u odnosu na gnostičku teologiju.
7. Šta je osnovna istina paragrafa 2:28-3:3?
8. Zašto su stihovi 3:6 i 9 tako teški za tumačenje?
9. Kako je stih 3:15 povezan sa Propovedi na gori?
10. Objasnite 3:20 svojim rečima.
11. Kako možemo da ispitamo da li je nešto nadahnuto? (4:1-6)
12. Kako je stih 4:2 povezan sa gnostičkom teologijom? (2. Jn)
13. Šta je osnovna istina stihova 4:7-24?
14. Kako stih 5:13 ima ulogu jedne od tema celokupne knjige?

15. Da li Bog odgovara na sve molitve? (5:14-15)
16. Da li 2. Jn 10 govori o nečijem domu ili o nečijoj crkvi? Zašto?
17. Da li je 3. Jn 2 tekst koji obećava zdravlje i prosperitet?

UVOD U JUDINU POSLANICU

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Judina poslanica je zastrašujuća knjiga o neprekidnoj opasnosti od greške, pobune i osude. Vernici uvek moraju biti na oprezu. Ono što ih štiti je:
 - 1. Očev poziv, ljubav i sila koja ih čuva
 - 2. Poznavanje Pisma, pobožan život i milost prema bližnjim vernicima koji se muče
- B. Ipak, uprkos upozorenjima, zaključak Judine poslanice je jedna od najsnažnijih molitvi za potvrđivanje Božje sile koja nas čuva.
- C. O odnosu između Judine poslanice i Druge Petrove ne znamo sledeće:
 - 1. Koja je prva napisana
 - 2. Zašto su istovremeno toliko slične i toliko različite
 - 3. Kako jedna opisuje buduću jeres koja dolazi, a druga već prisutnu jeres
 - 4. Da li je postojao rani crkveni dokument kojeg su oba autora koristila
 - 5. Da li bilo koji od njihovih primera pobune uključuje vernike
- D. Ova knjiga ilustruje teološku ravnotežu između
 - 1. Boga koji čuva vernike (stihovi 1,24)
 - 2. Vernika koji održavaju sami sebe (stih 21)

II. AUTORSTVO

- A. Juda (hebrejski *Judah*, grčki *Judas*) sam sebe opisuje kroz dve karakteristike
 - 1. „sluga Isusa Hrista” - ovo nije sasvim isto kao Pavlov uobičajen izraz, iako su isti u prevodu. Pavle uvek stavlja imenicu „sluga“ na prvo mesto, a zatim opisni izraz u GENITIVU. Izraz je na ovaj način upotrebljen i u Drugoj Petrovoj. Međutim, redosled reči u Judinoj poslanici isti je kao redosled reči u Jakovljevoj poslanici (deskriptivni izraz u GENITIVU ide prvi).
 - 2. „Jakovljev brat” - mnogo ljudi u Novom zavetu ima ime Jakov, ali ovo samo ime, bez opisa, asocira na Jakova iz Jak 1:1. Isusov polubrat Jakov bio je vođa jerusalimske crkve u vreme Pavlovih misionarskih putovanja (up. Dap 15). Postoji teorija da su oba polubrata iz poniznosti odlučila da ne otkrivaju svoju biološku vezu sa Isusom.
- B. Jednostavan uvod ukazuje na nekoga ko je dobro poznat i aktivan (up. 1. Kor 9:3) u ranoj crkvi, iako nisu sačuvane informacije o njemu. Ukoliko bi neko ko je živio kasnije želeo da piše u ime osobe iz prošlosti (pseudografija), malo je verovatno da bi odabrao Judu.
- C. Tradicionalno stanovište, da je Juda bio jevrejski hrišćanin i Isusov polubrat (up. Mt 13:55; Mk 6:3), zasniva se na nekoliko premisa
 - 1. Jakovljev brat (up. Jakov 1:1)
 - 2. U velikoj meri koristi Stari zavet
 - 3. Upotreba broja tri, karakteristična za hebrejsku književnost
 - a. Tri starozavetna primera otpadništva
 - b. Tri starozavetna karaktera
 - c. Uvodni pozdrav
 - (1) Tri glagola: pozvati, voleti, čuvati
 - (2) Tri molitve: milosrđe, mir i ljubav

- D. Stil i forma Judinog grčkog jezika je dobro napisan koine grčki. Juda je sigurno imao pristup kosmopolitizmu (up. 1. Kor 9:5).
Po svojoj ličnosti, podseća na Jakova; njegov pristup je direktan, bez nepotrebnih informacija i zahteva pobožan život u ovom svetu greha i pobune.

III. VREME

- A. Nemamo pouzdane podatke, samo pretpostavke.
- B. Navešćemo neke parametre
1. Tokom Judinog života, ukoliko je on bio Jakovljev mlađi brat i Isusov polubrat
 2. Književni odnos između Judine poslanice i Druge Petrove. Od dvadeset i pet stihova u Judinoj poslanici, šesnaest (stihovi 3-18) je na neki način povezano sa Drugom Petrovom (2:1-18). Ukoliko je Petar autor Druge Petrove, onda je vreme pisanja blisko vremenu u kojem je živio (umro je 64. g.n.e.). Međutim nije sigurno ko je citirao koga:
 - a. Druga Petrova citira Judinu poslanicu
 - b. Judina poslanica citira Drugu Petrovu
 - c. Obe koriste rani katehistički dokument ili crkvenu tradiciju
- C. Sadržaj knjige ukazuje na vreme sredinom prvog veka. Dovoljno vremena je prošlo da se razvije jeres. Apostoli više nisu fizički prisutni (stihovi 18-19). Međutim, još nije razvijena ujednačena doktrina. Juda spominje moralne probleme lažnih učitelja, ali ne razmatra doktrinarne greške. Koristi starozavetne primere, ne Isusovo učenje (citare ili priče).
- D. U delu *Crkvena istorija* III:19:1-20:6, Euzebije spominje tradiciju.
1. Da su Judini unuci optuženi za izdaju i odvedeni u Rim pred Domicijana
 2. Da su oni bili potomci jevrejske vladarske porodice
 3. Da su bili Isusovi rođaci
- Domicijan je vladao u periodu 81-96. g.n.e.
- E. Moguće je da je vreme pisanja između šezdesetih i osamdesetih godina nove ere.

IV. PRIMAOCI I POVOD

- A. Rana crkva nije bila teološki monolitna, čak su i apostoli naglašavali različite aspekte jevanđelja. Sa smrću apostola (ili kada ih je bilo premalo i bili su predaleko da bi dali savet) i odlaganjem Drugog dolaska, rana crkva se suočila sa izazovom „standardizacije“ prihvatljivih parametara za prenošenje jevanđelja. Ti standardi su zasnovani na Starom zavetu, Isusovim rečima i pričama i na apostolskim propovedima.
- B. Judina poslanica je pisana u vreme velikih promena i rušenja jasnih autoriteta. Vernici (lokalna crkva ili geografska oblast) su se suočavali sa ogromnim prilivom grešaka spekulativne teologije/filozofije. Ono što znamo o ovoj jeresi:
1. Jeretici su bili deo sastanaka crkve („bratske gozbe” up. stih 12)
 2. Jeretici su bili nemoralni, manipulativni učitelji, koji su sejali razdor među Božjim ljudima (up. stih 19)
 3. Čini se da su jeretici koristili ili uzimali u obzir „anđele” u svojoj teologiji
 4. Čini se da su jeretici naglašavali „znanje” (*gnosis*)
- Za one koji poznaju grčko-rimski svet prvog i drugog veka, ove karakteristike ukazuju na filozofski/teološki pokret poznat kao „gnosticizam”. Sigurno je istina da su koreni ove

specifične drugovekovne jeresi bili čest element značajnog dela bliskoistočne misli. Elementi dualizma, tako karakteristični za gnosticizam, česti su i u Svicima s Mrtvog mora. Brojne novozavetne knjige (Efescima - Kološanima, Pastoralne poslanice, Prva i Druga Jovanova poslanica) pisane su da bi se suprotstavile sličnoj vrsti lažnih učenja/učitelja.

V. SVRHA

- A. Autor je želeo da piše o njihovom zajedničkom spasenju (up. stih 3).
- B. Prisustvo lažnih učenja i učitelja na unutrašnjim okupljanjima crkvene zajednice (up. stih 12) navelo je autora da reaguje na gorući problem „za veru koja je jednom za sva vremena predata svetima” (up. stihovi 3,20). Njegov cilj je pravoverje, ali je ovoj temi pristupio kroz pobožan život (prava praksa), ne kroz doktrinu (slično sa Jak 2:14-24). Način života neke osobe je jasan prozor u njenu teologiju.
- C. Autor želi da ohrabri vernike da
 - 1. duhovno rastu (up. stih 20)
 - 2. budu sigurni u spasenje (up. stihovi 21,24-25)
 - 3. pomognu onima koji su pali (up. stihovi 22-23)

VI. KANONIZACIJA

- A. Ova knjiga je prvo prihvaćena (up. citat kod Klementa iz Rima, oko 94. g.n.e.), zatim je kasnije dovedena u pitanje i konačno potpuno prihvaćena (Sabor u Nikeji, 325. g.n.e. i u Kartagini 397. g.n.e.).
- B. Osnovni problem za njenu kanonizaciju jesu citati ne-kanonskih knjiga (Prva Enohova i Mojsijeva pretpostavka). Ove knjige, posebno Prva Enohova, bile su teološki uticajne i veliki broj prvovekovnih vernika ih je koristio.
 - 1. Zašto je ovo problem? Da li to ukazuje da su ne-kanonske knjige autoritativne?
 - a. Stari zavet citira ne-nadahnete tekstove (up. 4. Mojs 21:14-15,26-30 [Valamova proroštva u 4. Mojs 22-23]; IsNav 10:13; 2. Sam 1:18 i dalje; 1. Car 11:41; 14:19,29; 15:7,23,31)
 - b. Isus je koristio ne-kanonske izvore kao primere (up. Mt 23:35)
 - c. Stefan je koristio ne-kanonske izvore (up. Dap 7:4,14-16)
 - d. Pavle je često koristio sledeće ne-kanonske izvore
 - (1) Rabinski Midraš o Hristu kao duhovnoj steni koja prati Izraelce tokom perioda lutanja u divljini (up. 1. Kor 10:4)
 - (2) Imena Faraonovih magova iz 2. Mojs 7:11,22; 8:7 (up. 2. Tim 3:8) preuzeta su iz nekih među-zavetnih jevrejskih tekstova
 - (3) Grčki pisci
 - a) Pesnik Aratus (Dap 17:28)
 - b) Pesnik Menander (1. Kor 15:33)
 - c) Pesnik Epimenid ili Euripid (Titu 1:12)
 - e. Jakov je koristio rabinsku tradiciju u Jak 5:17
 - f. Jovan je koristio mitologiju bliskoistočnih kosmologija u Otk 12:3
 - 2. Zašto je Juda koristio ove ne-kanonske izvore?
 - a. Moguće je da su ih koristili lažni učitelji
 - b. Moguće je da su ih primaoci ovog pisma poštovali i čitali
- C. Kanonizaciju Judine poslanice podržavaju sledeći dokazi

1. Ovu poslanicu citiraju ili na nju ukazuju
 - a. Klement iz Rima (94-97. g.n.e.)
 - b. Polikarp (110-50. g.n.e.)
 - c. Irinej (130-202. g.n.e.)
 - d. Tertulijan (150-220. g.n.e.)
 - e. Atinagora (177. g.n.e.)
 - f. Origen (185-254. g.n.e.)
 (Preuzeto iz *Internacionalnog kritičkog komentara (International Critical Commentary)*, str. 305-308)
 2. Navode je po imenu
 - a. Klement Aleksandrijski (150-215. g.n.e.)
 - b. Kiril Jerusalimski (315-386. g.n.e.)
 - c. Jeronim (340-420. g.n.e.)
 - d. Avgustin (400. g.n.e.)
 3. Navedena je u sledećim kanonskim listama
 - a. Muratorijev fragment (200. g.n.e.)
 - b. Barokočio (206. g.n.e.)
 - c. Atanasijevo pismo (367. g.n.e.)
 4. Potvrđen na sledećim Saborima
 - a. Nikeja (325. g.n.e.)
 - b. Hipo (393. g.n.e.)
 - c. Kartagina (397 i 419. g.n.e.)
 5. Prisutan u sledećim prevodima
 - a. Starolatinski (150-170. g.n.e.)
 - b. Revidiran sirijski, Pešita (peti vek nove ere)
- D. Kasnije je crkva počela da sumnja u kanonski status (nadahnutost) Judine poslanice. Euzebije je navodi među knjigama o kojima se raspravlja (*Crkvena istorija* III:25). I Zlatousti i Jeronim spominju to što Juda citira ne-kanonske izvore kao razlog za sumnje. Rana sirijska crkva odbacila je Judinu poslanicu, kao i Drugu Petrovu, Drugu i Treću Jovanovu. Moguć razlog je to što je u ovo vreme ovaj deo carstva još uvek bio pod gnostičkim uticajem jevrejske angeologije. Stoga su Judina poslanica i Prva Petrova doprinosile argumentima lažnih učitelja.
- E. Samo jedna napomena o Prvoj Enohovoj. Ona je prvobitno napisana na hebrejskom (sada je u najvećoj meri izgubljena, osim fragmenata na aramejskom među Svicima s Mrtvog mora), prevedena na grčki (samo fragmenti su sačuvani), a do 600. g.n.e. i na etiopijski (jedna kopija je sačuvana). Knjiga je pisana u među-biblijskom periodu i editovana mnogo puta, kao što pokazuje etiopijska kopija. Imala je veliki uticaj na ranu crkvu. Tertulijan je citira kao Pismo. Citirana je u Varnavinoj poslanici (kao Pismo), a citiraju je i Irinej i Klement Aleksandrijski. Izgubila je svoj status u ranoj crkvi do četvrtog veka.

VII. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. naše zajedničko spasenje, stih 3
2. „za veru koja je jednom za sva vremena predata svetima”, stih 3
3. besramna dela, stih 4
4. „svoje pravo prebivalište”, stih 6
5. „u trajnim okovima u gustoj tami”, stih 6
6. „neprirodnim polnim odnosima”, stih 7
7. „vatru uništenja za večnost”, stih 7
8. bratske gozbe, stih 12

9. sveti, stih 14
10. „molite se Svetim Duhom”, stih 20
11. „jedinom Bogu”, stih 25

VIII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. „uvukli neki ljudi”, stih 4
2. „anđele koji nisu zadržali svoj prvobitni položaj”, stih 6
3. Mihailo, stih 9
4. Valam, stih 11
5. Korej, stih 11
6. Enoh, stih 14
7. „onome koji vas može”, stih 24

IX. MESTA NA MAPI

1. Egipat, stih 5
2. Sodom i Gomor, stih 7

X. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. O kojim lažnim učiteljima govori Judina poslanica? (up. 8-13)
2. Zašto Juda citira ne-kanonske knjige? (stihovi 9, 14-15)
3. Kako da se neko održi u Božjoj ljubavi? (stih 21)
4. Šta je osnovna tema Judine poslanice?
5. Kako je Judina poslanica povezana sa Drugom Petrovom?

UVOD U STAROZAVETNO PROROŠTVO

I. UVOD

A. Uvodne stavke:

1. Zajednica vernika nema jedinstven stav o tumačenju proroštva. Druge istine su uspostavljene kao pravoverni stavovi kroz vekove, ali ova nije.
2. Postoji nekoliko jasno definisanih faza starozavetnog proroštva:
 - a. Pre-monarhijska faza:
 - (1) Pojedinci su proroci
 - (a) Avram - 1. Mojs 20:7
 - (b) Mojsije - 4. Mojs 12:6-8; 5. Mojs 18:15; 34:10
 - (c) Aron - 2. Mojs 7:1 (u Mojsijevo ime)
 - (d) Marija - 2. Mojs 15:20
 - (e) Modad i Eldad - 4. Mojs 11:24-30
 - (f) Devora - Sud 4:4
 - (g) Neimenovana osoba - Sud 6:7-10
 - (h) Samuilo - 1. Sam 3:20
 - (2) Reference o prorocima kao grupi - 5. Mojs 13:1-5; 18:20-22
 - (3) Proročka grupa ili gilda - 1. Sam 10:5-13; 19:20; 1. Car 20:35,41; 22:6,10-13; 2. Car 2:3,7; 4:1,38; 5:22; 6:1, itd.
 - (4) Mesija kao prorok - 5. Mojs 18:15-18
 - b. Monarhijska faza, bez pisanih tekstova (obraćaju se caru):
 - (1) Gad - 1. Sam 22:5; 2. Sam 24:11; 1. Dne 29:29
 - (2) Natan - 2. Sam 7:2; 12:25; 1. Car 1:22
 - (3) Ahija - 1. Car 11:29
 - (4) Jehu - 1. Car 16:1,7,12
 - (5) Neimenovana osoba - 1. Car 18:4,13; 20:13,22
 - (6) Ilija - 1. Car 18-2. Car 2
 - (7) Mihej - 1. Car 22
 - (8) Jelisije - 2. Car 2:8,13
 - c. Klasični proroci koji su pisali tekstove (obraćaju se ne samo caru, nego i narodu): Isaija-Malahija (osim Danila)

B. Biblijski termini

1. *Ro'eh* = „videlac”, 1. Sam 9:9. Ovde vidimo tranziciju ka terminu *Nabi*. *Ro'eh* potiče od opšteg termina „videti”. Ova osoba shvata Božje puteve i planove, te savetuje druge o Božjoj volji po određenim pitanjima.
2. *Hozeh* = „videlac”, 2. Sam 24:11. Ovo je sinonim termina *Ro'eh*. Potiče od ređe upotrebljavanog termina sa značenjem „videti”. Oblik participa se najčešće koristi za proroke.
3. *Nabi'* = „prorok”, termin srodan sa akademskim glagolom *Nabu* = „pozvati” i arapskim *Naba'a* = „objaviti”. Ovo je termin koji se najčešće koristi za proroke u Starom zavetu. Upotrebljen je više od 300 puta. Tačna etimologija nije poznata, ali čini se da se najverovatnije zasniva na „pozvati”. Verovatno je najbolje tumačiti ovaj termin kroz Gospodnji (YHWH) opis Mojsijevog odnosa prema faraonu preko Arona (up. 2. Mojs 4:10-16; 7:1; 5. Mojs 5:5. Prorok je neko ko prenosi Božje reči Njegovom narodu (Amos 3:8; Jer 1:7,17; Jeze 3:4.)
4. Sva tri termina su upotrebljena za položaj proroka u 1. Dne 29:29; Samuilo - *Ro'eh*; Natan - *Nabi'* i Gad - *Hozeh*.

5. Izraz *'ish ha - 'elohim*, „Božji čovek”, takođe predstavlja opšti naziv za nekoga ko govori u Božje ime. Oko 76 puta je upotrebljen u Starom zavetu u smislu „prorok“.
6. Termin „prorok” (engl. „prophet”) je grčkog porekla. Potiče od (1) *pro* = „pred” ili „za”; (2) *phemi* = „govoriti”.

II. DEFINICIJA PROROŠTVA

- A. Termin „proroštvo” je imao šire semantičko polje u hebrejskom jeziku, nego što ga danas ima. Jevreji označavaju istorijske knjige od Isusa Navina do Careva (osim Rute) kao „Ranije proroke”. I Avram (1. Mojs 20:7; Ps 105:5) i Mojsije (5. Mojs 18:18) su opisani kao proroci (kao i Marija, 2. Mojs 15:20). Dakle, budite oprezni sa savremenim definicijama ove reči!
- B. „Prorokovanje se može s pravom definisati kao shvatanje istorije koje prihvata značenje samo u odnosu na božanski plan, božansku svrhu, božansko učešće.”, *Rečnik za tumače Biblije (Interpreter's Dictionary of the Bible)*, vol. 3, str. 896.
- C. „Prorok nije ni filozof ni sistematski teolog, nego medijator saveza koji Božje reči prenosi Njegovom narodu da bi oblikovao njihovu budućnost menjajući njihovu sadašnjost.” *Judejska enciklopedija (Encyclopaedia Judaica)*, „Proroci i proroštvo”, vol. 13 str. 1152.

III. SVRHA PROROŠTVA

- A. Proroštvo je način na koji se Bog obraća svom narodu i daje im vođstvo u situacijama u kojima se nalaze i nadu u to da On upravlja njihovim životima i svetskim dešavanjima. Njihova poruka je u suštini grupna. Njena namera je da prekori, ohrabri, probudi veru i pokajanje, te da obavesti Božji narod o Njemu samom i Njegovim planovima. Moramo dodati da se često koristi i zato da bi jasno pokazalo koga je Bog odabrao za svog glasnogovornika (5. Mojs 13:1-3; 18:20-22). U svom konačnom smislu, ovo se odnosi na Mesiju.
- B. Proroci su često istorijske ili teološke krize iz svog vremena tumačili kroz eshatološku prizmu. Ovaj pogled na istoriju u poslednjim danima je jedinstven za Izrael i za njegovo osećanje božanskog odabira i saveznih obećanja.
- C. Čini se da položaj proroka uravnotežava (Jer 18:18) i preuzima položaj vrhovnog sveštenika kao način za saznavanje Božje volje. Urim i Tumim postaju verbalna poruka od Božjeg glasnogovornika. Čini se da je položaj proroka prestao da postoji u Izraelu nakon Malahije. Ponovo se pojavljuje tek 400 godina kasnije sa Jovanom Krstiteljem. Ne znamo kako je novozavetni dar „proroštva” povezan sa starozavetnim proroštvom. Proroci iz Novog zaveta (Dap 11:27-28; 13:1; 14:29,32,37; 15:32; 1. Kor 12:10,28-29; Ef 4:11) ne predstavljaju novo otkrivenje kroz Pismo, nego najavljuju i predskazuju Božju volju u saveznim situacijama.
- D. Proroštvo nije isključivo ili primarno prediktivno po svojoj prirodi. Predikcija ili predskazanje je jedan način da se potvrdi uloga i poruka proroka, ali moramo napomenuti da „mesijanska proroštva čine manje od 2% starozavetnih proroštava. Manje od 5% direktno opisuje doba Novog saveza. Manje od 1% se bavi događajima koji će se tek dogoditi.” (Fi (Fee) i Stjuart (Stuart), *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, str. 166)
- E. Proroci predstavljaju Boga narodu, dok su sveštenici predstavnici naroda pred Bogom. Ovo je uopšteno viđenje. Postoje i izuzeci, kao što Avakum, koji postavlja pitanja Bogu.

- F. Jedan razlog zbog kojeg je teško razumeti proroke je to što mi ne znamo kako su njihove knjige bile strukturirane. One nisu hronološke. Čini se da su tematske, ali ne uvek na očekivan način. Često nije određeno istorijsko okruženje, vremenski okvir ili jasne granice između proroštava. Ove knjige je teško: (1) pročitati odjednom u celini; (2) predstaviti njihov nacrt; i (3) odrediti osnovnu istinu ili nameru autora za svako proroštvo.

IV. KARAKTERISTIKE PROROŠTVA

- A. Čini se da u Starom zavetu postoji razvoj koncepta „proroka“ i „proroštva“. U ranom Izraelu se razvila zajednica proroka, koju su vodile snažne i harizmatične vođe, kao što je Ilija ili Jelisije. Ponekad je izraz „sinovi proroka“ korišten da opiše ovu grupu (2. Car 2). Za proroke su bili karakteristični različiti oblici ekstaze (1. Sam 10:10-13; 19:18-24).
- B. Međutim, ovaj period je brzo prošao i izdvojili su se pojedinačni proroci. To su bili oni proroci (i pravi i lažni) koji su se poistovećivali sa carem i živeli na dvoru (Gad, Natan). Takođe, neki su bili nezavisni, ponekad potpuno odvojeni od statusa kvo u izraelskom društvu (Amos). Bili su i muškog i ženskog pola (2. Car 22:14).
- C. Često je prorok otkrivao budućnost koja zavisi od trenutnog ljudskog odgovora. Često je zadatak proroka bio da otkrije Božji univerzalan plan za Njegovu tvorevinu, koji nije pod uticajem ljudskog odgovora. Ovaj univerzalan eshatološki plan je jedinstven među prorocima drevnog Bliskog Istoka. U srži proročkih poruka su predskazanje i savezna vernost (up. Fi (Fee) i Stjuart (Stuart), str. 150). Ovo ukazuje na to da je fokus proroka pretežno grupni. Obično, iako ne isključivo, oni se obraćaju narodu.
- D. Većina proroštava je usmeno predstavljena. Kasnije su kombinovana po svojim temama, hronologiji ili nekim drugim obrascima bliskoistočne literature koje danas ne znamo. Zato što su usmeno prenošena, nemaju strukturu pisane proze. Zbog toga je teško u celini pročitati knjige odjednom i teško ih je razumeti bez određenog istorijskog okruženja.
- E. Proroci koriste nekoliko obrazaca za prenošenje svojih poruka:
1. Scena na sudu - Bog izvodi svoj narod pred sud. Često je ovo brakorazvodna parnica u kojoj Gospod (YHWH) odbacuje svoju ženu (Izrael) zbog njene nevernosti (Os 4; Mih 6).
 2. Posmrtna tužbalica - ove poruke su izdvojene kao posebna vrsta zbog svoje specifične metrike i karakterističnog termina „teško“, (Isaija 5; Avakum 2).
 3. Objava saveznih obećanja - naglašavaju uslovnu prirodu obećanja i buduće posledice, i pozitivne i negativne (5. Mojs 27- 28).

V. BIBLIJSKE KVALIFIKACIJE ZA UTVRĐIVANJE PRAVOG PROROKA

- A. 5. Mojs 13:1-5 (predskazanja/znakovi)
- B. 5. Mojs 18:9-22 pravi proroci/lažni proroci)
- C. Mt 7 (način života)
- D. 1. Jn 4:1-6 (doktrina)
- E. I muškarci i žene su pozivani i služili su kao proroci i proročice
1. Marija - 2. Mojs 15

2. Devora - Sud 4:4-6
 3. Olda - 2. Car 22:14-20; 2. Dne 34:22-28
- F. Okolne kulture su određivale proroke po božanskim znakovima. Izrael je to činio kroz:
1. Teološki test - Gospodnje ime
 2. Istorijski test - tačna predskazanja

VI. VODIČ ZA TUMAČENJE PROROŠTAVA

- A. Utvrdite nameru prvobitnog proroka (urednika) analizirajući istorijsko okruženje i literarni kontekst svakog proroštva. To najčešće podrazumeva da je Izrael na neki način prekršio Savez sa Mojsijem.
- B. Pročitajte i protumačite proroštvo u celini, ne samo njegov deo; napravite nacrt njegovog sadržaja. Vidite kako je povezano sa ostalim proroštvima. Pokušajte da napravite nacrt cele knjige.
- C. Dok figurativna upotreba nije očigledna iz samog teksta, prihvatajte doslovno tumačenje; u slučaju figurativne upotrebe stavite figurativan jezik u prozu.
- D. Analizirajte simbolična dela u odnosu na istorijsko okruženje i paralelna poglavlja. Ne zaboravite da je ovo drevna bliskoistočna literatura, a ne zapadna ili savremena literatura.
- E. Budite oprezni sa proroštvima:
1. Da li se odnose samo na vreme autora?
 2. Da li su ispunjena u prošlosti Izraela?
 3. Da li govore o događajima koji tek treba da se ostvare?
 4. Da li je njihovo ostvarenje u njihovom vremenu ili u budućnosti?
 5. Neka autori Biblije, a ne savremeni autori, vode vaše odgovore.
- Posebne napomene
1. Da li proroštvo sadrži uslov?
 2. Da li je jasno kome je proroštvo namenjeno (i zašto)?
 3. Da li biblijski i/istorijski postoji mogućnost njegovog višestrukog ispunjenja?
 4. Novozavetni autori su pod nadahnućem mogli da vide Mesiju na mnogim mestima u Starom zavetu koja nama nisu očigledna. Čini se da koriste tipologiju ili igru rečima. Pošto mi nismo nadahnuti, najbolje je da ovaj pristup prepustimo njima.

VII. KORISNE KNJIGE

- A. *Vodič za biblijsko proroštvo (A Guide to Biblical Prophecy)*, Karl. I. Armerding (Armerding) i V. Vord Gask (W. Ward Gasque)
- B. *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart)
- C. *Moje sluge Proroci (My Servants the Prophets)*, Edvard Dž. Jang (Edward J. Young)
- D. *Raonici i kosiri: promišljanje o proročkom i apokaliptičnom jeziku (Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking Prophetic and Apocalyptic Language)*, Brent Sendi (D. Brent Sandy)
- E. *Dešifrovanje starozavetnog koda (Cracking the Old Testament Code)*, D. Brent Sendi (D. Brent Sandy) i Ronald L. Hiese, ml. (Ronald L. Giese, Jr.)

ZNAČAJAN UVODNI ČLANAK - OTKRIVENJE

(Zašto hrišćani imaju toliko mnogo dogmatskih tumačenja Otkrivenja)

Godinama proučavajući eshatologiju shvatio sam da većina hrišćana nema ili ne želi da ima razvijenu, sistematizovanu hronologiju poslednjih dana. Postoje neki hrišćani koji su fokusirani na ovu oblast ili specijalizovani za nju iz teoloških, psiholoških ili denominacijskih razloga. Čini se da su ti hrišćani postali toliko opsednuti pitanjem kako će se sve ovo završiti, da su na neki način zanemarili hitnost jevanđelja! Vernici ne mogu uticati na Božji eshatološki plan (plan za poslednje dane), ali mogu učestvovati u zadatku širenja jevanđelja (up. Mt 28:19-20; Lk 24:46-47; Dap 1:8). Većina vernika potvrđuje drugi Hristov dolazak i kulminaciju Božjih obećanja u poslednjim danima. Problemi u tumačenju ove privremene kulminacije potiču od nekoliko biblijskih paradoksa.

1. Tenzija između proročkih modela iz starog saveza i apostolskih modela iz novog saveza
2. Tenzija između biblijskog monoteizma (jedan Bog za sve) i odabira Izraela (poseban narod)
3. Tenzija između uslovnih aspekata biblijskih saveza i obećanja („ako... onda”) i bezuslovne Božje posvećenosti otkupljenju palog čovečanstva
4. Tenzija između bliskoistočnih književnih žanrova i savremenih književnih modela Zapada
5. Tenzija između Božjeg Carstva kao sadašnjeg i kao budućeg.
6. Tenzija između uverenja u skori Hristov povratak i uverenja da postoje stvari koje se moraju pre toga dogoditi.

Hajde da analiziramo ove tenzije jednu po jednu.

PRVA TENZIJA (starozavetne rasne, nacionalne i geografske kategorije nasuprot svih vernika na svetu)

Starozavetni proroci predskazuju obnovu jevrejskog carstva u Palestini sa središtem u Jerusalimu, gde će se svi narodi okupiti da hvale i slave vođu iz Davidove linije, ali se ni Isus ni novozavetni apostoli nikada ne fokusiraju na ovo pitanje. Zar Stari zavet nije nadahnut (up. Mt 5:17-19)? Zar su autori Novog zaveta izostavili suštinski značajne događaje iz poslednjih dana?

Postoji nekoliko izvora informacija o kraju sveta.

1. Starozavetni proroci (Isaija, Mihej, Malahija)
2. Starozavetni apokaliptični pisci (up. Jez 37-39; Dan 7-12; Zah)
3. Međuzavetni, ne-kanonski jevrejski apokaliptični pisci (kao I Enohova, koja se spominje u Judi)
4. Sam Isus (up. Mt 24; Mk 13; Lk 21)
5. Pavlovi tekstovi (up. 1. Kor 15; 2. Kor 5; 1. Sol 4-5; 2. Sol 2)
6. Jovanovi tekstovi (1. Jn i Otk)

Da li oni jasno prenose plan za poslednje dane (događaje, hronologiju, ličnosti)? Ako ne, zašto? Zar nisu oni svi nadahnuti (osim jevrejskih međuzavetnih tekstova)?

Duh je starozavetnim piscima otkrivao istine u pojmovima i kategorijama koje su oni mogli shvatiti.

Međutim, progresivnim otkrivenjem Duh je proširio te starozavetne eshatološke principe na univerzalan raspon („tajna o Hristu”, up. Ef 2:11-3:13). Ovo su neki značajni primeri:

1. U Starom zavetu, grad Jerusalim je korišten kao metafora za Božji narod (Sion), ali je u Novom zavetu prenet kao termin koji izražava Božje prihvatanje svih ljudi koji su se pokajali i poverovali („novi Jerusalim” iz Otk 21-22). Teološka ekspanzija doslovnog, fizičkog grada u novi Božji narod (verujuće Jevreje i neznabošce) najavljena je u Božjem obećanju da će otkupiti palo čovečanstvo u 1. Mojs 3:15, pre nego što su uopšte postojali Jevreji i jevrejski glavni grad. Čak je i poziv za Avrama (up. 1. Mojs 12:1-3) uključivao i neznabošce (up. 1. Mojs 12:3; 2. Mojs 19:5).
2. U Starom zavetu, neprijatelji Božjeg naroda su okolni narodi drevnog Bliskog Istoka, ali su u Novom zavetu oni prošireni tako da podrazumevaju sve ljude koji ne veruju, koji su protiv

Boga i sotonski nadahnuti. Bitka je prerasla iz geografskog, regionalnog sukoba u svetski, kosmički sukob (up. Kol).

3. Obećanje o zemlji, koje je toliko značajno u Starom zavetu (obećanje Patrijarsima iz 1. Mojsijeve, up. 1. Mojs 12:7; 13:15; 15:7,15,16; 7:8) sada se odnosi na celu zemlju. Novi Jerusalem se spušta na obnovljenu zemlju, ne samo ili ekskluzivno na Bliski Istok (up. Otk 21-22).
4. Još neki primeri proširenja starozavetnih proročkih koncepata su (1) Avramovi potomci se sada obrezuju duhovno (up. Rim 2:28-29); (2) savezni narod sada uključuje i neznabošce (up. Os 1:10; 2:23, citiran u Rim 9:24-26; takođe i 3. Mojs 26:12; 2. Mojs 29:45, citiran u 2. Kor 6:16-18 i 2. Mojs 19:5; 5. Mojs 14:2, citiran u Titu 2:14); (3) Isus je sada hram (up. Mt 26:61; 27:40; Jn 2:19-21), a kroz Njega i lokalna crkva (up. 1. Kor 3:16) ili individualni vernik (up. 1. Kor 6:19); (4) čak se i Izrael i njegovi karakteristični deskriptivni izrazi iz Starog zaveta sada odnose na sve Božje ljude (tj. „Izrael”, up. Rim 9:6; Gal 6:16, tj. „carsko sveštenstvo”, up. 1. Pt 2:5, 9-10; Otk 1:6)

Proročki model je ispunjen, proširen i sada je inkluzivniji. Isus i apostolski pisci ne predstavljaju poslednje dane isto kao i starozavetni proroci (up. Martin Vajngarden (Martin Wyngaarden), *Budućnost Carstva u proroštvu i ispunjenju* (*The Future of The Kingdom in Prophecy and Fulfillment*). Savremeni tumači koji pokušavaju da starozavetni model shvate doslovno ili kao normativ, od knjige Otkrivenja nasilno prave veoma jevrejsku knjigu i dodaju značenje sažetim, višeznačnim rečenicama Isusa i Pavla! Novozavetni pisci ne negiraju starozavetne proroke, nego pokazuju njihove konačne univerzalne implikacije. Ne postoji organizovan, logičan sistem u Isusovoj ili Pavlovoj eshatologiji. Njihova svrha je pre svega otkupljujuća ili pastoralna.

Međutim, čak i unutar Novog zaveta postoje tenzije. Ne postoji jasna sistematizacija eshatoloških događaja. Otkrivenje na mnoge iznenađujuće načine za opis kraja koristi starozavetne aluzije umesto Isusovih učenja (up. Mt 24; Mk 13)! Sledi književni žanr kojeg su započeli Jezekilj, Danilo i Zaharija, ali je razvijen u vreme međuzavetnog perioda (jevrejska apokaliptična književnost). Moguće je da je ovo Jovanov način da poveže stari i novi savez. Pokazuje stari obrazac ljudske pobune i Božje posvećenosti otkupljenju! Međutim, moramo istaći da iako Otkrivenje koristi starozavetni jezik, ličnosti i događaje, tumači ih u odnosu na prvovekovni Rim (up. Otk 17).

DRUGA TENZIJA (monoteizam nasuprot odabranog naroda)

Biblija naglašava jednog, ličnog, duhovnog Boga, stvoritelja-otkupitelja (up. 2. Mojs 8:10; Isa 44:24; 45:5-7,14,18,21-22; 46:9; Jer 10:6-7). Stari zavet je bio jedinstven u svoje vreme zbog svog monoteizma. Svi okolni narodi bili su politeisti. Božja jednost je suština starozavetnog otkrivenja (up. 5. Mojs 6:4). Tvorevina je pozornica za ostvarivanje zajedništva između Boga i ljudi, napravljenih po Njegovom obličju i nalik Njemu (up. 1. Mojs 1:26-27). Međutim, čovečanstvo se pobunilo, zgrešilo je protiv Božje ljubavi, vođstva i namere (up. 1. Mojs 3). Božja ljubav i namera bile su toliko jake i nepromenljive da je On obećao da će otkupiti palo čovečanstvo (up. 1. Mojs 3:15)!

Tenzija se pojavljuje kada Bog bira jednog čoveka, jednu porodicu, jedan narod da dosegne ostatak čovečanstva. Božji odabir Avrama (up. 1. Mojs 12; 15; 17; 18) i Jevreja kao carskog sveštenstva (up. 2. Mojs 19:4-6) probudio je ponos, a ne službu, isključivanje, a ne uključivanje. Božji poziv za Avrama je svesno uključivao i blagoslov za sve ljude (up. 1. Mojs 12:3). Moramo upamtiti i naglasiti da je cilj odabira u Starom zavetu bila služba, a ne spasenje. Izrael u celini nikada nije bio opravdan pred Bogom, nikada niko nije bio večno spasen samo po rođenju (up. Jn 8:31-59; Mt 3:9), nego ličnom verom i poslušnošću (up. 1. Mojs 15:6, citiran u Rim 4:3,9,22; Gal 3:6). Izrael je izgubio svoju misiju (sada je crkva carsko sveštenstvo, up. Otk 1:6; 1. Pt 2:5,9) i pretvorio zadatak u privilegiju, službu u poseban položaj! Bog je odabrao jedne da bi odabrao sve!

TREĆA TENZIJA (uslovni savezi nasuprot bezuslovnih saveza)

Postoji teološka tenzija ili paradoks između uslovnih i bezuslovnih saveza. Sigurno je da je istina da je Božji plan otkupljenja bezuslovan (up. 1. Mojs 15:12-21). Međutim, nužan ljudski odgovor je uvek

uslov!

Obrazac „ako... onda“, pojavljuje se i u Starom zavetu i u Novom zavetu. Bog je veran; čovečanstvo je neverno. Ova tenzija stvara veliku konfuziju. Tumači se uglavnom više fokusiraju na jedan „kraj“ dileme, ili na Božju odanost ili na ljudski trud, na Božji suverenitet ili na ljudsku slobodnu volju. Oba su biblijska i nužna.

Ovo je povezano sa eshatologijom, sa Božjim starozavetnim obećanjima Izraelu. Ako je Bog nešto obećao, to je rešeno! Bog je obavezan svojim obećanjima; Njegova reputacija je u pitanju (up. Jez 36:22-38). Bezuslovni i uslovni savezi spajaju se u Hristu (up. Isa 53), ne u Izraelu! Božja konačna odanost se nalazi u otkupljenju svih koji se pokaju i poveruju, a ne po tome ko je njihov otac ili majka! Suština svih Božjih saveza i obećanja je Hrist, a ne Izrael. Ako u Bibliji postoji teološka parenteza, to nije crkva, nego Izrael (up. Dap 7 i Gal 3).

Svetska misija objavljivanja jevanđelja preneti je na crkvu (up. Mt 28:19-20; Lk 24:47; Dap 1:8). Ovaj savez još uvek ima uslove! To ne znači da je Bog sasvim odbacio Jevreje (up. Rim 9-11). Moguće je da postoji mesto i svrha za verujući Izrael u poslednjim danima (up. Zah 12:10).

ČETVRTA TENZIJA (književni modeli Bliskog Istoka nasuprot modela Zapada).

Žanr je suštinski važan element za pravilno tumačenje Biblije. Crkva se razvila u Zapadnom (grčkom) kulturološkom okruženju. Književnost istoka je znatno figurativnija i koristi više metafora i simbola od književnih modela savremene kulture Zapada. Ona je fokusirana na ljude, susrete i događaje, a ne toliko na jezgrovite propozicione istine. Hrišćani greše kada koriste svoje istorijske i književne modele za tumačenje biblijskih proroštava (i starozavetnih i novozavetnih). Svaka generacija i geografska celina je koristila svoju kulturu, istoriju i doslovna značenja reči da tumači Otkrivenje. To je uvek bilo pogrešno! Arogantno je misliti da je savremena zapadna kultura fokus biblijskog proroštva!

Žanr kojeg je odabrao prvobitni, nadahnuti autor je književni ugovor sa čitaocem. Knjiga Otkrivenja nije istorijski narativ. Ona je kombinacija pisama (poglavlja 1-3), proroštava i pretežno apokaliptične literature. Pogrešno je dodavati značenje, kao da Biblija govori više nego što je bila namera prvobitnog autora, kao što je pogrešno i oduzimati značenje, kao da govori manje! Arogancija i dogmatizam tumača su čak još neprikladniji za knjigu kao što je Otkrivenje.

Crkva se nikada nije slagala oko pravog tumačenja Otkrivenja. Meni je stalo do toga da čujem i vidim Bibliju u celini, a ne neke odabrane delove. Biblijski istočnjački pogled na svet predstavlja istinu kroz parove u međusobnoj tenziji. Naša zapadna težnja ka propozicijskim istinama nije pogrešna, ali je neuravnotežena! Mislim da je moguće otkloniti makar deo poteškoća pri tumačenju Otkrivenja ako uzmemo u obzir nameru ove knjige za sve generacije vernika. Većini tumača je jasno da se Otkrivenje mora tumačiti u odnosu na svoje vreme i svoj žanr. Istorijski pristup Otkrivenju mora se zasnovati na onome što su njegovi tadašnji čitaoci mogli da shvate, i što jesu shvatali. Na mnoge načine, savremeni tumači ne mogu da vide značenje brojnih simbola ove knjige. Prvobitna poruka Otkrivenja bila je ohrabrenje za progonjene vernike. Otkrivenje pokazuje da Bog upravlja istorijom (kao što su i starozavetni proroci pokazivali); potvrđuje da se istorija kreće ka već određenom kraju, kazni ili blagoslovu (isto kao i starozavetni proroci). Potvrđuje Božju ljubav, prisustvo, moć i suverenitet koristeći prvovekovne jevrejske apokaliptične termine!

Ona koristi iste ove teološke poruke za sve generacije vernika. Prikazuje kosmičku borbu dobra i zla. Moguće je da su nam nedostupni prvovekovni detalji, ali imamo moćne, utešne istine. Kada savremeni, zapadni tumači pokušavaju da detalje Otkrivenja uguraju u svoju savremenu istoriju, nastavlja se obrazac pogrešnog tumačenja!

Sasvim je moguće da će za poslednju generaciju vernika detalji iz ove knjige postati zapanjujuće doslovni (kao što su detalji iz Starog zaveta postali doslovni po pitanju Hristovog rođenja, života i smrti), dok se budu suočavali sa rušenjem anti-Božjeg vođe (up. 2. Sol 2) i kulture. Dok Isusove (up. Mt 24; Mk13; i Lk 21) i Pavlove (up. 1. Kor 15; 1. Sol 4-5; i 2. Sol 2) reči ne postanu istorijske činjenice nećemo znati tačno ispunjenje Otkrivenja. Pogađanje, nagađanje i dogmatizam nisu primereni.

Apokaliptična literatura omogućava ovu fleksibilnost. Hvala Bogu za slike i simbole koji prevazilaze istorijski narativ! Bog ima kontrolu; On vlada; On dolazi!

Većina savremenih komentara ne uzima u obzir suštinu ovog žanra! Savremeni zapadni tumači često traže jasan, logičan sistem teologije umesto da nepristrasno prihvate višeznačan, simboličan, dramatičan žanr jevrejske apokaliptične literature. Ovu istinu je tačno izrazio Ralf P. Martin (Ralph P. Martin) u svom članku „Pristupi novozavetnoj egzegezi“ („Approaches to New Testament Exegesis“) u knjizi *Tumačenje Novog zaveta (New Testament Interpretation)*, čiji urednik je I. Hauard Maršal (I. Howard Marshall):

„Ako ne prepoznamo dramatičan kvalitet ovog teksta i ne prisetimo se načina na koji je jezik korišten kao sredstvo za izražavanje religijske istine, strašno ćemo grešiti u svom shvatanju Apokalipse i netačno ćemo tumačiti njene vizije, kao da je ovo knjiga književne proze čiji cilj je da opiše događaje iz empirijske i činjenične istorije. Čineći to, naravno, nailazimo na raznorazne probleme u tumačenju. Još ozbiljnije je to što takav pristup vodi do iskrivljavanja suštinskog značenja Apokalipse, te gubimo vrednost ovog dela Novog zaveta kao dramatične objave Gospodnjeg suvereniteta u Hristu, i paradoksa Njegove vladavine koja spaja moć i ljubav, mitsko-poetskim jezikom (up. Otk 5:5,6; Lav je Jagnje)“, str. 235.

V. Randolph Tejt (W. Randolph Tate) u svojoj knjizi biblijskih tumačenja:

„Ni jedan drugi biblijski žanr nije čitan sa takvim žarom i sa toliko deprimirajućim rezultatima kao apokalipsa, posebno knjiga proroka Danila i Otkrivenje. Ovaj žanr je doživio strašnu istoriju netačnih tumačenja zasnovanih na suštinski pogrešnom shvatanju njegove književne forme, strukture i svrhe. Zato što sama tvrdi da otkriva ono što će se uskoro dogoditi, apokalipsa se posmatra kao putokaz i nacrt za budućnost. Tragični nedostatak u ovom shvatanju je pretpostavka da je savremeno doba čitaoca, a ne autora, referentni okvir ove knjige. Ovaj pogrešan pristup apokalipsi (posebno Otkrivenju) vidi tekst kao da je on kriptogram po kojem se savremeni događaji mogu koristiti da tumače njegove simbole... Pre svega, tumač mora shvatiti da apokalipsa svoje poruke prenosi simbolima. Doslovno tumačenje simbola, kada je on metaforički upotrebljen, jednostavno jeste pogrešno tumačenje. Pitanje nije da li su događaji iz apokalipse istorijski. Događaji mogu biti istorijski; moguće je da su se oni zaista dogodili ili da će se dogoditi, ali autor predstavlja događaje i prenosi značenje kroz slike i arhetipe“ (str. 137).

Iz rečnika *Rečnik biblijskih slika (Dictionary of Biblical Imagery)*, urednika: Rajken (Ryken), Vilhost (Wilhost) i Longman (Longman) III:

„Ovaj žanr često zbunjuje i uznemirava današnje čitaoce. Neočekivane slike i nadrealna iskustva deluju bizarno i neusklađeno sa većim delom Pisma. Doslovno shvatanje ove literature stavlja mnoge čitaoce u situaciju da se muče da odrede „šta će se dogoditi“, te propuštaju nameru apokaliptične poruke“ (str. 35)

PETA TENZIJA (Božje Carstvo kao sadašnje, a istovremeno i buduće)

Božje Carstvo je sadašnje, a istovremeno i buduće. Ovaj teološki paradoks dostiže svoj vrhunac u pitanju eshatologije. Ako neko očekuje doslovno ispunjenje svih starozavetnih proroštava za Izrael, tada je Carstvo pre svega obnova Izraela kao geografskog područja i teološke pre-eminencije! U tom slučaju je nužno tajno vaznesenje crkve u 5. poglavlju i da se ostala poglavlja odnose na Izrael. Međutim, ako je fokus na Carstvu koje će započeti Mesija obećan u Starom zavetu, tada je ono prisutno od Hristovog Prvog dolaska, a suština je Hristova inkarnacija, život, učenja, smrt i vaskrsenje. Teološki naglasak je na sadašnjem spasenju. Carstvo je došlo, Stari zavet je ispunjen u Hristovoj ponudi spasenja za sve, ne u Njegovoj hiljadugodišnjoj vladavini nad nekima!

Nepobitno je tačno da Biblija govori o oba Hristova dolaska, ali gde treba da stoji naglasak? Meni se čini da većina starozavetnih proroštava naglašava prvi dolazak, uspostavljanje mesijanskog carstva (up. Dan 2). Na mnoge načine, ovo je analogno večnoj Božjoj vladavini (up. Dan 7). U Starom zavetu je fokus na Božjoj večnoj vladavini, a ipak, mehanizam za manifestaciju te vladavine je Mesijina služba (up. 1. Kor 15:25-27). Pitanje nije koja od ove dve opcije je tačna; obe su tačne, nego na kojoj je naglasak? Moramo reći da su neki tumači toliko fokusirani na Mesijinu hiljadugodišnju vladavinu (up. Otk 20) da ne vide biblijski fokus na večnoj vladavini Oca. Hristova vladavina je preliminarni događaj.

Kao što u Starom zavetu nisu bila očigledna dva Hristova dolaska, nije ni privremena Mesijina vladavina!

Sušтина Isusovih propovedi i učenja jeste Božje carstvo. Ono je istovremeno prisutno (u spasenju i službi) i buduće (u sveprožimanju i moći). Ako je fokus na Mesijinoj hiljadugodišnjoj vladavini (up. Otk 20), Otkrivenje je preliminarno, a ne konačno (up. Otk 21-22). Iz Starog zaveta nije jasno da je privremena vladavina nužna; štaviše mesijanska vladavina iz Danila 7 je večna, nije hiljadugodišnja.

ŠESTA TENZIJA (skori Hristov povratak nasuprot odloženog dolaska (*Parousia*))

Većina vernika je učena da će se Isus vratiti uskoro, iznenada i neočekivano (up. Mt 10:23; 24:27,34,44; Mk 9:1; 13:30). Ali sve dosadašnje generacije vernika koje su to očekivale su pogrešile! Brzina (hitnost) Hristovog povratka je snažna obećana nada svake generacije, ali stvarnost samo za jednu (i to onu koja će biti progonjena). Vernici moraju živeti kao da će On sutra doći, ali planirati i sprovesti Veliko Poslanje (up. Mt 28:19-20), dok se to ne dogodi.

Neka poglavlja u Jevanđeljima (up. Mk 13:10; Lk 17:2; 18:8) i u 1. i 2. Solunjanima zasnovana su na odloženom Drugom dolasku (*Parousia*). Neki istorijski događaji se moraju desiti pre njega:

1. Globalna evangelizacija (up. Mt 24:14; Mk 13:10)
2. Pojava „antihrista” (up. Mt 24:15; 2. Sol 2; Otk 13)
3. Veliki progon (up. Mt 24:21,24; Otk 13)

Ova nejasnoća je namerna (up. Mt 24:42-51; Mk 13:32-36)! Živite kao da vam je svaki dan poslednji, ali planirajte i pripremajte buduću službu!

POSTOJANOST I RAVNOTEŽA

Moramo reći da sve različite škole savremenog eshatološkog tumačenja sadrže poluistine. One dobro objašnjavaju i tumače neke tekstove. Problem je u postojanosti i ravnoteži. Često postoji niz pretpostavki koje koriste biblijski tekst da ispuni unapred postavljen teološki kostur. Biblija ne otkriva logičnu, hronološku, sistematsku eshatologiju. To je kao porodični album. Slike su istinite, ali nisu uvek poređane po redu, u kontekstu ili sa logičnim nizom. Neke slike su ispale iz albuma, te buduće generacije članova te porodice ne znaju gde tačno da ih vrata. Ključ za tačno tumačenje Otkrivenja je namera prvobitnog autora koja je otkrivena u njegovom izboru književnog žanra. Većina tumača pokušava da upotrebi svoja egzegetska sredstva i procedure iz drugih novozavetnih žanrova na svoje tumačenje Otkrivenja. Oni su fokusirani na Stari zavet umesto da dozvole da Isusova i Pavlova učenja postave teološku strukturu za koju je Otkrivenje ilustracija.

Moram priznati da pristupam komentarisanoj Otkrivenja sa određenom količinom straha i strepnje, ne zbog kletve iz Otk 22:18-19, nego zbog nivoa kontroverze koju je stvorilo tumačenje ove knjige, te je i dalje stvara među Božjim ljudima. Volim Božje otkrivenje. Ono je istinito, dok svi ljudi lažu (up. Rim 3:4)! Molim vas da koristite moj komentar Otkrivenja kao pokušaj da vas podstaknem na razmišljanje, a ne kao definitivne odgovore; kao znak na putu, a ne kao mapu; kao „šta ako...“, a ne kao „ovako kaže Gospod...“. Suočio sam se sa mojim ličnim ograničenjima, predrasudama i teološkim agendama.

Takođe sam ih video kod drugih tumača. Čini se kao da ljudi u Otkrivenju pronalaze ono što očekuju da nađu. Sam žanr dozvoljava da bude zloupotrebljen! Međutim, on je u Bibliji sa svrhom. Nije slučajno što je baš Otkrivenje poslednja „reč“. Ono sadrži poruku od Boga za Njegovu decu u svakoj pojedinačnoj generaciji. Bog želi da ga mi shvatimo! Hajde da se udružimo, a ne da se sukobljavamo; hajde da potvrdjemo ono što je jasno i suština, ne sve što može biti ili bi moglo biti istina. Neka nam je Bog svima u pomoći!

Koristite ovaj prostor da navedete svoje lične pretpostavke o tome kako se tumači Otkrivenje. Svi mi imamo svoje predrasude vezane za tumačenje ove knjige. Njihovo identifikovanje će nam pomoći da smanjimo njihov uticaj i ograničimo svoj dogmatizam.

1.

2.

3.

4.

UVOD U OTKRIVENJE

I. UVODNE NAPOMENE

- A. Tokom većeg dela svog akademskog/teološkog života u odraslom dobu, polazio sam od pretpostavke da oni koji veruju u Bibliju, nju shvataju „doslovno“ (i to je sigurno tačno za istorijski narativ). Međutim, sve više i više sam video kao očigledno da potpuno propuštamo suštinu nadahnutog teksta ukoliko doslovno tumačimo proroštva, poeziju, parabole i apokaliptičnu književnost. Autorova namera, a ne doslovno značenje, ključ je za ispravno shvatanje Biblije. Pripisivanje šireg značenja Bibliji (doktrinarnih detalja), jednako je opasno i pogrešno, kao i tumačenje Biblije na takav način da dobijemo značenje koje je uže od onog koje je prvobitni, nadahnuti autor želeo da prenese. Fokus mora biti širi kontekst, istorijsko okruženje i namera autora izražena u samom tekstu i kroz njegov izbor žanra. Žanr je književni ugovor između autora i čitaoca. Ukoliko izostavimo ovaj ključ sigurno ćemo stići do pogrešnog tumačenja! Knjiga Otkrivenja je nepobitno istinita, ali ona nije istorijski narativ, te ne sme biti tumačena doslovno. Sam žanr insistira na ovom zaključku ukoliko obratimo pažnju na to šta nam on govori. Ovo ne znači da ona nije nadahnuta ili da nije istinita; ona je samo figurativna, kriptična, simbolična, metaforična i imaginativna. Prvovekovni Jevreji i hrišćani dobro su poznavali ovu vrstu literature, za razliku od nas! Hrišćanski simbolizam u *Gospodaru prstenova* ili u *Letopisima Narnije* može biti potencijalna savremena paralela.
- B. Otkrivenje je jedinstven jevrejski književni žanr, apokaliptičan. Često je korišten u periodima visoke tenzije da izrazi uverenje da Bog upravlja istorijom i da će on izbaviti svoj narod. Za ovu vrstu književnosti karakteristično je sledeće
1. Snažan osećaj Božjeg univerzalnog suvereniteta (monoteizam i determinizam)
 2. Borba između dobra i zla, ovog zlog doba i budućeg doba pravednosti (dualizam)
 3. Upotreba tajnih reči i simbola (najčešće iz Starog zaveta ili iz među-zavetne jevrejske apokaliptične književnosti)
 4. Upotreba boja, brojeva, životinja, ponekad životinja/ljudi
 5. Upotreba anđeoskog posredovanja kroz vizije i snove, ali najčešće uz anđeosko posredovanje i tumačenje
 6. Pre svega, fokus je na skorim, presudnim događajima iz poslednjih dana (novog doba)
 7. Upotreba određenog seta simbola, ne stvarnosti, da bi se prenela Božja poruka o poslednjim danima
 8. Neki primeri ovog žanra su
 - a. Stari zavet
 - (1) Isaija 24-27, 56-66
 - (2) Jezekilj 37-48
 - (3) Danilo 7-12
 - (4) Joil 2:28-3:21
 - (5) Zaharija 1-6, 12-14
 - b. Novi zavet
 - (1) Matej 24, Marko 13, Luka 21, i 1. Korinćanima 15 (delimično)
 - (2) 2. Solunjanima 2 (većinom)
 - (3) Otkrivenje (poglavlja 4-22)
 - c. Danilo 7-12 i Otkrivenje 4-22 su klasični primeri ovog žanra u Bibliji
 9. Ne-kanonski (preuzeto iz dela D. S. Rasela (D. S. Russell), (*Metod i poruka jevrejske apokaliptične književnosti*) *The Method and Message of Jewish Apocalyptic*, str. 37-38)
 - a. I Enohova, II Enohova (Enohove tajne)

- b. Knjiga Jubileja
 - c. Sibilina proroštva III, IV, V
 - d. Oporuka dvanaestorice patrijarha
 - e. Solomonovi Psalmi
 - f. Mojsijeva pretpostavka
 - g. Isajjino mučeništvo
 - h. Mojsijeva apokalipsa (Život Adama i Eve)
 - i. Avramova apokalipsa
 - j. Avramova oporuka
 - k. II Jezdrina (IV Jezdrina)
 - l. II & III Baruhova
10. Postoji osećaj dualnosti u ovom žanru. On vidi stvarnost kroz niz dualizama, kontrasta ili tenzija (tako čest u Jovanovim tekstovima) između:
- a. neba - zemlje
 - b. zlog doba (zlih ljudi i zlih anđela) - novog doba pravednosti (pobožnih ljudi i pobožnih anđela)
 - c. sadašnjeg postojanja - budućeg postojanja
- Sve ovo se kreće ka kraju kojeg određuje Bog. Ovaj svet nije onakav kakvog ga je Bog napravio da bude, ali On nastavlja da se igra, radi i ostvaruje svoju volju za obnovu intimnog zajedništva započetog u Edenskom vrtu. Hristov život je prekretnica Božjeg plana, ali su dva dolaska stvorila trenutno stanje dualizma.

- C. Ova apokaliptična dela nisu prenošena usmeno. Ona su visoko struktuirani, književni tekstovi. Struktura je nužan deo ispravnog tumačenja. Veliki deo planirane strukture Otkrivenja predstavljen je kroz sedam književnih jedinica, međusobno paralelnih u određenoj meri; npr. sedam pečata, sedam truba i sedam čaša. Kazna se povećava sa svakim ciklusom: pečati - 1/4 uništenja; trube - 1/3 uništenja; čaše - potpuno uništenje. U svakoj književnoj jedinici odvija se Drugi Hristov dolazak ili neki eshatološki događaj: (1) šesti pečat, 6:12-17; (2) sedma truba, 11:15-18; suđenje anđela u poslednjim danima, 14:14-20; (3) sedma čaša, 16:17-21 i ponovo u 19:11-21 i još jednom u 22:6-16. Ovo pokazuje da ova knjiga nije hronološki niz, nego je drama iz nekoliko činova koja predstavlja isti period vremena kroz sve nasilnije starozavetne motive kazne (up. Džejms Blevins (James Blevins), *Otkrivenje kao drama (Revelation as Drama)* i „Žanr Otkrivenja“ („The Genre of Revelation“), časopis Review and Expositor, septembar 1980, str. 393-408).

Sadrži sedam književnih jedinica, prolog i epilog

- 1. Prolog 1:1-8
- 2. Poglavlja 1-3 (Hrist i sedam crkava)
- 3. Poglavlja 4-8:1 (nebo i sedam pečata)
- 4. Poglavlja 8:2-11 (sedam anđela sa trubama)
- 5. Poglavlja 12-14 (dve zajednice i njihove vođe)
- 6. Poglavlja 15-16 (sedam anđela sa čašama)
- 7. Poglavlja 17-19 (Vavilon i njegova kazna)
- 8. Poglavlja 20-22 (kazna i novo nebo i zemlja)
- 9. Epilog 22:6-21

Vilijam Hendriksen (William Hendriksen) *Više od osvajača (More Than Conquerors)* daje sledeći nacrt

- 1. Poglavlja 1-3 (Hrist između sedam svećnjaka)
- 2. Poglavlja 4-7 (knjiga sa sedam pečata)
- 3. Poglavlja 8-11 (sedam kaznenih truba)
- 4. Poglavlja 12-14 (žena i muško dete koje progoni aždaja i njeni pomagači [zver i

- bludnica])
- 5. Poglavlja 15-16 (sedam čaša gneva)
- 6. Poglavlja 17-19 (pad velike bludnice i zveri)
- 7. Poglavlja 20-22 (kazna za aždaju (Sotonu) koju slede novo nebo i nova zemlja, novi Jerusalem), str. 28

U delu *Više od osvajača (More Than Conquerors) More Than Conquerors*, Vilijam Hendriksen (William Hendriksen) kaže da Otkrivenje ima sedam delova: 1-3; 4-7; 8-11; 12-14; 15-16; 20-22 i da je svaki od njih paralela koja pokriva period između Hristovog Prvog i Njegovog Drugog dolaska. Svaki deo se završava sa nekim aspektom vezanim za kaznu i Drugi dolazak (str. 22-31).

Iako se potpuno slažem sa dramatičnim paralelama između pečata, truba i čaša i iako me privlači ideja da je deo 17-19 paralela sa 20-22 (imamo Drugi dolazak u 19:11- 21 i još jedan Drugi dolazak u 22:6-16), ne mogu da prepoznam kako se svaki od njegovih sedam delova završava sa *Parusijom*, posebno poglavlja 1-3, osim ukoliko na kraju svakog postoji neki aspekt kazne i dolaska (up. 2:5,7,11,16-17,25-26; 3:5; 10:12,18-21). Ova sedmodelna rekapitulacija postaje sve značajnije sredstvo za shvatanje paralelne strukture celokupne knjige.

- D. Očigledno je da broj „sedam” ima značajnu ulogu u strukturi knjige, što vidimo na osnovu sedam crkava, sedam pečata, sedam truba i sedam čaša. Drugi primeri upotrebe broja „sedam“ su:
1. Sedam blagoslova, 1:3; 14:13; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7,14
 2. Sedam svećnjaka, 1:12
 3. Sedam Božjih duhova, 1:4; 3:1; 4:5; 5:6
 4. Sedam zvezda, 1:16,20; 2:1
 5. Sedam plamtećih svetiljki, 4:5
 6. Sedam pečata na svitku, 5:1
 7. Sedam truba, sedam Jagnjetovih očiju, 5:6
 8. Sedam Isusovih osobina se hvali, 5:12
 9. Sedam znakova iz prirode, 6:12-14
 10. Sedam grupa ljudi, 6:15
 11. Sedam Božjih osobina se hvali, 7:12
 12. Sedam anđela pred Bogom, 8:2,6
 13. Sedam truba kod sedam anđela, 8:6 (15:1,6,7,8; 17:1; 21:9)
 14. Sedam znakova, 12:1,3; 13:13,14; 15:1; 16:14; 19:20
 15. Sedam glava, sedam kruna crvene aždaje, 12:3
 16. Sedam glava na morskoj zveri, 13:1; 17:3,8
 17. Sedam anđela, 14:6-20
 18. Sedam zala, 15:1; 21:9
 19. Sedam gora, 17:9
 20. Sedam careva 17:10
 21. Sedam stvari koje više ne postoje u poglavljima 21-22 (21:1,4 [četiri]; 21:25; 22:3)
- E. Tumačenje ove knjige je najpodložnije teološkim predubedenjima. Pretpostavke tumača usmeravaju njegovo tumačenje nejasnih detalja. Ove teološke pretpostavke funkcionišu na nekoliko nivoa
1. Poreklo simbola
 - a. Starozavetne aluzije
 - (1) Starozavetne teme kao što je stvaranje, pad, potop, izlazak i obnovljeni Jerusalem
 - (2) Stotine aluzija na proroke (ne njihovih direktnih citata)

- b. Među-zavetna jevrejska književnost (I Enohova, II Baruhova, Sibilina proroštva, II Jezdrina)
 - c. Prvovekovni grčko-rimski svet
 - d. Drevni bliskoistočni kosmološki zapisi o stvaranju (posebno Otkrivenje 12)
2. Vremenski okvir knjige
 - a. Prvi vek
 - b. Svi vekovi
 - c. Poslednja generacija
 3. Sistematska teološka šema
 - a. Preterizam
 - b. Historicizam
 - c. Futurizam
 - d. Idealizam
 4. Teološki stavovi o poglavlju 20
 - a. Milenijalistički
 - b. Post-milenijalistički
 - c. Pre-milenijalistički
 - d. Dispencionalističko pre-milenijalistički

Kako da tumač pristupi ovom tekstu u odnosu na hermeneutičke razlike (različite pristupe tumačenju) i neprikladan dogmatizam (stav sveznalice)?

1. Bilo bi dobro da priznamo da savremeni zapadni hrišćani ne shvataju ovaj žanr i ne prepoznaju istorijske aluzije koje su prvovekovni hrišćani mogli odmah da shvate.
 2. Bilo bi dobro da priznamo da je svaka generacija hrišćana pokušala da poveže Otkrivenje sa svojim ličnim istorijskim okruženjem i da je svaka do sada pogrešila.
 3. Bilo bi dobro da čitamo Bibliju pre čitanja teoloških sistema. Odredite književni kontekst svake vizije/proroštva i navedite osnovnu istinu u jednoj izjavnoj rečenici. Centralna istina je ista za svaku generaciju vernika, dok je moguće da su određeni specifični detalji relevantni samo za prvu i/ili poslednju generaciju vernika. Detalji mogu biti relevantni, ali će istorija, a ne teologija otkriti njihovu svrhu.
 4. Bilo bi dobro da ne zaboravimo da je ova knjiga pre svega reč utehe i ohrabrenje vernicima da istraju uprkos progonu od strane nevernika. Svrha ove knjige nije da zadovolji znatiželju svih generacija vernika niti je ona prikaz detaljnog plana događaja iz poslednjih dana.
 5. Sa sigurnošću možemo potvrditi da je palo ljudsko društvo u suprotnosti sa Božjim carstvom. U početku će delovati kao da je svet pobedio (kao Golgota), ali čekajte; Bog je suveren, On ima kontrolu nad istorijom, životom i smrću. Njegovi ljudi će pobediti u Njemu!
- F. I pored teškoća i višeznačnosti tumačenja, ova knjiga ima svoju poruku i ona je nadahnutu Božja reč namenjena Njegovim ljudima u svim dobima. Vredno je uložiti dodatan trud koji je nužan za proučavanje ove jedinstvene knjige. Njena strateška pozicija u novozavetnom kanonu govori o njenoj krucijalnoj poruci. Alan Džonson (Alan Johnson), *Ekspozicioni biblijski komentar (The Expositor's Bible Commentary)*, vol. 12: „Zaista, moguće je da je uz Jevanđelja, Apokalipsa najdublje i najintenzivnije učenje o hrišćanskoj doktrini i učeništvu u celokupnom Svetom Pismu. Ni fanatizam nekih koji su svoju pažnju usmerili na proroštvo, a ne na Hrista, ni diverzitet različitih stavova o tumačenju, ne smeju da nas obeshrabre u našem traganju za hrišćanskom istinom ove veličanstvene knjige” (str. 399).
Ne zaboravite, ovo su prave Isusove poslednje reči upućene Njegovoj crkvi! Savremena crkva ih ne sme zanemariti ili umanjiti! One pripremaju vernike za progon i sukob u svetlu Božjeg suvereniteta (monoteizma), stvarnog postojanja Zlog (ograničenog dualizma), stalnih

posledica pada (ljudske pobune) i Božjih obećanja da će iskupiti čovečanstvo (bezuslovni savez, up. 1. Mojs 3:15; 12:1-3; 2. Mojs 19:5-6; Jn 3:16; 2. Kor 5:21).

II. AUTORSTVO

- A. Unutrašnji dokazi u prilog autorstva Jovana apostola
1. Sam autor za sebe četiri puta kaže da je Jovan (up. 1:1,4,9; 22:8)
 2. Takođe za sebe kaže da je
 - a. sluga (up.1:1; 22:6)
 - b. brat i Isusov sledbenik koji s njima deli nevolju (up. 1:9)
 - c. prorok (up. 22:9), a za knjigu kaže da je proroštvo (up. 1:3; 22:7,10,18,19)
 3. On poznaje Stari zavet (ne koristi LXX, nego Targume) kao i Tabernakl i procedure iz Sinagoge
- B. Spoljašnji dokazi ranih hrišćanskih autora koji idu u prilog autorstva Jovana apostola
1. Jovan apostol, Zevedejev sin
 - a. Justin Mučenik (Rim 110-165. g.n.e.) u *Razgovor s Trifunom* 81.4
 - b. Irinej (Lion, g.n.e. 120-202) u *Protivu jeresi* IV.14.2; 17.6; 21.3; V.16.1; 28.2; 30.3; 34.6; 35.2
 - c. Tertulijan (Severna Afrika, 145-220. g.n.e.) u *Protiv Prakseja* 27
 - d. Origen (Aleksandrija, 181-252. g.n.e.) u
 - (1) *O duši*, L:8:1
 - (2) *Protiv Markiona*, II:5
 - (3) *Protiv Jeretika*, III:14, 25
 - (4) *Protiv Kelsosa*, VI:6, 32; VIII:17
 - e. Muratorijev kanon (Rim, 180-200. g.n.e.)
 2. Drugi kandidati
 - a. Jovan Marko - Ovu mogućnost prvi spominje Dionisije, aleksandrijski vladika (247-264. g.n.e.), koji je negirao autorstvo apostola Jovana, ali je i dalje smatrao da je tekst kanonski. Svoje negiranje je zasnivao na rečniku i stilu, kao i na anonimnoj prirodi ostalih Jovanovih tekstova. On je u to uverio Euzebija iz Cezareje.
 - b. Starešina Jovan - Ovo potiče iz Euzebijeovog citata Papija (*Crkvena istorija* 3.39.1-7). Međutim, moguće je da je Papije koristio ovaj naziv za apostola Jovana, a ne da je ukazivao na drugog autora.
 - c. Jovan Krstitelj (uz kasnije uredničke izmene) - Ovo je predložila Dž. Masingberd Ford J. Massyngberde Ford u komentaru Sidro Biblije (Anchor Bible), pre svega na osnovu načina na koji on upotrebljava naziv „Jagnje“ za Isusa. Jedino u Otkrivenju se ovo ponavlja.
- C. Dionisije, aleksandrijski vladika (247-264. g.n.e.) i Origenov učenik, prvi je izrazio sumnje (njegova knjiga je izgubljena, ali ga citira Euzebije iz Cezareje, koji se slagao sa njim) u autorstvo apostola Jovana, zbog sledećih razloga
1. Apostol Jovan ne govori o sebi kao o Jovanu u svom Jevanđelju niti u drugim pismima, ali Otkrivenje je od „Jovana“
 2. Struktura Otkrivenja se razlikuje od strukture Jevanđelja i pisama
 3. Rečnik Otkrivenja se razlikuje od rečnika Jevanđelja i pisama
 4. Gramatički stil Otkrivenja je nižeg kvaliteta u odnosu na Jevanđelje i pisma
- D. Verovatno najozbiljniji savremeni izazov autorstvu apostola Jovana potiče od R. H. Čarlsa (R. H. Charles) u delu *Sveti Jovan (Saint John)*, Vol. I str. xxxixff.

- E. Većina savremenih proučavaoca odbacuje tradicionalno autorstvo velikog broja novozavetnih knjiga. Dobar primer ovog trenda, povezan sa autorstvom Otkrivenja, može biti Rejmond Braun (Raymond Brown), poznati katolički učenjak specijalizovan za Jovana. Uvodni tom komentara Sidro Biblije (Anchor Bible) navodi da je ovu knjigu „napisao jevrejski hrišćanski prorok po imenu Jovan, koji nije Jovan, Zevedejev sin, niti pisac Jovanovog Jevanđelja, niti poslanica” (str. 774).
- F. U velikoj meri, autorstvo je nesigurno. Postoje zapanjujuće paralele, ali i zapanjujuće razlike kada se upoređi sa drugim tekstovima apostola Jovana. Ključ za shvatanje ove knjige nije njen ljudski autor, nego njen božanski autor! Sam autor je za sebe verovao da je nadahnut prorok (up. 1:3; 22:7,10,18,19).

III. VREME

- A. Ovo je sigurno neodvojivo povezano sa autorstvom i perspektivom tumačenja (up. Istorijske teorije, C.)
- B. Neki mogući vremenski periodi:
 1. Tradicionalno se smatra da je vreme pisanja period vladavine Domicijana (81-96. g.n.e.) zbog unutrašnjih dokaza o progonu
 - a. Irinej (citira ga Euzebije) u *Protivu jeresi*, 5.30.3. „On (taj progon) je viđen ne tako davno, skoro u našoj generaciji, na kraju vladavine Domicijana”
 - b. Klement Aleksandrijski
 - c. Origen Aleksandrijski
 - d. Euzebije iz Cezareje, *Crkvena istorija*, iii.23.1
 - e. Viktorin, *Apokalipsa* x.11
 - f. Jeronim
 2. Epifanije, pisac iz trećeg veka, u *Protivu jeresi*, 51.12, 32, kaže da je ovu knjigu napisao Jovan nakon što je oslobođen sa Patmosa, tokom vladavine Klaudija (41-54. g.n.e.).
 3. Drugi pretpostavljaju da je pisana u vreme vladavine Nerona (54-68. g.n.e.) zbog sledećih razloga:
 - a. Očigledno je da je u pozadini progon od strane kulta Cara
 - b. Ime *Cezar Neron* na hebrejskom jednako je sa brojem zveri, 666
 - c. Ukoliko su preteristi u pravu i Jovanovo Otkrivenje se odnosi na uništenje Jerusalima, te ako ova knjiga to najavljuje, onda je sigurno napisana pre 70. g.n.e.

IV. PRIMAOCI

- A. Zbog stiha 1:4 je očigledno da je pismo pisano za sedam crkava u rimskoj provinciji Aziji. Ove crkve su navedene redosledom koji ukazuje na putanju nosioca pisma.
- B. Poruka Otkrivenja je na jedinstven način povezana sa svim crkvama i svim vernicima koji doživljavaju progon od palog svetskog sistema.
- C. Kao kanonski zaključak Novog zaveta, ova knjiga je poruka o kraju, namenjena svim vernicima iz svih doba.

V. POVOD

- A. Okruženje je progon pokrenut zbog odvajanja lokalnih crkava od legalne zaštite koju je Rim garantovao judaizmu. Ova podela se zvanično dogodila oko 70. g.n.e. kada su rabini iz

Jamnije ustanovili zavetnu formulu koja je tražila od članova lokalnih sinagoga da prokunu Isusa iz Nazareta.

- B. Rimski dokumenti ukazuju da je slavljenje kulta Cara došlo u ozbiljan sukob sa crkvom u vreme od Neronove (54-68. g.n.e.) do Domicijanove vladavine (81-96. g.n.e.). Međutim, ne postoje dokumentovani dokazi za zvaničan, opšti progon po celom carstvu. Čini se da Otkrivenje pokazuje opseg lokalnih kultova slavljenja Cara u istočnim provincijama Rimskog carstva (up. „Biblijski arheološki pregled“, („Biblical Archaeology Review“), maj/jun 1993, str. 29-37).

VI. SINTAKSA

- A. Grčki tekst sadrži brojne gramatičke probleme.
- B. Neki potencijalni uzroci ovih problema
 1. Jovanov aramejski način razmišljanja
 2. Nije imao pisara na Patmosu da piše za njega
 3. Uzbuđenje zbog vizija ga je preplavilo
 4. Namerno su tu radi utiska koji ostavljaju
 5. Izrazito figurativan žanr (apokalipsa)
- C. Slične gramatičke idiosinkrazije postoje i u drugim jevrejskim apokaliptičnim tekstovima. Dakle, Otkrivenje nije pisano lošim gramatičkim stilom, nego u skladu sa gramatičkim osobinama ovog žanra.

VII. KANONIZACIJA

- A. Ovu knjigu je odbacila Istočna crkva; ona nije deo Pešite (sirijskog prevoda iz petog veka).
- B. Početkom četvrtog veka je Euzebije, sledeći Dionisija iz Aleksandrije sa kraja trećeg veka, rekao da Otkrivenje nije napisao apostol Jovan. On ovu knjigu navodi kao jednu od knjiga o kojima se raspravlja, ali jeste deo njegove kanonske liste (up. *Crkvena Istorija*, III:24:18; III:25:4; i III:39:6).
- C. Sabor u Laodikiji (oko 360. g.n.e.) isključio je ovu knjigu iz liste kanonskih knjiga. Jeronim ju je odbacio, ali ju je Sabor iz Kartagine (397. g.n.e.) uključio u listu. Otkrivenje je prihvaćeno kroz kompromis u crkveni kanon, kao i Poslanica Jevrejima.
- D. Važno je da navedemo da vernici po veri pretpostavljaju da je Sveti Duh vodio istorijski proces razvoja hrišćanskog kanona.
- E. Dva velika teologa protestantske reformacije smatrala su da ona ne pripada u hrišćansku doktrinu
 1. Martin Luter je rekao da ona nije ni proročka ni apostolska, te je u suštini negirao njenu nadahnutost.
 2. Žan Kalvin, koji je napisao komentar za sve novozavetne knjige osim za Otkrivenje, u suštini je odbacio njenu relevantnost.

VIII. ISTORIJSKE TEORIJE TUMAČENJA

- A. Ova knjiga je poznata po tome koliko je teška za tumačenje; dakle, ovde nema mesta dogmatizmu!

- B. Simboli potiču iz sledećih izvora
1. Starozavetna apokaliptična poglavlja
 - a. Danilo
 - b. Jezekilj
 - c. Zaharija
 - d. Isaija
 2. Među-zavetna jevrejska apokaliptična književnost
 3. Prvovekovno grčko-rimsko istorijsko okruženje (posebno Otkrivenje 17)
 4. Drevni bliskoistočni mitološki zapisi o stvaranju (posebno Otkrivenje 12)
- C. Uopšteno gledano postoje četiri obrasca tumačenja ili pretpostavke
1. PRETERISTI - ova grupa vidi ovu knjigu kao da se ona pretežno ili ekskluzivno odnosi na prvovekovne crkve u rimskoj provinciji Aziji. Svi detalji i proroštva ispunjeni su u prvom veku.
 2. HISTORICISTI - ova grupa vidi ovu knjigu kao pregled istorije, pretežno zapadne civilizacije i u nekoj meri i Rimokatoličke crkve. Često se pisma za sedam crkava iz poglavlja 2 i 3 koriste kao opis određenih vremenskih perioda. Neki ih vide kao istovremene, a neki kao hronološki niz.
 3. FUTURISTI - ova grupa vidi ovu knjigu kao da se odnosi na događaje koji direktno prethode i slede Parusiji (Drugom Hristovom dolasku) koja će se doslovno i istorijski ostvariti.
 4. IDEALISTI - ova grupa smatra da je ova knjiga u potpunosti simboličan opis borbe između dobra i zla, bez istorijski referenci.
- Svi ovi pristupi imaju deo validnosti, ali ne uzimaju u obzir Jovanov nameran izbor višeznačnog žanra i slika. Problem je u ravnoteži, a ne u tome koja od njih je tačna.

IX. SVRHA

- A. Svrha Otkrivenja je da pokaže Božji suverenitet u istoriji i obećanje kraja svih stvari u Njemu. Podstiče verne da ostanu u veri i nadi i dok doživljavaju progon i agresiju ovog palog svetskog sistema. Knjiga je fokusirana na progon (kult slavljenja cara u istočnim provincijama) i vernost (lažni učitelji i kulturološki kompromisi) vernika prvog veka i svih vekova (up. 2:10). Setite se, proroci govore o budućnosti kako bi uticali na sadašnjost. Otkrivenje ne govori samo o kraju, nego i o toku stvari. U svom članku u *Ekspozicionom biblijskom komentaru (The Expositor's Bible Commentary)*, Vol. I, pod nazivom „Eshatologija Biblije („The Eschatology of the Bible“), Robert. L. Sensi (Robert L. Sancy) kaže: „Biblijskim prorocima nije bilo najvažnije vreme i hronološki raspored budućih događaja. Najvažnije im je bilo duhovno stanje njihovih savremenika, a velika eshatološka Božja poseta radi suđenja nepravednima i blagosiljanja pobožnih ubačena je zbog svog etičkog uticaja na sadašnjost.” (str. 104).
- B. Opštu svrhu dobro sumira kratak uvod u TEV i NJB prevode
1. TEV, str. 1122, „Jovanovo Otkrivenje je pisano u vreme kada su hrišćani progonjeni zbog svoje vere u Isusa Hrista kao Gospoda. Osnovni cilj autora je da svojim čitaocima pruži nadu i ohrabrenje, te da ih podstakne da ostanu verni i u vreme stradanja i progona.”
 2. NJB, str. 1416, „Biblija je sažeta u poruci nade i bogate simbolike ove knjige. Ona je vizija spasa iz iskušenja sa kojima se Božji ljudi suočavaju i obećanje veličanstvene budućnosti. Poruka je izražena kroz slike iz svih delova Biblije, tako da sve stvari, životinje, boje, brojevi, imaju svoje asocijacije i brojne nijanse za čitaoce koji poznaju

Stari zavet. Na ovaj način, ona je tajno otkrivenje onoga što nas čeka, sa brojnim aluzijama, iako su prirodni simbolizam velikih činova slavljenja i konačna vizija mesijanske veličanstvenosti novog Svetog grada, dovoljno jasni. U judaizmu je postojala tradicija ovakvih tekstova, od Danila na dalje, čiji cilj je osnaživanje Božjeg naroda tokom progona, sa pouzdanjem u konačno izbavljenje i trijumf.”

- C. Nužno je da tumač da prioritet temi otkupljenja.
1. Bog je podario pojedinačno, grupno i kosmičko spasenje preko Hrista.
 2. Božje otkupljenje je i duhovno i fizičko. Crkva je spasena, ali nije bezbedna! Jednog dana će to biti!
 3. Bog i dalje voli palo, pobunjeno, samoživo čovečanstvo. Svrha Božjeg gneva u pečatima i trubama jeste otkupljenje (up. 9:20-21; 14:6-7; 16:9,11; 21:7; 22:17).
 4. Bog ne obnavlja samo palo čovečanstvo, nego i palu tvorevinu (up. Rim 8:18-25). Zlo će biti očišćeno sa svih nivoa!
- Neprekidni Božji pokušaji da dosegne izgubljeno čovečanstvo sa jevanđeljem veličaju Božji milostivi karakter. Čaše Božjeg gneva su posledica nepokornog zla, a ne znak odsustva Božje ljubavi. Bog kažnjava i izoluje zlo, samo kada ono neprekidno odbija da se pokaje. Knjiga završava sa evanđeoskim pozivom (up. 22:17).
- D. Ovu knjigu ne smemo da posmatramo kao hronološku tabelu događaja, vremena i izgleda Drugog dolaska. Često je tumačena kao „tajna“ istorija zapada (sedam crkava kao sedam doba). Svaka generacija je pokušala da svoju istoriju prepozna u apokaliptičnim simbolima; i svaka do sada je u tome pogrešila.
- Detalji ovih proroštava biće znatno jasniji poslednjoj generaciji vernika koja će patiti pod antihristom. Neki su zanemarili ovu knjigu zato što su je doslovno tumačili (Kalvin), drugi su umanjili njen značaj (Luter, „ni apostolska ni proročka”), a neki su je preneglasili (milenijalisti).

X. BOBOVI KLJUČEVI ZA TUMAČENJE

- A. Moramo da uzmemo u obzir i starozavetni aspekt
1. Starozavetni apokaliptični žanr je veoma simboličan tip književnosti
 2. Knjiga sadrži broje aluzije na Stari zavet (neki procenjuju da od četrinsto četiri stiha, dvesta sedamdeset pet sadrži aluzije na starozavetne tekstove); značenje ovih simbola je protumačeno u odnosu na prvovekovnu rimsku situaciju.
 3. Proročka pretskazanja koriste aktuelne događaje da najave eshatološke događaje. Često ova prvovekovna istorijska ostvarenja ukazuju na konačna eshatološka istorijska ostvarenja.
- B. Opšta struktura ove knjige nam pomaže da vidimo nameru autora
1. Pečati, trube i čaše pokrivaju u suštini isti period vremena (poglavlja 6-16). Otkrivenje je drama u činovima.
 2. Moguće je da su poglavlja 17-19 paralelna sa 20-22. Delovi poglavlja 19 (tj. 19:11-21) ponavljaju se u 20:7-10.
 3. Vidite sedam književnih jedinica u poglavlju Uvodne napomene, C.
- C. Svako tumačenje ove knjige mora uzeti u obzir njen istorijski kontekst
1. Prisustvo kulta slavljenja cara
 2. Lokalni progon u istočnim provincijama
 3. Biblija ne može sada imati značenje koje nikada nije imala. Tumačenje Otkrivenja mora pre svega biti povezano sa Jovanovim vremenom. Može imati višestruka ostvarenja ili

primene, ali mora biti ukorenjeno u prvom veku.

- D. Mi ne shvatamo značenje jednog dela ovih kriptičnih termina zbog svog kulturološkog, lingvističkog i egzistencijalnog okruženja. Moguće je da će sami događaji iz poslednjih dana ukazati na pravo tumačenje ovih simbola. Budite oprezni da ne biste insistirali na svim detaljima ove apokaliptične drame. Savremeni tumači moraju tražiti osnovnu istinu u svakoj od ovih vizija.
- E. Dozvolite mi da sumiram neke osnovne elemente tumačenja
1. Istorijsko poreklo simbola
 - a. Starozavetne teme, starozavetne aluzije
 - b. Drevna bliskoistočna mitologija
 - c. Među-zavetna apokaliptična književnost
 - d. Grčko-rimsko prvovekovno okruženje
 2. Način na koji autor definiše svoje simbole
 - a. Razgovori sa anđeoskim vodičima
 - b. Himna nebeskog hora
 - c. Sam autor navodi značenje
 3. Struktura knjige (dramski paralelizam)
- F. Dodatna pomoć
1. Moja dva omiljena komentatora Otkrivenja su Džordž I. Led (George E. Ladd) i Alan F. Džonson (Alan F. Johnson). Oni se međusobno ne slažu. Postoje brojna neslaganja među pobožnim, obrazovanim, iskreno posvećenim proučavaocima, te je nužno biti oprezan. Navešću citat Alana Džonsona (Alan Johnson) iz njegovog dela *Komentar Otkrivenja (Commentary on Revelation)*, Zondervan:

„Kada uzmemo u obzir pažljivu upotrebu slika i vizija od stiha 4:1 do samog kraja Otkrivenja i pitanje kako je ovaj materijal povezan sa poglavljima 1-3, ne iznenađuju nas ogromne razlike u načinima na koji komentatori pristupaju ovim poglavljima. Jedan problem je problem tumačenja: *Šta znače ove slike i vizije?* Drugi problem je problem hronologije: *Kada se ove stvari odvijaju?* Osim toga, da li Jovan svoje česte starozavetne slike tumači isto kao i njihovi starozavetni izvori ili ih on slobodno reinterpreтира? Šta je simbolično, a šta je doslovno. Odgovori na ovakva pitanja određiće pristup tumača. Pošto su neka od ovih pitanja podložna dogmatskim odgovorima, moramo tolerisati različite pristupe sa nadom da će Duh iskoristiti otvorenu diskusiju da nas uvede u dublje shvatanje Apokalipse.” (str. 69)
 2. Za opšti uvod u odnos Otkrivenja i Starog zaveta, preporučujem delo Džona P. Miltona (John P. Milton) *Protumačeno proroštvo (Prophecy Interpreted)* i Džona Brajta (John Bright), *Autoritet Starog zaveta (The Authority of the Old Testament)*. Za dobru analizu odnosa Otkrivenja i Pavla, preporučujem knjigu Džeјmsa S. Stjuarta (James S. Stewart), *Čovek u Hristu (A Man In Christ)*.

XI. KRATKE DEFINICIJE TERMINA I IZRAZA

1. „ono što će se uskoro dogoditi”, 1:1,3
2. „dolazi s oblacima”, 1:7
3. Amin, 1:7
4. „Alfa i Omega”, 1:8
5. „iz usta mu je izlazio oštar dvosekli mač”, 1:16

6. „ključeve od smrti i groba”, 1:18
7. „ostavio si ljubav koju si imao u početku”, 2:4
8. „onome ko pobedi”, 2:7
9. „s drveta života, koje je u Božjem raj”, 2:7
10. „Sotonina sinagoga”, 2:9; 3:9
11. „druga smrt”, 2:11
12. „Sotonine dubine”, 2:24
13. knjiga života, 3:5
14. „Davidov ključ”, 3:7
15. novi Jerusolim, 3:12
16. „odmah me je Duh obuzeo”, 4:2 (NASB: „bio sam u Duhu“)
17. stakleno more, 4:6
18. svitak, 5:1 (NASB: „knjiga“)
19. sedam pečata, 5:1
20. „Jagnje koje kao da je bilo zaklano”, 5:6
21. „sedam rogova i sedam očiju”, 5:6
22. „velike nevolje”, 7:14
23. „sa zlatnom kadionicom”, 8:3
24. jama bezdana, 9:2
25. Hvalite Gospoda, 19:1 (NASB: „Aliluja“)
26. „na Jagnjetovu svadbenu večeru”, 19:9
27. „presu žestokog gneva Svemoćnog Boga”, 19:15
28. „svezao je na hiljadu godina”, 20:2
29. novi Jerusolim, 21:2
30. „sjajna zvezda jutarnja”, 22:16

XII. KRATKE DEFINICIJE OSOBA

1. „pokazao u znacima preko svog anđela”, 1:1
2. Jovan, 1:1
3. „sedam duhova”, 1:4
4. Svemoćni, 1:8
5. Ko je opisan u 1:12-16?
6. Odakle potiče ovaj opis?
Nikolina sekta, 2:6,15
Jezavelja, 2:20
starešine, 4:4,10
7. Lav iz Judinog plemena, 5:5
8. „beli konj i na njemu jahač koji je imao luk”, 6:2
9. „u podnožju oltara duše pobijenih ”, 6:9
10. „zapečatimo slugu... na čelima”, 7:3
11. „veliko mnoštvo ljudi”, 7:9
12. „zvezdu koja je pala s neba”, 9:1
13. „jednog drugog snažnog anđela”, 10:1
14. „dva svedoka”, 11:3
15. žena, 12:1
16. „velika crvena aždaja”, 12:3
17. „sina, muško dete”, 12:5
18. „iz mora izlazi zver”, 13:1
19. „jednu drugu zver kako izlazi iz zemlje”, 13:11
20. Vavilon, 14:8

21. velika bludnica, 17:1
22. „beli konj... onaj koji je sedeo na njemu”, 19:11
23. Gog i Magog, 20:8

XIII. MESTA NA MAPI

1. Patmos, 1:9
2. Efes, 1:11
3. Smirna, 1:11
4. Pergam, 1:11
5. Tijatira, 1:11
6. Sard, 1:11
7. Filadelfija, 1:11
8. Laodikija, 1:11
9. gora Sion, 14:1

XIV. PITANJA ZA PROUČAVANJE SADRŽAJA

1. Koji žanr je Otkrivenje? Navedite njegove karakteristike.
2. Zašto se u poglavljima 2 i 3 spominje sedam crkava?
3. Zašto će zbog njega proplakati sva zemaljska plemena? (1:7)
4. Navedite sve „sedmice” iz poglavlja 1.
5. Šta to znači da će Isus ukloniti svećnjak crkve? (2:5)
6. Navedite zajedničke elemente koji se nalaze u porukama za svih sedam crkava.
7. Koje je okruženje za poglavlja 4-5?
8. Koji je odnos između sedam pečata, sedam truba i sedam čaša?
9. Ko su sedmorica jahača iz poglavlja 6? Odakle potiče ova slika?
10. Ko su „sto četrdeset i četiri hiljade“? Zašto su jevrejska plemena netačno navedena?
11. Zašto se kazne povećavaju od 1/4 kod pečata, preko 1/3 kod truba, do potpunog uništenja kod čaša?
12. Ko je u vojsci od dvesta miliona koja se spominje u 9:13-19?
13. Opišite rat na nebu iz 12:7-10.
14. Zašto Bog dopušta da zver ratuje protiv svetih? (13:7)
15. Kako zver imitira Hrista?
16. Ko će biti deo prvog vaskrsenja? (2:4-6) Ko će biti deo drugog vaskrsenja?
17. Zbog čega je značajan stih 22:3?
18. Kako je stih 22:5 povezan sa 20:4?
19. Objasnite 22:18-19 svojim rečima.
20. Koja je osnovna tema Otkrivenja?

PRILOG br. 1

REČNIK

A priori. Ovo je u suštini sinonim sa rečju “pretpostavka”. Podrazumeva zaključivanje na osnovu ranije prihvaćenih definicija, principa ili stavova za koje se pretpostavlja da su istiniti. Ovo su stvari koje se prihvataju bez preispitivanja ili analize.

Adopcionizam. Ovo je jedno od ranih viđenja Isusovog odnosa sa Bogom. U suštini, adopcionizam tvrdi da je Isus bio normalno ljudsko biće u svakom smislu, a Bog ga je na poseban način usvojio (latinska reč za usvojenje je *adoptio*) u trenutku Njegovog krštenja (up. Mt 3:17; Mk 1:11) ili Njegovog vaskrsenja (up. Rim 1:4). Isus je živeo toliko primernim životom da ga je Bog, u nekom trenutku (krštenja, vaskrsenja), usvojio kao svog „sina“ (up. Rim 1:4; Fil 2:9). Ovo viđenje je prihvatala mala grupa u ranoj crkvi i u osmom veku. Umesto Boga koji postaje čovek (inkarnacija), ovde je to preokrenuto i sada čovek postaje Bog!

Teško je objasniti kako je moguće da zbog primerenog života Bog nagradi ili uzvisi Isusa, Božjeg Sina, božanstvo koje je postojalo pre svega. Ako je On već bio Bog, kako može biti nagrađen? Ako je imao božansku slavu od pre početka vremena, kako je mogao biti još više slavljen? Iako nam je teško da to shvatimo, Bog jeste na neki način uzvisio Isusa na poseban način zato što je On savršeno ispunio Očevu volju.

Ajzegeza. Ona je suprotnost egzegezi. Ako je egzegeza „iznošenje” namere originalnog autora, ovaj termin podrazumeva „unošenje“ strane ideje ili mišljenja.

Alegorija. Ovo je vrsta tumačenja Biblije koja se prvobitno razvila unutar aleksandrijskog judaizma. Popularizovao ga je Filon Aleksandrijski. Njegova osnova je želja da Pismo bude relevantno za nečiju kulturu ili filozofski sistem, uz zanemarivanje istorijskog okruženja i/ili književnog konteksta u Bibliji. Traži skrivena ili duhovna značenja iza svakog teksta u Pismu. Moramo priznati da Isus koristi alegoriju da prenese istinu u Mateju 13, kao i Pavle u Galaćanima 4. Međutim, ovo je neka vrsta tipologije, nije u potpunosti alegorija.

Aleksandrijska škola. Ovaj metod tumačenja Biblije je razvijen u Aleksandriji, u Egiptu, u drugom veku nove ere. Zasnovan je na osnovnim principima tumačenja Filona, Platonovog sledbenika. Često se naziva i alegorijski metod. Do reformacije je bio najzastupljeniji metod u crkvama. Njegovi najpoznatiji zastupnici bili su Origen (Origen) i Augustin (Augustine). Vidite Moses Silva (Moises Silva), *Da li je crkva pogrešno shvatila Bibliju? (Has The Church Misread The Bible?)*, Academic, 1987.

Aleksandrijski rukopis. Ovaj grčki rukopis iz petog veka, iz egipatske Aleksandrije, sadrži Stari zavet, Apokriife i veći deo Novog zaveta. To je jedan od najsačuvanijih grčkih Novih zaveta (osim delova Mateja, Jovana i Druge Poslanice Korinćanima). Kada se stihovi ovog rukopisa, koji nosi oznaku „A“, podudaraju sa stihovima rukopisa sa oznakom „B“ (*Vaticanus*), većina stručnjaka smatra da su ti stihovi u velikoj meri originalni.

Analitički leksikon. Ovo je vrsta alata za istraživanje koji nam omogućava da identifikujemo sve grčke oblike u Novom zavetu. To je kompilacija formi i osnovnih definicija, poređanih po grčkom alfabetu. Zajedno sa doslovnim prevodom, omogućava vernicima koji ne govore grčki da analiziraju novozavetne grčke gramatičke i sintaksne forme.

Analogija Pisma. Ovaj izraz se koristi da opiše shvatanje da je Bog nadahnuo sve u Bibliji, te je stoga sve u njoj komplementarno, a ne kontradiktorno.

Antiohijska škola. Ovaj metod tumačenja Biblije razvijen je u Antiohiji, u Siriji, u trećem veku, kao reakcija na alegorijski metod iz egipatske Aleksandrije. Ovaj metod je fokusiran na istorijsko značenje Biblije. Tumači Bibliju kao uobičajenu, ljudsku literaturu. Ova škola je postala deo kontroverze oko pitanja da li je Hrist imao dve prirode (nestorijanstvo) ili jednu prirodu (u potpunosti Bog i u potpunosti čovek). Rimokatolička crkva je ovu školu proglasila za jeres, te je preseljena u Persiju, ali je škola imala mali uticaj. Njeni osnovni hermeneutički principi kasnije su postali principi tumačenja klasičnih protestantskih reformatora (Lutera i Kalvina).

Antitetičan. Ovo je jedan od tri opisna termina koji se koriste da opišu odnose između stihova u hebrejskoj poeziji. Odnosi se na stihove koji imaju suprotna značenja (up. Pri 10:1, 15:1).

Antropomorfizam. Ovaj termin označava da nešto „ima karakteristike koje su povezane sa ljudskim bićima“ i opisuje naš religijski jezik o Bogu. Potiče od grčke reči za čovečanstvo. To znači da mi govorimo o Bogu kao da je On čovek. Bog se opisuje u fizičkim, sociološkim i psihološkim terminima koji se inače odnose na ljudska bića (up. 1. Mojs 3:8; 1. Car 22:19-23). Ovo je naravno samo analogija. Međutim, mi ljudi ne posedujemo druge kategorije ili termine koje bismo mogli koristiti. Stoga je naše znanje o Bogu ograničeno, iako je tačno.

Apokaliptična literatura. Ovo je bio prvenstveno, možda čak i jedinstveno, jevrejski žanr. To je bio kriptičan način pisanja koji je korišten u vreme kada su Jevreji bili pod tuđom okupacijom i vlašću. Polazi od pretpostavke da lični Bog otkupljenja kreira svetske događaje i upravlja njima, a ima posebno interesovanje i posebnu brigu za Izrael. Ova literatura obećava konačnu pobedu koja će biti ostvarena posebnim Božjim trudom.

Ona je veoma simbolična i maštovita, sa brojnim kriptičnim terminima. Često izražava istinu kroz boje, brojeve, vizije, snove, anđeoske meditacije, tajne kodirane reči, te često pravi oštru podelu između dobra i zla.

Neki primeri ovog žanra su (1) u Starom zavetu, Jezekilj (poglavljja 36-48), Danilo (poglavljja 7-12), Zaharija; i (2) u Novom zavetu, Matej 24; Marko 13; 2. Solunjanima 2 i Otkrivenje.

Apologeta (apologetika). Potiče od grčke reči za „pravnu odbranu“. Ovo je posebna disciplina unutar teologije koja teži da pruži dokaze i racionalne argumente u korist hrišćanske vere.

Arijanizam. Arije je bio biskup u crkvi u egipatskoj Aleksandriji na kraju trećeg i početku četvrtog veka. Prihvatao je Isusovu preegzistenciju, ali ne i božansku prirodu (On nije isto što i Otac), moguće na osnovu Pri 8:22-31. Suprotstavio mu se aleksandrijski biskup koji je (318. g.n.e.) započeo kontroverzu koja je trajala godinama. Arijanizam je postao zvaničan stav Istočne crkve. Nikejski sabor je osudio Arija 325. g.n.e. i potvrdio ravnopravnost i božansku prirodu Sina.

Aristotel. On je bio jedan od filozofa drevne Grčke, Platonov učenik i učitelj Aleksandra Velikog. Čak i danas, njegov rad utiče na mnoge oblasti savremenih studija. To je zbog toga što je on naglašavao znanje koje se stiče posmatranjem i klasifikacijom. To je jedan od stubova na kojima se zasniva naučni metod.

Autografi. Originalni biblijski tekstovi nose ovo ime. Svi ti prvobitni, rukom pisani rukopisi su izgubljeni. Samo kopije kopija su sačuvane. Ovo je izvor brojnih tekstualnih razlika u hebrejskim i grčkim rukopisima i u drevnim verzijama.

Bezae. Ovo je grčki i latinski rukopis iz šestog veka nove ere. Nosi oznaku „D“. Sadrži Jevanđelja i Dela i neke opšte poslanice. Za njega su karakteristični brojni dodaci prepisivača. On je osnova za *Primljeni tekst (Textus Receptus)*, osnovnu grčku tradiciju rukopisa na kojoj se zasniva *Biblija Kralja Džejmsa (King James Version)*.

Biblijski autoritet. Ovaj termin se koristi u veoma određenom smislu. Definiše se kao shvatanje onoga što je prvobitni autor rekao u svoje vreme i primenu te istine u naše vreme. Biblijski autoritet se obično definiše kao prihvatanje same Biblije kao jedinog autoritativnog vodiča. Međutim, u odnosu na savremena, netačna tumačenja, ograničio sam ovaj koncept na Bibliju u skladu sa tumačenjima po principima istorijsko-gramatičkog metoda.

Dedukcija. Ovo je racionalan, logički metod zaključivanja koji ide od opštih principa ka posebnoj primeni. Suprotan je u odnosu na induktivno zaključivanje, naučni metod koji se kreće od primećenih pojedinosti ka opštim zaključcima (teorijama).

Dijalektika. Ovo je metod rezonovanja u kojem se nešto što deluje kontradiktorno ili paradoksalno drži zajedno u tenziji, u potrazi za jedinstvenim odgovorom koji sadrži obe strane paradoksa. Mnoge biblijske doktrine sadrže dijalektičke parove: predodređenje-slobodna volja; sigurnost-istrajnost; veradela; odluka-učeništvo; hrišćanska sloboda-hrišćanska odgovornost.

Dijaspora. Ovo je tehnički grčki termin kojeg su koristili palestinski Jevreji da opišu druge Jevreje koji su živeli izvan geografskih granica Obećane zemlje.

Dinamički ekvivalent. Ovo je teorija o prevođenju Biblije. Prevod Biblije se može posmatrati kao kontinuum od doslovnosti, „reč za reč“, gde jedna reč našeg jezika odgovara jednoj hebrejskoj ili grčkoj reči, do „parafraziranja“, gde se samo misao prevodi, sa više ili manje pažnje prema originalnim rečima ili rečenici. Između te dve teorije je „dinamički ekvivalent“, teorija koja pokušava da originalni tekst shvati ozbiljno, ali ga prevodi sa savremenim gramatičkim oblicima i idiomima. Zaista dobra analiza ovih različitih teorija o prevođenju nalazi se u knjizi *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, autora Fi (Fee) i Stjuart (Stuart). str. 35 i u uvodu Roberta Bračera (Robert Bratcher) za savremeni engleski prevod Biblije TEV (*Today's English Version*).

Doslovno tumačenje. Ovo je još jedno ime za hermeneutički istorijski metod iz Antiohije, fokusiran na tekst. Iako prepoznaje prisustvo figurativnog jezika, veruje da se tumačenje uglavnom zasniva na normalnom i očiglednom značenju u ljudskom jeziku.

Egzegeza. Ovo je tehnički termin za praksu tumačenja određenog poglavlja. Ona znači „izneti“ (iz teksta), što podrazumeva da je naš cilj da shvatimo nameru prvobitnog autora u odnosu na njegovo istorijsko okruženje, literarni kontekst, sintaksu i značenje reči u to vreme.

Eklektizam. Ovaj termin se koristi u odnosu na tekstualni kriticizam. Odnosi se na praksu odabira tekstova iz različitih grčkih rukopisa da bi se sastavio tekst za koji se pretpostavlja da je najbliži originalnim autografima. Ne prihvata stanovište da bilo koja grupa grčkih rukopisa sadrži originalan tekst.

Etimologija. Ovo je aspekt proučavanja reči koji pokušava da odredi originalno značenje te reči. Na osnovu tog prvobitnog značenja, lakše je odrediti značenje u specifičnoj upotrebi. U tumačenju, osnovni fokus nije etimologija nego tadašnje značenje i upotreba reči.

Gnosticizam. O ovoj jeresi znamo na osnovu gnostičkih tekstova iz drugog veka. Međutim, njene ideje su začete u prvom veku (i ranije).

Osnovne poznate ideje Valentinovog i Kerintovog gnosticizma iz drugog veka su: (1) i materija i duh su večni (ontološki dualizam). Materija je zla, duh je dobar. Bog, koji je duh, ne može biti direktno uključen u oblikovanje zle materije; (2) između boga i materije postoje emanacije (*eoni* ili anđeoski nivoi). Poslednji ili najniži je Gospod iz Starog zaveta, koji je stvorio univerzum (*kosmos*); (3) Isus je

emanacija slična Gospodu, ali na višem nivou, bliža pravom Bogu. Neki ga stavljaju na najviši nivo, ali i dalje niži od boga i ne kao božje otelovljenje (up. Jn 1:14). Pošto je materija zla, Isus nije mogao imati ljudsko telo i božansku prirodu. On je bio duhovno biće (up. 1. Jn 1:1-3; 4:1-6); i (4) spasenje se stiće po veri u Isusa uz posebno znanje, kojeg imaju samo posebne osobe. Znanje (lozinke) je nužno da bi se prošlo kroz nebeske sfere. Jevrejski legalizam je takođe bio nužan da bi osoba došla do boga. Gnostički lažni učitelji su zagovarali dva suprotna etička sistema: (1) neki su verovali da stil života ni na koji način ne utiče na spasenje. Za njih su spasenje i duhovnost bili sadržani u tajnom znanju (lozinkama) preko anđeoskih sfera (*eona*); a (2) za druge je stil života bio suštinski važan za spasenje. Oni su naglašavali asketski stil života kao dokaz prave duhovnosti.

Hermeneutika. Ovo je tehnički termin za principe za egzegezu. To je istovremeno niz određenih pravila i veština/dar. Biblijski, ili u svetosti, hermeneutika je obično podeljena na dve kategorije: opšti principi i posebni principi. Oni se tiču različitih tipova književnosti koji se nalaze u Bibliji. Svaki pojedinačni tip (žanr) ima svoja jedinstvena pravila, ali i deli neke zajedničke pretpostavke i procedure tumačenja sa ostalima.

Hristocentričan. Ovaj termin se koristi da opiše Isusovo centralno mesto. Koristim ga zajedno sa konceptom da je Isus Gospod celokupne Biblije. Stari zavet ukazuje na Njega, On je njegovo ispunjenje i cilj (up. Mt 5:17-48).

Idiom. Ova reč se koristi za izraze iz različitih kultura koji imaju posebno značenje, koje nije povezano sa uobičajenim značenjem pojedinačnih reči u tom izrazu. Neki savremeni primeri su: „to je strašno dobro“ ili „umirem od smeha“. Biblija takođe sadrži ovaj tip izraza.

Iluminacija. Ovo je ime za koncept Božjeg obraćanja čovečanstvu. Ceo koncept se najčešće izražava kroz tri termina: (1) otkrivenje - Bog deluje u ljudskoj istoriji; (2) nadahnuće - On daje tačno tumačenje svojih dela i njihovog značenja odabranim ljudima da ga zabeleže za celo čovečanstvo; i (3) iluminacija - On daje svog Duha da pomogne čovečanstvu da shvati Njegovo samootkrivanje.

Indukcija. Ovo je logički metod zaključivanja koji ide od posebnog ka opštem. To je empirijski metod savremene nauke. U suštini, ovo je Aristotelov pristup.

Inspiracija. Ovo je koncept po kojem se Bog obraća čovečanstvu usmeravajući biblijske autore da tačno i jasno zabeleže Njegovo otkrivenje. Ceo koncept se najčešće izražava kroz tri termina: (1) otkrivenje - Bog deluje u ljudskoj istoriji; (2) nadahnuće - On daje tačno tumačenje svojih dela i njihovog značenja odabranim ljudima da ga zabeleže za celo čovečanstvo; i (3) iluminacija - On daje svog Duha da pomogne čovečanstvu da shvati Njegovo samootkrivanje.

Interlinearni prevod. Ovo je vrsta istraživačkog sredstva koje omogućava onima koju ne poznaju biblijski jezik da analiziraju njegovo značenje i strukturu. Daje engleski prevod na nivou reč za reč odmah ispod originalnog biblijskog jezika. Ovo sredstvo, zajedno sa „analitičkim leksikonom“, daje osnovne oblike i definicije hebrejskog i grčkog.

Jahve. Ovo je savezno ime za Boga u Starom zavetu. Definisano je u 2. Mojs 3:14. To je **kauzativan** oblik hebrejskog termina „biti“. Jevreji su se bojali da izgovore ovo ime, da ga ne bi koristili uzalud; te su umesto njega koristili hebrejski termin *Adonai*, „Gospod“. Tako se savezno ime prevodi na naš jezik.

Kanon. Ovaj termin se koristi da opiše tekstove za koje se veruje da su nadahnuti. Koristi se i za starozavetne i za novozavetne spise.

Književna celina. Ovo se odnosi na osnovne podele misli u biblijskoj knjizi. Ona može da sadrži nekoliko

stihova, paragrafa ili poglavlja. To je samostalna jedinica sa svojom centralnom temom.

Književni žanr. Ovo se odnosi na različite forme koje ljudska komunikacija može da ima, kao što su poezija ili istorijski narativi. Svaki tip književnosti ima svoje posebne hermeneutičke procedure pored opštih principa za svu pisanu literaturu.

Komentar. Ovo je posebna vrsta istraživačke knjige. Daje opštu pozadinu pojedinačne biblijske knjige. Zatim pokušava da objasni značenje svakog dela te knjige. Neki komentari su fokusirani na primenu, dok se drugi bave tekstem na tehnički način. Ove knjige su korisne, ali ih treba koristiti tek nakon što ste sami proučili biblijsku knjigu. Tumačenje komentatora nikada ne treba prihvatati bespogovorno. Obično je korisno upoređivanje nekoliko komentara iz različitih teoloških perspektiva.

Konkordanca. Ovo je jedna vrsta istraživačkog sredstva za proučavanje Biblije. Navodi svaku upotrebu svake reči u Starom i Novom zavetu. To nam može pomoći na više načina: (1) da utvrdimo koja hebrejska ili grčka reč se nalazi iza određene reči u našem jeziku; (2) da poredimo poglavlja gde je upotrebljena ista hebrejska ili grčka reč; (3) da pokaže u kojim slučajevima su dve različite hebrejske ili grčke reči prevedene istom rečju iz našeg jezika; (4) da pokažu učestalost upotrebe određenih reči u određenim knjigama ili kod određenih autora; (5) da pronađemo određen biblijski tekst (up. Volter Klark (Walter Clark) *Kako koristiti pomoćna sredstva za proučavanje grčkog Novog zaveta (How to Use New Testament Greek Study Aids)*, str. 54-55).

Legalizam. Ovaj stav karakteriše preterano naglašavanje pravila ili rituala. On se uglavnom oslanja na ljudsko ispunjavanje pravila, što vidi kao put do Božje naklonosti. Umanjuje značaj odnosa, a uzdiže postignuća, iako su OBA značajni aspekti saveznog odnosa između svetog Boga i grešnog čovečanstva.

Mazoretski tekst. Ovo se odnosi na hebrejske zapise Starog zaveta iz devetog veka, koje su pravile generacije jevrejskih učenjaka i koji sadrže oznake za samoglasnike i druge tekstualne beleške. Ovo je osnovni tekst na kojem se zasniva prevod Starog zaveta. Hebrejski rukopisi poznati kao Svici s Mrtvog mora potvrdili su ovaj tekst istorijski, posebno Knjigu proroka Isaije. Skraćenica za ove tekstove je „MT”.

Metonimija. Ovo je govorna figura u kojoj se ime jedne stvari koristi da predstavi nešto što je povezano sa njom. Na primer: „pojeo je ceo tanjir“ u stvari znači „pojeo je svu hranu koja se nalazila u tanjiru”.

Mudrosna literatura. Ovo je književni žanr karakterističan za drevni Bliski Istok (i tadašnji svet). U suštini to je pokušaj da se novim generacijama daju uputstva za uspešan život kroz poeziju, poslovice ili eseje. Više se obraća pojedincu nego društvu u celini. Ne koristi istorijske aluzije nego se zasniva na životnim iskustvima i posmatranju. U Bibliji, od Knjige o Jovu do Pesme nad Pesmama, Gospodnje prisustvo i slavljenje Gospoda se podrazumevaju, ali ovaj religijski pogled na svet nije uvek eksplicitno naveden u svakom ljudskom iskustvu.

Kao žanr, mudrosna literatura navodi opšte istine. Međutim, ovaj žanr se ne može koristiti u svakoj posebnoj situaciji. Ovo su opšte izjave koje se ne mogu uvek primeniti na svaku pojedinačnu situaciju. Ovi mudraci su se usudili da postavljaju teška životna pitanja. Oni su često dovodili u pitanje tradicionalne religijske stavove (Knjiga o Jovu i Knjiga Propovednikova). Oni predstavljaju ravnotežu i tenziju u odnosu na lake odgovore o životnim tragedijama.

Muratorijev fragmenat. Ovo je lista kanonskih knjiga Novog zaveta. Napisana je u Rimu pre 200. godine nove ere. Sadrži istih dvadeset i sedam knjiga kao i protestantski Novi zavet. Ovo jasno pokazuje da su lokalne crkve u različitim delovima Rimskog carstva „praktično“ odredile kanon pre velikog crkvenog sabora iz četvrtog veka.

Nestorijanstvo. Nestorije je bio patrijarh u Konstantinopolju u petom veku. Obrazovan je u sirijskoj Antiohiji i potvrđivao je da je Isus imao dve prirode, jednu potpuno ljudsku i jednu potpuno božansku. Ovaj stav se razlikovao od ortodoksnog aleksandrijskog stava o jednoj prirodi. Nestorije je bio fokusiran na to što se za Mariju kaže da je „Božja majka“. Nestoriju se suprotstavljao Kiril Aleksandrijski, kao i ono što je učio u Antiohiji. Antiohija je bila sedište istorijsko-gramatičkog-tekstualnog pristupa tumačenju Biblije, dok je Aleksandrija bila sedište četvorostruke (alegorijske) škole tumačenja. Nestorije je na kraju skinut sa položaja i izgnan.

Niži kriticism. Vidite „tekstualni kriticism“.

Opisni jezik. Ovo se koristi u odnosu na idiome iz starozavetnih tekstova. Govori o našem svetu koristeći pojmove koji pokazuju kako stvari izgledaju kroz naših pet čula. Ovi opisi nisu naučni, niti je to njihova svrha.

Otkrivenje. Ovo je ime koncepta po kojem se Bog obraća čovečanstvu. Ceo koncept se najčešće izražava kroz tri termina: (1) otkrivenje - Bog deluje u ljudskoj istoriji; (2) nadahnuće - On daje tačno tumačenje svojih dela i njihovog značenja odabranim ljudima da ga zabeleže za celo čovečanstvo; i (3) iluminacija - On daje svog Duha da pomogne čovečanstvu da shvati Njegovo samootkrivanje.

Papirus. Ovo je vrsta materijala za pisanje iz Egipta. Pravi se od rečne trske. Na ovom materijalu su pisani najstariji primerici grčkog Novog zaveta.

Paradoks. Ovo se odnosi na one istine koje izgledaju kao da su međusobno kontradiktorne, a ipak su obe istinite, ali u odnosu međusobne tenzije. One uokviruju istinu predstavljajući je sa suprotnih strana. Veliki deo biblijske istine je predstavljen u paradoksalnim (ili dijalektičkim) parovima. Biblijske istine nisu izolovane zvezde, nego konstelacije sačinjene od zvezdanih obrazaca.

Parafraza. Ovo je teorija o prevođenju Biblije. Prevod Biblije može se posmatrati kao kontinuum od doslovnosti, „reč za reč“, gde jedna reč našeg jezika odgovara jednoj hebrejskoj ili grčkoj reči, do „parafraziranja“, gde se samo misao prevodi, sa više ili manje pažnje prema originalnim rečima ili rečenici. Između te dve teorije je „dinamički ekvivalent“, teorija koja pokušava da originalni tekst shvati ozbiljno, ali ga prevodi sa savremenim gramatičkim oblicima i idiomima. Zaista dobra analiza ovih različitih teorija o prevođenju nalazi se u knjizi *Kako izvući maksimum iz čitanja Pisma (How to Read the Bible For All Its Worth)*, Fi (Fee) i Stjuart (Stuart). str. 35.

Paragraf. Ovo je osnovna književna jedinica tumačenja u prozi. Sadrži jednu centralnu misao i razvija je. Ako se zadržimo na toj osnovnoj jedinici, to će nam pomoći da ne pridajemo preveliku pažnju nebitnim stvarima i da ne propustimo nameru prvobitnog autora.

Paralelna poglavlja. Ona su deo koncepta da je sve u Bibliji dato od Boga, te je stoga ona sama po sebi svoj najbolji tumač i sama najbolje uravnotežuje svoje paradoksalne istine. Ovo je takođe korisno kada neko pokušava da protumači nejasno ili višeznačno poglavlje. Ona nam pomažu da nađemo najjasnije poglavlje o određenoj temi, kao i druge biblijske aspekte date teme.

Platon. On je bio jedan od filozofa antičke Grčke. Njegova filozofija je imala veliki uticaj na ranu crkvu preko učenjaka iz Aleksandrije i Egipta, a kasnije i preko Augustina (Augustine). On je verovao da je sve na zemlji iluzija i samo kopija duhovnog arhetipa. Teolozi su kasnije izjednačili Platonove „forme/ideje“ sa duhovnom oblašću.

Presupozicija. Ovo se odnosi na naše unapred određeno shvatanje neke stvari. Često formiramo mišljenje ili stav o nečemu pre nego što to proverimo u samom Pismu. Sinonim za reč presupozicija je

pretpostavka, *a priori* stav, unapred prihvaćena premisa ili shvatanje.

Primljeni tekst. Ovaj naziv je dat na osnovu uvoda u Elzevirevo (Elzevir) izdanje grčkog Novog zaveta 1633. g.n.e. U suštini, to je verzija grčkog Novog zaveta kreirana na osnovu nekoliko kasnih grčkih rukopisa i latinskih verzija Erazma (Erasmus (1510-1535)), Stefana (Stephanus (1546-1559)) i Elzevira (Elzevir (1624-1678)). U delu *Uvod u tekstualni kriticizam Novog zaveta (An Introduction to the Textual Criticism of the New Testament)*, str. 27, A. T. Robertson (A. T. Robertson) kaže: „vizantinski tekst je u suštini Primljeni tekst”. Vizantijska grupa tekstova je najmanje pouzdana od tri grupe ranih grčkih rukopisa (zapadna, aleksandrijska i vizantijska grupa). Sadrži greške koje su vekovima akumulirane tokom ručnog prepisivanja tekstova. Međutim, A. T. Robertson (A. T. Robertson) takođe kaže: „Primljeni tekst nam je sačuvao u suštini tačan tekst.” (str. 21). Ova grupa grčkih rukopisa (posebno Erazmovo (Erasmus) treće izdanje iz 1522.) sačinjava osnovu za Bibliju kralja Džejsa (*King James Version*) iz 1611. g.n.e.

Prirodno otkrivenje. Ovo je jedna kategorija Božjeg samo-otkrivenja čoveku. Uključuje prirodni poredak (Rim 1:19-20) i moralnu svest (Rim 2:14-15). O ovome se govori u Ps 19:1-6 i u Rim 1-2. Razlikuje se od posebnih otkrivenja, koja su Božja specifična samo-otkrivenja u Bibliji i prvenstveno u Isusu iz Nazareta.

Ovu teološku kategoriju ponovo naglašava pokret hrišćanskih naučnika „stara Zemlja” (npr. u delima Hjuja Rosa (Hugh Ross)). Oni koriste ovu kategoriju da podrže stav da je sva istina Božja istina. Priroda je put do znanja o Bogu; ovo se razlikuje od posebnog otkrivenja (Biblije). Ovo daje savremenoj nauci slobodu da istražuje prirodni poredak. Po mom mišljenju, ovo je predivna nova prilika za svedočenje savremenom naučnom zapadnom svetu.

Produhovljavanje. Ovaj termin je sinonim za alegorizovanje, u smislu da zanemaruje istorijski i književni kontekst poglavlja i tumači ga po drugim kriterijumima.

Prvobitni autor. Ovo se odnosi na prave autore/pisce Svetog pisma.

Rabinski judaizam. Ovaj period u životu jevrejskog naroda započet je u vreme vavilonskog izgnanstva (586-538. g.p.n.e.). Kada je zaustavljen uticaj sveštenika i Hrama, lokalne sinagoge postale su središte jevrejskog života. Ovi lokalni centri jevrejske kulture, zajedništva, slavljenja i proučavanja Biblije, postali su središte nacionalnog religijskog života. U Isusovo vreme je ova „religija učitelja Zakona“ postala jednaka sa religijom sveštenika. Kada je Jerusalim osvojen, 70. g.n.e, religija učitelja Zakona, kojom su dominirali fariseji, usmeravala je jevrejski religijski život. Njena karakteristika je praktično, legalističko tumačenje Tore na osnovu usmene tradicije (Talmuda).

Rukopis. Ovaj termin se odnosi na različite kopije grčkog Novog zaveta. Obično se dele u grupe po (1) materijalu na kojem su zapisane (papirus, koža), ili (2) formi samog teksta (sve velikim slovima ili neka druga forma). Koriste se skraćenice „MS” (jedan rukopis, engl. *manuscript*) ili „MSS” (više rukopisa, engl. *manuscripts*).

Semantičko polje. Ovo se odnosi na sva značenja koja se pripisuju određenoj reči. U suštini, to su različite konotacije koje reč ima u različitim kontekstima.

Septuaginta. Ovo je ime koje je dato grčkom prevodu hebrejskog Starog zaveta. Tradicionalno se smatra da ju je za sedamdeset dana napisalo sedamdeset jevrejskih učenjaka za aleksandrijsku biblioteku u Egiptu. Verovatno vreme nastanka je 250. g.p.n.e. (u stvarnosti je verovatno bilo potrebno više od sto godina za njenu izradu). Ovaj prevod je značajan zato što (1) daje nam drevni tekst koji možemo uporediti sa Mazoretskim hebrejskim tekstom; (2) pokazuje nam stanje jevrejskog tumačenja u trećem i drugom veku pre nove ere; (3) daje nam jevrejsko shvatanje mesijanstva pre odbacivanja Hrista.

Skraćenica za Septuagintu je „LXX“.

Sinajski rukopis. Ovo je grčki rukopis iz četvrtog veka nove ere. Otkrio ga je nemački naučnik, Tišendorf (Tischendorf), u manastiru Svete Katarine na Mojsijevoj gori, tradicionalnom mestu Sinajske gore. Oznaka za ovaj rukopis je prvo slovo hebrejskog alfabeta „*aleph*“ [א]. Sadrži i Stari i ceo Novi zavet. On je jedan od najstarijih unicitajalnih rukopisa.

Sinonim. Ovo se odnosi na termine sa istim ili veoma sličnim značenjem (u stvarnosti ne postoje dve reči sa potpuno istim semantičkim poljima). Oni su toliko blisko povezani da se mogu međusobno zameniti u rečenici, a da njen smisao ostane nepromenjen. Ova reč se takođe koristi da označi jednu od tri forme hebrejskog poetskog paralelizma. U ovom smislu se odnosi na dve rečenice u poeziji koji izražavaju istu istinu (up. Ps 103:3).

Sintaksa. Ovo je grčki termin koji se odnosi na strukturu rečenice. Ukazuje na način na koji su delovi rečenice postavljeni zajedno tako da izraze određenu misao.

Sintetičan. Ovo je jedan od tri termina koji govore o vrstama hebrejske poezije. Ovaj termin se odnosi na rečenice u poeziji koje nadograđuju jedna drugu u kumulativnom smislu i koje se ponekad nazivaju i „klimatske“ (up. Ps 19:7-9).

Sistematska teologija. Ovo je faza tumačenja koja pokušava da na racionalan način poveže biblijske istine u jednu celinu. To je logička, a ne samo istorijska, prezentacija hrišćanske teologije po kategorijama (Bog, čovek, greh, spasenje, itd.).

Sklonost. Ovaj termin se koristi da opiše snažnu naklonost prema nekoj stvari ili nekom stanovištu. To je stanje uma bez objektivnosti oko određenog objekta ili stava. To je stanovište zasnovano na predrasudama.

Slika sveta i pogled na svet. Ovo su povezani pojmovi. To su filozofski koncepti povezani sa stvaranjem. Izraz „slika sveta“ odnosi se na pitanja o stvaranju koja počinju sa „kako“, dok se „pogled na svet“ odnosi na pitanja koja počinju sa „ko“. Ovi termini su značajni za tumačenje koje smatra da se Prva i Druga knjiga Mojsijeva pre svega odnose na „ko“, a ne na „kako“ u vezi stvaranja.

Svici s Mrtvog mora. Ovo se odnosi na niz drevnih tekstova, pisanih na hebrejskom i aramejskom, koji su pronađeni u blizini Mrtvog mora, 1947. godine. Oni su bili osnovna religijska literatura judaističke sekte prvog veka. Sakriveni su u pećine ili rupe, u hermetički zapečaćenim glinenim posudama, zbog pritiska rimske okupacije i ratova sa zelotima šezdesetih godina. Pomažu nam da shvatimo istorijsko okruženje prvovekovne Palestine i potvrđuju Mazoretski tekst kao veoma pouzdan. Skraćenica za ove svitke na engleskom je „DSS“ (engl. „Dead Sea Scrolls“)

Talmud. Ovo je naziv za kodifikaciju jevrejske usmene tradicije. Jevreji veruju da je nju Bog usmeno dao Mojsiju na Sinajskoj gori. Čini se da je to u stvari kolektivna mudrost jevrejskih učitelja tokom godina. Postoje dve različite verzije Talmuda: vavilonska verzija i kraća, nedovršena, palestinska verzija.

Tekstualni kriticizam. Ovo je proučavanje biblijskih rukopisa. Tekstualni kriticizam je nužan zato što ne postoje originalni rukopisi, a kopije se međusobno razlikuju. On pokušava da objasni razlike i dođe do (što je tačnije moguće) originalne verzije autografa Starog i Novog zaveta. Često se naziva i „niži kriticizam“.

Tipologija. Ovo je posebna vrsta tumačenja. Obično uključuje novozavetnu istinu pronađenu u starozavetnim poglavljima u vidu analognog simbola. Ova kategorija hermeneutike bila je značajan deo

aleksandrijskog metoda. Zbog moguće zloupotrebe ove vrste tumačenja, moramo se ograničiti samo na posebne primere koji su zabeleženi u Novom zavetu.

Tora. Ovo je hebrejska reč za „poučavanje”. Postala je zvaničan naziv za Mojsijeve knjige (od prve do pete). Za Jevreje je ovo najautoritativnija podela hebrejskog kanona.

Tumačenje teksta izvan konteksta (tzv. „proof-texting“). Ovo se odnosi na tumačenje Pisma tako što se neki stih citira bez uzimanja u obzir njegovog neposrednog konteksta ili šireg konteksta u njegovoj književnoj jedinici. Ovo odvaja stihove od namere prvobitnog autora i najčešće podrazumeva pokušaj da se lično mišljenje dokaže korišćenjem autoriteta Biblije.

Uskogrudost. Ovo se odnosi na nekritički prihvaćene pretpostavke koje su deo lokalnog teološkog/kulturološkog okruženja. Uskogrudost ne prepoznaje transkulturalnu prirodu biblijske istine i njene primene.

Vatikanski kodeks. Ovo je grčki rukopis iz četvrtog veka nove ere. Pronađen je u vatikanskoj biblioteci. Prvobitno je sadržao ceo Stari zavet, Apokrifne i Novi zavet. Međutim, neki delovi su izgubljeni (Prva knjiga Mojsijeva, Knjiga psalama, Poslanica Jevrejima, Pastoralne poslanice, Poslanica Filimonu i Otkrivenje). Ovaj rukopis je veoma koristan za određivanje originalnih rečenica iz autografa. Njegova oznaka je veliko slovo „B”.

Višeznačnost. Ovo se odnosi na nejasnoće koje se pojavljuju u pisanim dokumentima kada ista reč može imati dva ili više mogućih značenja i kada se istovremeno odnosi na dve ili više stvari. Moguće je da Jovan namerno koristi višeznačnost (dvosmislenost).

Viši kriticizam. Ovo je procedura tumačenja Biblije koja se zasniva na istorijskom okruženju i književnoj strukturi pojedinačne biblijske knjige.

Vulgata. Ovo je naziv za Jeronimov (Jerome) prevod Biblije na latinski. On je postao osnova ili „uobičajen“ prevod za rimokatoličku crkvu. Završen je 380. g.n.e.

Žanr. Ovo je francuski termin koji označava različite vrste književnosti. Suština ovog termina je podela književnih formi u kategorije koje dele zajedničke karakteristike: istorijski narativi, poezija, poslovice, apokaliptična literatura i zakoni.

PRILOG br. 2

TEKSTUALNI KRITICIZAM

O ovoj temi razgovaramo onako kako smo pristupili biblijskom tekstu u ovom komentaru. Sledimo sledeću šemu:

- I. Izvori biblijskog teksta:
 - A. Stari zavet
 - B. Novi zavet
- II. Sažeta objašnjenja problema teorije „nižeg kriticizma“, koja se takođe naziva i teorijom tekstualnog kriticizma.
- III. Predloženi izvori za dalja proučavanja.

I. Izvori biblijskog teksta

A. Stari zavet

1. Mazoretski tekst (MT) - Jevrejski konsonantski tekst koji je uredio rabi Akviba (100. g.p.n.e.). Tek u VI veku pre nove ere, počelo se sa dodavanjem vokala, akcenata, marginalnih napomena, interpunkcije, da bi se taj proces okončao u IX veku u okviru tadašnje jevrejske teološke škole Masoreta. Tekst koji je nastao je isti kao i u Mišni, Talmudu, Targumu, Pešiti i Vulgati.
2. Septuaginta (LXX) - Prema predanju, Septuagintu su prevela sedamdesetorica jevrejskih pismoznana. Prevod je rađen sedamdeset dana za potrebe biblioteke u Aleksandriji, a pod sponzorstvom kralja Ptolomeja II. (285-246. god.). Ovo predanje potiče iz „Aristejevog pisma“. LXX se delimično oslanja na nekoliko jevrejskih tekstualnih tradicija rabija Akvibe (MT).
3. Svici s Mrtvog mora (DSS) - Nastali su u eri Rimljana (200. g.p.n.e. - 70. g.n.e.) rukom članova jevrejske seke zvane Eseni. Jevrejski rukopisi nađeni na nekoliko različitih lokacija oko Mrtvog mora pokazuju da iza MT i LXX prevoda stoji nekoliko drevnih različitih prepisa.
4. Evo nekoliko primera iz kojih vidimo kako upoređivanje ovih tekstova pomaže u tumačenju Starog zaveta:
 - a. LXX pomaže prevodiocima i teolozima da bolje shvate MT:
 - (1) LXX prevod Isa 52:14 - „kako su se mnogi užasnuli nad njim“
 - (2) MT prevod istog teksta - „kao što su se mnogi čudili gledajući ga“
 - (3) LXX prepoznaje promenu zamenica u Isa 52:15:
 - (a) LXX - „ipak, puci mnogi diviče se njemu“
 - (b) MT - „tako će on zapanjiti mnoge narode“
 - b. DSS ovde pomaže prevodiocima i teolozima da razumeju MT:
 - (1) DSS prevod Isa 21:8 - „I povika lav sa stražarnice...“
 - (2) MT prevod istog teksta - „zatim se oglasio kao lav...“
 - c. Oba prevoda - LXX i DSS – „rasvetljaju“ Isa 53:11
 - (1) LXX i DSS - „Zbog patnje svoje duše, on će videti plodove truda svoga
 - (2) MT - „Videće trud duše svoje...“

B. Novi zavet

1. Postoji preko 5.300 grčkih rukopisa celovitog ili delimičnog teksta Novog zaveta. Oko 85 je napisano na papirusu, a 268 velikim slovima (unicijalni - velikoslovni). Tek oko IX veka razvijeno je pisanje malim slovima. U formi knjige postoji oko 2.700 kopija, a postoji i oko 2.100 primeraka delova Pisma koji su se koristili na bogoslužjima (lekcionari).

2. Oko 85 rukopisa sadrži delove Novog zaveta napisane na papirusu koji se čuvaju u muzejima. Neki od njih potiču iz III veka, a većina iz IV i V veka. Nijedan od tih rukopisa nema čitav Novi zavet. Dakle, iako su to najstariji poznati prepisi to samo po sebi ne znači da imaju najmanje varijanti. Mnogi od njih su prepisani u brojnim primercima za lokalnu upotrebu, a u procesu prepisivanja nije se baš previše pazilo. Upravo to je i donelo brojne tekstualne varijante.
3. *Codex Sinaiticus*, poznat po prvom slovu jevrejskog alfabeta א - alef, tj. 01 - pronašao je Tišendorf (Tischendorf) u manastiru svete Katarine na brdu Sinaj. Smatra se da potiče iz IV veka. Kodeks sadrži LXX prevod Starog zaveta i grčki Novi zavet i poznat je po tzv. aleksandrijskom tipu teksta.
4. *Codex Aleksandrinus*, poznat kao „A“ rukopis, ili 02, potiče iz V veka. Ime je dobio po mestu pronalaska - Aleksandrija, Egipat.
5. *Codex Vaticanus*, poznat pod oznakom „B“ ili 03. Njegov nastanak datira sredinom IV veka. Pronađen je u Rimu, u vatikanskoj biblioteci. I njegov tekst je „aleksandrijski“.
6. *Codex Efraemi*, poznat kao „C“ rukopis, ili 04. Potiče iz V veka i delimično je uništen.
7. *Bezin codex*, poznat kao „D“ ili 05. Potiče iz V ili VI veka i tipičan je primer onoga što se u teologiji zove „zapadni tekst“. Sadrži mnoge dodatke, a čuveni prevod Svetog Pisma na engleski, „Kralj Džejms“ (*King James Version* - KJV), najviše se oslanjao na njega.
8. *Svici s Mrtvog mora* (MSS) se po određenim osobinama dele u tri grupe, a ponekad i četiri:
 - a. Aleksandrijski tekstovi iz Egipta:
 - (1) P75, P66 (oko 200. god.), sadrže Jevanđelja.
 - (2) P46 (oko 225. god.), sadrži Pavlova pisma.
 - (3) P72 (oko 225. - 250. god.), sadrži Petra i Judu.
 - (4) *Vaticanus* (oko 325. god.) sadrži čitav Stari zavet i Novi zavet.
 - (5) Origen je citirao Pismo prema ovim tekstovima.
 - (6) Drugi rukopisi ovog tipa su א, C, L, W, 33.
 - b. Zapadni tekstovi iz zapadne Afrike:
 - (1) Iz ove grupe tekstova citiraju crkveni oci Tertulijan i Kiprijan, kao i iz grupe starih latinskih prevoda:
 - (2) Koristio ih je Irinej.
 - (3) Koristio ih je Tacijan, kao i stare sirijske prevode.
 - (4) Bezin kodeks (D) prati jezičku strukturu ove grupe tekstova.
 - c. Istočni, vizantijski tekstovi iz Konstantinopolja:
 - (1) Ova grupa se prepoznaje u više od 80% MSS tekstova.
 - (2) Koristili su ih Teodor, Hrizostom i kapodikejski crkveni oci u Antiohiji Sirijskoj.
 - (3) Kodeks „A“, ali samo u Jevanđeljima.
 - (4) Kodeks „E“ (VIII vek) ceo Novi zavet.
 - d. Kesarijski tekstovi poreklom iz Palestine:
 - (1) Najviše ih koristi evanđelista Marko.
 - (2) Najpoznatiji rukopisi ove vrste su P45 i W.

II. Sažeta objašnjenja problema i teorija tekstualnog kriticizma

A. Odakle toliko različitih rukopisa?

1. Nesmotrenost ili slučajnost (najveći deo neslaganja):
 - a. Previdi tokom prepisivanja u obliku preskakanja reči zbog sličnosti. Naime, prepisivači su zbog toga ispuštali određene reči (*homoioteleuton*).

- (1) Preskakanje reči sa dva ista slova u nizu (*haplografi*).
- (2) Ispuštanje fraza koje se ponavljaju u nizu (*ditografi*).
- b. Čujna greška prepisivača kod diktiranja (*itacizam*). Ponekad je reč o izostavljanju reči, a ponekad o grešci, jer mnoge grčke reči zvuče slično.
 - c. Izvorni grčki tekstovi nisu bili podeljeni na poglavlja i stihove. Imali su tek po koji znak interpunkcije. Najgore je to što se pisalo bez razmaka između reči.
2. Svesne greške:
- a. Prepisivači su doterivali, poboljšavali gramatičke oblike kopija.
 - b. Prepisivači su usklađivali tekst sa drugim kanonskim tekstovima (harmonizacija).
 - c. Spajanje dva slična teksta u jedan duži (konflacija).
 - d. Ispravljanje uočenih grešaka u tekstu koji se prepisivao (1. Kor 11:27; 1. Jn 5:7-8).
 - e. Prepisivači su na margine rukopisa zapisivali određene istorijske podatke, ili ispravna tumačenja, da bi naredni prepisivač sve to uvrstio u tekst. (Jn 5:4).
- B. Osnovna pravila tekstualnog kriticizma (logične vodilje u određivanju izvornog teksta u obilju postojećih tekstualnih varijanti):
1. Najneobičniji i gramatički najneusklađeniji tekst je najverovatnije najizvorniji.
 2. Najkraći tekst je najverovatnije originalan.
 3. Što je tekst stariji, to mu pripada više pažnje jer je bliži izvorniku.
 4. MSS tekstovi sa različitih lokacija su izvorni.
 5. Dobri su oni tekstovi koji su doktrinarno slabiji u odnosu na teme koje su bile u žiži pažnje tokom nastanka samih rukopisa. Recimo, tema Trojstva u 1. Jn 5:7-8.
 6. Dobar je tekst koji najbolje objašnjava nastanak drugih varijanti tekstova.
 7. Tekstovi koji nam pomažu da vidimo ravnotežu u problematičnim tekstovima:
 - a. J. Harold Grinli (J. Harold Greenlee): *Uvod u tekstualni kriticizam Novog zaveta (Introduction to New Testament Textual Criticism)*, str. 68: „Nijedna hrišćanska doktrina nije zasnovana na spornim tekstovima, pa bi svi koji proučavaju Novi zavet morali da se čuvaju od kušnje da svojim tekstovima pripisuju veći teološki ili doktrinarni značaj nego nadahnutom originalu“.
 - b. W. A. Krisvel (W. A. Criswell) je u jednom razgovoru za Birmingemske novosti (*The Birmingham News*) rekao Gregu Garisonu (Greg Garrison) da ne veruje kako je svaka reč u Bibliji nadahnutu. „Barem ne svaka reč koja je do nas došla nakon vekova prevođenja.“ Krisvel (Criswell) je rekao: „Verujem u tekstualni kriticizam. Mislim da je druga polovina Jevanđelja po Marku 16 jeres, nije nadahnutu, samo je dodata... Kada uporedite sve rukopise očigledno je da takav završetak Markovog Jevanđelja ne postoji. To je nečiji dodatak...“ Patrijarh američkih južnih baptista takođe tvrdi da je takva „interpolacija“ očigledna u Jevanđelju po Jovanu 5, gde je opisan Isus kod banje Vitezde. Krisvel (Criswell) spominje i dva različita opisa Judinog samoubistva (Mt 27 i Dap 1). „To je jednostavno različito viđenje samoubistva.“ - kaže - „Ako je nešto u Bibliji, za to postoji objašnjenje. A dva zapisa o Judinom samoubistvu jesu u Bibliji. Zato je tekstualni kriticizam predivna nauka. Ona nije ni kratkoročna ni prolazna, već dinamična i sveobuhvatna...“
- C. Rukopisni problemi (tekstualni kriticizam). Naslovi koje predlažem za dalja proučavanja:
1. *Biblijski kriticizam: istorijski, književni i tekstualni (Biblical Criticism: Historical, Literary and Textual)*, R. H. Harison (R. H. Harison)

2. *Tekst Novog zaveta: njegovo prenošenje, iskrivljavanje i obnova (The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration)*, Brus M. Metzger (Bruce M. Metzger)
3. *Uvod u tekstualni kriticizam Novog zaveta (Introduction to New Testament Textual Criticism)*, J. H. Grinli (J. H. Greenlee).

PRILOG br. 3

SAŽETE DEFINICIJE POJMOVA GRAMATIKE GRČKOG JEZIKA

Koine grčki jezik, često nazivan i jelinistički grčki, bio je zajednički jezik mediteranskog sveta od vremena Aleksandra Velikog (336-323. g.n.e.). Korišten je oko osam vekova (300. g.p.n.e. - 500. g.n.e.). To nije bio samo pojednostavljen klasični jezik, već po mnogo čemu novi oblik grčkog. Bio je drugi govorni jezik drevnog istoka i sredozemnog sveta.

Osim toga, novozavetni grčki je imao još neke posebnosti. Oni koji su se služili njime, osim Luke i pisca poslanice Jevrejima, najverovatnije su kao maternji govorili aramejski jezik. To je razlog zbog kojeg su njihova dela pod uticajem idioma i jezičkih oblika aramejskog. Takođe, oni su čitali i citirali Septuagintu (grčki prevod Starog zaveta) takođe na koine grčkom. S druge strane, Septuagintu su takođe prevodili jevrejski intelektualci čiji maternji jezik nije bio grčki.

Sve ovo bi trebalo da nas trajno podseća da ne možemo gurati Novi zavet u krute gramatičke strukture. On je po tome poseban, koliko god da ima zajedničkog sa (1) Septuagintom; (2) jevrejskim delima, poput onih Josifa Flavija; (3) papirusima pronađenim u Egiptu. Kako onda da pristupimo gramatičkoj analizi Novog zaveta?

Gramatički oblici koine grčkog i novozavetnog koine grčkog su fluidni. Naime, gramatika je u mnogo čemu pojednostavljena, te je kontekst najvažniji da bismo je razumeli. Reči imaju svoje značenje samo u širem kontekstu, pa se stoga gramatička struktura jedino može shvatiti u (1) svetlu posebnosti piščevog stila i (2) neposrednom kontekstu. Zato i ne možemo da postavimo konačne definicije gramatičkih oblika i struktura.

Koine grčki je bio prevashodno govorni jezik. Najčešći ključ njegovog tumačenja je u vrsti i obliku verbala. Naime, u većini ključnih rečenica glagol stoji na početku kao dominantna gramatička forma. Zato u analizi grčkih glagola moramo da pazimo na tri stvari: (1) osnovni naglasak vremena, stanja, modaliteta (morfologija); osnovno značenje glagola (leksika); (3) tok priče - kontekst (sintaksa).

I. VREME

A. Glagolsko vreme pokazuje da li je neka radnja završena ili nije, da li je svršena (perfekt) ili nesvršena (imperpekt).

1. Svršeni glagoli se usredsređuju na posledicu neke radnje. Nešto se dogodilo i - to je sve. Nemamo više podataka o događaju. Ne znamo ništa o početku, razvoju i vrhuncu događaja.
2. Nesvršeni glagoli se usredsređuju na tok određene radnje. Ponekad se opisuju kao glagoli linearnog delovanja, trajni, progresivni i sl.

B. Vremena se slažu po tome kako pisac vidi tok neke radnje.

1. Desilo se - AORIST
2. Desilo se i posledice toga traju - PERFEKT
3. Desilo se i posledice su trajale, ali ne sada - PLUSKVAMPERFEKT
4. Dešava se - PREZENT
5. Dešavalo se - IMPERFEKT
6. Desiće se - FUTUR

Hajde da na glagolu „spasiti“ pogledamo kako i koliko poznavanje glagolskih vremena može da nam pomogne u tumačenju. Naime, ovaj glagol srećemo u svim ključnim vremenima koja naglašavaju da je naše spasenje i proces i kulminacija:

1. AORIST, „smo spaseni“ (Rim 8:24)
2. PERFEKT, „ste spaseni... ste spaseni“ (Ef 2:5,8)
3. PREZENT, „se spasavamo... se i spasavate“ (1. Kor 1:18; 15:2)
4. FUTUR, „ćemo se spasti... bićeš spasen“ (Rim 5:9,10; 10:9).

C. Kada se u tumačenju usredsredimo na glagolska vremena, shvatamo zašto pisac biblijskog teksta nešto piše. Rekli smo da je aorist vreme kojim se nešto najjednostavnije iskazuje. Aorist je bio uobičajen „nespecifičan“, „neobeleženi“ glagolski oblik. Koristio se na najrazličitije načine i njegovo značenje je moglo da se dokuči samo iz konteksta. Jednostavno, nešto se dogodilo. U tom smislu prošlo vreme izražava samo INDIKATIVNI MODALITET. Ali ako je upotrebjeno neko drugo vreme onda se nešto drugo naglašava. Šta to?

1. PERFEKT: Vreme koje izražava dovršenu radnju sa velikim posledicama. U nekom smislu perfekt spaja AORIST i PREZENT. Pisac se tada najčešće fokusira na posledice radnje ili na njenu dovršenost, puninu (Ef 2:5,8 - spaseni smo u jednom trenutku u prošlosti i još uvek smo spaseni, trajno).
2. PLUSKVAMPERFEKT: (davno svršeno vreme): PERFEKT u osnovi, ali opisuje posledice radnje koje jenjavaju, prestaju (Jn 18:16 - „Petar ostade napolju“).
3. PREZENT: Nedovršena radnja koja se trenutno odvija. Glagol se fokusira na trenutak zbivanja, na neposredni događaj (1. Jn 3:6,9 - „Ko god živi u njemu, više ne greši... Ko god je rođen od Boga, ne čini greh“).
4. IMPERFEKT: Odnos ovog glagolskog vremena prema PREZENTU odgovara odnosu PERFEKTA prema PLUSKVAMPERFEKTU. Naime, IMPERFEKT opisuje nedovršenu radnju koja se odigrava, ali koja sada prestaje; radnju koja je otpočeta u prošlosti (Mt 3:5 - „Tada izlazaše k njemu Jerusalimljani (Čarnić); „K njemu su dolazili...“ SSP).
5. FUTUR: Glagolsko vreme koje radnju smešta u budućnost. Futur se usredsređuje na moguću aktivnost i daje utisak njene neizbežnosti (Mt 5:4-9 - „Blaženi su... oni će...“ EC)

II. STANJE

- A. Glagolsko stanje opisuje odnos glagolskog vremena i subjekta radnje.
- B. AKTIV je uobičajeno, očekivano i nenaglašeno stanje koje jednostavno opisuje da subjekt nešto radi.
- C. PASIV opisuje radnju koju je subjekt primio, prima na sebe od nekoga sa strane. Taj „neko“ se u novozavetnom grčkom izražava predlozima i padežima:
 1. Predlog *hupo* opisuje neposredno, direktno delovanje u GENITIVU (Mt 1:22; Dap 22:30).
 2. Predlog *dia* opisuje neposredno delovanje takođe u GENITIVU (Mt 1:22).
 3. Predlog *ev* opisuje posredno delovanje u INSTRUMENTALU.
 4. U nekim slučajevima spoljašnji činilac delovanja može da bude i neposredan i posredan, a iskazan je samo u INSTRUMENTALU.
- D. MEDIJ (srednje glagolsko stanje, različito od aktiva i pasiva, karakteristično za grčki jezik) opisuje radnju koju čini sam subjekt. Naziva se i glagolskim stanjem od „izrazitog ličnog

interesa“ i naglašava subjekt ili čitavu rečenicu. U mnogim jezicima ne postoje ovi rečenički oblici, pa zato postoje mnoga značenja u grčkom.

Uostalom, to se i vidi iz različitih prevoda. Primeri:

1. POVRATNI (refleksiv): direktna radnja subjekta na sebi (Mt 27:5 - „obesi se“).
2. INTENZIVNI: direktna radnja subjekta u svoju korist (2. Kor 11:14 - „jer se i sam Satana prurušava u anđela svetlosti“).
3. RECIPROČNI: pokazuje odnos dva subjekta (Mt 26:4 - „dogovoriše se...“).

III. MODALITET

- A. Koine grčki poznaje četiri glagolska modaliteta. Modalitet pokazuje odnos glagola prema stvarnosti, ili barem odnos glagola prema piščevoj zamisli. Dele se u dve grupe: INDIKATIV, oblik koji iskazuje određenu stvarnost; i oblici koji iskazuju moguću stvarnost: KONJUKTIV, IMPERATIV i OPTATIV.
 - B. INDIKATIV je najkorišćeniji glagolski modalitet koji iskazuje radnju koja se dešava ili se desila, u stvarnosti ili prema piščevoj zamisli. To je jedini grčki modalitet kojim se iskazuje određeno vreme, ali i taj aspekt u tumačenju nije u prvom planu.
 - C. KONJUKTIV najčešće govori o budućoj radnji koja se još nije zbilila, ali najverovatnije hoće. Veoma je sličan FUTUR INDIKATIVU, samo što KONJUKTIV ima određenu dozu neizvesnosti - „moglo bi“, „trebalo bi“ i sl.
 - D. OPTATIV iskazuje moguću teoretsku želju. U tom smislu je korak ispred KONJUKTIVA. Mogućnost OPTATIVA uvek ima određene uslove. Kao takav, ovaj glagolski modalitet je redak u Novom zavetu, a najčešći je u rečima apostola Pavla - „Bože sačuvaj“ - upotrebljen petnaest puta (Rim 3:4, 6, 31; 6:2, 15; 7:7, 13; 9:14; 11:1, 11; 1. Kor 6:15; Gal 2:17; 3:21; 6:14). Srećemo ga još u Lk 1:38, 20:16, Dap 8:20, 1 Sol 3:11.
 - E. IMPERATIV glagolu daje zapovedni oblik, kao realnu mogućnost ili kao želju onoga koji zapoveda. IMPERATIV ukazuje na voljnu poslušnost jer je stvar izbora. Postoji i posebna upotreba imperativa u molitvi, kada se nešto traži u ime nekoga (3. lice). U Novom zavetu ovakav imperativ uvek prati PREZENT i AORIST.
 - F. PARTICIP je, prema nekim lingvistima, još jedan glagolski modalitet. Uobičajen je za novozavetni grčki i obično ga prepoznajemo po pridevu. Uvek stoji naspram glavnog glagola i kao takav se prevodi na različite načine. Zato je dobro da u proučavanju Svetog pisma koristimo što više prevoda. Bejkerova (Baker) *Biblija u dvadeset i šest prevoda (The Bible in Twenty Six Translations)* može biti veoma korisna u ovom procesu.
 - G. AORIST AKTIV INDIKATIV je još jedan uobičajen način iskazivanja radnje. Svako drugo vreme, modalitet ili stanje ima određenu poruku za tumačenje koju je prvobitni autor želeo da prenese.
- IV. Za sve koji se ne snalaze najbolje u novozavetnom grčkom predlažemo sledeće izvore dobrih podataka:

- A. Barbara (Barbara) i Timoti Friberg (Timothy Friberg). *Analitički grčki Novi zavet (Analytical Greek New Testament)*, Grand Rapids: Baker, 1988.
- B. Alfred Maršal (Alfred Marshall), *Interlinearni grčko-engleski prevod Novog zaveta (Interlinear Greek-English New Testament)*. Grand Rapids: Zondervan, 1976.

- C. William D. Mauns (William D. Mounce), *Analitički leksikon grčkog Novog zaveta (The Analytical Lexicon to the Greek New Testament)*. Grand Rapids: Zondervan 1993.
- D. Rej Samers (Ray Summers), *Osnove novozavetnog grčkog (Essentials of New Testament Greek)*. Nashville: Broadman, 1950.
- E. Mudijev Biblijski institut (Moody Bible Institute) iz Čikaga nudi akademski akreditovane programe za učenje koine grčkog.

V. IMENICE

- A. I u koine grčkom imenice se određuju prema padežima koji ih stavljaju u određeni položaj prema glagolu i ostalim rečima u rečenici. Opet, posebnost biblijskog grčkog je u tome što padeži stoje u odnosu sa predlozima. Dakle, ako padeži pokazuju odnose reči i rečenici, predlozi jasno odvajaju te odnose.
- B. Koine grčki jezik ima osam padeža:
 1. NOMINATIV (ko ili šta?) imenuje subjekt. Koristi se i kao predikatna imenica i pridev zajedno sa glagolom „biti“, „postati“.
 2. GENITIV (koga, čega?) opisuje subjekt, njegove osobine i kvalitete. Odgovara na pitanja „kakav“?
 3. ABLATIV (ablativni genitiv) je u suštini Genitiv, ali opisuje odvajanje s obzirom na vreme, mesto, izvor i stepen odvajanja.
 4. DATIV (kome, čemu?) opisuje lični interes, kako u pozitivnom tako i u negativnom smislu. I to najčešće kao indirektni objekt.
 5. LOKATIV (gde, o kome, o čemu?), poseban oblik DATIVA koji opisuje poziciju, mesto u prostoru, vreme i logičke granice.
 6. INSTRUMENTAL (s kim, čime?) je takođe oblik DATIVA i LOKATIVA, opisuje sredstvo delovanja.
 7. AKUZATIV (koga, šta?) opisuje završetak radnje i njena ograničenja. Najčešće se koristi kao direktan objekt.
 8. VOKATIV se koristi za direktno oslovljavanje.

VI. VEZNICI

- A. Grčki je veoma precizan jezik upravo zahvaljujući veznicima. Oni povezuju misli (članove, rečenice i paragrafe). Tipični su za grčki i njihovo odsustvo (asindenton) je uvek egzegetski značajno. Veznici najviše iskazuju pišćeve namere i često su ključni za značenje napisanog.
- B. Sledi popis veznika i njihovo značenje (U ovome sam se najviše oslanjao na Priručnu gramatiku grčkog Novog zaveta (*A Manual Grammar of the Greek New Testament*), čiji autori su H. E. Dana (H. E. Dana) i Džulijus K. Manti (Julius K. Mantey).
 1. Vremenski veznici
 - a. *epei, epeidē, hopote, hōs, hote, hotan* (subj.) - „kad“
 - b. *heōs* - „dok“
 - c. *hotan, epan* (subj.) - „svaki put kad“
 - d. *heōs, achri, mechri* (subj.) - „dok“
 - e. *priv* (infin.) - „pre“
 - d. *hōs* - „od kad“, „kad“, „kao“
 2. Logični veznici
 - a. Svrha
 - (1) *hina* (subj.), *hopōs* (subj.), *hōs* - „da bi“, „da“

- (2) *hōste* (vezni akuzativ infinitiva) - „da”
- (3) *pros* (vezni akuzativ infinitiva) ili *eis* (vezni akuzativ infinitiva) - „da”
- b. Ishod (postoji bliska veza između gramatičkih formi za svrhu i ishod)
 - (1) *hōste* (infinitiv, najčešći) - „da bi”, „stoga”
 - (2) *hiva* (subj.) - „radi”
 - (3) *ara* - „kako bi”
- c. Uzrok ili razlog
 - (1) *gar* (uzrok/posledica ili razlog/zaključak) - „za”, „zbog”
 - (2) *dioti, hotiy* - „zbog”
 - (3) *epei, epeidē, hōs* - „od kad”
 - (4) *dia* (sa akuzativom) and (sa veznim infinitivom) - „zbog”
- d. Deduktivni
 - (1) *ara, poinun, hōste* - „stoga”
 - (2) *dio* (najsnažnija deduktivna veza) - „zbog čega”, „shodno tome”, „dakle”
 - (3) *oun* - „stoga”, „kako bi”, „tada”, „zbog toga”
 - (4) *toinoun* - „prema tome”
- e. Suprotan
 - (1) *alla* (snažna suprotnost) - „ali”, „osim”
 - (2) *de* - „ali”, „međutim”, „ipak”, „s druge strane”
 - (3) *kai* - „ali”
 - (4) *mentoi, oun* - „međutim”
 - (5) *plēn* - „uprkos tome” (Najčešće kod Luke)
 - (6) *oun* - „međutim”
- f. Poređenje
 - (1) *hōs, kathōs* (uvodi komparaciju)
 - (2) *kata* (u složenicama, *katho, kathoti, kathōsper, kathaper*)
 - (3) *hosos* (u Poslanici Jevrejima)
 - (4) *ē* - „od”
- g. Nastavak ili niz
 - (1) *de* - „i”, „sada”
 - (2) *kai* - „i”
 - (3) *tei* - „i”
 - (4) *hina, oun* - „da”
 - (5) *oun* - „da” (kod Jovana)
- 3. Emfatička upotreba
 - a. *alla* - „izvesno”, „pa da”, „zapravo”
 - b. *ara* - „zaista”, „sigurno”, „stvarno”
 - c. *gar* - „ali stvarno”, „sigurno”, „zaista”
 - d. *de* - „zaista”
 - e. *ean* - „čak i ako”
 - f. *kai* - „čak i ako”, „zaista”, „stvarno”
 - g. *mentoi* - „zaista”
 - h. *oun* - „stvarno”, „u svakom slučaju”

VII. USLOVNE (KONDITIONALNE) REČENICE

- A. USLOVNA REČENICA sadrži u sebi jednu ili više uslovnih klauzula. Ovaj gramatički oblik doprinosi boljem tumačenju jer objašnjava zašto se dešava radnja (glagol). U grčkom postoje četiri tipa uslovne rečenice koji se kreću od pretpostavke šta je pišćeva namera, šta je ostvarivo od onoga što piše, do toga što je tek njegova želja.

- B. USLOVNA REČENICA PRVE KLASE - i pored „ako“ - iskazuje radnju ili stanje koje se podrazumeva kao stvarnost sa stanovišta pisca, stanje koje odgovara ciljevima njegovog pisanja. U nekim kontekstima „ako“ može da se prevede i kao „jer“, „pošto“ (Mt 4:3; Rim 8:31). Opet, to ne znači da sve rečenice PRVE KLASE odgovaraju stvarnosti. Biblijski pisci na ovaj način ponekad ističu poentu, naglašavaju argument ili ukazuju na neku zabludu (Mt 12:27).
- C. USLOVNA REČENICA DRUGE KLASE se naziva i rečenica „uprkos činjenicama“. Naime, njome se izriče nešto neistinito da bi se nešto drugo istaklo. Primeri:
1. „Farisej koji je pozvao Isusa gledao je ovo i mislio u sebi: - Da je ovaj čovek stvarno prorok, on bi znao ko je i kakva je ova žena koja ga dodiruje, znao bi da je pokvarena.“ (Lk 7:39 Birviš)
 2. „Kad biste zaista verovali Mojsiju, verovali biste i meni, jer on je o meni pisao.“ (Jn 5:46 Birviš)
 3. „Da ja možda ne uveravam ljude ili Boga da sam u pravu? Ili se možda trudim da ugodim ljudima? Kada bih ugađao ljudima, ne bih bio Hristov sluga.“ (Gal 1:10 Živković)
- D. USLOVNA REČENICA TREĆE KLASE izražava moguću buduću radnju. U njoj uvek provejava neizvesnost, mogućnost. Tu je „ako“ u svom punom značenju. Primeri: 1. Jn : 1:6-10; 2:4,6,9,15,20,21,24,29; 3:21; 4:20; 5:14,16.
- E. USLOVNA REČENICA ČETVORTE KLASE izražava radnju koja je najdalje od stvarnosti i kao takva je retka u Novom zavetu. Zapravo, skoro da i ne postoji primer koji zadovoljava ovaj gramatički oblik. 1 Pet 3:14 je njen delimičan oblik u svom prvom delu, dok je Dap 8:21 takođe njen delimičan oblik u drugom, zaključnom delu.

VIII. ZABRANE

- A. PREZENT IMPERATIV SA PREFIKSOM *MĒ* često, mada ne i uvek, poziva na prestanak radnje koja je već otpočela i koja traje. Primeri: „Ne zgrčite sebi blaga na zemlji...“ (Mt 6:19 Birviš); „Ne brinite za svoj život...“ (Mt 6:25 Birviš); „Ne predajte svoje udove da služe kao oruđe nepravde“ (Rim 6:13 Živković); „I ne žalostite Božjeg Svetog Duha“ (Ef 4:30 Živković); „Ne opijajte se vinom“ (Ef 5:18).
- B. AORIST KONJUKTIV SA PREFIKSOM *MĒ* naglašava: I ne počinjte to i to! Primeri: „Nemojte misliti da sam došao da ukinem...“ (Mt 5:17 Birviš); „Ne brinite se...“ (Mt 6:31 Birviš); „Ne stidi se da svedočiš...“ (2. Tim 1:8 Živković)
- C. DVOSTRUKA NEGACIJA u KONJUKTIVU je veoma emfatična - „Nikada, baš nikada“, „ni pod koju cenu“. Primeri: „Zaista, zaista vam kažem: ko pazi na moju reč neće umreti doveka.“ (Jn 8:51 Birviš); „...neću jesti meso doveka...“ (Rim 8:13 Živković)

IX. ČLANOVI

- A. Grčki koine jezik ima određeni član (poput „the“ u engleskom jeziku). Kao što sam naziv kaže, on pokazuje, skreće pažnju na neku reč, ime ili izraz. Pisci Novog zaveta ga različito koriste. Takođe, određeni član se koristi kao:
1. Kontrast, tj. kao pokazna zamenica.
 2. Znak za prethodno spomenuti subjekt.

3. Znak za prepoznavanje subjekta u rečenici sa vezivnim glagolom. Primer: „Bog je Duh“ (Jn 4:24 Birviš); „Bog je svetlost“ (1. Jn 1:5 Živković); „Bog je ljubav“ (1. Jn 4:8,16)
- B. Grčki jezik ne poznaje kategoriju neodređenog člana (poput „a“, „an“ u engleskom jeziku). Tako da odsustvo određenog člana znači:
 1. Usredsređivanje na nečije osobine ili kvalitet.
 2. Usredsređivanje na kategoriju nečega.
- C. Pisci Novog zaveta na najrazličitije načine koriste određeni član u svojim delima.

X. NAČIN NAGLAŠAVANJA U NOVOZAVETNOM GRČKOM JEZIKU

- A. Pisci Novog zaveta na različite načine koriste naglaske u svojim tekstovima. Luka je u tome najdosledniji, baš kao i pisac poslanice Jevrejima.
- B. Već smo rekli da je AORIST AKTIV INDIKATIV uobičajeni glagolski oblik kojim se ništa posebno ne ističe. Ali zato svako drugo vreme, stanje i modalitet nešto naglašavaju. Ovo svakako ne znači da se AORIST AKTIV INDIKATIV ne koristi i da bi se istaklo nešto značajno (primer: Rim 6:10 [dva puta]).
- C. Redosled reči u koine grčkom jeziku:
 1. Koine grčki je veoma inflektivan jezik koji ne zavisi od redosleda reči u rečenici. Pisci su mogli da slažu reči drugačije od očekivanog, kako bi istaknuli:
 - a. nešto što su želeli da naglase čitaocima
 - b. nešto što je iznenađujuće za čitaoce
 - c. nešto što duboko osećaju u sebi
 2. Pitanje uobičajenog redosleda reči u rečenici je još uvek nedorečeno kada je u pitanju novozavetni grčki. Ipak, evo nekih odrednica:
 - a. za povezane glagole:
 - (1) glagol
 - (2) subjekt
 - (3) dodatak
 - b. za prenosne glagole:
 - (1) glagol
 - (2) subjekt
 - (3) objekt
 - (4) indirektni objekt
 - (5) dolazni glagol
 - c. za imenične fraze
 - (1) imenica
 - (2) modifikator
 - (3) predložna fraza
 3. U tom smislu redosled reči u rečenici može da bude od neizrecivog značaja za tumačenje. Primeri:
 - a. „...pružiše desnice Varnavi i meni u znak zajedništva“ (Gal 2:9). Fraza
 - b. “desnice... zajedništva“ je podeljena i stoji na početku rečenice kao naglasak.
 - c. „sa Hristom“ (Gal 2:19) stoji na početku rečenice jer je njegova smrt ključna istina.
 - d. „...mnogo puta i na mnogo načina“ (Jev 1:1) stoji na početku rečenice. Bog je tako objavljivao sebe, i to nije činjenica otkrivenja već iskazani kontrast.

- D. Uobičajeno je da se naglasci donekle iskazuju na sledeće načine:
1. Ponavljanje zamenice koja je već sadržana u glagolskom promenljivom obliku. Primer: „Ja... sa vama... u sve dane“ (Mt 28:20).
 2. Odsustvo očekivanog veznika ili drugih vezivnih reči, fraza i sl. koje skreću pažnju.
Primer:
 - a. Blaženstva, Mt 5:3, lista vrlina
 - b. Rim 9:1, novi odeljak
 - c. 2. Kor 12:20, lista greha
 - d. Jn 14:1, nova tema
 3. Ponavljanje reči ili izraza u datom kontekstu. Primer: „da hvalimo slavu njegove blagodati“ (Ef 1:6,12,14). Ovom frazom se ističe delovanje svake božanske osobe svete Trojice.
 4. Igra rečima, idiomima po zvučnosti:
 - a. Eufemizam (reč kojom se zamenjuje neki tabu), kao „spavati“ za smrt (Jn 11:11-14), ili „noge“ za muške genitalije (Ruta 3:7-8; 1. Sam 24:3).
 - b. Perifraze (opisni govor). Primer: Božje ime se zamenjuje izrazima „Carstvo nebesko“ (Mt 3:21) ili „glas sa neba“ (Mt 3:17).
 - c. govorne figure:
 - (1) nemoguća preterivanja (Mt 3:9; 5:29-30; 19:24)
 - (2) preblag govor (Mt 3:5; Dap 2:36)
 - (3) poosobljavanje (1. Kor 15:55)
 - (4) ironija (Gal 5:12)
 - (5) poetski odeljci (Fil 2:6-11)
 - (6) igra reči po zvučnosti:
 - (a) crkva
 - (i) crkva (Ef 3:21)
 - (ii) poziv (Ef 4:1,4)
 - (iii) pozvani (4:1,4)
 - (b) sloboda
 - (i) slobodna žena (Gal 4:31)
 - (ii) sloboda (Gal 5:1)
 - (iii) slobodan (Gal 5:1)
 - d. Idiomi - način izražavanja poseban za određenu kulturu:
 - (1) slikovita upotreba imenice „hrana“ (Jn 4:31-34)
 - (2) slikovita upotreba imenice „hram“ (Jn 2:19; Mt 26:61)
 - (3) jevrejski idiom osećanja „mržnja“ (Post 29:31; 5. Mojs 21:15; Lk 14:36; Jn 12:25; Rim 9:13)
 - (4) „sav“ u poređenju sa „mnogi“. Uporedite Isa 53:6 sa 53:11-12 Ovi pojmovi su sinonimi, kako to vidimo u Rim 5:18-19.
 - (5) Upotreba pune fraze umesto jedne reči. Primer: „Gospod Isus Hrist“.
 - (6) Posebna upotreba reči *autos*:
 - (a) Kada je sa članom (kao pridev), prevodi se „isto“.
 - (b) Kada je bez člana (kao predikat) prevodi se kao reflektivna zamenica „sebi“, „sebe“.
- E. Oni koji ne čitaju Novi zavet na izvornom jeziku mogu na nekoliko načina da prepoznaju naglaske:
1. Koristite analitičke leksikone i uporedne tekstove (grčko-srpski).
 2. Upoređujte različite prevode Novog zaveta, posebno one za koje znate da pripadaju različitim pristupima veštini prevođenja. Primer: uporedi doslovne (KJV, NKJV, ASV,

NASB, RSV, NRSV) sa dinamičnim prevodima (Williams, NIV, NEB, REB, JB, NJB, TEV). Bejkerova (Baker) *Biblija u dvadeset i šest prevoda (The Bible in Twenty Six Translations)* može biti veoma korisna u ovom procesu.

3. Koristite *Naglašenu Bibliju (The Emphasized Bible)*, Jozef Brajant Roterham (Joseph Bryant Rotherham), Kregel, 1994.
4. Koristite veoma doslovan prevod
 - a. *Američka standardna verzija (The American Standard Version)* iz 1901.
 - b. *Jungov doslovan prevod Biblije (Young's Literal Translation of the Bible)*, Robert Jung (Robert Young), Guardian Press, 1976.

Sva ova priča oko gramatike deluje vrlo zamorno, ali je neophodna za dobro i zdravo tumačenje. Sve ove sažete definicije, osvrti i primeri su navedeni da biste se ohrabрили i opremili kao osoba koja ne čita Novi zavet na izvornom koine grčkom i da biste koristili sve rečeno. Nema sumnje da je ovaj osvrt na gramatiku krajnje pojednostavljen, ali je dobra polazna osnova za dublje i sadržajnije razumevanje sintakse Novog zaveta. Nipošto nemojte koristiti ovaj dodatak na krut, dogmatičan način. Štaviše, ove osnove vam pomažu da razumete komentare Novog zaveta i drugu teološku pomoćnu literaturu o Novom zavetu.

Uvek moramo da proveravamo svoje stavove i tumačenja u svetlu podataka koje pronalazimo u biblijskim tekstovima. Gramatika je moćno sredstvo u tom smislu, ali ne i jedino. Tu su istorijski kontekst, savremena upotreba reči i uporedni odeljci.